

POWER BANKING

РІЧНИЙ ЗВІТ 2022

Зміст

Ключові показники розвитку економіки та фінансового сектору України за 2022 рік

- Організаційна структура Національного банку України
- Система колегіальних органів Національного банку України
- Стратегія Національного банку України до 2025 року

Сприяння відновленню та розвитку економіки

Ціль 1. Підтримання макростабільності

- Завдання монетарної політики в умовах широкомасштабної збройної агресії
- Спрямованість рішень з монетарної політики на збереження курсової стабільності та керованості інфляційних процесів
- Регулювання грошово-кредитного та валютного ринків в умовах військової агресії
- Кон'юнктурні опитування Національного банку України
- Накопичення міжнародних (золотовалютних) резервів України

Ціль 2. Відновлення кредитування економіки

- Розвиток сталого фінансування

Ціль 3. Розвиток ринку фінансових послуг

- Стан банківського сектору
- Нагляд за банками у формі інспекційних перевірок. Основні результати інспекційних перевірок банків
- Регулювання діяльності банків та банківських груп
- Підвищення рівня корпоративного управління та внутрішнього контролю в банках України

Підвищення ефективності системи нагляду, зокрема з урахуванням запобігання конфлікту інтересів під час виконання повноважень Національного банку України

Стан ринку небанківських фінансових послуг

Нагляд за небанківськими фінансовими установами у формі інспекційних перевірок: основні результати

Регулювання ринку небанківських фінансових послуг

Регулювання діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг у період запровадження воєнного стану

Регулювання у сфері фінансового моніторингу

Результати нагляду за банками і небанківськими установами з питань фінансового моніторингу та дотримання вимог валютного та санкційного законодавства України

Оверсайт інфраструктури фінансового ринку

Забезпечення прозорості діяльності та звітності учасників фінансового сектору

Розвиток статистичних продуктів Національного банку України

Ціль 4. Розвиток інфраструктури ринків капіталу

Підтримання безперервності діяльності критичної інфраструктури ринків капіталу в умовах дії воєнного стану

Цифрові фінанси як драйвер для цифровізації економіки

Ціль 5. Розвиток безготівкової економіки

Регулювання платіжного ринку

Миттєві платежі в Україні

Розвиток грошової та платіжної інфраструктури

Система електронних платежів Національного банку України
Розвиток СЕП та підготовка до впровадження ISO 20022
Національна платіжна система “Український платіжний простір”
QR-коди для здійснення кредитових переказів
Регулювання грошового обігу
Якісне забезпечення готівкового обігу

Ціль 6. Підвищення рівня фінансової інклюзії

Підвищення рівня фінансової грамотності українців
Захист прав споживачів фінансових послуг
Система BankID Національного банку України

Ціль 7. Розвиток інновацій фінансового сектору

Проект “Е-гривня” – цифрові гроші Національного банку України

Ціль 8. Кіберзахист фінансового сектору

Стан кіберзахисту фінансового сектору

Інституційний розвиток та операційна досконалість Національного банку

Ціль 9. Підвищення операційної ефективності роботи

Розвиток проектного управління
Система управління процесами Національного банку України
Внутрішній аудит

Ціль 10. Партнерство та комунікація зі стейкхолдерами

Інституційні відносини з українськими стейкхолдерами
Стратегічні комунікації під час війни
Європейська інтеграція та міжнародне співробітництво Національного банку України

Ціль 11. Цифрова трансформація

Забезпечення безперебійного функціонування інформаційних систем Національного банку України та розвиток IT-інфраструктури
Інформаційні реєстри та довідники Національного банку України
Функціонування системи збирання звітності в умовах особливого періоду

Ціль 12. Найкращий роботодавець

Посилення привабливості та впізнаваності бренду роботодавця
Система мотивації працівників
Навчання, розвиток персоналу та корпоративна культура
Робота з персоналом

КЛЮЧОВІ

розвитку економіки та фінансового
сектору України за 2022 рік

ПОКАЗНИКИ

211,2 млрд
грн -0,2%

Регулятивний капітал
банківського сектору

1 220 млрд
грн +20,3%

Депозити у гривні

727 млрд
грн +0,1%

Кредити у гривні

-29,1%

Зміна
реального ВВП

26,6% ціль 5% +1 в.п.

Інфляція

28,5 млрд
дол. США -7,8%

Міжнародні резерви

24,7 млрд
грн -68,1%

Прибуток
банківського сектору

25% +16 в.п.

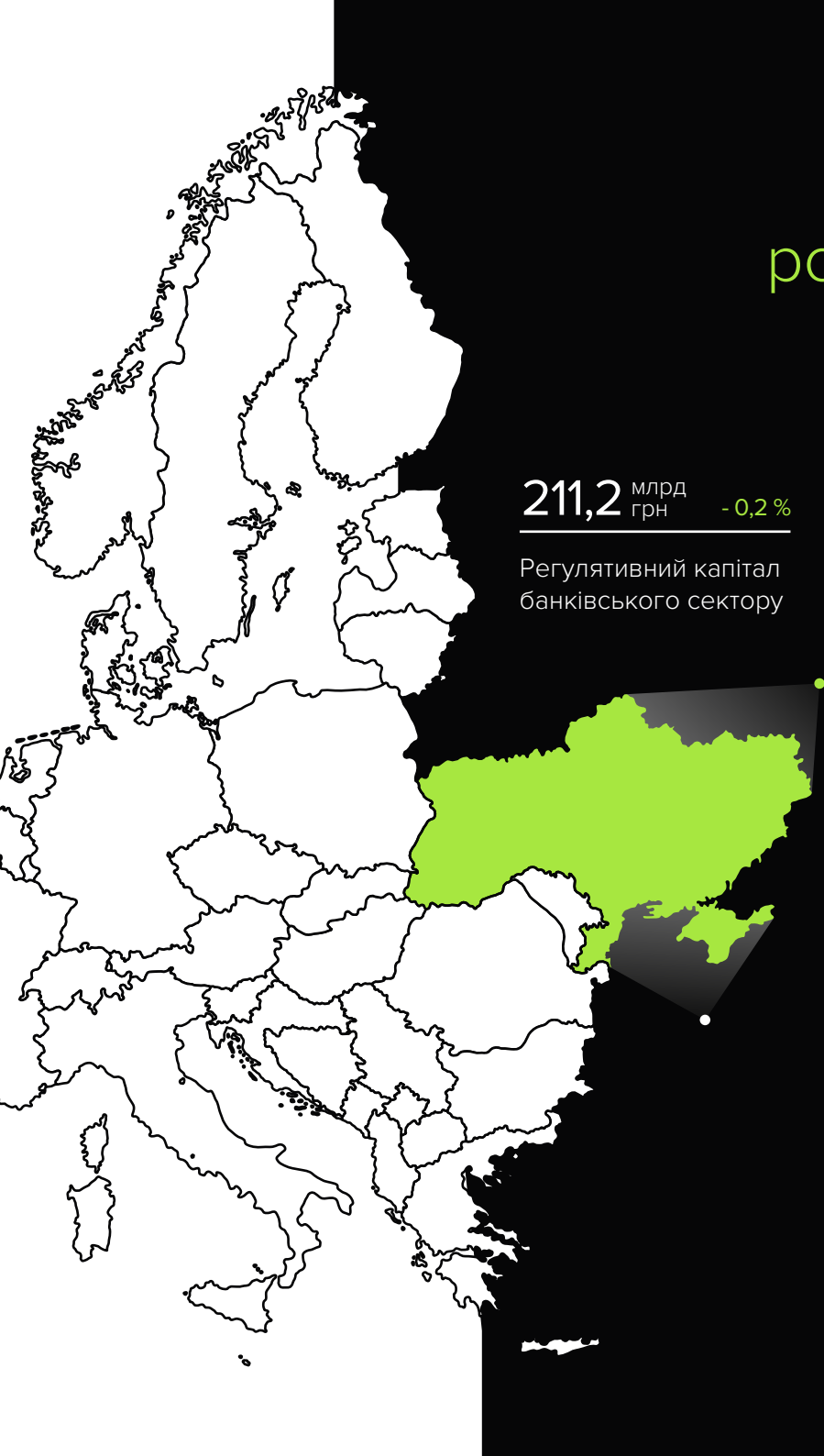
Облікова ставка НБУ

2 354 млрд
грн +4,7%

Чисті активи
банківського сектору

68% +7 в.п.

Частка безготівкових
розрахунків
із платіжними картками

Звернення Голови Національного банку

АНДРІЙ ПИШНИЙ

Голова Національного банку

2022 рік став, без сумніву, не тільки найважчим, але й найважливішим у сучасній українській історії, сконцентрувавши в собі значно більше, ніж будь-який попередній з років Незалежності. З 24 лютого 2022-го наша країна знаходиться на передовій, де визначаються цивілізаційні цінності та майбутнє всього людства. Тож, підбиваючи минулорічні підсумки, ми пишемо пролог до нової історичної епохи.

І доки наші воїни ціною надлюдських зусиль – і нерідко власного життя – боронять українську землю, команда Національного банку України гідно тримає фінансовий фронт. Так, завдяки ґрунтовній підготовці та розгорнутим уже з першого дня російського вторгнення багатоплановим заходам у безпрецедентно складному режимі повномасштабної війни вдалося зберегти:

- довіру до національної валюти, контроль за темпами зростання цін та відносну стабільність на валютному ринку;
- підтримку держбюджету при одночасному обмеженні його монетизації, що допомогло втримати макрофінансову стійкість;
- довіру громадян та бізнесу до банківської системи, про що, зокрема, свідчить відсутність гучних банкрутств та стабільне зростання обсягів клієнтських коштів.

Завдяки підтримці міжнародних партнерів, адаптації обмінного курсу до реалій розвитку ситуації та на тлі зменшення обсягів чистого продажу валюти Національним банком, станом на кінець березня 2023 року міжнародні резерви України сягнули одинадцятирічного максимуму, склавши 31,9 млрд дол. США.

Щоб допомогти мільйонам біженців, Національний банк домовився із десятьма центральними банками країн ЄС про обмін готівкової гривні на їхню національну валюту або євро.

Всередині країни, попри постійні атаки ворога на землю, у повітрі, на морі та у кіберпросторі, населення майже не відчуло перебоїв у роботі банківської системи. Завдяки додатковим заходам по забезпеченню даних, захисту інформації та підвищенню надійності інфраструктури безготівкових платежів фінансові установи країни витримали численні кібератаки, не допустивши збоїв у своїй роботі. Спільними та злагодженими зусиллями регулятора й учасників ринку були забезпечені вчасність платежів та оперативність розрахунків. Система електронних платежів працювала 24/7, а готівка надходила в необхідних обсягах. Всюди, де дозволяла безпекова ситуація, громадяни мали повноцінний доступ до заощаджень та банківських послуг.

Ми змогли встояти, залишившись незламними, навіть коли ворог переступив ще одну межу нелюдськості, розпочавши терористичні атаки проти нашої енергетичної інфраструктури. Для забезпечення безперервності надання фінансових послуг Національний банк ініціював унікальний проект POWER BANKING. Спільна банківська мережа – це безпрецедентний приклад консолідації й партнерства банків України, які погодились обрати не конкуренцію, а щоденну координацію та обмін досвідом, щоб разом ефективно протистояти викликам війни. Разом з комерційним сектором ми змогли забезпечити нову якість стійкості банківської системи, яка вже понад рік не тільки успішно долає виклики воєнного часу, але й підтримує бізнес кредитами.

Це – лише короткий та стислий перелік досягнень, які стали можливими завдяки своєчасній реакції, скоординованим діям регулятора і банків та попередньому реформуванню банківського сектору. Успішні антикризові зусилля команди НБУ високо оцінили міжнародні експерти. Національний банк вперше в своїй історії став центральним банком року за підсумками цього річної премії Central Banking Awards, отримавши почесне міжнародне визнання.

З честю долаючи виклики, Національний банк продовжив посилювати власну інституціональну спроможність, далі нарощуючи

висококваліфіковану експертизу, антикризовий досвід та інструментарій. В умовах воєнного стану ми ледь не щодня опиняємось в ситуаціях, стосовно яких немає готових методичних розробок та нормативно-правових процедур. У таких екстремальних умовах ми швидко навчаємось та реагуємо, знаходячи та впроваджуючи ефективні рішення.

Це визнають і наші партнери з МВФ, групи Світового Банку та інших центробанків, з якими ми ділимося отриманим унікальним досвідом. А також активно дискутуємо та співпрацюємо, зокрема, і на такому важливому напрямку, як розробка та реалізація санкційних заходів з метою обмеження фінансової спроможності агресора.

Розпочата наприкінці минулого року Моніторингова програма МВФ, щодо якої чи не вперше в сучасній українській історії були виконані всі структурні маяки та кількісні критерії, стала підґрунтям для переходу на якісно новий рівень співпраці України з міжнародними донорами. Доведена нами у межах цієї програми спроможність навіть під час повномасштабної війни належно виконувати власні зобов'язання, утримуючи макроекономічну стабільність та стійкість фінансової системи, стала важливою передумовою не тільки для укладання унікальної за багатьма параметрами програми розширеного фінансування, а й для тектонічних зрушень у політиці самого МВФ.

Ще однією історичною віхою як для нас, так і наших європейських партнерів, стало надання Україні у червні 2022 року статусу кандидата на членство в ЄС. Так, стратегія НБУ з гармонізації українського законодавства до вимог ЄС не тільки залишається незмінною, але й набула нових горизонтів та задач. Просування України до членства в ЄС у фінансовій сфері є і моїм особистим пріоритетом як голови Національного банку. Тож ми й надалі робитимемо все можливе, щоб українська фінансова система стала частиною загальноєвропейської.

За більше ніж рік війни ми багато разів здивували не тільки європейців, а й все свідоме людство своєю стійкістю та мужністю,

здатністю до самоорганізації та взаємодопомоги, швидкою адаптивністю до надзвичайних умов, винахідливістю та креативністю. А ще – глибиною української душі, кращі характеристики якої здатні перевершити будь-які світові аналоги.

Обіцянка покласти тіло й душу за нашу свободу, яку українці дають з рукою на серці, співаючи національний гімн, – це справжня клятва, а не лише данина ритуалу. Йдучи з наших сердець, її сила така потужна, що позбавляє ворога будь-яких шансів на перемогу. І настільки зворушлива, що було не втримати сліз на очах в бомбосховищі, коли після питання до наших дітей директора-розпорядника МВФ Крісталіни Георгієвої, чи знають вони національний гімн, вони експромтом, без будь-якої репетиції, напрочуд щиро, дружно й зворушливо його заспівали. Певен, що світлий та незабутній спогад про це залишиться на все подальше життя не тільки з нами, але й з пані Георгієвою.

Подібних зустрічей з представниками цивілізованого світу – у межах перемовин, консультацій, робочих груп та інших комунікацій – у 2022 році було багато, як ніколи. І майже завжди у відкритості їхніх поглядів та твердості рукостискань ми відчували справжні дружні почуття та підтримку. Тож можемо не сумніватися, що разом переможемо, подолавши всі майбутні виклики та загрози. А отже – Україна стане повноцінним та рівноправним членом як європейської, так і світової спільноти, завоювавши це місце не тільки звиягою на полі бою, але й на усіх інших фронтах.

Очевидно, що цей процес не буде легкою прогулянкою – для успіху знадобляться дедалі складніші рішення. Час простих рішень, як для України, так і всього світу, залишився в минулому разом зі світовим порядком, що існував до 24 лютого 2022 року.

Як не дивно, складність завдань не лякає. Може й тому, що після початку війни ми постійно вирішуємо надскладні завдання. Це – спільний результат, який формується з щоденної клопіткої

та самовідданої праці банківських працівників на їхніх робочих місцях, особливо в зоні ведення бойових дій. Саме з цього складаються наші спільні здобутки та формується потужний загальний внесок у майбутню велику перемогу над ворогом.

Я пишаюсь тим, що в ці складні часи очолюю Національний банк. Я усвідомлюю та приймаю надзвичайну відповідальність за кожне рішення – моє як голови центрального банку країни та НБУ як інституції – що мають одну мету: підтримати Україну на шляху до Перемоги та якомога швидше відновити після. Хочу подякувати колегам – як співробітникам НБУ, так і представникам комерційного сектору – за професіоналізм, самовіддачу та особистий внесок у стійкість фінансової системи країни, яка з такою честю витримала рік тих небачених випробувань, що принесла до нашого дому війна. Це – приклад надзвичайної професійності та відданості українців своїй країні та її незалежності.

Разом ми вистояли у новій реальності. Разом ми долаємо усі труднощі. Разом створюємо унікальні кейси, яких не існувало раніше у світі. Після Перемоги нас ще чекає довга і важка дорога до відновлення та розвитку нашої країни, її економічного та фінансового відродження. Проте я впевнений, що після пройдених випробувань ми загартувались як команда, як нація, як країна та стали насправді незламними.

Дякую Збройним силам України – завдяки їхньому героїзму і титанічним зусиллям у боротьбі з агресором стали можливими і наші досягнення в утриманні фінансового фронту! Дякую нашим міжнародним партнерам, всебічна підтримка яких у часи надзвичайної невизначеності дає ту необхідну точку опори, аби уже зараз будувати конкретні плани з відбудови країни та робити перші кроки для їхньої реалізації. Разом – сила!

Слава Україні!

Правління Національного банку України

АНДРІЙ ПИШНИЙ

Голова Національного банку

Андрій Пишний вступив на посаду Голови Національного банку України 7 жовтня 2022 року.

Голова керує діяльністю Національного банку у межах компетенції, визначеної Законом України Про Національний банк, діє від імені Національного банку і представляє його інтереси без доручення у відносинах зі стейкхолдерами. У його безпосередньому підпорядкуванні перебуває також діяльність самостійних підрозділів за такими напрямками як: управління персоналом, юридичне супроводження, система управління ризиками, сфера комунікацій, захист прав споживачів фінансових послуг, безпека, збереження державної таємниці, протидія та запобігання корупції.

У фінансовому секторі Андрій Пишний працює з 2000 року.

Із березня 2014 року до листопада 2020 року він обіймав посаду голови правління АТ «Ощадбанк».

У 2012 році Андрій Пишний був обраний народним депутатом України та першим заступником голови комітету Верховної Ради України з питань регламенту, депутатської етики та забезпечення діяльності Верховної Ради України. У 2009–2012 роках працював директором ТОВ «Фонд соціальної стратегії». Із серпня 2007 року до червня 2009 року був заступником секретаря Ради національної безпеки і оборони України. З квітня 2007 року – першим заступником голови правління ВАТ «Укрексімбанк», згодом – членом наглядової ради ВАТ «Укрексімбанк» та ВАТ «Ощадбанк». З 2003 року до 2007 обіймав посади члена правління, першого заступника голови правління та виконував обов'язки голови правління ВАТ «Ощадбанк». Розпочав кар'єру банкіра у 2000 році з посади керівника департаменту правового забезпечення ВАТ «Ощадбанк».

У 1996 році Андрій Пишний почав працювати викладачем, асистентом кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича.

Андрій Пишний закінчив Чернівецький державний університет за спеціальністю «Правознавство» та Українську академію банківської справи НБУ за спеціальністю «Банківська справа». Має ступінь кандидата юридичних наук.

КАТЕРИНА РОЖКОВА

Заступник Голови
Національного банку

Перший заступник Голови Національного банку з червня 2018 року, у складі Правління Національного банку – із січня 2016 року. До сфери повноважень Катерини Рожкової належить керівництво напрямами фінансової стабільності та методології регулювання діяльності банків і небанківських фінансових установ.

Катерина Рожкова працює в банківській системі України 25 років і має понад 12 років досвіду роботи на керівних посадах у банках. Розпочинала кар'єру в АППБ "Аваль". У Національному банку працює з 2015 року. До січня 2016 очолювала Департамент банківського нагляду, до червня 2018 року обіймала посаду заступника Голови Національного банку, потім – першого заступника Голови Національного банку.

У 1997 році Катерина Рожкова отримала диплом магістра в Київському національному економічному університеті за спеціальністю "Фінанси і кредит, банківський менеджмент", у 2002 році – диплом МВА в Міжнародному інституті менеджменту за спеціальністю "Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності".

ЮРІЙ ГЕЛЕТІЙ

Заступник Голови
Національного банку

Заступник Голови Національного банку з 27 липня 2020 року. До сфери повноважень Юрія Гелетія належить управління такими напрямками, як регулювання грошово-кредитного та валютного ринків, проведення операцій з регулювання ліквідності банківської системи, надання кредитів банкам для підтримки ліквідності та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, управління діяльністю депозитарію Національного банку та реалізацією прав Національного банку як акціонера в процесі корпоративного управління в компаніях.

Працює у сфері фінансів із 2003 року. До призначення заступником Голови Національного банку працював у Міністерстві фінансів України: з 2018 до липня 2020 року – на посаді заступника Міністра фінансів України, у 2015–2018 роках – на посаді директора Департаменту фінансової політики. У Міністерстві фінансів України він, зокрема, опікувався питаннями стратегічного реформування державного банківського сектору, розвитку ринку фінансових послуг, ринку цінних паперів.

Розпочав професійну кар'єру в 2003 році в Національному банку, де впродовж 2003–2015 років пройшов шлях від економіста I категорії до керівника підрозділу в структурі Департаменту нормативно-методологічного забезпечення банківського регулювання та нагляду та Департаменту методології.

Юрій Гелетій закінчив Львівський національний університет ім. І. Франка за двома спеціальностями: “Міжнародні економічні відносини”, кваліфікація – спеціаліст із міжнародних економічних відносин, перекладач та “Правознавство”. Має ступінь кандидата економічних наук.

ЯРОСЛАВ МАТУЗКА

Заступник Голови
Національного банку

Заступник Голови Національного банку з 17 вересня 2020 року. До сфери повноважень Ярослава Матузки належить управління такими напрямками, як бухгалтерський облік, фінансовий контролінг, забезпечення діяльності Національного банку, закупівлі, операційна діяльність, робота з проблемними активами, управління діяльністю Корпоративного недержавного пенсійного фонду Національного банку, організація охорони праці, пожежної та екологічної безпеки.

До призначення в Національний банк із 2016 року працював в АТ КБ “ПриватБанк”, де у 2018 році став керівником напрямку з юридичної координації діяльності головного офісу. У 2010–2017 роках був членом наглядової ради АБ “УКРГАЗБАНК” та у 2011–2014 роках – членом ревізійної комісії АТ “Ощадбанк”. Розпочинав кар’єру в Міністерстві фінансів України, пройшовши шлях від юриста I категорії до директора Юридичного департаменту (2001–2008, 2009–2016 роки). У 2008–2009 роках Ярослав Матузка працював у приватному секторі, очолюючи напрям юридичної діяльності кількох інвестиційних компаній.

Ярослав Матузка у 2001 році закінчив Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана за спеціальністю “Правознавство” та отримав ступінь магістра з правового регулювання економіки.

СЕРГІЙ НІКОЛАЙЧУК

Заступник Голови
Національного банку

Заступник Голови Національного банку з 23 липня 2021 року. До сфери повноважень Сергія Ніколайчука належать питання монетарної політики та економічного аналізу, статистики та звітності, європейської інтеграції.

З 2004 до 2019 року Сергій Ніколайчук працював у Національному банку, де пройшов шлях від економіста до директора Департаменту монетарної політики та економічного аналізу. З вересня 2019 до квітня 2020 року він обіймав посаду заступника Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, а з квітня 2020 року до липня 2021 року працював начальником відділу макроекономічних досліджень ІСУ.

Сергій Ніколайчук – науковий співробітник Київської школи економіки, а також викладач Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

У 2004 році з відзнакою закінчив Київський національний університет імені Тараса Шевченка зі ступенем магістра економіки, а у 2008 році в цьому самому закладі освіти захистив дисертацію на тему “Моделювання трансмісійного механізму монетарної політики в Україні” та отримав ступінь кандидата економічних наук.

ДМИТРО ОЛІЙНИК

Заступник Голови
Національного банку

Заступник Голови Національного банку з 25 жовтня 2022 року. До сфери повноважень Дмитра Олійника належить управління такими напрямками, як банківський нагляд, нагляд за ринком небанківських фінансових послуг, інспектування, ліцензування та фінансовий моніторинг.

Дмитро Олійник працює у фінансовій системі України з 2005 року.

Розпочав трудовий шлях з посади фахівця відділення АТ “УКРСИББАНК”. Упродовж 2007–2013 років працював в українських та міжнародних банках.

У 2013 році розпочав роботу в міжнародній компанії ПАТ “Прайсуотерхаускоперс” (PwC), надаючи консалтингові послуги банкам в регіоні Центральної і Східної Європи та державним установам України.

Із 2017 року працював директором департаменту кредитних ризиків та оцінки активів АТ “Ощадбанк”, згодом – директором генерального департаменту з управління ризиками цього державного банку.

Із січня 2020 року працював директором Департаменту фінансової політики Міністерства фінансів України.

З квітня 2021 року і до призначення в Національний банк був генеральним директором директорату з питань економічної політики Офісу Президента України.

У 2007 році закінчив Хмельницький національний університет за спеціальністю “Економічна кібернетика”, у 2011 році – аспірантуру цього самого університету. З 2020 року навчається в аспірантурі ДННУ “Академія фінансового управління”.

ОЛЕКСІЙ ШАБАН

Заступник Голови
Національного банку

Заступник Голови Національного банку з 07 серпня 2020 року. До сфери повноважень Олексія Шабана належить управління такими напрямками, як розвиток і регулювання діяльності платіжних та розрахункових систем, управління системою готівкового обігу, інформаційних технологій.

У банківській системі України Олексій Шабан працює понад 26 років. Із лютого 2020 року обіймав посаду директора Департаменту платіжних систем та інноваційного розвитку Національного банку. До роботи в Національному банку Олексій Шабан пропрацював понад 24 роки в АТ КБ “ПриватБанк”, де очолював напрям роздрібного бізнесу та активно займався впровадженням нових карткових та платіжних продуктів, зокрема й через дистанційні канали. З 2018 року був членом правління АТ КБ “ПриватБанк”.

Олексій Шабан закінчив у 1995 році Державну металургійну академію України за спеціальністю “Менеджмент у виробничій сфері”.

Організаційна структура Національного банку України

Система колегіальних органів Національного банку України

Станом на кінець 2022 року у Національному банку функціонує десять спеціалізованих комітетів Правління Національного банку. Наявна структура системи комітетів охоплює всі основні функціональні напрями Національного банку, які потребують колегіальних рішень. Комітети поділяються на три основні групи:

1. Розроблення політики:

- Комітет з монетарної політики,
- Комітет з фінансової стабільності.

2. Упровадження політики:

- Кредитний комітет,
- Комітет з управління активами та пасивами,
- Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем,
- Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності ринків небанківських фінансових послуг.

3. Підтримка політики

- Комітет з управління змінами,
- Комітет з управління операційними ризиками та безперервністю діяльності,
- Бюджетний комітет,
- Комітет оверсайту індикаторів грошового та валютного ринків України.

Мандат комітетів Правління Національного банку:

Комітет з монетарної політики

Консультативний орган, створений з метою обміну інформацією та поглядами щодо формулювання та реалізації грошово-кредитної політики.

Основні завдання комітету:

- 1) формулювання принципів та реалізація монетарної політики для виконання цілей і завдань, визначених законодавством України, Стратегією монетарної політики та Основними засадами грошово-кредитної політики;
- 2) формування проекту пропозицій щодо цілей та орієнтирів монетарної політики;
- 3) застосування інструментів монетарної політики.

Комітет з фінансової стабільності

Консультативно-дорадчий колегіальний орган, який розробляє пропозиції і рекомендації щодо формулювання принципів та реалізації макропруденційної політики з метою забезпечення фінансової стабільності.

Основні завдання комітету:

- 1) ідентифікація можливих системних ризиків, що загрожують фінансовій стабільності, та підготовка пропозицій з питань мінімізації їхнього негативного впливу;
- 2) розроблення рекомендацій щодо застосування інструментів макропруденційної політики, їхнього узгодження із заходами монетарної

та мікропруденційної політики, а також моніторинг результатів їхнього застосування;

- 3) забезпечення взаємодії підрозділів Національного банку під час розроблення рекомендацій з питань фінансової стабільності.

Кредитний комітет

Консультативно-дорадчий колегіальний орган, створений для розгляду/опрацювання питань та надання рекомендацій Правлінню Національного банку і діє в межах завдань та відповідно до наданих йому повноважень, визначених цим Положенням.

Основні завдання комітету:

- 1) формування та подання Правлінню Національного банку рекомендацій щодо надання кредитів банкам для підтримки ліквідності, крім операцій із застосуванням стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи, та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;
- 2) формування та подання Правлінню Національного банку рекомендацій щодо формування (вивільнення) та використання резервів на покриття фінансових ризиків, пов'язаних зі зменшенням корисності (знеціненням) активів Національного банку (включно з кредитами та цінними паперами), за винятком дебіторської заборгованості;
- 3) формування та подання Правлінню Національного банку рекомендацій щодо роботи з повернення заборгованості банків, віднесених до категорії неплатоспроможних, за кредитами, отриманими ними від Національного банку;

- 4) формування та подання Правлінню Національного банку рекомендацій щодо методології оцінки кредитного ризику (оцінки застави) за операціями Національного банку та управління ним.

Комітет з управління активами та пасивами

Колегіальний орган, якому Правління Національного банку делегувало повноваження щодо ухвалення рішень з питань управління активами і пасивами, зокрема золотовалютними (міжнародними) резервами України, забезпечення моніторингу ризиків і фінансових результатів за операціями з активами і пасивами Національного банку.

Основні завдання комітету:

- 1) формування і реалізація політики ефективного управління активами та пасивами, зокрема міжнародними резервами;
- 2) визначення та реалізація інвестиційної стратегії Національного банку за операціями з розміщення міжнародних резервів;
- 3) визначення дій на відкритих ринках;
- 4) визначення та реалізація політики управління фінансовими ризиками міжнародних резервів і ринковими ризиками Національного банку;
- 5) забезпечення моніторингу ринкових ризиків і фінансових результатів за операціями з активами та пасивами Національного банку.

Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем

Колегіальний орган, якому Правління Національного банку делегувало окремі повноваження щодо здійснення банківського регулювання та нагляду, валютного нагляду, державного регулювання та нагляду у сфері фінансового моніторингу, нагляду (оверсайту) платіжних систем.

Основні завдання комітету:

- 1) забезпечення стабільності та надійності банківської системи України, захист інтересів вкладників та інших кредиторів банків;
- 2) вирішення пріоритетних питань нагляду за банками, їхніми відокремленими підрозділами та філіями іноземних банків і діяльності банківського сектору економіки України;
- 3) визначення тенденцій розвитку банківської системи та в разі потреби надання відповідних пропозицій Правлінню Національного банку;
- 4) забезпечення координації роботи структурних підрозділів Національного банку, що здійснюють нагляд за банками, включно з питаннями вдосконалення потоків інформації, подальшого розвитку процедур своєчасного й ефективного ухвалення рішень і реагування щодо діяльності банків;
- 5) застосування заходів впливу, санкцій за порушення банківського, валютного законодавства України, законодавства України з питань фінансового моніторингу,

нормативно-правових актів Національного банку, включно з тими, якими запроваджені обмеження щодо проведення операцій, що мають на меті, порушують, сприяють або можуть сприяти уникненню, порушенню обмежень, установлених персональними спеціальними економічними та іншими обмежувальними заходами (санкціями) (далі – санкційне законодавство), вимог Національного банку, установлених відповідно до статей 66, 67 Закону України “Про банки і банківську діяльність” (далі – Закон про банки), законодавства України з питань захисту критичної інфраструктури, кіберзахисту та інформаційної безпеки, про захист прав споживачів фінансових послуг, зокрема вимог щодо взаємодії зі споживачами під час врегулювання простроченої заборгованості (вимог щодо етичної поведінки), або в разі здійснення банками ризикової діяльності, яка загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, а також у разі застосування іноземними державами або міждержавними об’єднаннями, або міжнародними організаціями санкцій до банків чи власників істотної участі в банках, що становлять загрозу інтересам вкладників чи інших кредиторів банку та/або стабільності банківської системи;

- 6) застосування заходів впливу за порушення законодавства України, що регулює діяльність на платіжному ринку, нормативно-правових актів Національного банку;
- 7) вжиття заходів щодо запобігання злочинності та правопорушенням у банківській системі;

- 8) сприяння вдосконаленню законодавчого забезпечення здійснення банківського регулювання та нагляду, валютного нагляду, державного регулювання та нагляду у сфері фінансового моніторингу, нагляду за дотриманням санкційного законодавства, нагляду (оверсайту) платіжних систем через ініціювання розроблення нових і внесення змін до чинних законів України, нормативно-правових актів Національного банку;
- 9) погодження, відмова в погодженні на посаду керівника (крім голови правління) банку, філії іноземного банку, головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера, керівника підрозділу внутрішнього аудиту (кандидатів на ці посади) банку, філії іноземного банку, відповідального за проведення фінансового моніторингу працівника банку, філії іноземного банку, ухвалення рішень про відповідність або невідповідність керівника (крім голови правління), головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера, керівника підрозділу внутрішнього аудиту банку, філії іноземного банку, відповідального за проведення фінансового моніторингу працівника банку, який є членом правління банку, філії іноземного банку, кваліфікаційним вимогам, установленим законодавством України, нормативно-правовими актами Національного банку, щодо незалежного директора – та/або вимогам щодо незалежності, щодо члена наглядової ради державного банку – та/або вимогам статті 7 Закону про банки;
- 10) забезпечення реалізації функцій Національного банку у сфері реєстрації

та ліцензування банків, акредитації філій, представництв іноземних банків на території України, реєстрації платіжних систем.

Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності ринків небанківських фінансових послуг

Колегіальний орган, якому Правління Національного банку делегувало окремі повноваження щодо здійснення нагляду за учасниками ринків небанківських фінансових послуг та регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг, у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг, валютного нагляду, державного регулювання і нагляду у сфері фінансового моніторингу.

Основні завдання комітету:

- 1) забезпечення стабільності й надійності ринків небанківських фінансових послуг України;
- 2) забезпечення захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг;
- 3) вирішення питань нагляду та регулювання ринків небанківських фінансових послуг України, включно з питаннями у сфері споживчого кредитування щодо діяльності колекторських компаній;
- 4) визначення тенденцій розвитку ринків небанківських фінансових послуг і надання (за потреби) відповідних пропозицій Правлінню Національного банку;
- 5) забезпечення координації роботи підрозділів нагляду за ринками небанківських фінансових послуг, удосконалення обміну інформацією між ними, подальшого розвитку процедур

своєчасного й ефективного ухвалення рішень і реагування щодо діяльності на ринках небанківських фінансових послуг, зокрема у сфері споживчого кредитування щодо колекторських компаній;

- 6) застосування заходів впливу, штрафних санкцій за порушення законодавства у сфері небанківських фінансових послуг, захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг, валютного законодавства, законодавства з питань фінансового моніторингу, законодавства щодо забезпечення реалізації і моніторингу ефективності застосованих персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), включно з нормативно-правовими актами Національного банку, такими об'єктами нагляду:
- юридичними/фізичними особами, які надають одну чи кілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, крім банків та об'єктів нагляду (оверсайту) платіжних систем;
 - колекторськими компаніями, небанківськими фінансовими установами, які є кредитодавцями, новими кредиторами;
 - небанківськими фінансовими групами та установами, які визначені нормативно-правовими актами Національного банку з питань організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій);

- 7) сприяння вдосконаленню законодавчого забезпечення для здійснення нагляду та регулювання діяльності ринків небанківських фінансових послуг, валютного нагляду, державного регулювання та нагляду в сфері фінансового моніторингу, захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг, надання рекомендацій щодо внесення змін до нормативно-правових та розпорядчих актів Національного банку;
- 8) забезпечення реалізації функцій Національного банку в сфері реєстрації та ліцензування учасників ринків небанківських фінансових послуг;
- 9) забезпечення реалізації функцій Національного банку у сфері захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг.

Комітет з управління змінами

Колегіальний консультативно-дорадчий орган Правління Національного банку, створений для управління проєктною діяльністю Національного банку з метою забезпечення змін у напрямі розбудови сучасного, інституційно спроможного центрального банку та фінансового сектору, включаючи банківську систему України.

Основні завдання комітету:

- 1) управління реалізацією стратегічних ініціатив у межах стратегії Національного банку, стратегії фінансового сектору та функціональних стратегій, що відповідають критеріям та ознакам проєктної діяльності, або таких, що реалізуються в межах змін до процесів Національного банку без відкриття відповідних проєктів;

- 2) погодження впровадження нових інформаційних систем і технологій, програмних комплексів, що реалізуються в межах проєктної діяльності;
- 3) розгляд питань щодо впровадження інноваційних фінансових продуктів, послуг у Національному банку.

Комітет з управління операційними ризиками та безперервністю діяльності

Колегіальний консультативно-дорадчий орган, створений з метою координації питань щодо управління операційними ризиками, організації системи керування неперервністю діяльності Національного банку, а також організації системи внутрішнього контролю та розвитку культури управління операційними ризиками в Національному банку.

Основними завданнями комітету є розгляд і надання Правлінню Національного банку рекомендацій, пропозицій щодо управління операційними ризиками, керування неперервністю діяльності, організації системи внутрішнього контролю Національного банку.

Бюджетний комітет

Колегіальний консультативно-дорадчий орган, створений з метою забезпечення умов для професійного обговорення питань, пов'язаних із забезпеченням діяльності Національного банку, що сприятиме підвищенню якості ухвалення управлінських рішень.

Основні завдання комітету:

- 1) сприяння формуванню та реалізації політики Національного банку,

спрямованої на підвищення ефективності управління його фінансовими ресурсами;

- 2) забезпечення процесу управління витратами, включно з кошторисним процесом, та його інтеграції з процесом стратегічного планування для побудови цілісної системи управління діяльністю Національного банку;
- 3) сприяння реалізації процесу управління витратами Національного банку для підвищення економічної обґрунтованості ухвалення управлінських рішень у сфері фінансово-господарської діяльності Національного банку.

Комітет оверсайту індикаторів грошового та валютного ринків України

Колегіальний консультативно орган, створений з метою обміну інформацією та поглядами з питань визначення, розрахунку та оприлюднення індикаторів грошового та валютного ринків України, оверсайт яких здійснює Національний банк.

Завданням Комітету є опрацювання та обговорення питань, пов'язаних із визначенням, розрахунком та оприлюдненням індикаторів.

Стратегія Національного банку України до 2025 року

У 2022 році, попри повномасштабне вторгнення росії, тривала успішна реалізація Стратегії Національного банку України до 2025 року, презентованої у 2021 році¹. Успереч війни наша діяльність була спрямована на забезпечення сталого розвитку центрального банку та фінансової екосистеми України.

За 2021-22 роки вдалося реалізувати стратегічні цілі Національного банку загалом на 56%². Це лише на 5 в. п. менше від запланованих значень. Найбільший показник виконання зафіксовано за напрямом 1 “Сприяння відновленню та розвитку економіки” – 62%. Напрямок 2 “Цифрові фінанси як драйвер для цифровізації економіки” реалізований на 55%, напрям 3 “Інституційний розвиток та операційна досконалість Національного банку” – на 44%.

Через запровадження в лютому 2022 року воєнного стану в Україні та реалізацію низки ризиків – як для фінансового сектору, так і для регулятора – у межах визначених стратегічних цілей здійснено актуалізацію заходів, потрібних для реалізації положень стратегічних документів Національного банку відповідно до потреб воєнного часу.

Деякі заходи були призупинені через втрату актуальності або через неможливість їхньої реалізації, для деяких заходів було продовжено терміни реалізації. Також

заплановані нові заходи відповідно до нового контексту дійсності.

Водночас для своїх клієнтів ми продовжуємо створювати продукти, що згруповані в шість складових ціннісної пропозиції:

- забезпечення цінової стабільності
- регулювання ринку фінансових послуг
- розвиток грошового обігу та платіжних систем
- розвиток фінансової екосистеми
- організаційний розвиток
- розвиток інфраструктури та корпоративного забезпечення діяльності.

Ключові результати діяльності за кожною з цих складових детально описані у функціональних стратегіях Національного банку. Кінцевою метою є створення комплексної та гнучкої системи управління стратегічним розвитком Національного банку в умовах стрімких змін зовнішнього середовища та потреб учасників фінансової екосистеми для забезпечення ефективного виконання регулятором своїх функцій.

Водночас для ефективної реалізації стратегічних змін у Національному банку здійснювалося операційне планування – для підрозділів визначені річні плани і конкретні завдання, передбачені стратегічними документами.

¹ Рішення Правління Національного банку України від 13 серпня 2021 року № 412-рш.

² Відповідно до прогресу реалізації заходів дорожньої карти стратегії

Операційні плани підрозділів Національного банку на 2022 рік були затверджені у січні 2022 року та скориговані у липні відповідно до потреб воєнного часу. У грудні 2022 року розпочався наступний цикл операційного планування, до якого входить моніторинг реалізації планів 2022 року та початок планування на 2023 рік. Попри війну, у Національному банку триває розгортання концепції операційного планування. Влітку відбулася часткова синхронізація операційного та фінансового планування – через визначення та передбачення в операційних планах додаткових потреб у ресурсах, потрібних для виконання запланованих цілей та завдань.

З квітня 2022 року разом із представниками інших державних органів ми долучились до розроблення плану заходів із післявоєнного відновлення та розвитку України – у межах роботи Національної ради з відновлення України від наслідків війни³.

Крім того, розпочато роботу над оновленням Стратегії Національного банку України та Стратегії розвитку фінансового сектору України з урахуванням ризиків функціонування банківської системи в умовах воєнного стану та в післявоєнний час. Зокрема, проаналізовано розвиток та зміни, що відбулися за низкою напрямів: політичні, економічні, соціальні, технологічні, юридичні та екологічні. За результатами подальших напрацювань наших експертів та інших стейкхолдерів планується презентація оновлених стратегічних

документів Національного банку та фінансового сектору у 2023 році.

Також у 2022 році ми активно взаємодіяли та підтримували партнерські відносини зі стейкхолдерами з питань стратегічного розвитку. Зокрема, 9-10 листопада 2022 року ми організували та провели міжнародний круглий стіл “Стратегічний розвиток та управління змінами у фінансовому секторі”. Участь у цьому онлайн-заході взяли представники центральних банків та фінансових регуляторів із 21 країни світу: Австрії, Азербайджану, Албанії, Великої Британії, Гани, Грузії, Естонії, Ізраїлю, Ісландії, Іспанії, Італії, Казахстану, Кіпру, Литви, Молдови, Німеччини, Польщі, Тунісу, Фінляндії, Швеції, Шрі-Ланки та України.

Національний банк став майданчиком для плідних дискусій та обміну думками й світовим досвідом. Під час круглого столу багато уваги було приділено Україні та нашому досвіду в забезпеченні макрофінансової стійкості та стійкості фінансового сектору, а також забезпеченню безперервності надання важливих цифрових послуг, дослідженню інфляції, співпраці між урядовими відомствами, центральними банками та фінансовими регуляторами.

³ Відповідно до Указу Президента України від 21 квітня 2022 року № 266/2022.

Сприяння відновленню та розвитку економіки

Ціль 1.
Підтримання макростабільності

Ціль 2.
Відновлення кредитування економіки

Ціль 3.
Розвиток ринку фінансових послуг

Ціль 4.
Розвиток інфраструктури ринків капіталу

ПІДТРИМАННЯ МАКРОСТАБІЛЬНОСТІ

Завдання монетарної політики в умовах широкомасштабної збройної агресії

2022 рік Національний банк розпочав як центральний банк – таргетер інфляції. [Основними засадами грошово-кредитної політики на 2022 рік та середньострокову перспективу](#) була визначена постійна ціль з інфляції на рівні 5% із допустимим діапазоном відхилень ± 1 в. п. Тож монетарна політика була насамперед спрямована на досягнення цієї цілі. Якщо це не перешкоджало забезпеченню цінової стабільності, Національний банк також спрямовував зусилля на збереження фінансової стабільності та підтримку стійких темпів економічного зростання.

Однак з початком широкомасштабної збройної агресії росії проти України завдання та принципи реалізації монетарної політики Національного банку зазнали вимушених змін, що було закріплено в [Основних засадах грошово-кредитної політики на період воєнного стану](#).

Так, поряд із виконанням традиційних функцій Національного банку важливого значення набуло підтримання надійного та стабільного

Еволюція монетарної політики НБУ під час війни та після Перемоги

		Перший шок війни	Війна на виснаження	На шляху до Перемоги	Мирний час
Етапи					
ЗАВДАННЯ	Упередження паніки	Підтримка адаптації та стабільного функціонування економіки на час воєнного стану	Підтримка стійкої дезінфляції та курсової стабільності	Повернення до інфляційного таргетування (як до повномасштабної війни)	
	Забезпечення безперебійного функціонування банківської і платіжної систем країни	Мінімізація монетарного фінансування державного бюджету	Забезпечення достатнього рівня міжнародних резервів		
ОСНОВНІ ДІЇ	Забезпечення безперебійного фінансування потреб оборони України та інших критичних видатків бюджету	Управління інфляційними очікуваннями	Формування передумов для повернення до інфляційного таргетування	Уникнення монетарного фінансування державного бюджету	
	Підтримка ліквідності банків, у тому числі антикризовими інструментами	Разова корекція офіційного курсу гривні до долара США та підтримання нового рівня курсу	(I етап програми EFF)	(II етап програми EFF)	
	Жорсткі валютні обмеження	Повернення до активної процентної політики	Управління ліквідністю, стимулювання конкуренції банків за строкові кошти вкладників, і, як результат, посилення монетарної трансмісії та збереження макрофінансової стабільності	Якщо дозволяє ситуація:	
	Фіксація обмінного курсу	Перехід від ролі кредитора останньої інстанції до маркет-мейкера останньої інстанції (зниження ролі рефінансування)		Пом'якшення валютних обмежень та запобігання множинності обмінних курсів	
	Підтримка бюджету	Калібрування операційного дизайну монетарної політики та посилення монетарної трансмісії		Поступове повернення до більш гнучкого обмінного курсу	
	Відкладення рішень щодо зміни облікової ставки	Калібрування валютних обмежень		Нормалізація операційного дизайну монетарної політики	

функціонування банківської і платіжної систем країни, а також максимальне забезпечення потреб оборони України та безперебійне фінансування інших критичних видатків бюджету.

З метою стабілізації ситуації на валютному ринку Національний банк у перші години повномасштабного вторгнення зафіксував офіційний курс гривні до долара США та [запровадив низку тимчасових адміністративних обмежень](#) щодо валютних операцій і транскордонного руху капіталу. Такі заходи дали змогу уникнути паніки, запобігти непродуктивному впливу капіталу та сприяли зниженню девальваційного тиску.

Для того, щоб мінімізувати ризики для фінансової стабільності на початку повномасштабного російського вторгнення, Національний банк оперативно адаптував операційний дизайн монетарної політики та вжив необхідних антикризових заходів. Це дало змогу пом'якшити негативний вплив початкового шоку війни на показники діяльності банків, захистити інтереси клієнтів банків, перш за все вкладників, а також підтримати безперервність платежів. Банківська система загалом залишалася високоліквідною від початку повномасштабної війни.

Для забезпечення належної відсічі широкомасштабній збройній агресії росії відповідно до [змін, унесених до законодавства України](#), на період дії воєнного стану Національний банк отримав тимчасову можливість здійснювати купівлю державних облігацій. Із 08 березня до 31 грудня 2022 року Національний банк України здійснив викуп військових облігацій уряду на суму

400 млрд грн. Монетизація військових ОВДП дала змогу підтримати обороноздатність країни, забезпечити безперебійне функціонування критичної інфраструктури та системи державних фінансів загалом.

Після подолання перших шоків повномасштабної війни Національний банк спрямував зусилля на стабілізацію макрофінансової ситуації та підтримку адаптації економіки до умов воєнного стану.

Протягом 2022 року завдяки збереженню та рекалібруванню адміністративних обмежень, здійсненню валютних інтервенцій та застосуванню інших заходів, зокрема запровадженню депозитних інструментів для хеджування валютного ризику, Національному банку вдалося підтримувати фіксацію офіційного курсу гривні до долара США. Зі свого боку, в умовах високої невизначеності та зниження дієвості ринкових інструментів саме фіксований курс став основним якорем стабілізації очікувань та ключовим засобом забезпечення цінової та фінансової стабільності.

Водночас за поступової адаптації економіки України та заміщення психологічного шоку економічною логікою ухвалення рішень бізнесом та населенням завдання з підтримання курсової стабільності та захисту міжнародних резервів потребували підвищення привабливості строкових гривневих активів. Відповідно після утримання облікової ставки на незмінному рівні протягом чотирьох місяців Національний банк повернувся до активної процентної політики на початку червня 2022 року, підвищивши облікову ставку до 25% річних. Такий крок

спонукав банки поступово підвищувати ставки за депозитами в національній валюті. У результаті обсяг строкових гривневих вкладів населення повернувся до зростання у другій половині року.

Усвідомлюючи потенційні ризики монетизації дефіциту державного бюджету, Національний банк у 2022 році дотримувався підходу щодо обмеженого фінансування лише критичних видатків бюджету. Пряме фінансування дефіциту бюджету з боку НБУ було здебільшого стерилізовано валютними інтервенціями та зв'язано депозитними сертифікатами. Національний банк разом з урядом розробив шляхи для відмови від прямого фінансування дефіциту бюджету з боку НБУ з 2023 року, що, зокрема, підтверджується Меморандумом про економічну та фінансову політику з МВФ. З цієї метою Національний банк разом із Міністерством фінансів доклали зусиль, щоб залучити міжнародну фінансову допомогу, та працювали над активізацією первинного ринку ОВДП.

Пріоритетом НБУ на 2023 рік та перспективу є створення належних передумов для поступового пом'якшення адміністративних обмежень без шоків для валютного ринку з метою усунення перешкод для економічної діяльності. Відповідно до [Основних засад грошово-кредитної політики на період воєнного стану](#) в міру нормалізації функціонування економіки та фінансової системи Національний банк у мінімально достатні строки повернеться до інфляційного таргетування з плаваючим обмінним курсом із застосуванням принципів та інструментів монетарної політики, визначених [Стратегією монетарної політики](#).

Спрямованість рішень з монетарної політики на збереження курсової стабільності та керованості інфляційних процесів

Незважаючи на виклики повномасштабної війни, Національний банк залишився відданим своєму мандату із забезпечення цінової та фінансової стабільності як запоруки стійкого економічного зростання. Водночас з урахуванням реалій воєнного часу Національний банк вимушено змінив підходи до виконання своїх пріоритетних функцій.

Через жорсткі адміністративні обмеження та значний психологічний шок зміна облікової ставки мала незначні шанси слугувати чинником стримування інфляційного тиску в перші місяці повномасштабної війни. Тож Національний банк упродовж лютого – травня 2022 року відкладав ухвалення рішення щодо облікової ставки – вона залишалася незмінною, на рівні 10%.

За таких умов ключовим засобом стримування цінового тиску та забезпечення макрофінансової стабільності стала фіксація офіційного курсу гривні станом на 24 лютого 2022 року на рівні 29,25 грн за 1 дол. США. Однак, попри фіксацію курсу, повномасштабна військова агресія росії не могла не позначитися на прискоренні інфляції та розбалансуванні очікувань. Відбувалося руйнування підприємств та інфраструктури, порушення виробництва та ланцюгів постачання, зростання виробничих витрат бізнесу, спостерігався ситуативний ажіотажний попит на окремі товари та послуги. Крім того, на ціни

Зміна підходу до проведення монетарної політики під час війни

Забезпечення цінової стабільності	
У мирний час	У період воєнного стану
Ключова (облікова) ставка – основний інструмент монетарної політики	Відтермінування рішень з облікової ставки (лютий-травень). Із червня ключова ставка – допоміжний інструмент монетарної політики
Перспективний характер прийняття рішень з монетарної політики	Реакція на середовище, що стрімко змінюється
Операційний дизайн монетарної політики для дієвості облікової ставки	Операційний дизайн market-maker'a останньої інстанції: забезпечення належного рівня ліквідності та гнучкості банків в управлінні нею
Дотримання режиму плаваючого обмінного курсу	Фіксований обмінний курс – номінальний якір для очікувань та антиінфляційний інструмент
Згладжування коливань обмінного курсу за допомогою валютних інтервенцій	Валютні інтервенції в якості основної монетарної операції
Курс на скасування валютних обмежень та лібералізацію руху капіталу	Обмеження на валютні операції та рух капіталу для підтримки фіксації курсу
Заборона монетарного фінансування	Монетарне фінансування бюджету

в Україні тиснуло глобальне прискорення інфляції – саме у 2022 році більшість країн оновила багаторічні інфляційні максимуми.

На тлі прискорення інфляції реальна доходність гривневих активів ставала все більш від'ємною. Відповідно в міру поступового заміщення психологічного шоку економічною логікою ухвалення рішень попит на валюту як засіб заощадження з боку бізнесу та населення суттєво посилювався. З огляду на обмежену здатність валютного ринку до самостійного зрівноваження Національний банк проводив значні інтервенції з продажу іноземної валюти, підтримуючи фіксований курс та фінансуючи імпорту, критично важливий для продовження воєнного спротиву і функціонування економіки. Тож тиск на міжнародні резерви критично посилювався.

Для нівелювання ризику розгортання валютної кризи та розкручування інфляційної спіралі Національний банк на початку червня підвищив облікову ставку одразу на 15 в. п. до 25% та заявив про намір утримувати її на такому рівні впродовж тривалого часу. Такі дії разом з іншими заходами мали на меті заспокоїти очікування, забезпечити зростання привабливості гривневих активів, знизити тиск на валютному ринку і в результаті цього – посилити спроможність Національного банку забезпечувати курсову стабільність та захистити гривневі доходи і заощадження громадян від інфляційного знецінення.

У липні 2022 року з огляду на зміну фундаментальних характеристик економіки України під час війни та зміцнення долара до інших валют, а відповідно і зростання номінального ефективного обмінного

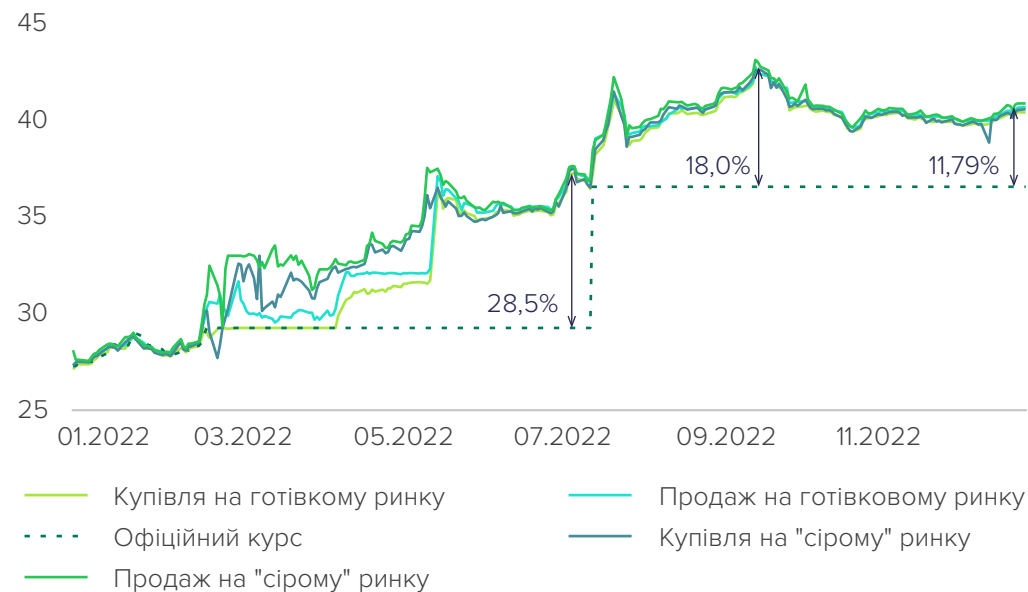
курсу гривні Національний банк скоригував офіційний курс гривні на 25% та зафіксував його на новому рівні – 36,57 грн за 1 дол. США. Такий крок був потрібний для підвищення конкурентоспроможності українських виробників, зближення курсових умов для різних груп бізнесу та населення, а також підтримки стійкості економіки в умовах війни.

Для поліпшення кон'юнктури в готівковому сегменті валютного ринку, ураховуючи його важливість для стабілізації очікувань населення, Національний банк здійснював операції з підкріплення банків готівковими доларом та євро, переглядав адміністративні обмеження та запроваджував нові інструменти. Так, фізичні особи отримали змогу купувати безготівкову валюту для її розміщення на строковому

деPOSITІ. Також стало можливим заходжувати заощадження від змін офіційного курсу завдяки [спеціальному депозитному продукту](#). Такі заходи, зокрема, сприяли суттєвому звуженню та стабілізації спреда між офіційним та готівковим курсами в діапазоні 10-12% наприкінці 2022 року.

Національний банк та Уряд України консолідували позицію щодо обмеження емісійного фінансування дефіциту бюджету, яке суттєво підживлювало попит на іноземну валюту та споживчий імпорту через канали державних витрат і погіршення очікувань. Тому у другому півріччі обсяги купівлі Національним банком цінних паперів на первинному ринку суттєво скоротилися.

Курси гривні до долара США

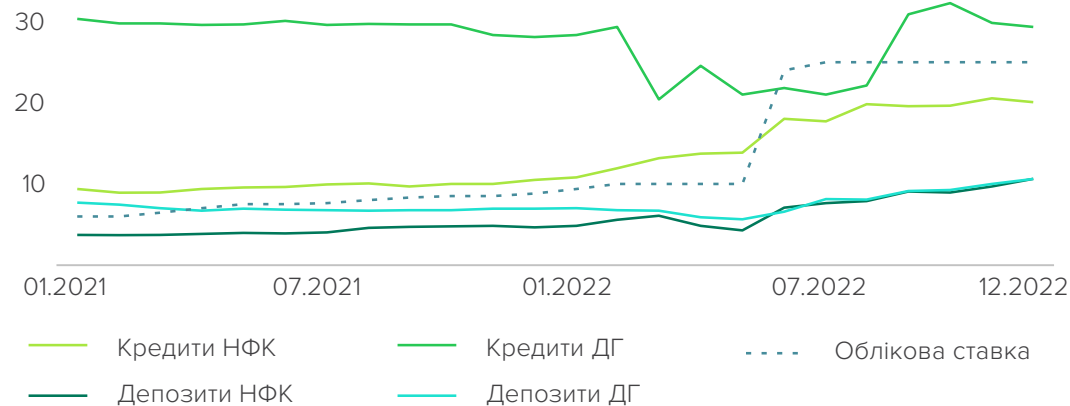

Зазначені заходи Національного банку у сфері монетарної та валютно-курсової політики, а також обмеження обсягів монетизації бюджету поряд зі зростанням експортних надходжень сприяли поліпшенню збалансованості та стійкості валютного ринку у другому півріччі 2022 року. Проте його здатність до самостійного врівноваження залишалася обмеженою протягом усього року, тож валютний ринок потребував постійної присутності Національного банку. У цілому за результатами 2022 року чистий продаж валюти Національним банком становив близько 25 млрд дол. США. Водночас завдяки безпрецедентним обсягам надходження міжнародної допомоги міжнародні резерви впродовж року залишалися на достатньому рівні. Станом на кінець року обсяг міжнародних резервів становив 28,5 млрд дол. США, що вище рівня на початок повномасштабного вторгнення.

Поліпшенню збалансованості валютного ринку сприяло й поступове зростання привабливості гривневих активів у відповідь на червневеве підвищення облікової ставки. Банки, які пропонували вкладникам привабливіші умови, збільшували обсяги залучення нових строкових депозитів. Так, у відповідь на зростання процентних ставок частка строкових депозитів у загальному обсязі нових залучень гривневих депозитів населення поволі зростала. Після відновлення функціонування вторинного ринку у серпні дохідності ОВДП на ньому також продемонстрували тісний зв'язок з обліковою ставкою. Наприкінці року дещо підвищилася й дохідність ОВДП на первинному ринку, що дало можливість збільшити обсяги залучень.

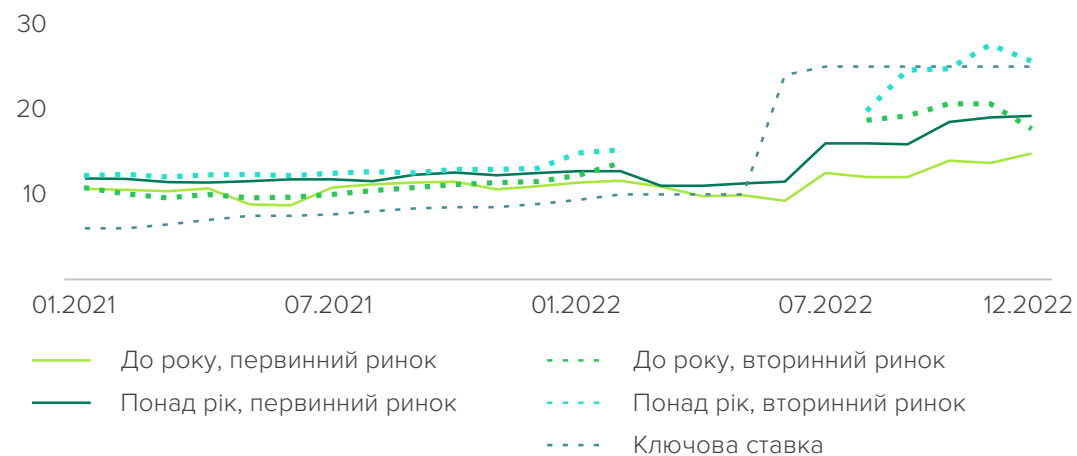
Водночас конвертація урядом валюти, отриманої від міжнародних партнерів, разом із монетизацією ОВДП зумовила стрімке розширення профіциту

Середньозважені гривневі процентні ставки за новими кредитами та депозитами, %

Джерело: НБУ

Дохідність гривневих ОВДП, %

Джерело: НБУ

ліквідності в банківській системі. Це очікувано призвело до послаблення конкуренції на депозитному ринку та сповільнення зростання депозитних ставок банків. Розуміючи потребу забезпечення подальшого підвищення строкowości гривневих депозитів для посилення стійкості валютного ринку до ситуативних чинників, Національний банк напрацював низку заходів з оптимізації структурного профіциту ліквідності.

У грудні Національний банк оголосив про перший крок з підвищення у січні 2023 року на 5 в. п. нормативів обов'язкового резервування за коштами на вимогу та на поточних рахунках у національній та іноземній валютах. Також було анонсовано дозвіл покривати до 50% обов'язкових резервів за рахунок бенчмарк-ОВДП. З одного боку, підвищення обов'язкових резервів сприяло "зв'язуванню" вільних коштів банків на рахунках у Національному банку. З іншого боку, надання можливості банкам покривати частину обов'язкових резервів за рахунок бенчмарк-ОВДП сприяло активізації внутрішнього боргового ринку, що створювало передумови для уникнення прямого фінансування дефіциту бюджету Національним банком у 2023 році й відповідно сприяло обмеженню потенційного припливу коштів до банківської системи.

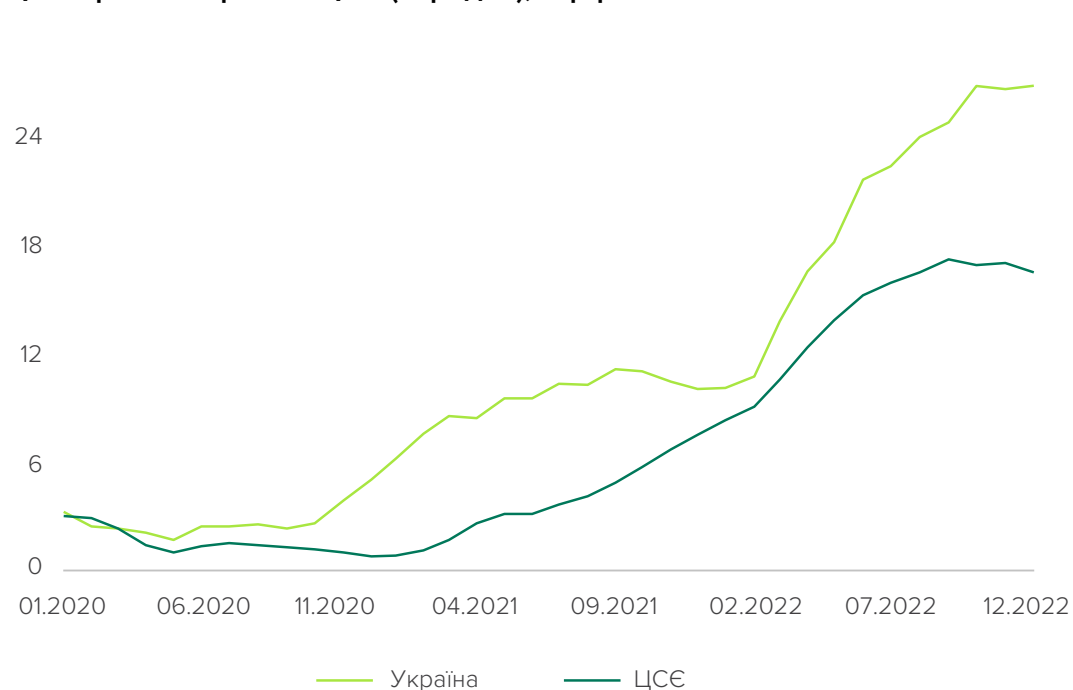
Зниження профіциту ліквідності в банківській системі покликано спонукати банки до активнішої конкуренції за строкові кошти вкладників і відповідно сприятиме підвищенню ставок за гривневими активами та зростанню частки строкових депозитів. У результаті посилиться стійкість валютного ринку до ситуативних чинників, а Національний банк зможе в перспективі перейти до пом'якшення адміністративних обмежень для бізнесу та населення.

У цілому завдяки успішним діям українських сил оборони, які не тільки зупинили російський наступ, але й звільняють українські землі, комплексу антикризових заходів Національного банку та Уряду України, а також дякуючи підтримці міжнародних партнерів вдалося уникнути критичного розбалансування очікувань та неконтрольованого прискорення інфляції. Зростання споживчих цін в Україні, попри війну та високу світову інфляцію, за підсумками 2022 року було помірним (26,6%) та нижчим за прогноз Національного банку (30%). Наприкінці

року ціновий тиск та інфляційні очікування більшості груп респондентів стабілізувалися.

Підтримання фіксації офіційного курсу гривні до долара США не лише безпосередньо стримало зростання собівартості товарів та послуг, зокрема через вартість імпорту, але й пом'якшило фундаментальний ціновий тиск, позитивно впливаючи на інфляційні і курсові очікування громадян та бізнесу. У цілому, за оцінками Національного банку, завдяки такій валютно-курсовій політиці вдалося уникнути додаткового зростання інфляції на 8,3 в. п.

ІСЦ в Україні та країнах ЦСЄ (середня), % р/р

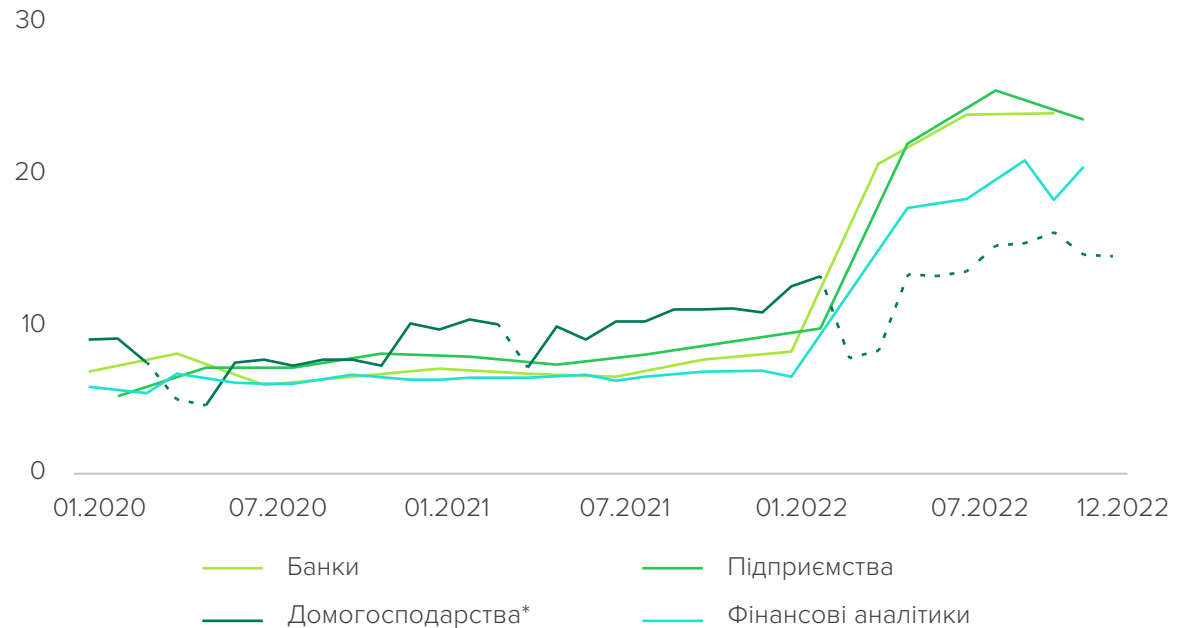

Прискорення інфляції в минулому році стало викликом не лише для України. Рівень інфляції в 2022 році був високим і в європейських країнах, економіка яких, на відміну від української, не потерпала від руйнівних наслідків війни. Інфляційний тиск у більшості країн сягав рекордів із початку 2000-х років. Окремі країни, такі як Латвія, Литва та Угорщина, завершили рік із показником споживчої інфляції вищим за 20%.

Незважаючи на розгортання повномасштабної війни, Національний банк проводив прозору монетарну політику, постійно удосконалював свою комунікацію із суспільством, повно і водночас доступною мовою пояснював вжиті заходи та результати проведення монетарної політики. Крім спілкування з цільовими аудиторіями щодо монетарної політики через традиційні канали комунікації (офіційне Інтернет-представництво, публікації у ЗМІ), Національний банк і надалі активно розвивав свої соціальні мережі для прямої та двосторонньої взаємодії передусім з населенням.

Національний банк і надалі здійснював економічні дослідження, що є надзвичайно важливою функцією центрального банку, яка, зокрема, сприяє підвищенню довіри до монетарної політики та закоренню очікувань. І хоч попередньо запланована традиційна Щорічна дослідницька конференція та деякі інші дослідницькі заходи були вимушено скасовані у 2022 році через повномасштабне військове вторгнення росії, Національний банк зумів адаптувати свою дослідницьку роботу та активно організовував низку наукових заходів, спрямованих на внутрішню

Інфляційні очікування на наступні 12 місяців, %

* Пунктирні лінії – зміна методу опитування на телефонне.

Джерело: НБУ, GfK Ukraine, Info Sapiens.

та міжнародну співпрацю, підтримку та посилення дослідницького та аналітичного потенціалу.

У 2022 році найбільш значущою науковою подією Національного банку став уже традиційний практичний семінар [“Інфляційне таргетування у світі значних та тривалих шоків”](#), організований за підтримки Експертної платформи з питань бізнес-циклу зони євро (EABCN). Подія зібрала 140 учасників із різних країн світу, а ключовим доповідачем став один із кращих фахівців у сфері монетарної політики, головний редактор журналу Journal of Monetary Economics Юрій Городніченко з Каліфорнійського університету, Берклі. Серед спікерів семінару також були представники центральних банків, академічної спільноти, міжнародних фінансових установ та дослідницьких центрів з України, Польщі, Сполучених Штатів Америки, Чехії, Німеччини, Іспанії, Колумбії, Грузії й інших країн. Обговорювалися шляхи ефективного застосування режиму інфляційного таргетування в умовах значних ризиків для світової економіки, спричинених наслідками пандемії COVID-19 та повномасштабним нападом росії на Україну.

Крім того, Національний банк України організував [11 відкритих дослідницьких семінарів](#), більшість з яких безпосередньо стосувалася особливостей економічних процесів під час війни та великих структурних шоків. Свої дослідження презентували науковці, представники центральних банків, міжнародних фінансових організацій

та бізнесу зі США, Великобританії, Німеччини та Швеції.

Національний банк постійно приділяє увагу підтримці молодих дослідників, залучаючи їх до обговорення актуальних практичних питань із монетарної політики, фінансової стабільності та економічного розвитку. Уже традиційне змагання університетських команд [“Монетарна політика: виклик НБУ університетам”](#) у 2022 році пройшло в атмосфері палких дискусій щодо нетривіальних рішень для наявних безпрецедентних викликів. Перемогу здобула команда Києво-Могилянської академії (наставник – О. Прімерова), а фіналісти змагання традиційно були запрошені на стажування до Національного банку.

У 2022 році експерти Національного банку продовжили попередньо ініційовані довгострокові дослідження, але також зосередили увагу на темах, які набули актуальності у зв'язку з новими викликами. За результатами проведених досліджень опубліковано [три Робочих матеріали](#), а також [сім статей](#) у таких міжнародних рецензованих журналах, як Journal of Monetary Economics, Journal of Comparative Economics, Journal of Money, Credit and Banking, Emerging Markets Review, Economic Systems та Visnyk of the National Bank of Ukraine.

Відповідаючи на нові виклики та враховуючи особливості воєнного стану та післявоєнної перебудови, упродовж 2022 року Національний банк адаптував свої [Пріоритети досліджень на період до 2025 року](#). Національний банк зосередиться у своїх дослідженнях на таких напрямках:

- монетарна політика у воєнний період та під час післявоєнного відновлення економіки;
- забезпечення фінансової стабільності під час значних та перманентних шоків;
- довгострокові виклики в реальному секторі економіки після тривалої війни;
- розвиток цифрових ринків, продуктів та їхнього регулювання.

Регулювання грошово-кредитного та валютного ринків в умовах військової агресії

У зв'язку із введенням в Україні з 24 лютого 2022 року воєнного стану, відповідно до пункту 20 статті 7 Закону України “Про Національний банк України”, ми визначили особливості регулювання грошово-кредитного та валютного ринків у відповідний період.

З цією метою ухвалено постанову Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18 “Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану” (зі змінами) (далі – Постанова № 18).

Норми Постанови № 18 визначалися в такий спосіб, щоб, з одного боку, зберегти макрофінансову стабільність України та забезпечити умови для економічної

діяльності, з іншого – ефективно запобігати непродуктивному відпливу капіталу з метою захисту міжнародних резервів.

Постановою № 18 передбачено, зокрема, що:

- безготівкові розрахунки в Україні здійснюються без обмежень;
- платежі Уряду України здійснюються без обмежень, згідно із законодавством про особливий період;
- банки забезпечують роботу відділень у безперебійному режимі в умовах відсутності загрози життю та здоров'ю громадян;
- банки продовжують роботу, враховуючи обмеження, визначені Постановою № 18.

Водночас порядок проведення операцій фінансовими установами, включно з валютними та капітальними операціями, зазнав вимушених змін з огляду на необхідність захисту макрофінансової стабільності України. Зокрема Постановою № 18:

- встановлено обмеження на операції з видачі готівкових коштів в Україні та за кордоном як у гривні, так і в іноземній валюті. Однак ліміти визначалися у такий спосіб, щоб громадяни мали змогу і надалі задовольняти нагальні потреби;
- обмежено операції з торгівлі валютними цінностями та перекази валютних цінностей з України за кордон, а також перекази коштів на кореспондентські рахунки банків-нерезидентів у гривні та іноземній валюті, відкриті в банках-резидентах;

- обмежено можливості здійснення Р2Р-переказів на картки іноземних банків з огляду на посилення ризиків використання відповідного інструменту для обходу чинних обмежень;
- обмежено можливості здійснення операцій, які не є притаманними для більшості громадян, а саме операцій із використанням платіжних карток для придбання активів, що безпосередньо конвертуються (обмінюються) на грошові кошти та належать до операцій “квазікеш” (quasi cash);
- максимально обмежено валютні операції, пов'язані з рухом капіталу з України;
- скорочено граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів (із 365 до 180 календарних днів⁴);
- зменшено строк використання купленої валюти бізнесом до двох робочих днів;
- максимально обмежено операції з використанням російських та білоруських рублів, а також видаткові операції за рахунками резидентів росії та білорусі;
- заборонено здійснення випуску електронних грошей, поповнення електронних гаманців електронними грошима та розповсюдження електронних грошей;
- заборонено видачу банками ощадних сертифікатів, номінованих в іноземній валюті;

- обмежено можливості укладення банками деривативних контрактів грошового ринку (крім свопів);
- зменшено ліміти відкритої валютної позиції для банків⁵.

Упродовж 2022 року ми постійно аналізували наявний баланс адміністративних обмежень та їхній вплив на економіку і валютний ринок й калібрували обмежувальні заходи. З одного боку, деякі обмеження посилювалися, якщо це було потрібно для захисту валютного ринку та фінансової стабільності. З іншого боку, наскільки надавали можливість військова та ринкова ситуації, ми пом'якшували адміністративні обмеження, щоб зменшувати незручності для населення та тягар для підприємств.

Кожен із чинних обмежувальних заходів дає змогу зберегти надійну та стабільну роботу фінансової системи України, максимально забезпечити критичні потреби економіки держави під час воєнного стану, а також захистити міжнародні резерви країни. Водночас, як і повідомлялося, усі запроваджені з 24 лютого 2022 року обмеження є тимчасовими. У міру зниження безпекових ризиків та посилення стійкості валютного ринку ми й надалі пом'якшуватимемо адміністративні обмеження.

Постановою № 18 також визначено правила встановлення фінансовими установами курсу купівлі та продажу іноземної валюти.

⁴ За операціями з експорту та імпорту товарів, здійсненими із 05.04.2022, граничний строк розрахунків у період з 05.04.2022 до 07.06.2022 становив 90 календарних днів; з 08.06.2022 до 08.07.2022 – 120 календарних днів; з 09.07.2022 – 180 календарних днів. Для операцій, що проводилися до 05.04.2022, граничні строки розрахунків становлять 365 днів;

⁵ Із 04.05.2022 ліміт загальної довгої відкритої валютної позиції банку (Л13-1) – не більше 5%; ліміт загальної короткої відкритої валютної позиції банку (Л13-2) – не більше 5%.

Так, офіційний курс гривні до долара США зафіксовано з 24 лютого 2022 року, а офіційний курс гривні до інших валют визначається відповідно до зміни курсу цих валют до долара США. З огляду на зміну фундаментальних характеристик економіки України під час повномасштабної війни та зміцнення долара США до інших валют 21 липня 2022 року ми здійснили разове коригування офіційного курсу на 25% – з 29,25 грн/дол. США до 36,57 грн/дол. США. Таке рішення спрямовувалося на мінімізацію накопичених дисбалансів, а також посилення стійкості режиму фіксованого курсу, економіки й фінансової системи загалом. Фіксація курсу гривні до долара США дала змогу утримати макроекономічну стабільність: темпи зростання цін та інфляційні очікування хоча і підвищувалися впродовж року, але залишалися контрольованими.

Безготівкові операції з купівлі та продажу іноземної валюти для імпортерів та експортерів операцій відповідно до Постанови № 18 мають здійснюватися за курсом, що відхиляється від офіційного не більше ніж на 1%. Натомість обмеження на встановлення курсів продажу та купівлі валюти клієнтами за готівковими та картковими операціями, що діяли в перші місяці війни, у травні 2022 року були скасовані.

Рішення про зняття обмеження на встановлення фінансовими установами курсу продажу валюти в готівковому сегменті валютного ринку дало змогу посилити конкуренцію та збільшити його стійкість. Іншим кроком у цьому напрямі було надання можливості громадянам купувати валюту під строкові депозити, а також хеджувати ризики зміни офіційного курсу. Ці інструменти стали додатковою альтернативою вкладенню громадянами коштів у готівкову іноземну валюту.

Їхнє запровадження сприяло звуженню спреда між курсом продажу та купівлі готівкової валюти та офіційним курсом, а також зменшенню курсових коливань у готівковому сегменті валютного ринку.

Ми постійно були присутніми на валютному ринку з початку запровадження воєнного стану. Значний попит на валюту під час війни задовольнявся через наші щоденні валютні інтервенції. Чистий продаж валюти для покриття різниці між попитом і пропозицією на валютному ринку з 24 лютого до кінця 2022 року склав близько 23 млрд дол. США.

На початку повномасштабної війни ми також вжили заходів для збереження стабільної роботи фінансової системи. Зокрема, враховуючи норму пункту 11 Постанови № 18, 24 лютого 2022 року затверджено постанову Правління Національного банку № 22 “Про особливості підтримання ліквідності банків у період дії воєнного стану”.

Відповідною постановою додатково до кредитів рефінансування під забезпечення запроваджено новий інструмент – бланкове рефінансування банків через проведення тендерів з підтримання ліквідності банківської системи строком до одного року без обмежень за сумою. Бланкове рефінансування дало змогу втримати стабільність фінансової системи на початку повномасштабної війни, але надалі потреба у відповідному інструменті поступово зменшувалася. Враховуючи рекордний профіцит ліквідності, дострокове погашення кредитів рефінансування та успішне проходження банківським сектором випробування повномасштабною війною, ми припинили у листопаді проведення операцій із бланкового рефінансування банків.

У перші дні повномасштабної війни для підтримання ліквідності банків ми також скасували ухвалене на початку лютого 2022 року рішення про підвищення на 2 в. п. нормативів формування банками обов’язкових резервів за поточними рахунками та рахунками на вимогу. Це посприяло збереженню безперервності розрахунків навіть у найкритичніші періоди.

Крім того, у 2022 році з огляду на потребу у фінансуванні Збройних Сил України для протидії повномасштабному нападу росії ми надавали підтримку державному бюджету, купуючи цінні папери уряду на первинному ринку.

Так, 08 березня 2022 року Правління Національного банку України ухвалило постанову № 43 “Про здійснення купівлі облігацій внутрішньої державної позики “Військові облігації” у період дії воєнного стану”, що передбачає здійснення Національним банком за зверненням Міністерства фінансів України купівлі ОВДП “Військові облігації” за номінальною вартістю, збільшеною на суму нарахованого купонного доходу на дату придбання.

Рішення щодо обсягів купівлі ОВДП ухвалювалися Правлінням Національного банку з урахуванням ситуації на фінансовому ринку та з огляду на стан державних фінансів. Загалом за 2022 рік ми купили облігацій внутрішньої державної позики “Військові облігації” за зверненням Міністерства фінансів України на загальну суму 400 млрд грн. Відповідні кошти спрямовувалися на фінансування видатків військового спрямування, а саме видатків у сфері оборони та безпеки.

Кон'юнктурні опитування Національного банку України

У 2022 році ми не лише продовжили, а й посилили системну роботу з опитувань підприємств, банків, фінансових аналітиків, учасників ринку фінансових послуг.

Виклики, спричинені військовою агресією росії, потребували дуже активної двосторонньої комунікації між Національним банком та учасниками ринків. За відсутності офіційної статистики щодо стану реального сектору та з метою інформування керівництва Національного банку для оперативного ухвалення рішень щодо забезпечення життєдіяльності економіки та населення України ми розробили двотижневі опитування бізнесу.

Це дало змогу отримувати дані про виробничий потенціал підприємств у режимі реального часу та створило підґрунтя для оперативного реагування на них, зокрема розроблення заходів підтримки.

Одночасно, попри воєнний стан, ми продовжили практику регулярних зустрічей із керівниками підприємств, які беруть участь в наших опитуваннях щодо ділових очікувань. У 2022 році відбулася онлайн-зустріч з понад 90 керівниками підприємств – представниками майже всіх видів економічної діяльності та регіонів України. Метою зустрічі було поінформувати представників бізнесу про ключові дії регулятора під час війни

та отримати інтерактивний зворотний зв'язок. Програма зустрічі охоплювала питання щодо валютного регулювання та курсової політики, макроекономічної ситуації та тенденцій банківського сектору.

Також на сторінці “Відкриті дані” офіційного Інтернет-представництва Національного банку відкрито сет із часовими рядами квартальних опитувань підприємств у форматі відкритих даних, які доступні через API, для швидкого обміну інформацією між різними цільовими групами, полегшення аналізу та прогнозування дослідниками, підвищення прозорості даних та довіри до Національного банку.

Накопичення міжнародних (золотовалютних) резервів України

Міжнародні резерви України (далі – міжнародні резерви) на 01 січня 2023 року становили 28,5 млрд дол. США. Упродовж 2022 року вони зменшилися на 2,5 млрд дол. США, або на 7,9%, але були на 3,9% вищими, ніж на початку повномасштабної війни.

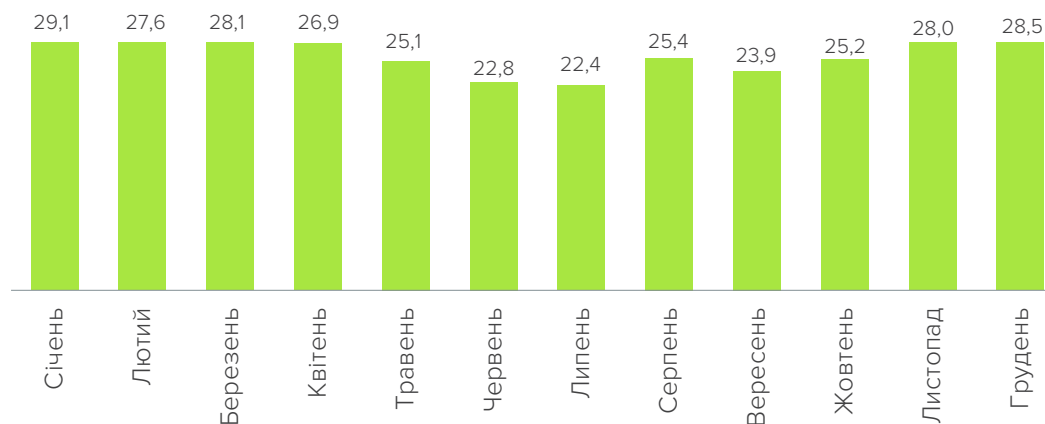
Зниження рівня міжнародних резервів у звітному році переважно відбулося на тлі продажу 28,3 млрд дол. США (в еквіваленті) на валютному ринку України для покриття різниці між попитом та пропозицією. Вплинули також платежі України за обслуговування та погашення державного боргу, зокрема перед МВФ, на загальну суму, еквівалентну 9,1 млрд дол. США.

Основними джерелами поповнення резервів у 2022 році були надходження міжнародного фінансування на рахунки Уряду України в Національному банку (28,3 млрд дол. США в еквіваленті), купівля іноземної валюти на валютному ринку України (3,4 млрд дол. США в еквіваленті) та розміщення валютних облігацій внутрішньої державної позики (3,1 млрд дол. США в еквіваленті).

Основною метою управління міжнародними резервами залишалося дотримання оптимального співвідношення рівнів захищеності, ліквідності та доходності, яке забезпечувало виконання функцій Національного банку, визначених законодавством України.

У звітному році управління міжнародними резервами здійснювалося відповідно до Інвестиційної декларації міжнародних (золотовалютних) резервів України на 2022 рік та Тимчасової інвестиційної декларації міжнародних (золотовалютних) резервів України на час воєнного стану чи особливого періоду.

Міжнародні резерви України у 2022 році (за поточним курсом), млрд дол. США

ВІДНОВЛЕННЯ КРЕДИТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Розвиток іпотечного кредитування

У 2022 році ми доповнили перелік забезпечення, що є прийнятним для врахування під час розрахунку банками розміру кредитного ризику, об'єктами незавершеного будівництва та майбутніми об'єктами нерухомості.

Такі зміни ґрунтуються на нормах Закону про речові права⁶, в опрацюванні якого ми спільно з іншими зацікавленими сторонами брали активну участь на етапі розгляду законопроекту.

Закон про речові права посилює права інвесторів та кредиторів на первинному ринку нерухомості, запроваджує гарантійну частку будівництва, удосконалює процедуру продажу майбутніх об'єктів нерухомості, встановлює вимоги про розкриття інформації про об'єкт будівництва та кінцевих бенефіціарів забудовників тощо.

Також з метою популяризації податкової знижки для іпотечних позичальників як інструменту здешевлення вартості іпотечного кредиту у 2022 році ми розпочали роботу над опрацюванням можливості цифровізації та оптимізації такого інструменту. Реалізація права

на податкову знижку дає змогу позичальнику отримати з бюджету часткове відшкодування сплачених сум податку на доходи фізичних осіб у зв'язку з оплатою процентів за користування іпотечним житловим кредитом.

Доступ банків до державних реєстрів

У 2022 році ми розробили пропозиції щодо законодавчого врегулювання питання, що стосується розширення доступу Національного банку та банків до державних електронних інформаційних ресурсів. Це дасть можливість на законодавчому рівні врегулювати питання отримання Національним банком та банками інформації з державних, надійних інформаційних ресурсів, використовуючи сучасні технології обміну інформацією.

Водночас розпочато роботу над розробкою технологічної моделі інформаційної взаємодії між банками та власниками державних реєстрів. Модель передбачає отримання банками за згодою клієнта інформації з підтверджених та офіційних джерел, зокрема про доходи клієнта. Це значно зменшить потенційні ризики оцінки платоспроможності клієнтів, розширить інструменти моніторингу кредитних портфелів та опосередковано впливатиме на зменшення частки тіньової економіки.

Ми проводимо активний діалог з Міністерством юстиції України, Пенсійним фондом України, Державною міграційною службою України, Державною судовою адміністрацією України щодо узгодження концептуальних засад доступу банків до інформації з державних реєстрів, використовуючи сучасні інструменти обміну даними.

Розвиток факторингу

Фінансування торговельної діяльності дає широкі можливості для розвитку малого і середнього бізнесу, що дуже важливо під час війни та в період післявоєнного відновлення країни.

З метою розширення інструментів фінансування у 2022 році ми розробили Концепцію реформування регулювання факторингу в Україні.

Документ передбачає реалізацію завдань для здійснення комплексних законодавчих змін з метою забезпечення розвитку торгового факторингу як інструменту фінансування відповідно до міжнародної практики. Реалізація Концепції значно розширить можливості короткострокового фінансування для суб'єктів господарювання, що матиме сталий вплив на економічний розвиток України.

Розвиток сегменту факторингу дасть змогу забезпечити потреби клієнтів у якісних та доступних послугах, що відповідно підвищить їхню конкурентоспроможність на ринку, збільшить обсяги продажів, підвищить ліквідність компаній, прискорить оборотність активів, поповнить оборотний капітал, зменшить касові розриви. Зміни, покладені в основу Концепції будуть спрямовані на переосмислення сутності факторингових послуг, відокремлення факторингу від придбання простроченої фінансової заборгованості та забезпечення розвитку ринку класичного торгового факторингу. Зокрема, концепція включає й запровадження реєстрації відступлення права грошової вимоги у публічному реєстрі, що дозволить підвищити прозорість цього ринку та знизити ризик шахрайства.

⁶ Закон України "Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому"

Розвиток сталого фінансування

Розуміючи сучасні глобальні виклики, які створюють зміни клімату, ми продовжили у 2022 році роботу з впровадження ініціатив у сфері сталого розвитку, які в довгостроковій перспективі матимуть суттєвий вплив на фінансову систему та економіку.

Сталий розвиток як тривале економічне процвітання менш залежний від використання обмежених ресурсів та експлуатації природного середовища, більш соціально інклюзивний і такий, що включає екологічний, соціальний, економічний та управлінський аспекти, які тісно взаємопов'язані.

Ключовою запорукою сталого розвитку є стале фінансування, тобто інтеграція ESG-факторів у фінансові послуги.

Тому у 2022 році ми зосередили свої зусилля на виконанні заходів, передбачених у межах Політики з розвитку сталого фінансування в Україні до 2025 року.

Цей документ, розроблений у співпраці з Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC), спрямований на формування майбутнього ландшафту сталого фінансування в Україні. Він містить детальний опис завдань та нового інструментарію для наближення діяльності українських фінансових установ до кращих світових стандартів інтеграції екологічних, соціальних та управлінських факторів (ESG) у фінансові послуги.

Зокрема, упродовж 2022 року ми вивчали передові міжнародні стандарти і практичний досвід щодо розкриття фінансовими

установами інформації про ESG та вимоги щодо управління екологічними та соціальними ризиками.

Крім того, у межах співпраці з Міжнародною фінансовою корпорацією наші фахівці разом із представниками Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР) у листопаді 2022 року взяли участь у міжнародному форумі зі сталого фінансування на базі Національного банку Грузії для обміну досвідом з центральними банками інших країн щодо реалізації сталих цілей.

РОЗВИТОК РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Стан банківського сектору

У 2022 році після першого шоку, викликаного повномасштабним вторгненням росії у лютому, банківський сектор вистояв та швидко адаптувався до роботи в нових кризових умовах. Упродовж року він працював безперебійно, зберігав ліквідність та здійснював кредитування, хоча і з урахуванням особливостей воєнного часу. Це стало можливим завдяки зусиллям самих банків, вчасним заходам і нашій підтримці, а також реформам сектору, проведеним у попередні роки. Зокрема, завдяки реформам банки увійшли в кризу добре капіталізованими і ліквідними, з рекордними прибутками, операційно стійкими та ефективними. Фінустанови мали плани дій на випадок несприятливих подій.

З початком повномасштабного вторгнення ми вжили рішучих заходів для підтримання сектору, захисту банків та їхніх клієнтів. Одним із ключових антикризових кроків стала фіксація курсу гривні, що дало змогу втримати стабільність валютного ринку. Водночас було тимчасово скасовано чи пом'якшено низку чинних та відкладено запровадження нових

регуляторних вимог. Подальша адаптація сектору та економіки загалом до роботи в кризових умовах створила умови для поетапного скасування пом'якшень.

Завдяки докладним зусиллям банки зберегли довіру вкладників, що сприяло припливу коштів населення та підтриманню високого рівня ліквідності сектору. Разом з тим попит на кредити був кволим, а апетит банків до ризику – низьким. Кредитний портфель скорчувався, а його якість погіршувалася через наслідки російської агресії. Банки тимчасово вкладали вільні кошти в інші ліквідні активи.

Попри значні відрахування в резерви, сектор зміг отримати прибуток за рік. Цьому сприяло збереження операційної ефективності, а згодом і зростання процентних та комісійних доходів.

У 2023 році банківський сектор повинен пройти оцінку стійкості для з'ясування реальної якості активів та рівня капіталу і надалі брати активну участь у кредитній підтримці відновлення економіки України.

Структура банківського сектору

За рік кількість банків зменшилася на чотири невеликих установи, зокрема дві з них із державним російським капіталом були виведені з ринку в лютому 2022 року у відповідь на повномасштабний напад росії. Наприкінці 2022 року на ринку працювали 67 платоспроможних банків. 07 лютого 2023 року ми віднесли банк “Форвард” до категорії неплатоспроможних через неузгодження своєї діяльності з вимогами законодавства України, а 07 березня 2023 року відкликали банківську ліцензію у Айбокс банку

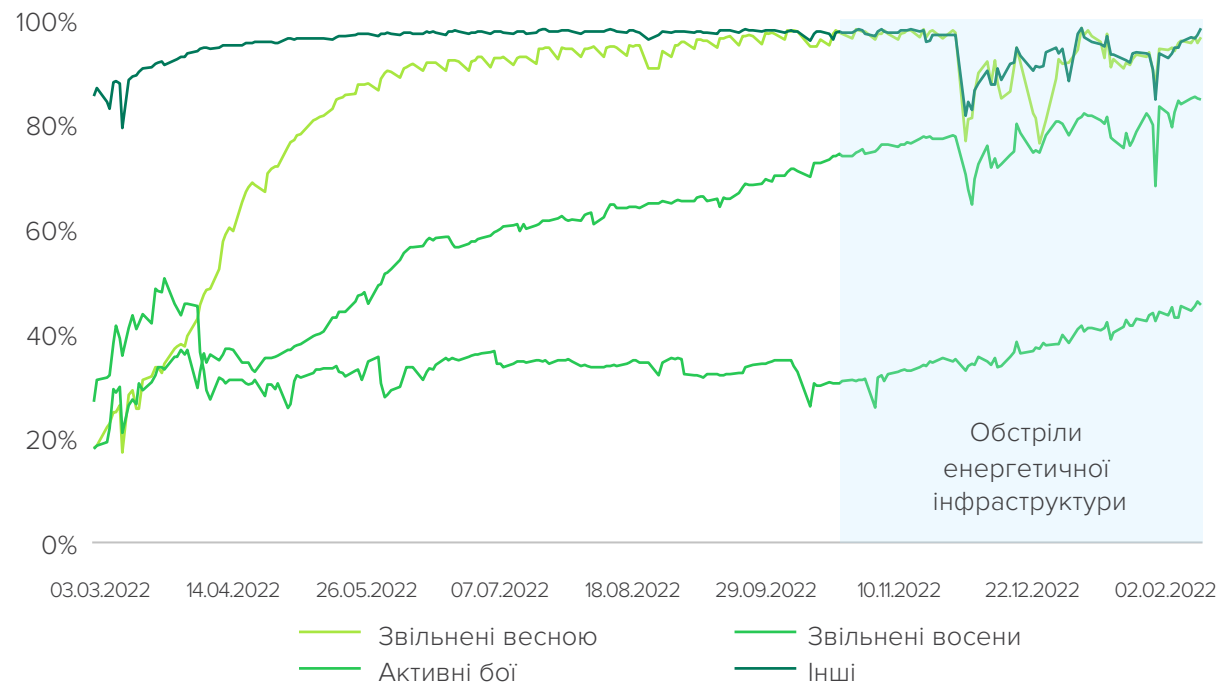
за систематичні порушення вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу. Обидва банки займали по 0,1% чистих активів сектору.

За рік частка державних банків зросла на 3,9 в. п. та перевищила половину чистих активів сектору – 50,6%. Ресурсною базою для такого зростання стало зосередження соціальних виплат та виплат військовослужбовцям у цих банках. ПриватБанк залишається лідером за залученням депозитів фізосіб – понад 35% від загального обсягу. Унаслідок цього рівень концентрації сектору зріс: на найбільші 20 банків припадає вже майже 93% усіх чистих активів сектору.

З початку війни банки майже безперервно продовжували свою діяльність у регіонах, де це було безпечно для працівників та клієнтів. Безперервно надавалися послуги онлайн. Робота відділень стрімко відновлювалася в регіонах, звільнених навесні та восени. Водночас за рік банки скоротили кожне п'яте відділення, насамперед у регіонах, де велися активні бойові дії. Відповідно там спостерігалися значні безпекові ризики, а попит на банківські послуги був значно меншим, ніж у решті регіонів.

Новим викликом для безперервної роботи банків із жовтня 2022 року стали терористичні атаки росії на об'єкти енергетичної інфраструктури та викликані ними перебої в енергопостачанні. У відповідь ми разом із банками започаткували проєкт безперервного надання банківських послуг "POWER BANKING". У межах цього проєкту банки забезпечили готовність роботи своїх систем, функціонування критичних бізнес-процесів та зв'язок із центром обробки даних Національного банку навіть в умовах тривалого блекауту.

Частка працюючих відділень системно важливих банків

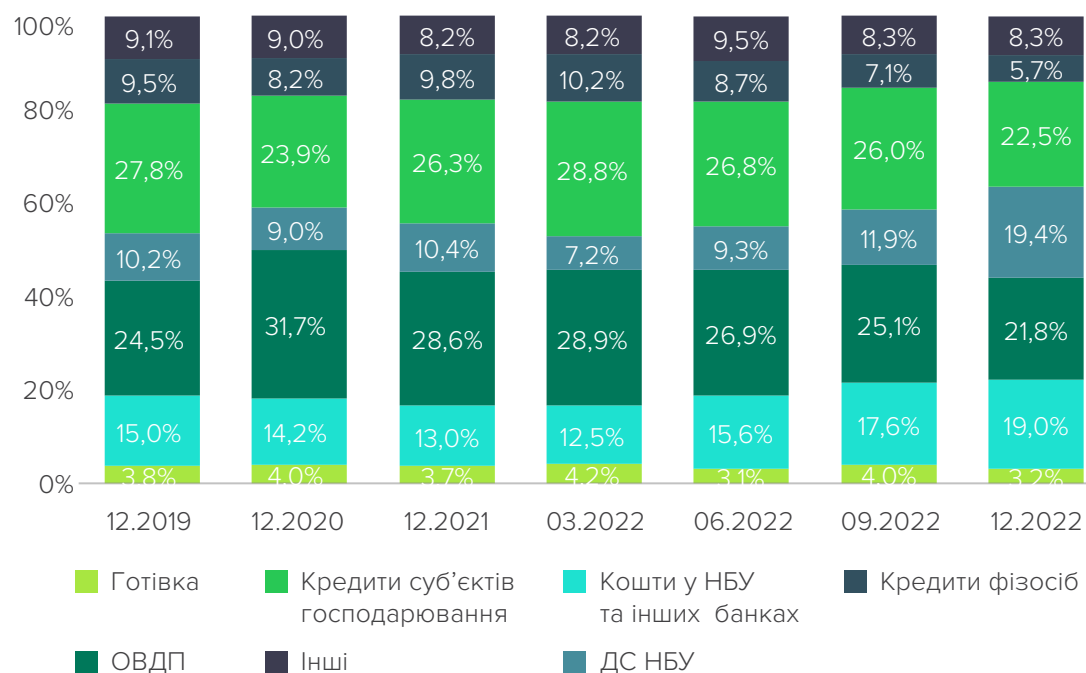
Активи

Обсяг чистих активів платоспроможних банків зріс за рік на 16,5% до 2 354 млрд грн⁷. З огляду на низький попит на кредити в умовах війни та продовження припливу коштів клієнтів до банків зростання відбувалося переважно через нарощення обсягів депозитних сертифікатів Національного банку та коштів на рахунках в інших банках. На останню складову значною мірою вплинула зміна валютного курсу.

Навіть під час війни банки надавали нові кредити, проте таке кредитування мало свої особливості. Кредитний попит населення та бізнесу значно послабився, збільшення фінансування потребували лише окремі підприємства та галузі, зокрема сільське господарство. Тому у 2022 році чисті гривневі кредити суб'єктам господарювання в платоспроможних банках зросли лише на 0,5%, а у валюті знизилися на 23,9% у доларовому еквіваленті. Корпоративний кредитний портфель зростав насамперед у державних банках (включно з ПриватБанком), найперш завдяки кредитам сільському господарству. Активнішими позичальниками були державні корпорації.

Щоб зберегти доступ до кредитів, уряд розширив програми державної підтримки. Вони дали змогу невеликим позичальникам отримувати дешеві кредити, а банкам знизити кредитні ризики. Ключовим рушієм гривневого корпоративного кредитування є державна програма підтримки "Доступні кредити 5-7-9%", попри уповільнення

Структура активів банків

ДС НБУ – депозитні сертифікати НБУ. У банках, платоспроможних на звітну дату, з нарахуваними відсотками, кредити на чистій основі.

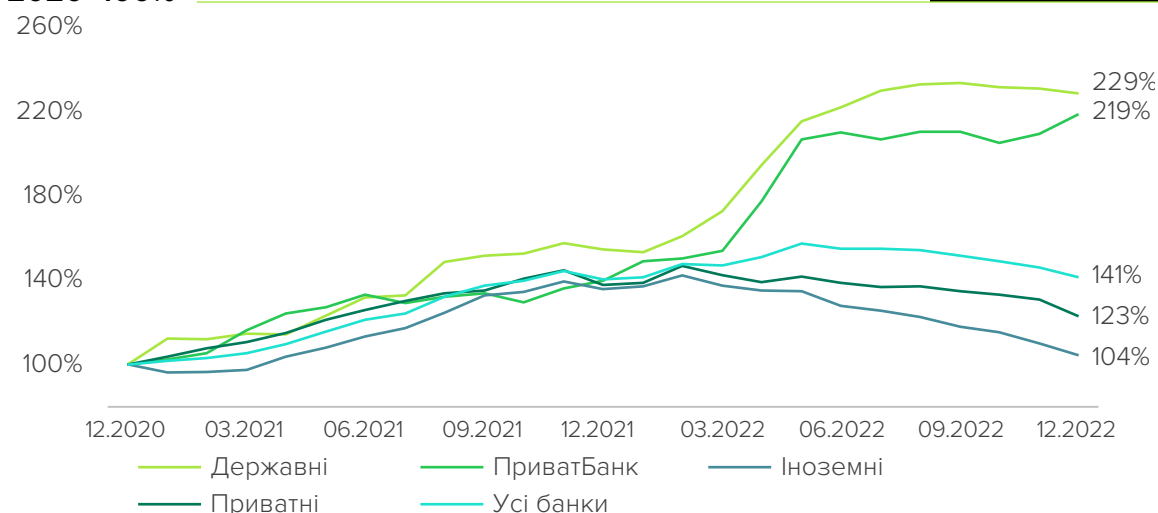
⁷ У банках, платоспроможних на кінець 2022 року. Дані за 2022 рік можуть бути скориговані.

використання коштів у межах цієї програми наприкінці року. Заборгованість за програмою наприкінці року становила 96,1 млрд грн – майже третину від працюючого валового гривневого корпоративного кредитного портфеля банків.

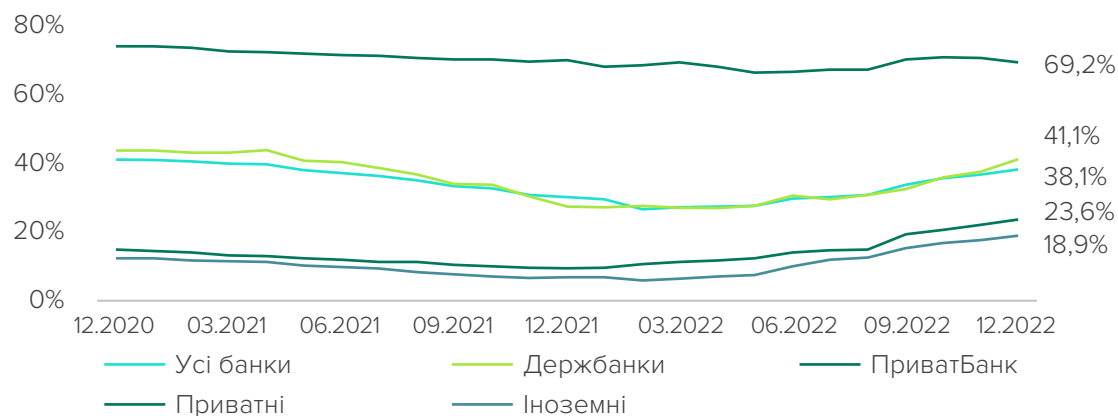
Обсяг чистого роздрібного гривневого кредитного портфеля за рік скоротився на 32,7%, насамперед у банках з іноземним та приватним капіталом. Ця тенденція триває з початку повномасштабної війни: повільне нове кредитування не компенсує погашення та списання старих позик. Обсяги споживчих незабезпечених позик знизилися передовсім через резервування. Водночас портфель іпотечних та автокредитів скоротився переважно через погашення раніше виданих кредитів у зв'язку з тим, що нові кредити тривалий час не видавалися.

Тенденція до зниження частки непрацюючих кредитів, яка тривала з 2018 року, перервалася через повномасштабне вторгнення росії. Загалом із початку року питома вага непрацюючих кредитів збільшилася на 8,1 в. п. – до 38,1%. З початку вторгнення показник погіршився на понад 11 в. п. За рік насамперед зросла частка непрацюючих кредитів фізичним особам – на 13,6 в. п. Найбільше частка непрацюючих кредитів зросла за рік у державних банках (без ПриватБанку) та у банках з іноземним капіталом – на 14,2% в. п. та 13,7% в. п. відповідно. Визнання нових непрацюючих позик (зокрема тих, які мають високе покриття заставою) знизило показник покриття їх резервами, але цей показник все ще дуже високий.

Чисті кредити суб'єктам господарювання в гривні, 2020=100%

Частка непрацюючих кредитів у портфелях банків за групами*

* Без урахування банків рф починаючи з 01 березня 2022 року.

Фондування

Обсяги зобов'язань платоспроможних банків перевищили показники 2021 року на 18,8% (на 7,5% за фіксованим на початок року курсом). Кошти клієнтів надалі залишаються основним джерелом фондування банків. На кінець року їхня частка зросла до 87,9%.

Окремі банки залучали кредити рефінансування в перші тижні після початку повномасштабного вторгнення росії. Ця підтримка ліквідності швидко стала непотрібною, оскільки ризики впливів коштів не реалізувалися. Після підвищення облікової ставки Національного банку в червні банки почали заміщувати дороге рефінансування Національного банку коштами клієнтів. Наприкінці року частка рефінансування знизилася до 1,8% (рівень вересня 2020 року). Валовий зовнішній борг також послідовно скорочувався і наприкінці року знизився до 2,05 млрд дол. США – рівня першої половини 2004 року.

Обсяги гривневих коштів фізичних осіб збільшилися на 31,2% р/р. Завдяки зарплатним проектам та концентрації соціальних виплат лідерами за цим показником виявилися Ощадбанк та ПриватБанк. Більшість нових надходжень коштів залишаються на поточних рахунках. Водночас підвищення ставок за депозитами прискорило збільшення строкових коштів у гривні наприкінці року, хоча загалом за рік вони скоротилися на 6%. Переважна більшість нових гривневих строкових вкладів залучається на строк від одного до шести місяців.

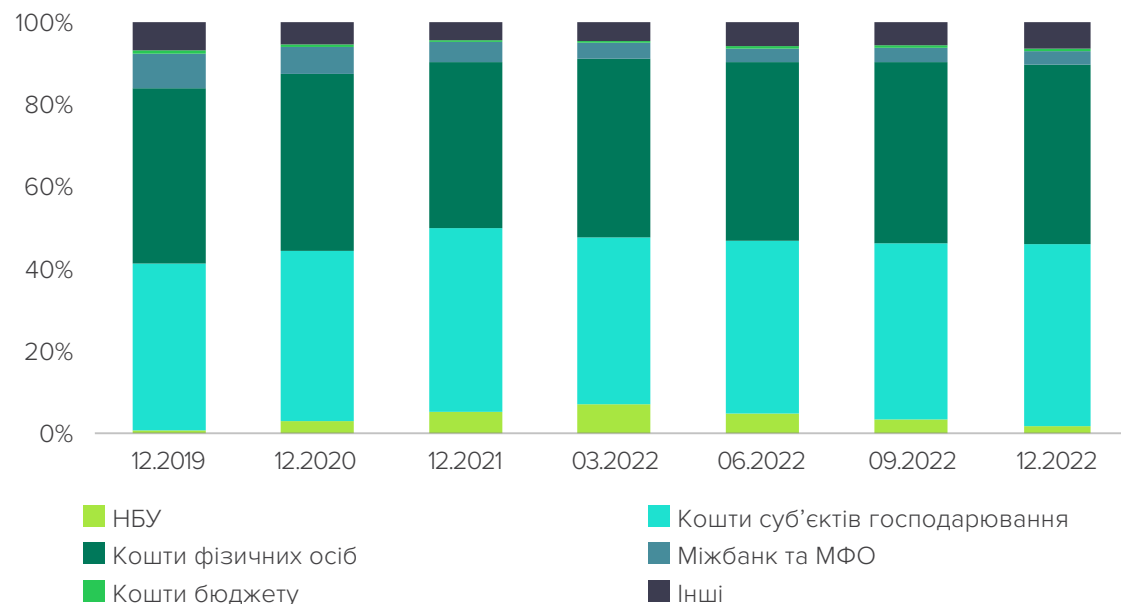
Кошти населення в іноземній валюті загалом за рік скоротилися на 4,6%. Водночас у другому півріччі строкові вклади населення у валюті збільшилися вперше з початку коронакризи завдяки впровадженню додаткових строкових інструментів для захисту гривневих заощаджень. Найвідчутніше зростали вклади в установах із розвиненим інтернет-банкінгом, найперш у ПриватБанку та окремих банках із приватним капіталом.

Кошти корпоративних клієнтів після шоку перших тижнів агресії досить швидко відновили зростання. Упродовж року вони були волатильними, спостерігалися епізоди

впливів, проте загалом за рік кошти в національній валюті збільшилися на 11,9%, насамперед завдяки зростанню в IV кварталі. Нарощування коштів у гривні почалося влітку та поступово прискорювалося за всіма групами банків, найвищі показники були в банків із приватним капіталом. Приріст коштів бізнесу у валюті за рік був незначним (+2% р/р) і спостерігався насамперед у ПриватБанку та у банках з іноземним капіталом.

Загальний рівень доларизації коштів за рік зріс на 2 в. п. – до 35% через зниження курсу гривні. Водночас рівень доларизації вкладів фізичних осіб навіть дещо зменшився – на 0,7 в. п. завдяки припливу коштів у гривні.

Структура зобов'язань банків

Упродовж усього року банкам вистачало ліквідності для поглинання шоків. Через значні припливи коштів та обмежені напрями їхнього розміщення ліквідність банківського сектору сягнула найвищого рівня за десятиріччя. Норматив короткострокової ліквідності LCR більшість фінустанов виконували із значним запасом як в усіх валютах, так і в іноземній валюті.

Відсоткові ставки

У червні звітного року облікова ставка Національного банку була підвищена до 25% річних у відповідь на прискорення інфляції і залишалася на цьому рівні до кінця року. Нерівномірний приплив ліквідності в сектор стимулював окремі фінустанови конкурувати за клієнтські кошти. Тож банки з початку літа піднімали ставки за депозитами як фізичних осіб, так і бізнесу, а наприкінці року працювали над продовженням їхньої строковості. У середньому вартість 12-місячних депозитів фізичних осіб збільшилася до 12,7% річних у грудні 2022 року порівняно з 9,2% річних у грудні 2021 року. Спред між тримісячними та річними депозитами, який скоротився до мінімальних значень у III кварталі, на кінець року знову підвищився до 1,5 в. п. Середня вартість коштів суб'єктів господарювання збільшилася до 10,5% річних на кінець року. Підвищення норм обов'язкового резервування спонукатиме банки переглядати свою процентну політику впродовж I кварталу 2023 року.

Ставка за кредитами фізичним особам після початку повномасштабного вторгнення скоротилася майже на 10 в. п. відповідно

до запропонованих банками умов “кредитних канікул”. Але вже в другому півріччі її значення становило близько 30% річних – ринковий рівень до початку повномасштабної війни з росією. Вищий спред ставок за операціями з населенням дав змогу проводити пом'якшену процентну політику в бізнес-сегменті без втрат для сукупної процентної маржі. Водночас середньозважена ставка за гривневими позиками суб'єктам господарювання мала на меті хоча б частково покрити зростаючий кредитний ризик і відповідно зростала впродовж року – до 20% річних у грудні 2022 року порівняно з 10,4% річних у грудні попереднього року.

Фінансові результати та капітал

Попри значні відрахування в резерви та збиткове (уперше за п'ять років) перше півріччя, за результатами 2022 року сектор отримав 24,7 млрд грн прибутку (утричі менше, ніж у 2021 році). Збитковою за рік була 21 установа, зокрема два державних банки. Їхній сукупний збиток становив 20,8 млрд грн.

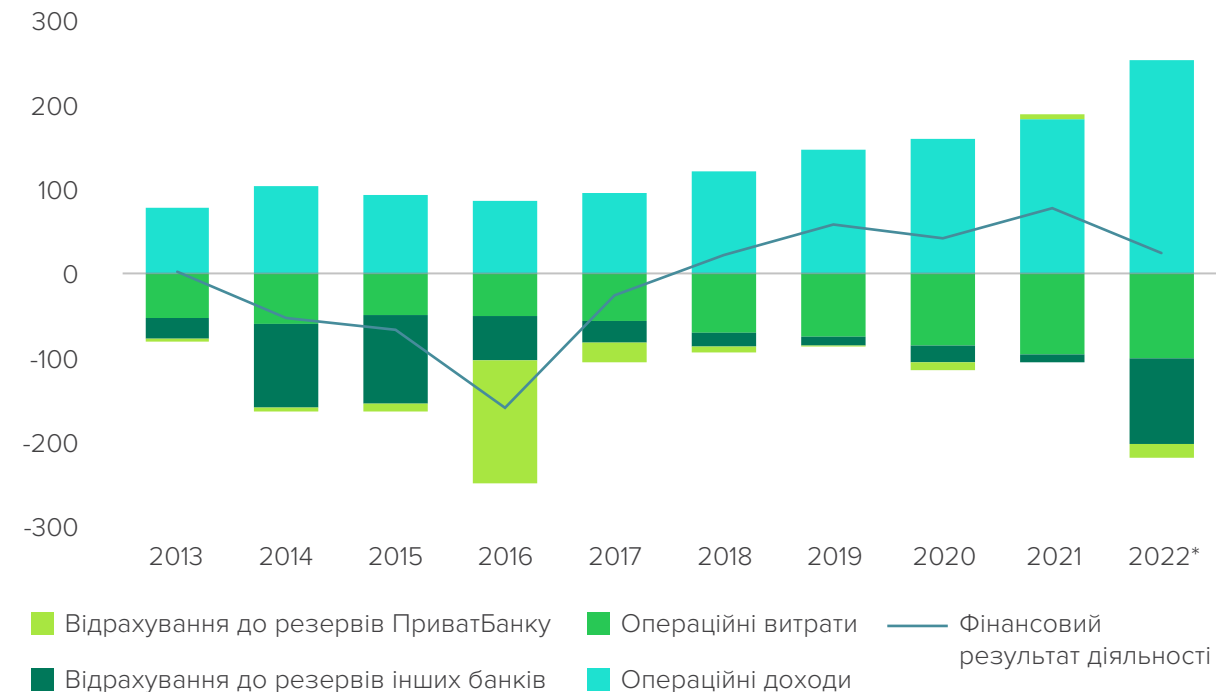
Більшість банків зберігали високу операційну ефективність, сектор залишався операційно прибутковим навіть у першому півріччі. Чистий процентний дохід зростав упродовж року, хоча в першому півріччі зростання суттєво сповільнилося, якщо порівняти з попереднім роком. У другому півріччі зростання прискорилося і за результатами року становило 28,9% р/р. Банки нарощували процентний дохід від кредитування бізнесу, а також від інвестицій у цінні папери, зокрема у високодохідні депозитні сертифікати

Національного банку, тоді як доходи від кредитування населення скорочувалися. Зростання вартості фондування було помірним завдяки суттєвій пропозиції ліквідності. Тож чиста процентна маржа збільшилася.

Комісійні доходи банків різко скоротилися в перші місяці повномасштабної війни. Це був як ефект падіння попиту на банківські послуги, так і результат тимчасових скорочень і навіть скасування банками тарифів на окремі критично важливі для населення та бізнесу послуги. Коли безпекова ситуація поліпшилася і обсяги операцій почали зростати, то банківські комісійні доходи відповідно відновилися. В останньому кварталі року обстріли енергетичної інфраструктури помірно позначилися на динаміці чистого комісійного доходу. Попри відновлення зростання з вересня, комісійний дохід скоротився в річному обчисленні на 13,5%. Зростання операційного доходу впродовж року також підтримали прибуток від операцій із валютою та прибуток від переоцінки цінних паперів державними банками. Але навіть без урахування переоцінок співвідношення операційних витрат і операційного доходу (CIR) у 2022 році становило 41,3% проти 49,8% у 2021 році. За підсумками року операційно прибутковим був б1 банк.

Загалом за рік банки сформували 118,8 млрд грн резервів, домінуючу частку з них – з початку повномасштабної війни. Ці показники, ймовірно, коригуватимуться за результатами річного аудиту й уточнених оцінок наслідків війни для платоспроможності позичальників.

Фінансовий результат* та рентабельність капіталу банків

* За 2022 рік – оперативні дані.

У 2022 році банки зазнали суттєвих втрат від реалізації подій операційного ризику унаслідок війни. Ми двічі опитували платоспроможні банки про їхні операційні ризики. Станом на початок листопада кількість банків, що відобразили у своїх базах даних ненульові втрати від згаданих ризиків, зросла до 59 проти 51 під час першого опитування в травні. Загальний обсяг оцінених втрат від операційного ризику зріс до 13 млрд грн. До цієї суми входять як збитки, що зазнали фінустанови, так і недоотримані доходи внаслідок перебоїв у роботі.

З перших днів російського вторгнення ми застосовували широкий спектр заходів для підтримки банків та позичальників. Швидкій реакції регулятора сприяв досвід, набутий під час попередніх криз, зокрема коронакризи. Найважливішими для стабілізації ситуації у фінансовому секторі стали такі рішення:

- обмеження транскордонного руху капіталу та зафіксований валютний курс;
- розширення доступу до рефінансування. З 24 лютого 2022 року банкам стало доступне бланкове рефінансування на один рік у розмірі до 30% коштів населення. Зі зниженням ризику ліквідності умови рефінансування були уточнені, а зрештою інструмент був припинений через брак попиту;
- незастосування заходів впливу за порушення банками пруденційних нормативів, лімітів відкритої валютної позиції та строків подання статистичної звітності, якщо вони виникли внаслідок агресії росії;
- заборона банкам розподіляти капітал, зокрема виплачувати дивіденди;

- відтермінування впровадження низки регуляторних вимог, зокрема призупинено плани активувати буфери капіталу, підвищити ваги ризику за ОВДП в іноземній валюті та мінімальне значення NSFR до 100% за раніше затвердженим графіком; тимчасово були послаблені вимоги до управління проблемними активами; призупинено вимоги з регулярного оновлення планів відновлення, переоцінки і перевірки застав;
- формалізовані “кредитні канікули” для позичальників;
- спрощення низки вимог до операційної діяльності, зокрема тимчасово – щодо подання звітності.

Квітневі законодавчі зміни, якими було збільшено гарантовану суму відшкодування вкладів до 600 тис. грн та запроваджено тимчасове повне гарантування вкладів населення на період дії воєнного стану і на три місяці після його завершення, сприяли збереженню вкладів у банках.

Оскільки регулярне стрес-тестування було скасоване у 2022 році, ми провели навесні реверсивне стрес-тестування найбільших 20 фінустанов без залучення банків. Такий стрес-тест показує, яких максимальних втрат активів може зазнати банк, не стаючи неплатоспроможним. Результати реверсивного стрес-тестування засвідчили, що основного капіталу найбільших банків достатньо, щоб покрити в середньому втрату 24,5% кредитного портфеля. За таких умов банки загалом збережуть додатний капітал, а понад половина з них – навіть позитивну операційну прибутковість. Із 20 найбільших банків

13 збережуть додатний основний капітал, якщо сукупні втрати кредитного портфеля від кредитного ризику сягнуть майже 25%.

У міру адаптації банків до умов воєнного стану ми поступово згортали надзвичайні тимчасові заходи підтримки сектору. Зокрема, влітку було відновлено вимогу розрахунку днів прострочення виплат за кредитом.

У 2023 році ми плануємо провести оцінку стійкості банківського сектору, щоб оцінити реальну якість портфелів, адекватність резервів та обсяги потреб у капіталі за результатами гострої фази війни. За її результатами будуть розроблені програми капіталізації/реструктуризації. Також у 2023 році триватиме запровадження згідно із затвердженим графіком раніше аносованих нових вимог до банків, зокрема запровадження нормативу довгострокової ліквідності NSFR на рівні 100% – з 1 квітня.

Ми сприятимемо імплементації норм ЄС у фінансовій сфері. Робота з розроблення відповідних регуляторних вимог не переривалася у 2022 році і триває надалі. Графік імплементації цих вимог залежатиме від темпів відновлення фінансового сектору та подолання наслідків поточної кризи.

Основні показники стану банківського сектору

Відомості з Державного реєстру банків	Кількість
Банки, що мають банківську ліцензію (станом на 31 грудня 2022 року)	67
Зареєстровані відокремлені підрозділи українських банків на території України (зокрема філії та представництва)	6 434
Діючі відділення українських банків на території України	5 272
Закрито відокремлених підрозділів українських банків на території України у 2022 році	1 111
Відкрито відокремлених підрозділів українських банків на території України у 2022 році	184
Діючі відокремлені підрозділи українських банків за кордоном	4 ²

⁸ Зокрема Представництво ПУМБ у м. Лондон, яке перебуває в стані "Тимчасово призупинено діяльність".

Погодження статуту банку

Ми погоджуємо статут юридичної особи, що має намір здійснювати банківську діяльність (новоствореного банку). Крім того, ми погоджуємо всі зміни, які вносяться до статуту діючого банку. Якщо збільшується розмір статутного капіталу банку, то перевіряються джерела коштів, які вносять до статутного капіталу банку його акціонери. Ці кошти повинні бути власними, а не позиченими в інших осіб.

Також банк має право ухвалювати рішення про затвердження змін до статуту банку, не пов'язаних зі зміною розміру статутного капіталу, отримати попередній висновок Національного банку щодо відповідності проекту статуту банку законодавству України.

Упродовж 2022 року до Департаменту ліцензування надійшло 19 пакетів документів для надання попереднього висновку Національного банку щодо відповідності проектів статутів банків законодавству України.

За результатами розгляду поданих пакетів документів:

- надано попередній висновок – 4;
- відмовлено в наданні попереднього висновку – 13;
- повернуто – 2.

	2018	2019	2020	2021	2022
Надійшло пакетів документів:					
усього	137	57	58	67	54
щодо збільшення розміру статутного капіталу	42	26	25	19	5
щодо зменшення розміру статутного капіталу			1	0	0
Погоджено зміни до статутів:					
усього	105	45	44	40	42
щодо збільшення розміру статутного капіталу	32	19	18	17	5
щодо зменшення розміру статутного капіталу			1	0	0
Відмовлено в погодженні змін до статутів:					
усього	3	3	2	1	0
щодо збільшення розміру статутного капіталу	3	2	2	1	0
Повернуто пакети документів	30	1	2	6	6

Погодження керівників банків

Національний банк у встановленому порядку погоджує на посаду керівників банку (голову, його заступників та членів ради банку; голову, його заступників та членів правління банку; головного бухгалтера банку), керівника філії іноземного банку, головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера та керівника підрозділу внутрішнього аудиту банку/філії іноземного банку (далі – керівники). Під час погодження керівників ми перевіряємо їхню відповідність установленим кваліфікаційним вимогам, зокрема щодо наявності в керівників бездоганної ділової репутації, професійної придатності, відповідних знань, професійного та управлінського досвіду, потрібного для належного виконання посадових обов'язків керівника, з урахуванням бізнес-плану та стратегії банку, функціонального навантаження та сфери відповідальності конкретного керівника, а щодо незалежних директорів – також їхню відповідність вимогам щодо незалежності.

Нагляд за власниками банків

Закон про банки та нормативно-правові акти Національного банку встановлюють вимоги до ділової репутації та фінансового або майнового стану власників істотної участі в банку. Цим вимогам мають відповідати також особи, які набувають або збільшують істотну участь у банку. Ми погоджуємо або забороняємо набуття істотної участі після перевірки таких осіб.

Погодження Національним банком керівників у 2022 році

Надійшло пакетів документів щодо погодження керівників

117

За результатами розгляду поданих пакетів документів:

погоджено на посади керівників

91

відмовлено в погодженні

18

повернуто пакетів документів
(на доопрацювання, за клопотанням банків, залишено без розгляду тощо)

20

Нагляд НБУ за власниками банків у 2022 році

Отримав пакетів на набуття істотної участі

4

Погодив набуття істотної участі

1

Заборонив набуття істотної участі

1

Повернув пакети документів на набуття істотної участі

9 (у тому числі 8 пакетів, які подані у 2021 році)

Оштрафував за набуття істотної участі без погодження

1

Нагляд за прозорістю структур власності

Національний банк перевіряє структури власності банків щодо їхньої прозорості. Структура власності відображає зв'язки між банком та його власниками. Упродовж 2022 року ми опублікували 90⁹ відомостей про структуру власності банків. На сьогодні відомі власники всіх банків, і в кожному банку є власник істотної участі.

Нагляд за банківськими групами

Національний банк здійснює нагляд за банківськими групами. Відповідно до Закону про банки банківська група зобов'язана дотримуватися вимог, установлених Національним банком.

Станом на 31 грудня 2022 року в Україні діяло 25 банківських груп (така сама кількість банківських груп була і станом на 31 грудня 2021 року).

Нагляд НБУ за банківськими групами у 2022 році

Погодив зміни в структурі власності

6

Прийняв рішення про визнання

1

Припинив визнання

1

⁹ Крім структури власності АТ "КОМІНВЕСТБАНК". Остання публікація станом на 01 січня 2020 року.

Нагляд за банками у формі інспекційних перевірок. Основні результати інспекційних перевірок банків

Упродовж 2022 року діяла постанова Правління Національного банку “Про зупинення проведення виїзних перевірок банків”¹⁰.

Відповідно до цієї постанови на період до останнього календарного дня місяця (включно), у якому завершується дія карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19), зупинено проведення усіх видів планових виїзних перевірок банків. У зв’язку з цим планові інспекційні перевірки банків не проводилися.

План проведення інспекційних перевірок банків на 2022 рік Правління Національного банку визнало таким, що втратив чинність.

Водночас тривала повномасштабна війна вплинула на кількість і на напрями проведених у 2022 році позапланових інспекційних перевірок банків.

У межах реалізації функції Національного банку зі здійснення банківського нагляду у формі інспекційних перевірок упродовж 2022 року проведено/розпочато 35 позапланових перевірок, чотири з яких завершені у 2023 році.

Основними напрямками позапланових інспекційних перевірок у 2022 році були:

- перевірка дотримання банками вимог Постанови № 18;
- оцінка рівня та ефективності організації корпоративного управління та внутрішнього контролю банку;
- оцінка системи управління ризиками;
- оцінка якості активів та прийнятності забезпечення;
- адекватність визначення банками розміру кредитного ризику.

У 2022 році за результатами позапланових інспекційних перевірок до банків застосовані заходи впливу за порушення вимог законодавства України, зокрема:

Вид застосованого заходу впливу	Кількість
Письмове застереження	8
Штраф на банк	11

Загальна сума сплачених штрафів становить 13 570 тис. грн, основними причинами накладення штрафів були порушення вимог Постанови № 18.

¹⁰ Від 18 березня 2020 року № 34 (із змінами).

Регулювання діяльності банків та банківських груп

I. Установлення правил роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану

1. З метою мінімізації негативного впливу наслідків військової агресії російської федерації проти України та сприяння стабільності банківської системи України Правління Національного банку України ухвалило постанову від 25 лютого 2022 року № 23 (зі змінами), якою, зокрема:

1) встановлено тимчасові особливості застосування банками вимог окремих нормативно-правових актів Національного банку в умовах воєнного стану, а саме:

- Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 30 червня 2016 року № 351 (зі змінами) (далі – Положення № 351), зокрема в частині права банку під час оцінки кредитного ризику:
 - не використовувати інформацію з Кредитного реєстру Національного банку;
 - призупинити здійснення періодичної переоцінки вартості та моніторингу застави;
 - не застосовувати окремі ознаки дефолту під час проведення реструктуризації боргу боржника, фінансові труднощі якого спричинені військовою агресією проти України;

- не застосовувати окремі вимоги Положення № 351 під час визначення класу банку-боржника;
- застосовувати пом'якшений підхід до визначення кількості днів прострочення погашення нарахованих доходів за кредитами, за якими надається фінансова державна підтримка;
- Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 11 червня 2018 року № 64 (зі змінами), зокрема в частині припинення:
 - здійснення стрес-тестування ризиків та верифікації вартості майна;
 - актуалізації внутрішньобанківських/внутрішньогрупових документів;
- Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 18 липня 2019 року № 97 (зі змінами), зокрема в частині:
 - відтермінування перегляду стратегії управління проблемними активами та оперативного плану реалізації цієї стратегії;
 - права застосовувати інструмент довгострокової реструктуризації без передавання заборгованості боржників до підрозділу роботи з непрацюючими активами;
- невикористання інформації з Кредитного реєстру Національного банку;
- Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженої постановою Правління Національного банку України 28 серпня 2001 року, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 26 вересня 2001 року за № 841/6032 (зі змінами) (далі – Інструкція № 368) щодо включення до розрахунку нормативів достатності капіталу мінімального розміру операційного ризику, розрахованого станом на 01 січня 2021 року (без здійснення актуалізованого розрахунку мінімального розміру операційного ризику станом на 01 січня 2022 року);
- Положення про плани відновлення діяльності банків України та банківських груп, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 18 липня 2019 року № 95 (зі змінами), у частині незастосування вимог щодо оновлення та подання до Національного банку планів відновлення діяльності банку/банківської групи;
- Положення про ліцензування банків, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 22 грудня 2018 року № 149 (зі змінами) (далі – Положення № 149) щодо:
 - права банку, упродовж періоду дії воєнного стану та 30 календарних днів після його припинення чи скасування, ухвалювати рішення про зміну місцезнаходження відокремленого

підрозділу без урахування вимог щодо його закриття та відкриття як нового відокремленого підрозділу, якщо він переноситься до іншої області;

- можливості покладення виконання обов'язків керівників банку, які були призвані або прийняті на військову службу до Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, на інших осіб на триваліший строк (на період дії воєнного стану та трьох місяців після його припинення чи скасування);

2) скасовано проведення у 2022 році щорічної оцінки стійкості банків;

3) передбачено незастосування до банків та відповідальних осіб банківських груп заходів впливу за порушення економічних нормативів, лімітів відкритої валютної позиції, строків подання звітності, якщо такі порушення виникли після початку військової агресії та спричинені негативним впливом російської військової агресії.

2. Водночас з метою недопущення поглиблення ризиків функціонування банківської системи в умовах воєнного стану Правління Національного банку встановило окремі заборони/обмеження/вимоги щодо діяльності банків, зокрема:

1) передбачено окремі заборони на операції банку з пов'язаними з ним особами щодо укладання нових кредитних договорів та договорів про надання банком фінансових зобов'язань, унесення змін до кредитних договорів щодо збільшення сум кредитів

та фінансових зобов'язань/строків користування кредитами (крім кредитів наданих на стандартних умовах), а також дострокового повернення вкладів (депозитів) пов'язаним із банком особам (крім спрямування достроково повернених коштів на збільшення капіталу банку);

2) для банків, до яких не застосовувалися заходи впливу за порушення економічних нормативів через військову агресію, встановлено обмеження щодо:

- заміни забезпечення за активними операціями, якщо така заміна призводить до збільшення розміру кредитного ризику;
- викупу та/або дострокового погашення боргових цінних паперів власної емісії;
- викупу акцій власної емісії, за винятком випадків, передбачених законодавством України щодо обов'язкового викупу банком акцій власної емісії;
- виплати бонусів, премій та інших додаткових матеріальних винагород керівникам та впливовим особам банку, крім виплат, які є фіксованими складовими винагороди;
- придбання недержавних цінних паперів від свого імені (крім цінних паперів, розміщення яких здійснюється під гарантію Кабінету Міністрів України, надану відповідно до закону про Державний бюджет України на відповідний рік; облігацій внутрішньої державної позики "Військові облігації"; цінних паперів, емітентом яких є Національний банк; боргових цінних паперів емітентів, цінні папери яких допущені до торгів на

регульованому фондовому ринку, понад суму заборгованості, що склалася на дату набрання чинності цією постановою за кожним емітентом; облігацій внутрішніх місцевих позик, емітентами яких є міські ради адміністративних центрів областей України та міста Києва);

- збільшення обсягів капітальних інвестицій за основними засобами та нематеріальними активами, що не беруть участі в проведенні банківських операцій, крім нерухомого майна, що перейшло у власність банку на підставі реалізації прав заставодержателя відповідно до умов договору застави, та/або нерухомого майна, набутого банком із метою запобігання збиткам;
- укладання договорів із залучення коштів, що передбачають авансову виплату процентів;

3) встановлено вимоги до банків із метою забезпечення безперервної діяльності банківської системи України, які, зокрема, стосуються:

- визначення в кожному регіоні чіткого переліку чергових відділень (щонайменше 35% відділень), що забезпечуватимуть надання послуг клієнтам банку в разі тривалої відсутності енергопостачання, та потреби забезпечення їх безперервної роботи;
- інформування клієнтів щодо режиму роботи банків та їх відокремлених підрозділів із зазначенням переліку чергових відділень, адрес їхнього місцезнаходження, контактних номерів телефонів та графіка роботи чергових відділень;

- підвищення заходів безпеки банківських операцій, включаючи операції з готівкою.

3. У зв'язку з введенням воєнного стану в Україні, з урахуванням звернень банківської спільноти відтерміновано строки набрання чинності низкою вимог, що були запроваджені до введення в Україні воєнного стану, зокрема стосовно:

- перенесення на один рік завершення перехідного періоду для запровадження 100% значення нормативу ліквідності – коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR). Новий термін – до 01 квітня 2023 року;
- завершення розроблення, затвердження та запровадження відповідних внутрішньобанківських/внутрішньогрупових документів банками/відповідальними особами банківських груп для процесу оцінки достатності внутрішнього капіталу (ICAAP). Новий термін – до 01 січня 2024 року;
- початку включення банками до розрахунку нормативів достатності капіталу мінімального розміру операційного ризику в повному розмірі. Новий термін – із 29 грудня 2023 року. До цього часу банки продовжуватимуть включати операційний ризик із коефіцієнтом 0,5;
- початку здійснення відповідальними особами банківських груп розрахунку мінімального розміру операційного ризику кредитно-інвестиційної підгрупи банківської групи. Новий термін –

із 451 календарного дня після припинення чи скасування дії воєнного стану;

- початку включення банками до розрахунку нормативів достатності капіталу мінімального розміру ринкового ризику. Новий термін – починаючи з останнього робочого дня місяця, наступного за 300 календарним днем після припинення чи скасування воєнного стану;
- продовження на один рік періоду, упродовж якого банки завершують запровадження розрахунку кредитного ризику за спеціалізованими кредитами. Новий термін – до 31 грудня 2023 року;
- перенесення терміну проведення щорічної зовнішньої оцінки ефективності та якості роботи підрозділу внутрішнього аудиту. Термін оцінки перенесено на 2023 рік.

II. Розроблення нормативно-правових актів на виконання законів України

1. На виконання вимог Закону України від 30 червня 2021 року № 1591-IX “Про платіжні послуги” Правління Національного банку схвалило низку нормативно-правових актів.

Постановою Правління Національного банку України від 06 жовтня 2022 року № 215 затверджено зміни до Положення про застосування Національним банком України заходів впливу (далі – Положення № 346), а саме:

- розширено дію Положення № 346 щодо застосування заходів впливу

до банків за порушення законодавства, що регулює діяльність на платіжному ринку, та в разі недостатності заходів із управління ризиками, що вживаються для захисту інтересів споживачів платіжних послуг, а також доповнено підставами для застосування заходів впливу результатами перевірок/безвиїзного нагляду з питань дотримання законодавства, що регулює діяльність на платіжному ринку;

- доповнено перелік факторів під час вибору адекватних заходів впливу розміром можливих негативних наслідків для клієнтів банку-користувачів платіжних послуг (не обмежуючись кредиторами і вкладниками);
- доповнено перелік критеріїв, за наявності яких Національний банк має право віднести банк до категорії проблемних, а саме: невиконання банком без обґрунтованих причин рішення Національного банку про застосування заходів впливу щодо усунення порушень законодавства, що регулює діяльність на платіжному ринку;
- визначено порядок та критерії застосування заходів впливу до банків-надавачів платіжних послуг за порушення законодавства, що регулює діяльність на платіжному ринку.

Постановою Правління Національного банку України від 07 грудня 2022 року № 240 затверджено зміни до Положення про організацію та проведення інспекційних

перевірок¹¹, якими доповнено мету здійснення інспекційної перевірки дотриманням банком законодавства, що регулює діяльність на платіжному ринку.

2. На виконання вимог Закону України від 16 листопада 2021 року № 1882-IX “Про критичну інфраструктуру” постановою Правління Національного банку України від 04 жовтня 2022 року № 169 затверджено зміни до Положення № 346, якими, зокрема, доповнено підстави для застосування Національним банком до банків заходів впливу за порушення ними законодавства України з питань захисту критичної інфраструктури, кіберзахисту та інформаційної безпеки.

3. На виконання вимог Закону України від 06 жовтня 2022 року № 2643-IX “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей виведення з ринку системно важливого банку в умовах воєнного стану” унормовано питання виведення з ринку системно важливого банку в умовах воєнного стану.

Так, постановою Правління Національного банку України від 03 грудня 2022 року № 238 визначені:

- порядок погодження Національним банком подання Міністерства фінансів України щодо призначення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб керівників неплатоспроможного системно важливого банку, що виводиться з ринку

за участю держави під час дії воєнного стану;

- критерії до аудиторських фірм, які мають право проводити оцінку фінансово-господарської діяльності неплатоспроможного системно важливого банку, що виводиться з ринку за участю держави протягом дії в Україні воєнного стану, визначення вартості його активів і зобов'язань та вартості його акцій, стану кредитного портфеля та сформованих резервів, переліку осіб, зобов'язання перед якими мають бути ним припинені, та правочинів (у тому числі договорів), що мають ознаки нікчемності, визначені частиною третьою статті 38 Закону України від 23 лютого 2012 року № 4452-VI “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб”.

III. Сприяння розширенню кредитної підтримки економіки України

З метою сприяння розширенню кредитної підтримки економіки України ухвалено зміни до Положення № 351 щодо визначення банками розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, зокрема щодо:

- доповнення переліку прийнятного забезпечення, визначеного Положенням № 351, гарантіями та договорами страхування ПрАТ “Експортно-кредитне агентство”, виконання боргових зобов'язань за якими забезпечено, зокрема, державними гарантіями, та визначено умови прийнятності такого

забезпечення (відповідно до норм Закону України від 24 березня 2022 року № 2154-IX “Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення ефективного функціонування експортно-кредитного агентства”);

- розширення можливостей банків у застосуванні спрощених підходів до оцінки кредитного ризику, що ґрунтуються на стані обслуговування (збільшено з 5 млн грн до 20 млн грн розмір кредитів юридичним особам, оцінку яких банк має право здійснювати на груповій основі; збільшено з 0,1% до 0,2% основного капіталу банку розмір боргу за активами боржників, які банк має право оцінювати за спрощеним підходом);
- доповнення переліку прийнятного забезпечення, визначеного Положенням № 351, об'єктами незавершеного будівництва та майбутніми об'єктами нерухомості та визначено умови прийнятності такого забезпечення (відповідно до норм Закону України від 15 серпня 2022 року № 2518-IX “Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому”).

Крім того, змінами до Інструкції № 368 знижено зі 150% до 100% ваги ризику за споживчими незабезпеченими кредитами з метою надання банкам можливості використати накопичений капітал на часткове покриття збитків, спричинених російською військовою агресією.

¹¹ затвердженого постановою Правління Національного банку України від 17 липня 2001 року № 276 (зі змінами)

IV. Удосконалення підходів до регулювання діяльності банків

З метою вдосконалення підходів до регулювання діяльності банків внесено зміни до:

- Інструкції № 368 щодо скасування економічного нормативу короткострокової ліквідності (Н6) у зв'язку із запровадженням коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR);
- Положення № 351 стосовно:
 - зміни вимог, починаючи з 31 травня 2022 року до визначення банками розміру кредитного ризику за активними операціями боржників, які мають вид економічної діяльності “Фінансовий лізинг”, зокрема щодо вдосконалення визначення ознак високого кредитного ризику таких боржників (ґрунтуючись на нормах Закону України від 04 лютого 2021 року № 1201-IX “Про фінансовий лізинг” та МСФЗ (IFRS) 16 “Оренда”);
 - запровадження вимог щодо визнання дефолтними знецінених активів на третій стадії зменшення корисності, що визнані такими згідно з МСФЗ та нормативно-правовими актами Національного банку з бухгалтерського обліку;
 - удосконалення порядку розрахунку розміру кредитного ризику за іпотечними кредитами боржників, які проживають на тимчасово окупованих територіях України, зокрема на територіях, окупованих після 24 лютого 2022 року (відповідно до Закону України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України”).

V. Удосконалення підходів до ліцензування банків

Постановою Правління Національного банку України від 21 липня 2022 року № 155 внесено зміни до Положення № 149, якими, зокрема:

- доповнено перелік ознак небездоганної ділової репутації юридичних та фізичних осіб та встановлено строки подання банками до Національного банку витягів із анкет власників істотної участі в банку, керівників банку щодо перевірки таких ознак;
- визначено випадки, коли Національний банк має право вимагати від юридичної особи, яка набуває або збільшує істотну участь у банку, надання документів та інформації для підтвердження перебування грошових коштів, які вносяться в капітал банку, у безготівковій формі на рахунках у фінансових установах;
- визначено випадки, коли фізична особа, яка набуває або збільшує істотну участь у банку, може не подавати до Національного банку документи та інформацію для підтвердження перебування грошових коштів, які вносяться в капітал банку, у безготівковій формі на рахунках у фінансових установах;
- подовжено строки приведення банками приміщень, у яких ними здійснюється обслуговування клієнтів, у відповідність до вимог щодо забезпечення доступу маломобільних груп населення до відділень банків.

VI. Розвиток електронного документообігу

З метою створення передумов для впровадження безпаперових технологій у фінансовому секторі та повноцінного переходу на електронний документообіг у Національному банку внесено зміни, якими передбачено можливість подання документів Національному банку як у паперовій, так і в електронній формах, до низки нормативно-правових актів:

- Положення № 149;
- Положення про порядок подання відомостей про структуру власності банку, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 21 травня 2015 року № 328 (зі змінами);
- Положення про особливості реорганізації банку за рішенням його власників, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 27 червня 2008 року № 189 (зі змінами);
- Положення про організацію внутрішнього аудиту в банках України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 10 травня 2016 року № 311 (зі змінами);
- Положення про встановлення вимог до кредитних посередників банків та їхньої діяльності у сфері споживчого кредитування, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 08 червня 2017 року № 50 (зі змінами).

Підвищення рівня корпоративного управління та внутрішнього контролю в банках України

У 2022 році забезпечено контроль за якістю корпоративного управління в банках та ефективністю функціонування системи внутрішнього контролю, зокрема системи управління ризиками та внутрішнього аудиту, враховуючи законодавчі зміни, якими встановлено додаткові вимоги до удосконалення системи внутрішнього контролю та системи управління ризиками в банках. Крім того, Національному банку надано право вимагати зміни персонального складу ради та/або правління банку, якщо керівник банку не забезпечує належного виконання своїх посадових обов'язків, що призвело до порушення вимог законодавства України, виявленого під час здійснення банківського нагляду.

Для сприяння підвищенню рівня корпоративного управління та внутрішнього контролю в банках особливу увагу ми приділяли, зокрема:

- належній кваліфікації членів наглядової ради та правління банку, які здійснюють свої функціональні повноваження, що відповідають високим професійним стандартам і цінностям корпоративної культури;
- ефективності роботи наглядових рад банків, зокрема в частині реалізації повноважень щодо розроблення, унесення змін, забезпечення виконання

та контролю за реалізацією стратегії та бізнес-плану банків;

- чіткому розподілу повноважень і відповідальності наглядової ради та правління банків, колегіальних органів банків, що створюють якісну систему стримувань та протипаг організації корпоративного управління, зокрема через здійснення заходів із контролю під час організації та функціонування системи управління ризиками, враховуючи введення воєнного стану в Україні;
- внутрішньобанківським документам із питань організації корпоративного управління та внутрішнього контролю банку, їхньої відповідності, зокрема вимогам законодавства України, розміру банку та його бізнес-моделі;
- належному рівню підзвітності.

Також забезпечено постійну комунікацію з керівниками банків, зокрема під час здійснення нагляду за їхньою діяльністю уповноваженими службовцями Національного банку згідно з нормами статті 67 Закону про банки.

Підвищення ефективності системи нагляду, зокрема з урахуванням запобігання конфлікту інтересів під час виконання повноважень Національного банку України

Основні результати безвізного банківського нагляду

Упродовж 2022 року ми здійснювали банківський нагляд на підставі ризик-орієнтованого підходу, що ґрунтується на настановах Європейського банківського органу щодо спільних процедур, методології процесу наглядових перевірок та оцінки, наглядового стрес-тестування (англійською мовою Supervisory Review and Evaluation Process, SREP) та рекомендаціях Базельського комітету з банківського нагляду, з урахуванням застосування пропорційного підходу до нагляду.

Такий підхід передбачає концентрацію уваги нагляду на більших за розміром, складніших за структурою або більш ризикових банках, з врахуванням профілю ризику банків і основних напрямів їхньої діяльності. Здійснення Національним банком ризик-орієнтованого нагляду сприяє забезпеченню фінансової стабільності банківської системи, захисту інтересів кредиторів і вкладників банків

та відповідає кращим міжнародним практикам у цій сфері.

У межах ризик-орієнтованого банківського нагляду забезпечено здійснення безвізного банківського нагляду на індивідуальній та консолідованій основі з урахуванням установлених Національним банком вимог щодо особливостей регулювання діяльності банків у період запровадження воєнного стану¹² з метою забезпечення надійності та стабільності функціонування банківської системи та спрямованих на подолання банками наслідків негативного впливу обмежень на банківську систему і адаптації до нових умов, спричинених запровадженням воєнного стану.

Ми здійснювали банківський нагляд за банками та відстежували ситуацію щодо діяльності банків у режимі реального часу. Підвищена увага приділялася забезпеченню безперервної діяльності та функціонуванню банківської системи, своєчасному виконанню поточних зобов'язань та створенню умов для проведення своєчасних розрахунків населення, поповнення банкоматів готівковими коштами тощо.

1. Проведено оцінку банків за методологією SREP

Розуміючи виклики, які постали перед фінансовим сектором України в умовах воєнного стану, ми ухвалили рішення, яким встановили особливості проведення процесу SREP у 2022–2023 роках¹³. Цей документ ґрунтується на ключових рекомендаціях документа Європейського

банківського органу щодо наглядової оцінки під час пандемії¹⁴ та, зокрема, визначає найактуальніші ризики і вразливості банків, які потребують підвищеної уваги під час здійснення аналізу та оцінки банків.

Так, під час оцінки SREP у 2022 році особливу увагу було приділено оцінці:

- наявного/потенційного ризику бізнес-моделі, спричиненого погіршенням бізнес-середовища через введення воєнного стану в Україні;
- рівня корпоративного управління та внутрішнього контролю банку, включно з оцінкою спроможності менеджменту банку забезпечувати ефективність створеної системи управління ризиками банку в умовах воєнного стану;
- достатності ліквідності для покриття ризиків ліквідності та фінансування, притаманних діяльності банку, та якості управління цими ризиками, включно з оцінкою спроможності банку забезпечувати своєчасне виконання своїх поточних зобов'язань в умовах воєнного стану.

У 2022 році проведено оцінку 67 банків за методологією SREP, за результатами якої визначено подальшу стратегію нагляду за банками на 2023 рік.

Оцінка банків (SREP) проведена за чотирма елементами:

¹² Постанова Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18 “Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану” (зі змінами);

¹³ Рішення Правління Національного банку України від 12 липня 2022 року № 349-рш “Про особливості проведення оцінки банків під час здійснення Національним банком України банківського нагляду у зв'язку з введенням воєнного стану в Україні”.

¹⁴ EBA/GL/2020/10 23 July 2020 Guidelines on the pragmatic 2020 supervisory review and evaluation process in light of the COVID-19 crisis.

- аналіз та оцінка життєздатності бізнес-моделей банків та стійкості їхніх стратегій;
- оцінка якості корпоративного управління, включно з оцінкою системи внутрішнього контролю та управління ризиками;
- оцінка достатності капіталу банків для покриття основних видів ризиків, що притаманні діяльності банків;
- оцінка достатності ліквідності банків для покриття ризиків ліквідності і фінансування.

Під час проведення оцінки SREP забезпечено комунікацію з керівниками банків із метою обговорення результатів оцінювання, ідентифікації ризиків, притаманних діяльності кожного банку, визначення заходів для уникнення або подолання небажаних наслідків, що можуть поставити під загрозу безпеку коштів, довірених банкам, або завдати шкоди належному веденню банківської діяльності.

2. Забезпечено поточний моніторинг фінансового стану банків та показників діяльності банківських груп

За результатами безвиїзного нагляду забезпечено:

1) моніторинг фінансового стану банків та показників діяльності банківських груп на підставі спостереження за змінами у фінансовому стані банків, шляхом:

- нагляду за дотриманням вимог банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку і економічних нормативів;

- контролю за дотриманням банками вимог, обмежень щодо діяльності, встановлених Національним банком;
- аналізу даних статистичної/фінансової звітності банків/банківських груп та інформації, отриманої з інших доступних джерел;
- оцінювання впливу ризиків, що притаманні діяльності банків, на фінансову стабільність банків/банківської системи України;

2) оперативне наглядове реагування на виявлені:

- негативні тенденції в діяльності окремих банків, що мають підвищені ризики. Таким банкам надано відповідні рекомендації із забезпеченням подальшого контролю за станом їхнього врахування;
- порушення банками, банківськими групами вимог банківського законодавства, здійснення ризикової діяльності, яка загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банків.

За допущенні порушення в діяльності банків були застосовані адекватні заходи впливу для недопущення погіршення фінансового стану банків, зменшення наявних ризиків та захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банків.

Так, за результатами безвиїзного банківського нагляду впродовж 2022 року до банків застосовано 55 заходів впливу, зокрема: письмові застереження – 20; обмеження окремих видів здійснюваних банками операцій, включно з операціями з пов'язаними з банком особами – 11; накладення штрафу на банк – 16; віднесення банку (філії іноземного банку) до

категорії проблемних – 2; віднесення банків до категорії неплатоспроможних – 2; відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку – 4.

3. Забезпечено контроль за якістю аудиторських послуг

Упродовж 2022 року ми здійснювали контроль за якістю аудиторських послуг щодо проведення аудиторськими фірмами щорічної перевірки фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності банків із урахуванням установленого на законодавчому рівні відтермінування строків подання аудиторських звітів з огляду на введення воєнного стану в Україні.

Також ми забезпечили контроль за дотриманням банками законодавчо встановлених обмежень щодо максимального строку для укладання договорів на проведення аудиторських перевірок річної фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності з тією самою аудиторською фірмою не більше ніж сім років поспіль.

4. Забезпечено контроль за операціями банків із пов'язаними особами та аналіз умов операцій банків із метою виявлення неринкових умов

Упродовж 2022 року забезпечено ефективний контроль за дотриманням вимог законодавства України та нормативно-правових актів Національного банку (включно з ухваленими у період запровадження воєнного стану) щодо операцій з пов'язаними з банком особами і моніторинг пов'язаних із банками осіб і угод, укладених банком на умовах, що не є поточними ринковими умовами.

Упродовж 2022 року:

- постійно здійснювався моніторинг кредитних та депозитних портфелів банків стосовно виявлення угод, укладених банками на умовах, що не є поточними ринковими умовами, та виявлення ознак пов'язаності осіб із банком;
- здійснювався нагляд за дотриманням вимог постанови Правління Національного банку України від 25 лютого 2022 року № 23 щодо заборони здійснення активних операцій із пов'язаними з банком особами та дострокового повернення вкладів (депозитів) пов'язаним із банком особам та інших нормативно-правових актів, ухвалених під час воєнного стану;
- здійснювалося визначення оцінки “Ризик операцій із пов'язаними з банком особами” у межах оцінювання Національним банком бізнес-моделей банків з урахуванням документів Європейського банківського органу щодо організації єдиної процедури та методології процесу наглядових перевірок та оцінки (SREP);
- продовжено роботу в складі робочих груп із метою реалізації проєктів у межах заходу “State data” та Платформа нагляду.

Серед ключових завдань на 2023 рік із питань моніторингу операцій з пов'язаними з банком особами залишається контроль за звітністю банків із метою виявлення ознак пов'язаності з банками і неринкових умов співпраці, оцінка ризиків операцій з пов'язаними з банком особами в межах оцінки показника бізнес-моделі “Ризик

операцій із пов'язаними з банком особами” та нагляд за дотриманням вимог нормативно-правових актів Національного банку.

5. Запобігання конфлікту інтересів під час виконання повноважень Національного банку України

Упродовж 2022 року реалізовано заходи для запобігання та уникнення конфлікту інтересів, а також для врегулювання реального або потенційного конфлікту інтересів осіб, уповноважених на здійснення безвізного нагляду за банками, відповідно до вимог нормативно-правових і розпорядчих актів Національного банку, що регулюють порядок запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у Національному банку.

Відповідні заходи реалізовувалися через інформування про відсутність конфлікту інтересів відповідно до вимог розпорядчого акта Національного банку, що регулює порядок запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у Національному банку, оцінки приватних інтересів, їхнього впливу на об'єктивність або неупередженість ухвалення рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання своїх службових повноважень, забезпечення та контролю за доступом до внутрішньої/ службової інформації.

Аналогічні підходи застосовувалися щодо формату роботи Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем, зокрема із застосуванням принципів діяти безсторонньо під час здійснення повноважень у комітеті,

повідомляти про наявність конфлікту інтересів і вживати належних заходів для запобігання конфлікту інтересів і умовам його виникнення.

Крім того, забезпечуючи здійснення повноважень у сфері безвізного банківського нагляду, ми керуємося положеннями інших законодавчих та нормативно-правових актів Національного банку, спрямованими на зменшення впливу корупційних чинників на діяльність Національного банку, створення ефективних механізмів запобігання корупції, формування атмосфери нетерпимості до будь-яких корупційних проявів.

Ми розробили комплекс заходів щодо запобігання, виявлення та протидії корупції в Національному банку, забезпечення дотримання працівниками у сфері здійснення безвізного банківського нагляду вимог антикорупційного законодавства, створення додаткових запобіжників вчиненню працівниками Національного банку корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних із корупцією.

Зазначений комплекс заходів ґрунтується на принципах верховенства права, доброчесності на публічній службі, формування “нульової толерантності” до будь-яких проявів корупції, невідворотності покарання за корупційні правопорушення, прозорості та відкритості діяльності, забезпечення принципу колегіальності в разі ухвалення важливих рішень. Першочергова увага приділяється реалізації превентивних антикорупційних заходів.

У сфері безвізного банківського нагляду ми постійно здійснюємо низку заходів, спрямованих на запобігання, виявлення, усунення та протидію корупції, зокрема через:

- 1) застосування принципу декількох очей/колегіальності під час ухвалення рішень;
- 2) залучення експертів антикорупційного законодавства для надання консультацій працівникам Національного банку стосовно дотримання антикорупційних обмежень, вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог законодавства у сфері запобігання корупції, проведення відповідних навчань;
- 3) здійснення контролю за дотриманням працівниками Національного банку у сфері безвізного банківського нагляду антикорупційних обмежень, вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог законодавства у сфері запобігання корупції;
- 4) регламентації процесів діяльності Національного банку у сфері здійснення безвізного банківського нагляду;
- 5) заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень, інших порушень Закону України "Про запобігання корупції";
- 6) реалізації антикорупційної програми Національного банку;
- 7) упровадження інших заходів, визначених вимогами законодавства України.

Стан ринку небанківських фінансових послуг

Повномасштабний наступ росії на Україну наприкінці лютого значно ускладнив умови роботи надавачів небанківських фінансових послуг. Від початку війни учасники ринку стикнулися зі значними проблемами: неможливістю працювати в регіонах, де ведуться активні бойові дії, погіршенням платоспроможності клієнтів, браком персоналу. Потреба перемістити офіси до безпечніших місць також стала викликом для небанківських фінансових установ, доступ до окремих документів було втрачено. Значна кількість компаній не могла своєчасно та в повному обсязі надавати інформацію про свою діяльність, але до кінця року повнота звітності відновилася.

У 2022 році структура ринку надавачів небанківських фінансових послуг зазнала значних змін. До початку повномасштабної війни на ринку з'явилися 25 установ, серед яких по одному ломбарду, страховику та кредитній спілці, два лізингодавці та 20 фінансових компаній. Відтоді було зареєстровано лише одну фінансову компанію. Загалом упродовж року ринок залишило більше 400 установ, переважно фінансові компанії, кредитні спілки та ломбарди. Більшість компаній припинила діяльність за рішенням регулятора.

Суттєве зменшення загальної кількості установ не вплинуло на обсяги активів – їх зростання за 2022 рік спостерігалось в усіх видах небанківських фінансових установ, крім кредитних спілок та ломбардів. Найбільше зросли фінансові компанії. Однак фінансовий сектор залишився банкоцентричним: обсяги

активів банків зростали швидше. Частка небанківського сегмента в активах фінансових установ, нагляд за якими здійснює НБУ, становила лише 12%.

Від початку повномасштабного вторгнення для сприяння роботі надавачів небанківських фінансових послуг було надано низку регуляторних послаблень. На час дії воєнного стану не застосовувалися заходи впливу за окремі порушення, що виникли через військові дії, зокрема недотримання нормативів. Також були продовжені строки для приведення діяльності у відповідність до регуляторних вимог та строки подання інформації й плану заходів для виконання рекомендацій регулятора за результатами інспекційних перевірок, проведених у 2022 році.

Реєстрація та ліцензування учасників ринку небанківських фінансових послуг

Наприкінці 2021 року Національний банк удосконалив правила роботи, порядок та умови допуску на ринок небанківських фінансових установ та юридичних осіб-лізингодавців, наблизивши їх до європейських стандартів.

Національний банк здійснює включення до реєстрів як в межах окремої процедури, так і одночасно із видачою ліцензій.

Оцінка ділової репутації надавача фінансових послуг здійснюється у разі подання пакета документів для отримання ліцензії, погодження набуття або збільшення істотної участі, погодження на посади керівників надавача фінансових послуг, у разі реєстрації та ліцензування філії страховика-нерезидента

в Україні, а також протягом строку дії ліцензії надавача фінансових послуг. Фізична або юридична особа, щодо якої є окремі ознаки небездоганної ділової репутації, має право подати до Національного банку клопотання про незастосування до неї виявленої ознаки.

Крім того, керівники, головні бухгалтери, ключові особи надавачів фінансових послуг повинні відповідати кваліфікаційним вимогам. Водночас Національний банк погоджує призначення керівників та головних бухгалтерів на посади у страховиках та кредитних спілках.

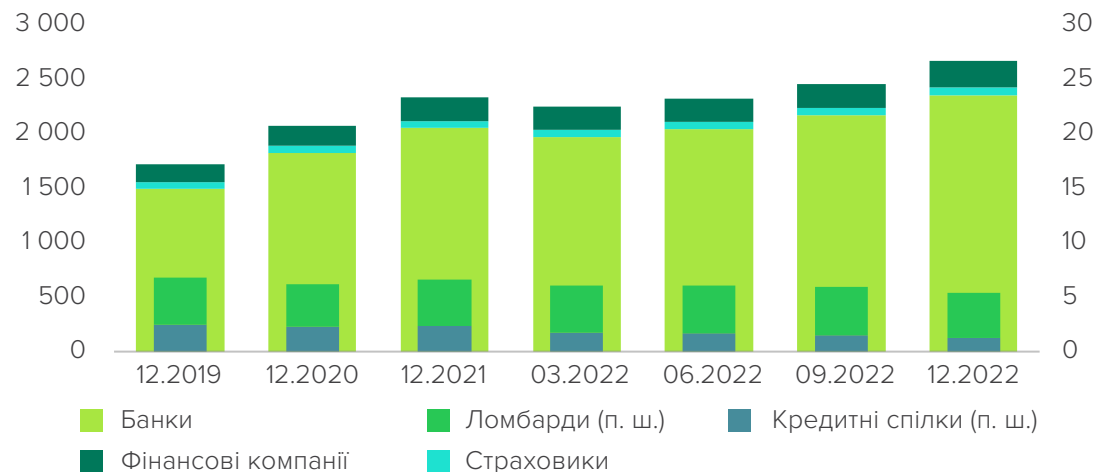
Нагляд за прозорістю структур власності учасників ринку небанківських фінансових послуг

Національний банк встановлює вимоги до розкриття структур власності учасників ринку небанківських фінансових послуг (зокрема, надавачів фінансових послуг, колекторських компаній, юридичних осіб, які надають банкам послуги з інкасації) та перевіряє структури власності таких компаній щодо їхньої прозорості. Структура власності відображає зв'язки між установою та її власниками.

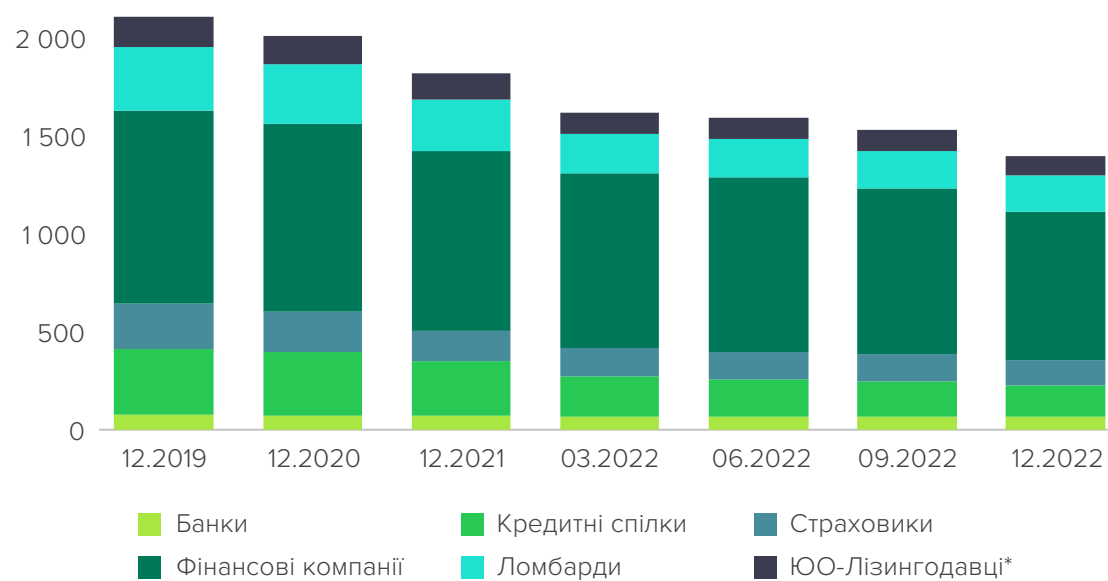
Завдяки такому регулюванню всі охочі можуть побачити в публічному доступі на сайтах компаній та Національного банку детальні структури власності українських компаній на ринку фінансових послуг, що є важливим елементом прозорості фінансового сектору та довіри клієнтів. Кожен споживач фінансових послуг повинен розуміти з ким він має справу, кому довіряє свої гроші та у кого бере позику.

Із стабілізацією економічної та безпекової ситуації в деяких областях із серпня Національний банк поновив регуляторні вимоги до надавачів небанківських фінансових послуг. Для налагодження ринкової дисципліни та захисту прав споживачів фінансових послуг відновлено застосування заходів впливу. Зокрема, до страховиків та фінансових компаній-гарантів застосовуватимуться заходи впливу за порушення фінансових нормативів, а для кредитних спілок – за порушення порядку розрахунку кредитного ризику. Також застосовуватимуться заходи впливу за недотримання учасниками ринку встановлених законодавством України строків подання звітності та іншої інформації. У серпні відновлено імплементацію законодавства з питань ліцензування та реєстрації, дія якого була відтермінована через військову агресію. Відтак процес розкриття структур власності фінансових установ триває.

Активи фінансових установ під регуляцією Національного банку, млрд грн

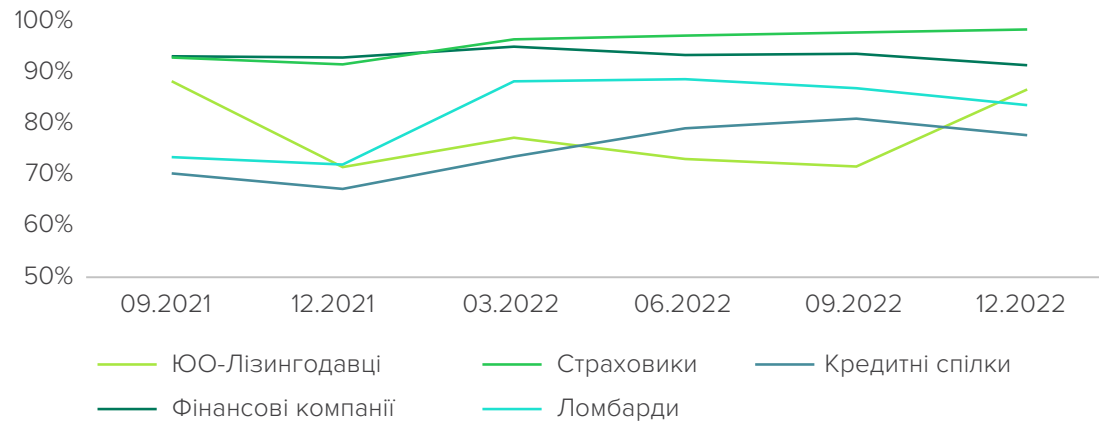

Кількість надавачів фінансових послуг

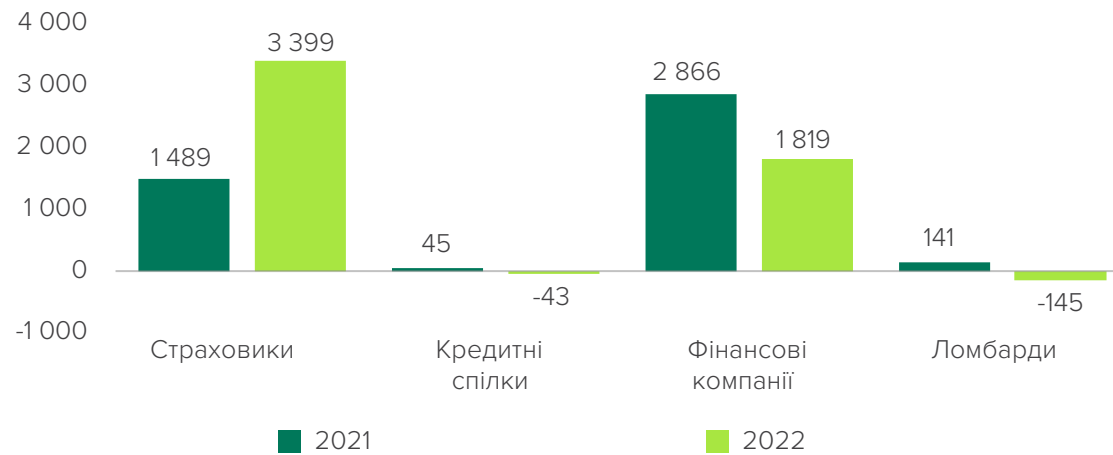

* Лізингодавці не є фінансовими установами, однак послуги з надання фінансового лізингу регулюються Національним банком.

Фінансові установи, що подали звітність, частка від кількості установ, що внесені до Реєстру

Чистий фінансовий результат за рік, млн грн

Страховики

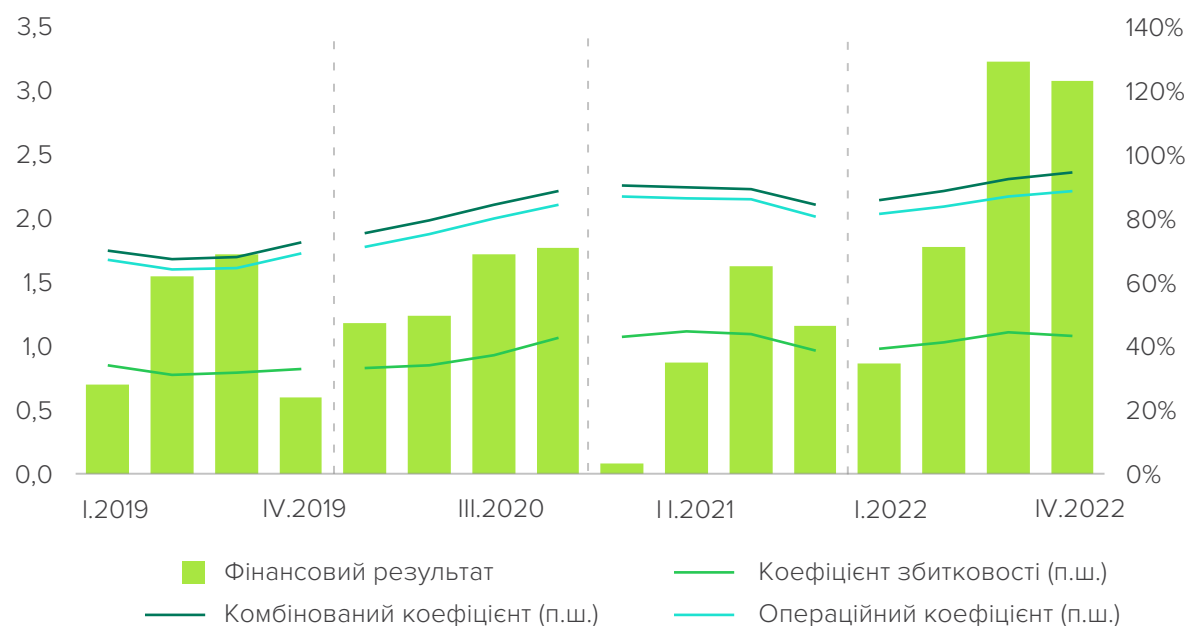
Через збройну агресію росії проти України та спричинену нею кризу страховий ринок залишали фінансово слабкі компанії. Страховики, які продовжували працювати, стикнулися зі скороченням попиту. Відтак премії ризикового страхування та страхування життя зменшилися за рік на 21% та 17% відповідно. Обсяг виплат ризикового страхування зменшився майже на третину протягом року, а страхування життя – збільшився на 7%. Хоча рівень виплат ризикового страхування залишався майже незмінним – близько 36%, страховики активно збільшували резерви збитків. Це спричинило збільшення (погіршення) коефіцієнта збитковості ризикового страхування у бруто-вимірі з 38% до 43%. У нетто-вимірі коефіцієнт збитковості лишився майже незмінним. Обсяги внутрішнього перестраховування впродовж року зменшилися на 71%, а зовнішнього – на 37%.

З початку повномасштабної агресії страховики намагались утримати операційну ефективність на достатньому рівні за рахунок скорочення адміністративних витрат. Проте з часом ефективність цих заходів вичерпалася – комбінований коефіцієнт зріс до 94,5% з 84,3% у кінці 2021 року). Попри це страховики отримали значні прибутки у 2022 році, причиною яких були нефундаментальні фактори: скорочення інших, ніж операційні, витрат та курсові переоцінки. Рентабельність капіталу страховиків життя сягнула 13%.

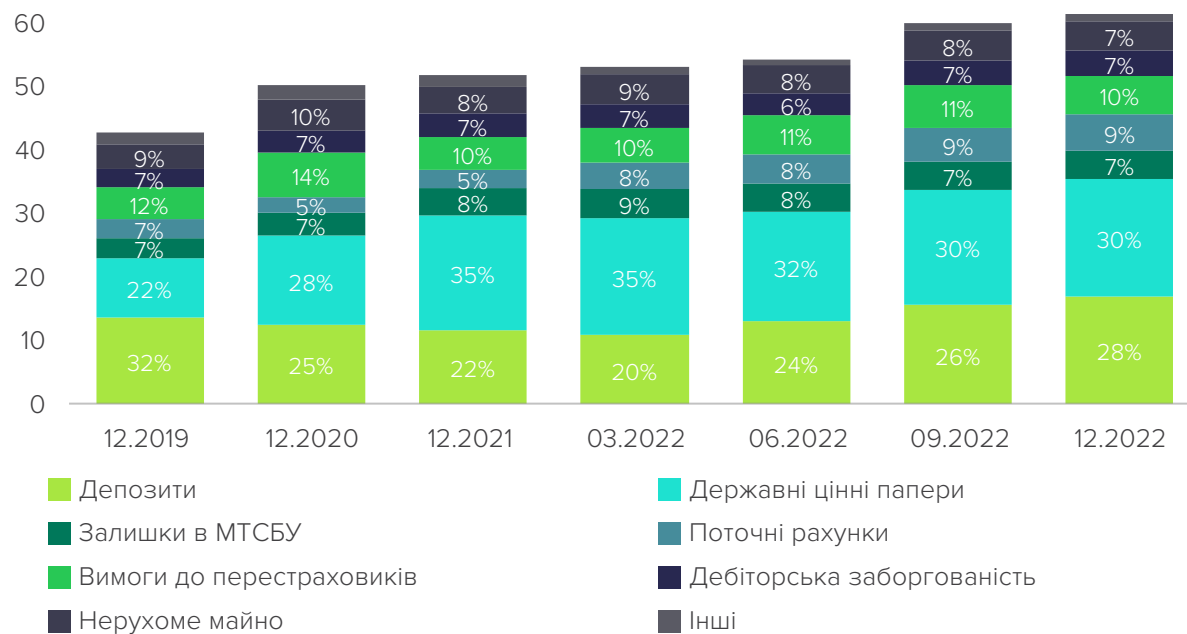
У 2022 році через вплив війни кількість порушників нормативів платоспроможності та достатності капіталу й ризиковості операцій збільшилася протягом року з чотирьох до семи переважно малих компаній. Натомість, у

більшості страховиків зростає частка ліквідних активів, зокрема депозитів та грошових коштів на поточних рахунках. Позитивна зміна 2022 року – вихід з ринку компаній, структура активів яких була непрозорою.

Фінансовий результат наростаючим підсумком і показники операційної діяльності ризикових страховиків, млрд грн

Структура прийнятних активів на покриття резервів ризикових страховиків, млрд грн

Структура страхового ринку у 2022 році

Показник	Кількість	
	Кількість зареєстрованих страховиків станом на 31 грудня 2022 року	128
	Ризикові страховики	Страховики життя
	116	12
Реєстрація		
Кількість страховиків, які було включено до Реєстру	1	
Кількість страховиків, які було виключено з Реєстру	28	

Кредитні спілки

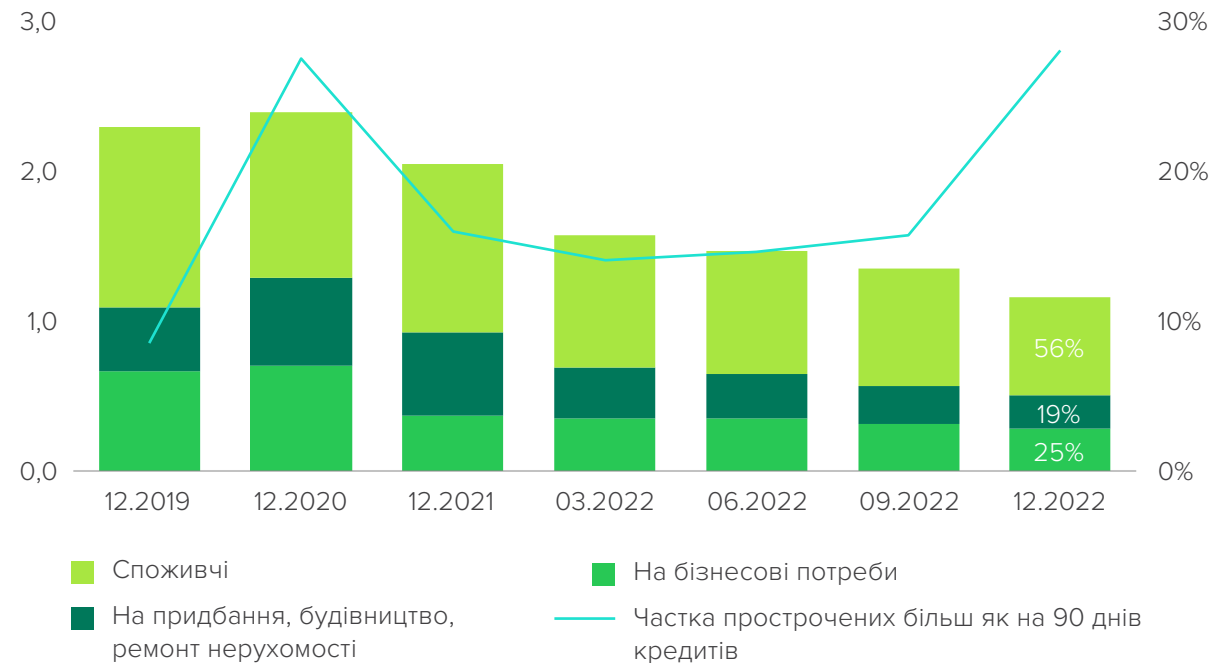
У 2022 році сектор кредитних спілок значно звузився. Більш ніж на 40% зменшились активи та кредити установ, в основному тих, що не залучають депозити. Водночас суттєво скоротилася й кількість спілок. З реєстру були виключені переважно неактивні установи насамперед на тимчасово окупованих територіях, а також (за спрощеною системою) невеликі діючі спілки, що не мали зобов'язань за депозитами.

Зниження економічної активності населення впродовж року значно зменшило нове кредитування: найпомітніше на споживчі цілі та придбання, будівництво, ремонт нерухомості. Погіршилася заявлена якість кредитного портфеля через зниження платоспроможності фізичних осіб. Частка прострочених на понад 90 днів кредитів різко зросла з 16% до 28% – рівня кризового 2020 року. Тому спілки проводили реструктуризації кредитних договорів, зокрема відтермінуючи сплату боргу та відсотків. Несвоєчасне обслуговування позик знизило ліквідність кредитних спілок. Отримані від погашення кредитів кошти значною мірою спрямовувалися на повернення депозитів та додаткових пайових внесків, відпливи яких прискорилися.

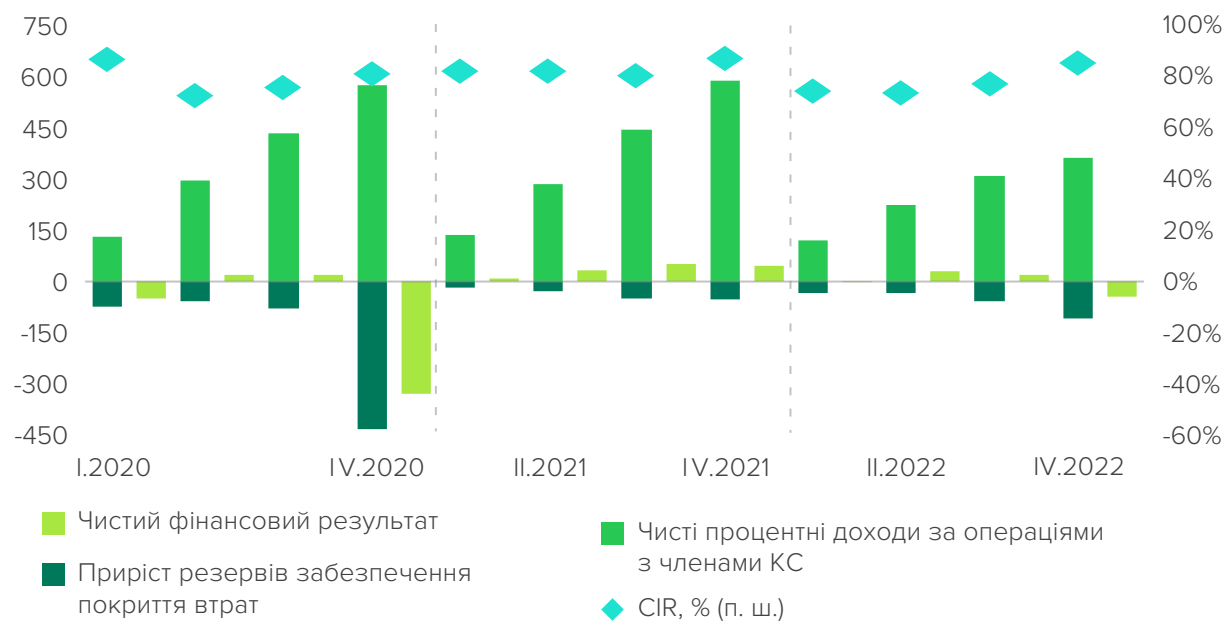
Реалізація кредитного ризику призвела до збільшення резервів та збитковості більшості кредитних спілок. Негативний вплив на фінансовий результат мало зменшення операційного доходу. При цьому операційні витрати знизилися внаслідок скорочення відділень та персоналу, який був вимушений мігрувати чи потрапив під мобілізацію. Але вони залишаються високими, що зумовлює

низьку операційну ефективність. Нездатність генерувати прибуток за нестачі власного капіталу та залучених коштів погіршила платоспроможність установ. Відтак різко зросла кількість спілок, що порушили регуляторні вимоги до капіталу.

Структура заборгованості за кредитами членів кредитних спілок

Операційна ефективність діяльності (наростаючим підсумком)

Структура сектору кредитних спілок у 2022 році

Показник	Кількість
Кількість зареєстрованих кредитних спілок станом на 31 грудня 2022 року	162
Реєстрація	
Кількість кредитних спілок, які було включено до Реєстру	1
Кількість кредитних спілок, які було виключено з Реєстру	117

Фінансові компанії, ломбарди та лізингодавці

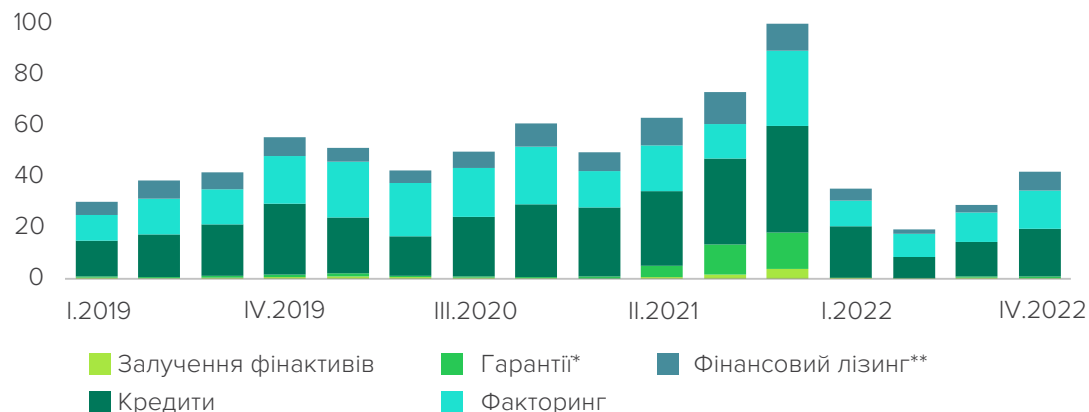
Повномасштабне вторгнення росії в Україну спричинило суттєві труднощі для діяльності фінансових компаній, ломбардів та ЮО-лізингодавців. Лише ближче до кінця 2022 року більшість цих установ мали змогу відновити операційну діяльність і подати повну фінансову та регуляторну звітність.

Упродовж 2022 року обсяг активів фінансових компаній дещо збільшився, попри вихід з ринку значної кількості установ. Від початку війни обсяги наданих фінансових послуг суттєво зменшилися, цьому також сприяло значне зниження попиту на них. У першій половині 2022 року обсяги кредитування фінкомпаніями та ломбардами, операції факторингу, фінансового лізингу та гарантій скоротилися в рази, а за деякими фінансовими послугами – впали майже до нуля. Кредитування населення практично зупинилося.

У другій половині 2022 року з'явилися певні ознаки відновлення ринку, які тривали до кінця року. Обсяги всіх фінансових послуг дещо зросли. Проте вони залишалися в рази нижчими за довоєнний рівень. Поліпшилася ситуація із кредитуванням населення та бізнесу. Помітним стало збільшення операцій за наданими гарантіями, яких майже не було в перші два квартали року. Дещо зросли обсяги нових факторингових операцій. Обсяги послуг фінансового лізингу також збільшилися. У 2022 році лізингові угоди уклалися переважно на придбання вантажних і легкових автомобілів та сільськогосподарської техніки.

Незважаючи на повільне відновлення, за 2022 рік фінансові компанії у цілому були прибутковими.

Обсяги наданих фінансових послуг фінансовими компаніями та лізингодавцями за видами послуг (за квартал), млрд грн

* До 01.07.2020 включає інформацію про гарантії та поручительства починаючи з 01.07.2020 – виключно гарантії.

** ЮО-лізингодавці та фінансові компанії.

Фінансовий результат (наростаючим підсумком) та показники рентабельності фінансових компаній

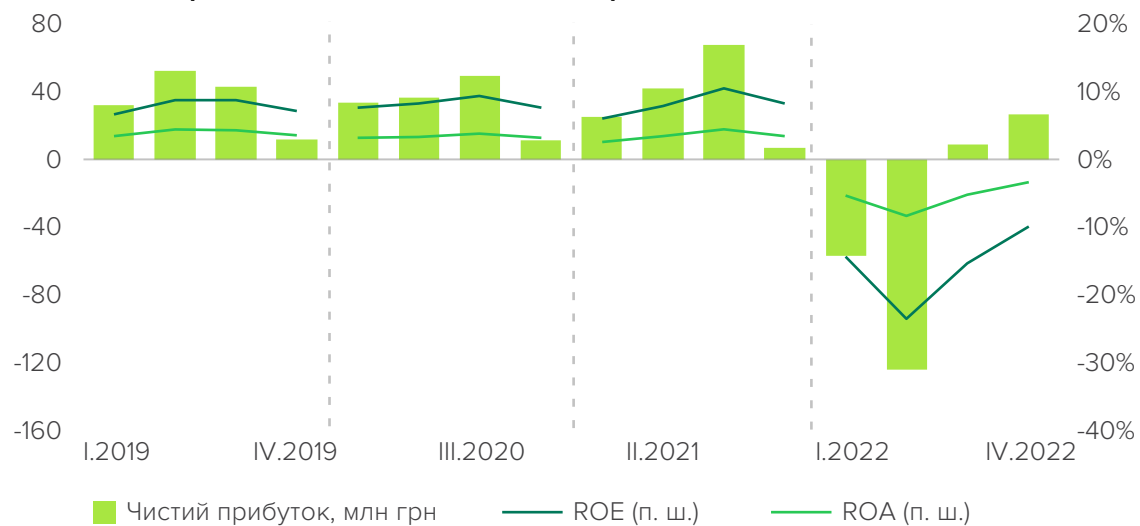

Сектор ломбардів упродовж року практично не розвивався. Обсяги активів та нових кредитів зменшилися, суттєво впав капітал установ. Загалом за 2022 рік обсяг кредитування ломбардами зменшився на 36%. У другій половині року доходи ломбардів збільшилися, однак загалом за рік установи були збитковими.

Обсяг наданих кредитів ломбардами (за квартал) та рівень покриття заставою

Показники фінансової діяльності ломбардів

Структура ринку фінансових компаній, ломбардів та ЮО-лізингодавців у 2022 році

Показник	Кількість		
	фінансових компаній	ломбардів	ЮО-лізингодавців
Кількість зареєстрованих компаній (станом на 31.12.2022)	760	183	98
Реєстрація			
Кількість компаній, які було включено до реєстрів	22	1	2
Кількість компаній, які було виключено з реєстрів	197	79	35

Нагляд за ринком небанківських фінансових послуг

Попри безпрецедентно складні умови роботи через повномасштабну війну рф проти України, у 2022 році нагляд за учасниками небанківського фінансового ринку продовжував здійснюватися на безперервній основі. Нагляд охоплював максимально можливу кількість небанківських фінансових установ.

Так, на початок 2022 року нагляд здійснювався за 155 страховими компаніями, 278 кредитними спілками, 922 фінансовими компаніями, 261 ломбардом та 137 лізингодавцями без статусу фінансової установи. Водночас безвізний нагляд мав ризико-орієнтований характер і був спрямований на зменшення кількості фінансових установ-порушників на ринку.

Від початку збройної агресії проти України пріоритетним завданням Національного банку на ринку небанківських фінансових послуг стало підтримання платоспроможності учасників фінансового ринку та забезпечення їх безперебійної діяльності за будь-яких умов.

Через часткову окупацію, активні бойові дії на певній території країни, терористичні атаки на енергетичну інфраструктуру країни тощо можливості здійснення повноцінного безвізного нагляду були доволі обмеженими – значна кількість учасників ринку не мала змоги своєчасно та в повному обсязі надавати інформацію про свою діяльність.

Для стабілізації роботи ринку в умовах війни Національний банк запровадив тимчасові антикризові заходи, зокрема:

1. Відтермінування строків подання звітності учасниками ринку небанківських фінансових послуг та припинення будь-яких перевірок щодо своєчасності та повноти подання звітності.
2. Прийняття постанови Правління Національного банку України від 06 березня 2022 року № 39 “Про врегулювання діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг, небанківських фінансових груп, учасників платіжного ринку, колекторських компаній та юридичних осіб, які отримали ліцензію на надання банкам послуг з інкасації”. Зазначена постанова дала змогу в умовах воєнного стану врегулювати діяльність установ, які мають право надавати окремі фінансові послуги, та не застосовувати заходів впливу за порушення, які виникли після 24 лютого 2022 року та були спричинені негативним впливом воєнної агресії росії проти України.
3. Унесення змін до Постанови № 18 щодо здійснення валютних операцій (розблокування можливості здійснення виплат та платежів з перестраховування (зокрема, ядерних, авіаційних ризиків та Зеленої картки), виконання зобов'язань перед асистентськими компаніями задля обслуговування громадян у медичних закладах за кордоном.
4. Підтримання здійснення страховими компаніями спрощеної процедури врегулювання страхових випадків (можливості дистанційного врегулювання збитків за сканами, фото, телефонним дзвінком, у тому числі виплат та відмов у виплатах).

5. Проведення деяких заходів із врегулювання діяльності кредитних спілок, що передбачають встановлення певних обмежень та заборон.

6. На період воєнного стану запровадження спрощеної процедури виходу кредитних спілок з ринку та тимчасове зупинення (“замороження”) діяльності кредитних спілок тощо.

Завдяки вжитим Національним банком заходам більшість надавачів небанківських фінансових послуг відновила свою діяльність. Проте частина учасників ринку так і не змогла впоратись із наслідками воєнних дій та відновити свій фінансовий стан.

Після стабілізації роботи ринку Національний банк поновив проведення аналізу фінансового стану учасників небанківського фінансового ринку задля виявлення компаній-порушників та латентних ризиків у діяльності об'єктів нагляду. Завдяки таким діям Національного банку кількість надавачів небанківських фінансових послуг скоротилася: на ринку залишилися працювати 128 страхових компаній, 162 кредитні спілки, 760 фінансових компаній, 183 ломбарди та 98 лізингодавців без статусу фінансової установи.

У процесі здійснення безвізних наглядових дій Національний банк склав 745 актів про правопорушення. Переважна більшість актів (599 актів, або 80,4%) складена за ненадання або несвоєчасне подання звітності та аудиторських звітів, або за надання недостовірної інформації та 11% (або 82 акти) – за невиконання обов'язкових

нормативів. Найбільше порушників було зафіксовано серед фінансових установ (679 актів), найменше – серед кредитних спілок (32 акти). На ринку страхових послуг завдяки застосованому упродовж року пруденційним діям вдалось істотно поліпшити ситуацію з виконанням компаніями нормативів, зокрема, лише 6 компаній порушували хоча б один із нормативів платоспроможності та ризиковості операцій¹⁵. Загалом за значною частиною актів порушення були усунені компаніями до моменту застосування заходів впливу.

У 2022 році у семи страховиків (у тому числі в одного за результатами інспекційної перевірки) виявлено ознаки ризикової діяльності, про що складено відповідні довідки.

За результатами розгляду актів про правопорушення в межах безвиїзного нагляду впродовж року застосовано 218 заходів впливу – від штрафів до тимчасової зупинки та анулювання ліцензій.

Найбільш поширеним заходом впливу (131, або 60,1%) у 2022 році стала тимчасова зупинка дії ліцензії до самостійного усунення компаніями виявлених порушень. Як наслідок повністю усунули порушення та поновили свої ліцензії 3 кредитні спілки та 23 фінансові компанії та ломбарди. Серед страхових компаній усунули порушення після зупинки ліцензій лише 2 страховики, інші були виведені з ринку після анулювання ліцензій.

Як і минулого року, ринок небанківських фінансових установ продовжували залишати компанії, які не вели активної діяльності та добровільно відмовлялися від ліцензій із

подальшим виключенням із Державного реєстру фінансових установ. Водночас залишалася високою кількістю небанківських фінансових установ, виключених із реєстру завдяки наглядовим діям Національного банку.

Національний банк склав акти до таких учасників небанківського фінансового ринку у 2022 році

Акти, кількість	Страхові компанії	Кредитні спілки	Фінансові компанії	Ломбарди	Лізингодавці
за порушення нормативів	18	2	56	6	0
за ненадання/ несвоєчасне/ недостовірне надання інформації	19	18	450	70	49
за невиконання рішень Національного банку	3	12	42	6	0
за безліцензійну діяльність	1				

Національний банк застосував заходи впливу у 2022 році

Показник	Кількість
Страхові компанії	26
Кредитні спілки	20
Фінансові компанії	145
Ломбарди	18
Лізингодавці	9

¹⁵ Станом на 01.10.2022 року.

Так, на ринку страхових послуг кількість страховиків за рік зменшилася на 27 компаній, серед яких була одна компанія з ліцензією на здійснення діяльності зі страхування життя.

Майже всі страховики, яким анулювали ліцензії за їх заявами, підтвердили, що не мали страхових зобов'язань та діючих договорів страхування/перестрахування на дату подання до Національного банку заяви про анулювання ліцензій.

У 2022 році з Державного реєстру фінансових установ виключено 117 кредитних спілок, з яких 83 були зареєстровані в зоні проведення воєнних дій, або тих, які перебувають у тимчасовій окупації, та у Криму, а 17 – скористались особливим порядком відкликання (анулювання) усіх ліцензій на провадження діяльності з надання фінансових послуг та виключення відомостей про кредитну спілку з Державного реєстру фінансових установ¹⁶. Більшість кредитних спілок, які залишили ринок, – невеликі. Вони так і не змогли забезпечити мінімально потрібний для їх функціонування рівень надходжень.

Штрафні санкції цього року майже не накладалися через особливі умови роботи.

Ініціювання позапланових перевірок та співпраця із правоохоронними органами

Результати безвиїзного нагляду щодо фінансового стану, якості активів та достатності капіталу суб'єктів нагляду стали підставою для 18 інспекційних перевірок.

¹⁶ Постанова Правління Національного банку України від 27 липня 2022 року №160 "Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 06 березня 2022 року № 39".

Національний банк склав акти до таких учасників небанківського фінансового ринку у 2022 році

Акти, кількість	Страхові компанії	Кредитні спілки	Фінансові компанії	Ломбарди	Лізингодавці
Усунення порушення	2	8	13	4	0
Тимчасова зупинка ліцензії	7	6	99	10	9
Анулювання ліцензії	9	5	33	4	0
Штраф	8	1	0	0	0

Ініційовано проведення позапланових перевірок у 2022 році

Показник	Кількість
Страхові компанії	8
Кредитні спілки	9
Фінансові компанії	1

У 2022 році за результатами здійснення наглядової діяльності Національним банком було спрямовано до правоохоронних органів дев'ять повідомлень щодо кредитних спілок та однієї фінансової компанії.

У діяльності кредитних спілок були виявлені систематичні правопорушення, які стали відомі під час проведення ініційованих Національним банком позапланових перевірок та потребували здійснення правоохоронними органами відповідних заходів реагування в межах компетенції і надання належної правової кваліфікації.

Крім проведених безвізних наглядових дій, Національний банк неодноразово впродовж 2022 року проводив тематичні зустрічі з представниками ринку небанківських фінансових послуг із метою не лише оперативного отримання інформації про критичні показники діяльності, але й надання конструктивних, дієвих рекомендацій, спрямованих на усунення вразливостей у діяльності небанківських фінансових установ у період дії воєнного стану. Упродовж року серед фінансових компаній, лізингодавців та ломбардів Національний банк провів чотири опитування стану ділової активності з метою виявлення основних проблем найбільших учасників.

Результатом такої активної роботи з представниками ринку небанківських фінансових послуг разом із іншими антикризовими заходами центрального банку

стало суттєве посилення дисципліни щодо своєчасного та коректного подання звітності небанківськими фінансовими установами, особливо серед страхових компаній. Так, у 2022 році¹⁷ усі страховики, які перебувають у ДРФУ, звітують перед Національним банком. Рівень звітування кредитних спілок становив 81,6%, а фінансових компаній – 87,9%. Значна частина об'єктів нагляду, які не подали звітність, перебували на тимчасово окупованих територіях: кредитних спілок – 84,4% та фінансових компаній – 39%.

Запровадження нагляду за небанківськими фінансовими групами

У 2022 році з метою здійснення нагляду на консолідованій основі за небанківськими фінансовими групами, які є об'єктами нагляду Національного банку, було здійснено контроль за поданням консолідованої звітності небанківськими фінансовими групами, аналіз та оцінку її відповідності вимогам законодавства України, зокрема, щодо дотримання вимог до регулятивного капіталу.

Також з метою реалізації підходів здійснення ризик-орієнтованого нагляду у 2022 році було запроваджено, крім річної консолідованої звітності, подання проміжної консолідованої звітності “великими” небанківськими фінансовими групами¹⁸.

Упродовж року був проведений аналіз процесів здійснення нагляду на консолідованій основі за учасниками небанківського

фінансового ринку та консультації зі Світовим банком. За результатами проведеної роботи заплановані зміни до деяких підходів, що дасть змогу оптимізувати та посилити нагляд за небанківськими фінансовими групами.

Нагляд за агрострахуванням

У 2022 році Національний банк у межах реалізації урядових програм щодо вдосконалення державної підтримки аграріїв здійснював підтвердження про відповідність вимогам частин другої та четвертої статті 4 Закону України “Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою” та вимогам, установленим нормативно-правовими актами Національного банку, а саме, для допуску страхових компаній до діяльності зі страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою.

Вимогами законодавства передбачено, що страховик має право розпочати діяльність зі страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, а саме укласти відповідні договори страхування, після оприлюднення центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну аграрну політику, на своєму вебсайті інформації про включення страховика до переліку. Станом на кінець року до переліку страхових компаній, які мають право на страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою включений лише один страховик¹⁹.

¹⁷ Відповідно до стану подання звітності за III квартал 2022 року.

¹⁸ Відповідно до вимог Положення про порядок нагляду на консолідованій основі за небанківськими фінансовими групами, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 02 грудня 2021 року № 128.

¹⁹ Перелік оприлюднений на сайті Міністерства аграрної політики та продовольства України станом на 29 листопада 2022 року.

Нагляд за страховиками, які залучені до процесу перевезень товарів у режимі спільного транзиту

01 жовтня 2022 року набрав чинності Закон України від 15 серпня 2022 року № 2510-IX “Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо деяких питань виконання глави 5 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони” (далі – Закон № 2510-IX). Цим законом змінені вимоги до страховиків – фінансових гарантів та повноваження Національного банку у сфері здійснення нагляду за такими страховиками. У зв’язку з набранням чинності Законом № 2510-IX були внесені зміни до Закону про транзит та до Митного кодексу України.

Відповідно до звернення Національного банку до Держмитслужби відбулось оновлення на офіційному сайті Держмитслужби Реєстру гарантів, у якому станом на 14 грудня 2022 року міститься інформація про страховиків – фінансових гарантів.

Дослідницька робота в межах законодавчих змін

Упродовж року Національний банк продовжив роботу з моделювання впливу регуляторних законодавчих змін на фінансовий стан небанківських фінансових установ задля реалізації ризик-орієнтованого підходу та принципу пропорційності в регулюванні учасників небанківського фінансового ринку.

За результатами дослідження ринку гарантій, що надаються фінансовими компаніями Національний банк виявив ознаки системної ризикової діяльності та розробив пропозиції змін щодо вдосконалення законодавства з питань обов’язкових фінансових нормативів для гарантів та порядку їх розрахунку.

Національний банк продовжив роботу над розробленням нормативно-правових актів із підготовки ринку до введення в дію основних положень Закону України від 18 листопада 2021 року № 1909 “Про страхування” (далі – Закон № 1909). Основні положення Закону № 1909, які вводяться в дію з 01 січня 2024 року, мають на меті системно змінити підхід до регулювання та нагляду за ринком страхування та сприятимуть його оздоровленню і подальшому розвитку.

Національний банк активно комунікує з Кабінетом Міністрів України, Верховною Радою України, міністерствами та іншими державними органами, міжнародними організаціями, асоціаціями, експертами щодо перспектив страхового ринку для вирішення питання необхідності додаткової ліквідності (запозичень) для підтримання діяльності небанківських фінансових установ, з якими зіткнувся ринок із часів введення воєнного стану.

Наразі широким колом експертів напрацьовується концепція покриття воєнно-політичних ризиків після завершення війни, яка передбачатиме участь міжнародних донорів у частині фінансування такого механізму.

Нагляд за небанківськими фінансовими установами у формі інспекційних перевірок: основні результати

Протягом 2022 року діяла постанова Правління Національного банку України “Про зупинення проведення виїзних перевірок банків”²⁰.

Відповідно до цієї постанови на період до останнього календарного дня місяця (включно), в якому завершується дія карантину, установленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19), було зупинено проведення всіх видів планових виїзних перевірок об’єктів нагляду Національного банку. У зв’язку з цим планові інспекційні перевірки учасників ринку небанківських фінансових послуг не проводилися.

Річний план проведення інспекційних перевірок учасників ринку небанківських фінансових послуг на 2022 рік Правління Національного банку визнало таким, що втратив чинність.

Водночас тривала повномасштабна війна вплинула на кількість і на напрями проведених у 2022 році позапланових інспекційних перевірок учасників ринку небанківських фінансових послуг.

²⁰ Від 18 березня 2020 року № 34 (із змінами).

У межах реалізації функції Національного банку зі здійснення нагляду за діяльністю на ринках небанківських фінансових послуг у формі інспекційних перевірок протягом 2022 року було проведено/розпочато 28 позапланових інспекційних перевірок учасників ринків небанківських фінансових послуг, три з яких завершено у 2023 році.

У 2022 році за результатами позапланових інспекційних перевірок до 10 небанківських фінансових установ були застосовані заходи впливу за порушення регуляторних вимог.

Основними причинами застосування заходів впливу у вигляді відкликання (анулювання) або тимчасового зупинення ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг були:

- порушення вимог законодавства України, що регулює діяльність учасників ринків фінансових послуг;
- порушення вимог законодавства України про захист прав споживачів;
- установлення факту здійснення небанківською фінансовою установою ризикової діяльності, що загрожує інтересам вкладників та/або інших кредиторів такої установи;
- відмова небанківської фінансової установи в проведенні перевірки, зокрема, недопуск уповноважених осіб Національного банку до здійснення перевірки, відмова в доступі до приміщень, об'єктів, що використовуються під час надання фінансових послуг, або відсутність протягом першого дня перевірки особи, уповноваженої представляти інтереси

небанківської фінансової установи (особи, яка не є фінансовою установою, але має право надавати окремі фінансові послуги) на час проведення перевірки;

- ненадання документів, інформації на запит інспекційної перевірки.

Інспекційні перевірки у 2022 році

Тип учасників ринку небанківських фінансових послуг	Кількість перевірок
Страхові компанії	13
Кредитні спілки	12
Фінансові компанії	3

Застосовані заходи впливу

Вид застосованого заходу впливу	Кількість небанківських фінансових установ
Відкликано (анульовано) ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг	7 (3 страхові компанії; 3 кредитні спілки; 1 фінансова компанія)
Тимчасово зупинено ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг	1 (кредитна спілка)
Зобов'язання вжити заходів для усунення порушення та причин, що спричинили вчинення порушення	1 (кредитна спілка)
Затвердження плану відновлення фінансової стабільності	1 (страхова компанія)

Регулювання ринку небанківських фінансових послуг

Упродовж 2022 року ми продовжували активну роботу щодо реалізації повноважень у сфері регулювання ринку небанківських фінансових послуг. Запровадження нового регулювання, яке має створити сприятливі умови для ефективного функціонування та розвитку ринку небанківських фінансових послуг, зміцнить стабільність та підвищить прозорість ринку, забезпечить захист прав та інтересів клієнтів. Це передбачено Стратегією розвитку фінансового сектору України до 2025 року та Планом заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Ми реалізовували заходи, покладені в основу цих документів, у тісній співпраці з Міжнародним валютним фондом, Світовим банком, проектом ЄС “Посилення регулювання та нагляду за небанківським фінансовим ринком в Україні” (EU-FINREG), проектом USAID “Кредитування сільськогосподарських виробників” (CAP), проектом USAID “Трансформація фінансового сектору” та іншими міжнародними партнерами.

Також ми підготували проєкт нової редакції Закону України “Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів”. Законопроєкт спрямований на вдосконалення системи обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Крім того,

він передбачає узгодження положень законодавства стосовно захисту потерпілих у дорожньо-транспортних пригодах із положеннями Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/103/ЄС від 16 вересня 2009 року щодо страхування цивільної відповідальності відносно використання автотранспортних засобів та забезпечення виконання зобов’язань щодо страхування такої відповідальності.

Серед найбільш значимих нововведень законопроєкту:

- поступове підвищення максимальних розмірів страхової виплати до встановлених у країнах Євросоюзу;
- удосконалення механізмів виплат у разі заподіяння шкоди у разі ДТП, зокрема запровадження ануїтетних виплат при тяжких випадках шкоди здоров’ю або життю потерпілих осіб та повне покриття витрат на ремонт транспортного засобу без вирахування зносу вартості його складових частин та деталей;
- скасування чинного державного регулювання цін на страхування та запровадження вільного ціноутворення;
- запровадження моделі прямого врегулювання;
- скорочення граничних строків здійснення страхової виплати постраждалим;
- удосконалення підходів до системи управління Моторного транспортного страхового бюро України та державного нагляду за його діяльністю.

Законопроєкт був зареєстрований у Верховній Раді України 22 грудня 2022 року за реєстраційним № 8300 та 12 січня 2023 року ухвалений за основу.

Упродовж 2022 року ми продовжували розробляти та запроваджувати для функціонування стабільного ринку небанківських фінансових послуг важливі нормативно-правові акти. Вони стосуються питань регулювання роботи страхових посередників та актуаріїв, порядку здійснення обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів тощо.

Щодо всіх регуляторних актів було проведено громадське обговорення, за результатами якого Правління Національного банку ухвалило відповідні постанови. Так у 2022 році ухвалені:

1. Постанова Правління Національного банку України від 23 травня 2022 року № 103 “Про затвердження Положення про кваліфікаційні вимоги до осіб, які можуть займатись актуарними розрахунками”, відповідно до якої оновлено кваліфікаційні вимоги до осіб, які можуть займатись актуарними розрахунками у сфері страхування.
2. Постанова Правління Національного банку України від 30 червня 2022 року № 135 “Про затвердження Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів та умови провадження посередницької діяльності у сфері страхування та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України”, відповідно до якої було оновлені вимоги щодо реєстрації

страхових та перестрахових брокерів, визначені вимоги до професійної придатності керівників брокерів-резидентів та їхнього навчання (підвищення кваліфікації), визначені умови діяльності страхових посередників.

3. Постанови Правління Національного банку, якими регулятор змінив умови обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Було збільшено розміри страхових сум до 160 000 гривень – на одного потерпілого за шкоду, заподіяну майну потерпілих, та до 320 000 гривень – на одного потерпілого за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю потерпілих, збільшено розмір страхової виплати за шкоду, заподіяну майну потерпілих, у разі оформлення європротоколу до 80 000 гривень на одного потерпілого, передбачено включення інформації про укладені електронні договори “Зелена картка” до єдиної централізованої бази даних МТСБУ. Зокрема, йдеться про:

- постанову Правління Національного банку України від 30 травня 2022 року № 108 “Про деякі питання здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів”;
- постанову Правління Національного банку України від 30 травня 2022 року № 109 “Про розміри страхових сум за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів”.

Відповідно до Закону України від 24 березня 2022 року № 2154-IX “Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення

ефективного функціонування експортно-кредитного агентства” Національний банк отримав повноваження щодо регулювання діяльності Експортно-кредитного агентства (ЕКА) як страховика зі спеціальним статусом. У зв'язку з цим ухвалена постанова Правління Національного банку України від 06 січня 2023 року № 1 “Про затвердження Положення про ліцензування Експортно-кредитного агентства та умови провадження ним діяльності із страхування, перестраховування, надання гарантій та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України”. Цією постановою, зокрема:

- унормовано порядок включення ЕКА до Державного реєстру фінансових установ, ліцензування ЕКА та умови провадження ним діяльності зі страхування, перестраховування, надання гарантій;
- встановлено вимоги до системи внутрішнього контролю, системи управління ризиками, звітності, перестраховування ризиків і кваліфікаційних вимог до керівників та ключових осіб ЕКА;
- встановлено вимоги до нормативу достатності капіталу та платоспроможності ЕКА як до страховика зі спеціальним статусом та визначено особливості формування страхових резервів.

Крім того, у 2022 році ми оприлюднили для громадського обговорення проекти важливих для учасників ринку небанківських фінансових послуг документів, ухвалення яких відбудеться у 2023 році. Зокрема, вони стосуються методики формування страхових резервів та вимог до методики розрахунку викупної суми.

На виконання вимог Закону України від 30 червня 2021 року № 1591-IX “Про платіжні послуги” ми ухвалили нормативно-правові акти, які встановлюють регулювання на платіжному ринку, а саме:

- постановою Правління Національного банку України від 17 серпня 2022 року № 181 затверджено Положення про порядок розкриття інформації небанківськими надавачами платіжних послуг;
- постановою Правління Національного банку України від 25 серпня 2022 року № 190 затверджено Положення про встановлення пруденційних нормативів, що є обов'язковими для дотримання небанківськими надавачами платіжних послуг, та визначення методики їхнього розрахунку;
- постановою Правління Національного банку України від 22 вересня 2022 року № 206 затверджено Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення вимог законодавства, що регулює діяльність на платіжному ринку;
- постановою Правління Національного банку України від 07 жовтня 2022 року № 216 внесені зміни до деяких нормативно-правових актів Національного банку, спрямовані на оновлення та вдосконалення процедур ліцензування надавачів фінансових послуг та платіжних установ (зокрема малих платіжних установ), філій іноземних платіжних установ, установ електронних грошей, філій іноземних установ електронних грошей, операторів поштового зв'язку, які мають право надавати фінансові платіжні послуги;

- постановою Правління Національного банку України від 26 грудня 2022 року № 249 установлені вимоги до надання окремих видів обмежених платіжних послуг.

Крім того, постановою Правління Національного банку України від 24 червня 2022 року № 132 затверджені Зміни до Положення про порядок видачі небанківським фінансовим установам, операторам поштового зв'язку ліцензій на здійснення валютних операцій, які надали змогу Національному банку видавати ліцензії на здійснення валютних операцій кліринговим установам, що в установленому законодавством України порядку отримали ліцензії Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження клірингової діяльності, для здійснення розрахунків за валютними операціями на умовах “своп” та розрахунків в іноземній валюті за правочинами щодо облігацій внутрішньої державної позики України, номінованих в іноземній валюті, а також інших валютних операцій, необхідних для здійснення/забезпечення таких розрахунків у межах клірингової діяльності центрального контрагента.

Водночас постановою Правління Національного банку України від 30 грудня 2022 року № 254 затверджене Положення про Реєстр пунктів обміну іноземної валюти та ухвалені зміни до деяких нормативно-правових актів Національного банку України. Положенням визначено процедуру формування, наповнення та функціонування Реєстру пунктів обміну іноземної валюти на підставі інформації, яка подається банками, небанківськими фінансовими установами,

операторами поштового зв'язку про свої відокремлені/структурні підрозділи, відкритими з метою здійснення діяльності з торгівлі валютними цінностями в готівковій формі та інформація про які підлягає внесенню до Реєстру пунктів обміну іноземної валюти, або підлягає обліку у Національному банку України без унесення такої інформації до цього Реєстру.

Також відповідно до Закону України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” з метою проведення громадського обговорення ми забезпечили оприлюднення проєктів нормативно-правових актів, розроблення яких було передбачено Планом підготовки проєктів регуляторних актів Національного банку України на 2022 рік, а саме:

- проєкту постанови Правління Національного банку України “Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в надавачах фінансових послуг та небанківських фінансових групах”;
- проєкту постанови Правління Національного банку України “Про затвердження Положення про організацію системи внутрішнього контролю в надавачах фінансових послуг та небанківських фінансових групах”.

Ми завжди відкриті до комунікації з представниками ринку. Так, організовано зустрічі для всіх учасників ринку небанківських фінансових послуг з метою обговорення та напрацювання майбутньої регуляторної діяльності та врахування інтересів та потреб усіх стейкхолдерів ринку

та організовано консультації щодо нового регулювання на ринку.

Ми активно комунікуємо зі ЗМІ для висвітлення новел у регулюванні ринку небанківських фінансових послуг.

Ми постійно актуалізуємо розділ “Регулювання ринку небанківських фінансових послуг” на сторінці офіційного Інтернет-представництва Національного банку, де зібрано чинні закони та нормативно-правові акти, які регулюють діяльність небанківських фінансових установ, а також оприлюднено проєкти нормативно-правових актів.

Регулювання діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг у період запровадження воєнного стану

Від першого дня повномасштабного вторгнення РФ на нашу територію ми активно працюємо над своєю регуляторною політикою та регуляторними змінами. Для стабілізації української фінансової системи ми вживаємо всіх необхідних заходів, спрямованих на підтримання та відновлення ринку небанківських фінансових послуг. З цією метою здійснено низку кроків, спрямованих на адаптацію ринку під сучасні реалії. Водночас основна мета регулювання залишається незмінною – ринок має бути платоспроможним, виконувати свої зобов'язання перед клієнтам

та зберігати прозорість, відображаючи свій фінансовий стан.

Для цього ми постійно адаптуємо регуляторні вимоги, щоб вони відповідали потребам часу та умовам діяльності. Від початку великої війни регулювання ринку небанківських фінансових послуг відбувалося у кілька етапів.

Етап 1. Недопущення системної кризи на ринку небанківських фінансових послуг

Майже відразу після повномасштабного вторгнення РФ ми ухвалили важливу для стабілізації ринку фінансових установ, зокрема для кредитних спілок, постанову Правління Національного банку України від 26 лютого 2022 року № 24 “Про врегулювання діяльності фінансових установ” (далі – Постанова № 24).

Кредитні спілки – важливі учасники ринку небанківських фінансових послуг. Водночас їхня діяльність є ризиковою, оскільки вони, кредитуючи населення, залучають кошти на депозити. Збереження стійкості цього ринку стало одним із важливих завдань регулятора.

Постанова № 24 була спрямована насамперед на збереження ліквідності кредитних спілок. На початку війни, коли важливо було не допустити колапсу фінансової системи, ми обмежили дострокове розірвання депозитних договорів та встановили ліміт на видачу готівкових коштів.

Етап 2. Продовження роботи, попри шок від початку війни

Згодом з метою запровадження регуляторних вимог на ринку небанківських фінансових послуг, які відповідають обставинам повномасштабної війни, було ухвалено

постанову Правління Національного банку України від 06 березня 2022 року № 39 “Про врегулювання діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг, небанківських фінансових груп, учасників платіжного ринку, колекторських компаній та юридичних осіб, які отримали ліцензію на надання банкам послуг з інкасації” (далі – Постанова № 39). Ця постанова була спрямована на забезпечення безпеки та стабільності фінансової системи, запобігання кризовим явищам у період запровадження воєнного стану та мінімізації негативного впливу на ринок наслідків воєнної агресії РФ.

Постановою № 39 врегульовано діяльність учасників ринку небанківських фінансових послуг, небанківських фінансових груп, учасників платіжного ринку, колекторських компаній та юридичних осіб, які отримали ліцензію на надання банкам послуг з інкасації.

Зокрема, визначено особливості застосування деяких нормативно-правових актів Національного банку у зв'язку з початком воєнної агресії РФ, які можна розділити на декілька етапів.

Постанова № 39 стала дорожньою картою для учасників ринку небанківських фінансових послуг (небанківські фінансові установи; юридичні особи, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги; особи, що надають посередницькі послуги на ринках фінансових послуг; фізичні особи-підприємці, які надають фінансові послуги; постійні представництва у формі філій іноземних страхових компаній,

які одержали в установленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності), небанківських фінансових груп, учасників платіжного ринку, колекторських компаній та юридичних осіб, які отримали ліцензію на надання банкам послуг з інкасації.

Регулювання діяльності таких осіб спрямоване на їхній захист та підтримку здатності продовжувати свою діяльність. На той час їм необхідно було забезпечити безпеку своїх працівників та сфокусуватися на відновленні (налагодженні) роботи. Тож ми задекларували свою готовність до незастосування заходів впливу за порушення:

- строків подання звітності, установлених Правилами складання та подання звітності учасниками ринку небанківських фінансових послуг до Національного банку України, затвердженими постановою Правління Національного банку України від 25 листопада 2021 року № 123;
- строків подання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності за 2021 рік, проміжної фінансової звітності та проміжної консолідованої фінансової звітності за 2022 рік, складених на основі таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами в єдиному електронному форматі, до центру збору фінансової звітності, операційне управління яким здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- обов'язкових фінансових нормативів та вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами для кредитних спілок;
- обов'язкових критеріїв і нормативів

достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховиків;

- вимог щодо подання документів та інформації, передбачених Положенням про ліцензування та реєстрацію надавачів фінансових послуг та умови провадження ними діяльності з надання фінансових послуг, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 24 грудня 2022 року № 153 (далі – Постанова № 153);
- вимог щодо подання та розміщення на власних вебсайтах інформації та документів, передбачених нормативно-правовими актами Національного банку України;
- строків проведення чергових загальних зборів членів кредитної спілки за підсумками 2021 року.

Для підтримання стабільності національної валюти ми застосували низку обмежень на валютному ринку для всіх підприємств. Зокрема, встановлено загальну заборону на здійснення транскордонних переказів валютних цінностей з України на користь нерезидентів. Водночас, щоб підтримати небанківський фінансовий сектор, була передбачена лібералізація цього питання. Так, Постановою № 18 передбачено дозвіл на транскордонний переказ валютних цінностей для купівлі товарів критичного імпорту за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України (КМУ). Постановою КМУ від 19 березня 2022 року № 324 до товарів критичного імпорту включено розрахунки за договорами лізингу транспортних засобів. Також страховикам було дозволено проводити

такі операції за договорами перестраховання іноземним ядерним пулам, за операціями оплати МТСБУ за договорами перестраховання та “Зелена картка”, за операціями за договорами перестраховання ризиків цивільної авіації, за договорами страхування осіб, які виїжджають за кордон.

Для уникнення незаконного використання агресором відкритої інформації про учасників ринку небанківських фінансових послуг України та з метою посилення безпеки ми також обмежили доступ користувачів до даних з окремих реєстрів та переліків. Зокрема, до Державного реєстру фінансових установ, Реєстру колекторських компаній, Державного реєстру страхових та перестрахових брокерів, переліку небанківських фінансових груп тощо та припинено доступ до Комплексної інформаційної системи Національного банку України.

Водночас на кредитні спілки накладено низку обмежень:

- заборонено здійснення операцій з пов’язаними з кредитною спілкою особами (укладати нові кредитні договори, достроково розривати депозитні договори, повертати додаткові пайові внески);
- здійснювати розподіл нерозподіленого прибутку в будь-якій формі (включно з пайовими внесками у процентах), крім спрямування такого прибутку на збільшення резервного капіталу.

Також було встановлено заборону здійснювати виплату бонусів, премій та інших додаткових матеріальних винагород керівникам страховика, крім виплат, які є фіксованими складовими

винагороди, виплату дивідендів акціонерам/учасникам, крім виплати дивідендів за привілейованими акціями, здійснювати операції, які можуть призвести до невиконання нормативів платоспроможності та достатності капіталу та/або нормативу ризиковості операцій.

Було продовжено строк для узгодження діяльності надавачів фінансових послуг з вимогами Постанови № 153.

Також ми налагодили постійну комунікацію з представниками фінансового ринку, асоціаціями, професійним об’єднанням учасників ринку небанківських фінансових послуг, небанківськими фінансовими установами, міжнародними експертами/надавачами міжнародної технічної допомоги надавачам фінансових послуг. Така комунікація дала змогу оперативно реагувати на потреби та виклики, які виникали перед учасниками небанківського фінансового ринку.

Крім Постанови № 39 Правління ухвалило постанову від 07 липня 2022 року № 141 “Про діяльність учасників ринку небанківських фінансових послуг у територіальних громадах, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) або на території, яка під загрозою проведення воєнних (бойових) дій”. Мета цієї постанови – запобігання загрози життю і здоров’ю працівників та клієнтів учасників ринку небанківських фінансових послуг.

Етап 3. Зменшення регуляторного навантаження на надавачів фінансових послуг у зв'язку з війною, що триває

Ми чітко розуміли навантаження на учасників небанківського фінансового ринку та робили усе можливе для його зменшення.

Однією з проблем, що виникла під час війни, стало зростання проблемної заборгованості в кредитних спілках, викликане міграцією громадян України, окупацією окремих територій та проблемою відновлення комунікацій з позичальниками.

Щоб обмежити негативний вплив щораз більшої проблемної заборгованості для кредитних спілок, Постанову № 39 було доповнено нормами, які дали змогу заморозити зростання прострочених резервів та враховувати нові умови кредитних договорів у разі реструктуризації заборгованості під час визначення кредитного ризику. Такий крок дав змогу тимчасово зменшити навантаження на капітал кредитної спілки та дав час кредитним спілкам на відновлення процесів контролю та врегулювання проблемної заборгованості.

Ми також збільшили строк, на який кредитна спілка має право затверджувати виконання плану відновлення фінансової стабільності кредитних спілок, до 18 місяців.

Діалог з ринком не припинявся. Так, у відповідь на запит надавачів фінансових послуг (кредитних спілок) запроваджено особливий порядок відкликання (анулювання) усіх ліцензій на провадження діяльності з надання фінансових послуг та виключення відомостей про надавача фінансових послуг (кредитну спілку) з Державного реєстру фінансових

установ. По суті ми дали змогу кредитним спілкам, які не можуть повноцінно здійснювати свою діяльність під час війни, ухвалити рішення про припинення діяльності та анулювання ліцензій, а після завершення воєнного стану в Україні провести процедуру ліквідації надавача фінансових послуг відповідно до законодавства. Окремо було запроваджено спрощений порядок анулювання ліцензії для страховиків на період дії воєнного стану.

Для забезпечення безпеки учасників ринку кредитної кооперації за ініціативи Національного банку Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні" від 27 липня 2022 року № 2463-ІХ було також внесено зміни до Прикінцевих положень Закону України "Про кредитні спілки" (далі – Закон). Відповідно до цих змін кредитним спілкам надано право в період дії воєнного стану тимчасово припинити свою діяльність та відновити її через 90 днів після скасування воєнного стану (або раніше). Такою опцією можуть скористатися, зокрема, кредитні спілки, які нині перебувають на тимчасово окупованих територіях, а також кредитні спілки, які не можуть здійснювати діяльність через вплив воєнної агресії РФ. Якщо кредитна спілка, спостережна рада якої скористалася правом тимчасового зупинення її діяльності, відновить свою діяльність після дня припинення або скасування воєнного стану в Україні, вона буде зобов'язана подати до Національного банку план відновлення власної діяльності. Відповідні правила складання плану відновлення діяльності кредитної спілки були затверджені постановою Правління Національного

банку України від 15 вересня 2022 року № 203 "Про затвердження Правил складання та подання плану відновлення діяльності кредитної спілки до Національного банку України". Після відновлення своєї діяльності (незалежно від того, відновлена діяльність у період дії чи вже після дня припинення або скасування воєнного стану) кредитна спілка зобов'язана подавати до Національного банку фінансову звітність та звітні дані відповідно до Правил складання та подання звітності учасниками ринку небанківських фінансових послуг до Національного банку, затверджених постановою Правління Національного банку України від 25 листопада 2021 року № 123 (далі – Правила № 123), починаючи зі звітного періоду, в якому кредитна спілка відновила свою діяльність.

Крім вищевикладеного, до прикінцевих положень зазначеного закону було внесено зміни, які продовжували повноваження членів спостережної ради та ревізійної комісії кредитної спілки, повноваження яких закінчувалися у період дії воєнного стану, до дати проведення наступних загальних зборів.

Для забезпечення безпеки, надійності та стабільності фінансової системи, запобігання кризовим явищам у період дії воєнного стану в Україні Правління Національного банку врегулювало особливості регулювання та нагляду за здійсненням діяльності з торгівлі валютними цінностями в готівковій формі в період дії воєнного стану. Зокрема, ми встановили вимоги до діяльності установ, які отримали ліцензію на торгівлю валютними цінностями (небанківські фінансові установи та оператори поштового зв'язку, які отримали ліцензію на торгівлю валютними цінностями).

Етап 4. Відновлення класичного регулювання, зважаючи на затяжний характер війни

За нашими спостереженнями, під час війни надавачі фінансових послуг, які перебувають на неокупованих територіях, спромоглися налагодити свої робочі процеси та відновили надання фінансових послуг. Відповідно для збереження стабільності на фінансовому ринку, наш нагляд також мав видозмінитися.

Тому для налагодження ринкової дисципліни та захисту прав споживачів відновлено застосування заходів впливу до учасників ринку небанківських фінансових послуг за порушення таких вимог:

- строків подання звітності, а також іншої інформації та/або документів відповідно до вимог, встановлених законодавством України;
- вимог до наявності власного капіталу;
- вимог щодо розміщення на власних вебсайтах інформації та документів, передбачених нормативно-правовими актами Національного банку, зокрема Постановою №153, про структуру власності та консолідований нагляд.

Також було запроваджено особливості здійснення інспекційних перевірок учасників ринків небанківських фінансових послуг.

Ми встановили особливості застосування Положення про вимоги до структури власності надавачів фінансових послуг, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 14 квітня 2021 року № 30, протягом дії воєнного стану.

Встановлено новий чіткий строк щодо приведення діяльності небанківських фінансових установ у відповідність до Постанови №153, який було призупинено через військову агресію рф.

Для страховиків серед останніх змін у підходах щодо послаблень регуляторного навантаження упродовж дії воєнного стану в Україні потрібно відзначити, зокрема:

- незастосування заходів впливу за порушення нормативу якості активів;
- передбачено право регулятора не застосовувати заходів впливу за порушення, спричинені зміною справедливої вартості втраченого, пошкодженого або знищеного нерухомого майна внаслідок військової агресії рф та облігацій внутрішньої та зовнішньої державних позик, що належать страховиків;
- встановлення єдиного ліміту в розмірі 90% страхових резервів на прийнятні активи у вигляді грошових коштів на поточних рахунках, депозитів та коштів на рахунках умовного зберігання коштів; збільшення відсотка прийнятних активів у вигляді грошових коштів на поточних рахунках, депозитів та коштів на рахунках умовного зберігання коштів.

Для кредитних спілок відновлено:

- звітування до Національного банку, необхідне для розуміння реальної фінансової ситуації на ринку кредитної кооперації, але з урахуванням особливостей застосування Правил № 123;
- обрахунок терміну прострочення з метою визначення простроченого резерву, що

необхідно для розуміння стану капіталізації кредитних спілок.

Водночас для підтримання ринку позиція щодо незастосування заходів впливу до кредитних спілок за порушення нормативів залишається незмінною. Йдеться про порушення, які виникли після 24 лютого 2022 року і які спричинені негативними наслідками збройної агресії рф проти України.

Ми також частково усунули обмеження на здійснення валютних операцій за договорами перестрахування з перестраховиками-нерезидентами. Зміни були затверджені постановою Правління Національного банку України від 09 грудня 2022 року № 242 “Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18”. Відповідно до цих змін страховики можуть купувати валюту та перераховувати її за кордон для оплати страхових платежів за низкою договорів перестрахування, укладених із нерезидентами. Зокрема, з метою виконання:

- договорів, укладених до 24 лютого 2022 року за документами, які були складені до 31 травня 2022 року;
- договорів, укладених з 24 лютого до 31 травня 2022 року, якщо їх умовами передбачено покриття воєнних ризиків.

Не виключено, що військова агресія рф та діяльність у таких обставинах призведе до нових змін у регулюванні небанківських фінансових установ, але ми насамперед зацікавлені у збереженні та розвитку цього ринку, і саме на це спрямовуватиме подальше регулювання.

Регулювання у сфері фінансового моніторингу

Ми є одним із суб'єктів державного фінансового моніторингу України згідно із Законом України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” (далі – Закон № 361-IX).

Тому ми й здійснюємо регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (далі – сфера фінансового моніторингу або з питань фінансового моніторингу), щоб запобігти використанню банків та небанківських установ України для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму/розповсюдження зброї масового знищення.

З початку введення 24 лютого 2022 року на території України воєнного стану банківський та фінансовий сектори економіки зазнали суттєвих змін, зокрема й у сфері їхнього нормативно-правового регулювання.

Ми визначили особливості здійснення банками фінансового моніторингу у зв'язку із введенням воєнного стану. З метою мінімізації негативного впливу наслідків воєнної агресії росії проти України та

сприяння стабільності банківської системи України Правління Національного банку України ухвалило постанову “Про заходи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення у зв'язку із введенням воєнного стану” від 27 лютого 2022 року № 25, а також зміни до неї постановами Правління Національного банку України від 02 березня 2022 року № 32 та від 11 березня 2022 року № 47. Ці постанови були скасовані у зв'язку з прийняттям постанови Правління Національного банку України від 23 березня 2022 року № 60 “Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану” (зі змінами) (далі – Постанова № 60). Цією постановою передбачено, зокрема, такі особливості:

- визначено випадки, коли банки можуть не вживати передбачених Законом № 361-IX та нормативно-правовими актами Національного банку заходів зі встановлення джерел походження готівкових коштів;
- запроваджено спрощений механізм ідентифікації та верифікації окремих категорій осіб під час відкриття ними рахунків для придбання облігацій внутрішньої державної позики “Військові облігації”;

- визначено особливості актуалізації даних про клієнта;
- зупинено проведення планових виїзних перевірок.

Також окремі обмеження, зокрема з питань фінансового моніторингу, запроваджені Постановою № 18.

Крім того, Правління Національного банку України постановою від 26 серпня 2022 року № 193 затвердило Інструкцію щодо формування файлів інформаційного обміну між спеціально уповноваженим органом та банками (філіями). Зазначена інструкція визначає склад реквізитів та структуру файлів інформаційного обміну між спеціально уповноваженим органом (Державною службою фінансового моніторингу України) та банками (філіями), зокрема для повідомлення банками визначеної Законом № 361-IX інформації.

Ми забезпечуємо надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу – банкам та небанківським установам у сфері фінансового моніторингу, зокрема надаємо рекомендації та роз'яснення з питань застосування законодавства у цій сфері. Наші рекомендації та роз'яснення з питань фінансового моніторингу, відповіді на запитання банків та небанківських установ з питань фінансового моніторингу розміщуються на сторінках офіційного Інтернет-представництва Національного банку.

Результати нагляду за банками і небанківськими установами з питань фінансового моніторингу та дотримання вимог валютного та санкційного законодавства України

Планові виїзні перевірки банків та небанківських установ з питань фінансового моніторингу та дотримання вимог валютного та санкційного законодавства у 2022 році не здійснювались. Це передбачено постановою Правління Національного банку України від 18 березня 2020 року № 34 “Про зупинення проведення виїзних перевірок банків” (зі змінами) та Постановою № 60. В умовах карантину та дії воєнного стану пріоритетним напрямом здійснення нагляду за банками та небанківськими установами є позапланові виїзні перевірки та безвиїзний нагляд.

Упродовж 2022 року за наявності обґрунтованих підстав ми здійснили п’ять позапланових виїзних перевірок банків та 178 перевірок банків у порядку безвиїзного нагляду, а також одну позапланову виїзну перевірку небанківської установи, 199 позапланових виїзних перевірок структурних підрозділів 27 небанківських установ та 159 перевірок у порядку безвиїзного нагляду за небанківськими установами.

Результати перевірок

Показник	Кількість перевірок			
	усього	у тому числі		
		банків	небанківських установ	структурних підрозділів небанківських установ
Проведені перевірки, із них:	542	183	160	199
планові виїзні	0	0	0	0
позапланові виїзні	205	5	1	199
у безвиїзному порядку	337	178	159	0
Об’єкти, в діяльності яких були виявлені порушення	237	47	139	51

Такі заходи здійснювалися для забезпечення належного нагляду за дотриманням банками та небанківськими установами вимог законодавства з питань фінансового моніторингу, валютного та санкційного законодавства, інших нормативно-правових актів Національного банку, зокрема Постанови № 18.

Співпраця з Державною службою фінансового моніторингу України з питань фінансового моніторингу

Упродовж 2022 року ми надіслали до Державної служби фінансового моніторингу України (далі – ДСФМУ) 13 листів стосовно фінансових операцій клієнтів 11 банків та 10 повідомлень стосовно фінансових операцій клієнтів 13 небанківських установ з інформацією, що може бути пов'язана з підозрою у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення, одержаною під час здійснення нагляду в цій сфері, а також з інформацією про великомасштабні операції клієнтів банків, одержаною за результатами нагляду з питань дотримання валютного законодавства.

За результатами розгляду отриманої від нас інформації ДСФМУ інформувала про результати її аналізу з метою використання у подальшому під час здійснення нагляду.

За результатами виявлених порушень ми застосовували заходи впливу адекватно вчиненим порушенням. Інформація про застосовані до банків та небанківських установ заходи впливу систематично висвітлюється на сторінці офіційного Інтернет-представництва

Національного банку у формі пресрелізів. У разі оскарження в судовому порядку відповідних рішень про застосування заходів впливу також публікується інформація про таке оскарження та будь-яка інформація про його результати.

Крім того, за порушення вимог Постанови № 18 було застосовано заходи впливу:

- 1) до банків: один штраф на суму 29 418 703,79 грн;
- 2) до небанківських фінансових установ: 14 штрафів на загальну суму 4 293 768,29 грн; чотири письмових застереження; два рішення про анулювання ліцензії на здійснення торгівлі валютними цінностями.

Заходи впливу, застосовані у 2022 році до банків та небанківських установ за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного та санкційного законодавства

Показник	Кількість
Письмове застереження до банку	11
Письмове застереження до небанківської установи	158
Штраф, накладений на банк	10 рішень на загальну суму 118 766 952,94 грн
Штраф, накладений на небанківську установу	35 рішень на загальну суму 3 732 000,00 грн
Обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій	1
Анулювання ліцензії та/або інших документів, що надають право на здійснення діяльності, з провадженням якої у небанківській установі виникає статус суб'єкта первинного фінансового моніторингу/анулювання ліцензії на здійснення торгівлі валютними цінностями	4

Оверсайт інфраструктури фінансового ринку

Оверсайт – це функція Національного банку, спрямована на забезпечення безперервного, надійного та ефективного функціонування інфраструктури фінансового ринку.

Інфраструктура фінансового ринку включає:

- платіжну інфраструктуру (платіжні системи, платіжні схеми та інструменти);
- інфраструктуру ринків капіталу (центральні депозитарії цінних паперів, системи розрахунків у цінних паперах, центральні контрагенти, торгові репозиторії).

Наша діяльність з оверсайту відповідає підходам Банку міжнародних розрахунків, Європейського центрального банку, інших провідних фінансових інституцій та здійснюється з урахуванням міжнародних стандартів – Принципів для інфраструктур фінансового ринку (далі – міжнародні стандарти оверсайту)²¹.

Оверсайт платіжної інфраструктури

відповідно до Закону України “Про платіжні послуги” (далі – Закон про платіжні послуги) здійснюється шляхом:

а) моніторингу платіжної інфраструктури;

б) оцінювання платіжної інфраструктури на відповідність вимогам законодавства та міжнародним стандартам оверсайту;

в) встановлення вимог та обмежень щодо діяльності платіжної інфраструктури;

г) надання рекомендацій щодо удосконалення діяльності платіжної інфраструктури та/або застосування заходів впливу.

У 2022 році в умовах повномасштабної війни наша діяльність з оверсайту була спрямована на вирішення важливих операційних питань з моніторингу платіжної інфраструктури. Так, з перших днів війни ми здійснювали:

- щоденне (з 19.07.2022 – щотижневе) отримання та узагальнення від найбільших учасників платіжного ринку інформації про стан платіжної інфраструктури;
- з метою запобігання витоку валюти за межі України:
 - моніторинг за дотриманням банками встановлених лімітів на виконання операцій з платіжними картками²²;
 - оцінку обсягу операцій з платіжними картками за кордоном, зокрема операцій з отримання готівки з використанням платіжних карток та “quasi cash”²³.

Крім того, щоб підтримати українців, у перші дні війни ми організували взаємодію з міжнародними платіжними системами переказу коштів (нерезидентами) з метою

сприяння зниженню або скасуванню ними комісій на переказ коштів в Україну.

Більшість платіжних систем повністю скасували плату за перекази в Україну на початку війни. Значна частина з них навіть зараз, через рік війни, пропонує своїм клієнтам особливі умови для відправки переказів з основних країн-донорів. Зі свого боку, ми інформуємо громадян про такі можливості, постійно актуалізуючи інформацію на порталі “Фінансова оборона України” (містить інформацію про фінансові послуги під час війни, зокрема щодо умов здійснення грошових переказів, вартість комісій систем переказу коштів або їх відсутність).

Разом з цим за ініціативи Європейської Комісії, а також за нашої участі та Світового банку, 27 вересня 2022 року в Брюсселі (Бельгія) під час круглого столу відбулося підписання Спільної заяви надавачів послуг з переказу коштів. Її підписантами стали керівники провідних міжнародних платіжних систем та їхні учасники, загалом 16 банків та небанківських установ, які здійснюють діяльність в ЄС та Україні.

Головна мета цієї заяви – подальше сприяння наданню послуг з переказу коштів і поступове зниження комісій за них до цільового показника у 3% (встановленого в Цілях сталого розвитку і Дорожній карті G20 щодо транскордонних платежів).

²¹ Міжнародні стандарти оверсайту (Principles for financial market infrastructures) – документи, прийняті Комітетом з платіжних систем та ринкової інфраструктури Банку міжнародних розрахунків та Технічним комітетом Міжнародної організації комісій з цінних паперів, що визначають стандарти оверсайту для інфраструктури фінансового ринку.

²² Відповідно до Постанови № 18.

²³ Поповнення електронних гаманців, брокерських або форекс-рахунків, оплата дорожніх чеків, купівля віртуальних активів тощо.

Крім того, у 2022 році в межах реалізації функції оверсайту ми виконували й інші завдання, а саме:

1) здійснили оцінювання єдиної системно важливої платіжної системи в Україні – СЕП НБУ на відповідність міжнародним стандартам оверсайту.

Згідно із законодавством комплексне оцінювання системно важливої платіжної системи здійснюється один раз на два роки. Його метою є аналіз відповідності діяльності СЕП НБУ вимогам, установленим на міжнародному рівні до найбільш важливих суб'єктів інфраструктури фінансового ринку в частині управління ризиками, безперервності діяльності тощо, а також аналіз досягнутого прогресу щодо відповідності діяльності СЕП НБУ міжнародним стандартам оверсайту та стану виконання рекомендацій, наданих за результатами попередніх оцінювань;

2) здійснювали моніторинг об'єктів оверсайту шляхом збору, систематизації та аналізу даних щодо їх діяльності. Це дало можливість визначати важливих учасників на платіжному ринку України. Крім того, у разі виявлення недостовірних даних до учасників платіжного ринку направлялися листи з вимогою посилити контроль за поданням ними статистичної звітності;

3) проаналізували стан виконання рекомендацій, наданих центральному контрагенту ПАТ “РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР” під час комплексного оцінювання на відповідність міжнародним стандартам оверсайту. Метою здійснення аналізу є контроль виконання рекомендацій та

вдосконалення діяльності, враховуючи критичну роль єдиного центрального контрагента в країні в забезпеченні стабільності фінансового ринку. За результатами аналізу ми визначили прогрес у наближенні діяльності центрального контрагента до міжнародних стандартів оверсайту.

Забезпечення прозорості діяльності та звітності учасників фінансового сектору

Фінансові регулятори у 2022 році продовжували активно працювати над забезпеченням функціонування Центру збору фінансової звітності “Система фінансової звітності” (далі – ЦЗФЗ) на ресурсах НКЦПФР), для доступу органів державної влади, інших органів та користувачів до поданої підприємствами фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності, складеної на основі таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами фінансової звітності в єдиному електронному форматі.

Міністерство фінансів, НКЦПФР, НБУ та інші державні органи співпрацюють для підвищення ефективності своїх зусиль у сфері розвитку уніфікованих стандартів подання, оброблення, використання та зберігання звітності, належного нормативно-правового, методологічного, організаційного та технологічного забезпечення суб'єктів звітування та державних органів.

Робота тривала в межах виконання вимог Меморандуму про взаєморозуміння щодо розроблення і запровадження системи фінансової звітності від 18 грудня 2017 року № 102/15 (далі – Меморандум) з метою визначення меж співробітництва і взаємодії між регуляторами з урахуванням положень Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”.

Крім того, Національний банк є реципієнтом Проекту ЄС “Впровадження практики ЄС з бухгалтерського обліку, фінансової звітності та аудиту в Україні” EU-FAAR (далі – Проєкт EU-FAAR), яким передбачається забезпечення розкриття стандартизованої фінансової звітності в єдиному електронному форматі всіма суб'єктами господарювання, від яких це вимагається Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”.

Через початок повномасштабної збройної агресії росії проти України реалізацію Проєкту EU-FAAR в 2022 році було призупинено, зокрема з метою актуалізації потреб бенефіціарів та реципієнтів проєкту в надзвичайних умовах.

Водночас, попри умови воєнного стану в Україні, Проєкт EU-FAAR відновив роботу, зокрема за Компонентом З “Фінансова звітність в єдиному електронному форматі”, та продовжив співпрацю з питань оновлення електронного файлу Таксономії UA МСФЗ XBRL версії 2021 року.

На початку грудня 2022 року схвалено та оприлюднено на офіційних Інтернет-

представництвах регуляторів НКЦПФР (www.nssmc.gov.ua), Національного банку (www.bank.gov.ua) та на офіційному сайті Системи фінансової звітності (www.frs.gov.ua) електронний формат Таксономії UA МСФЗ XBRL 2021 року (v.1.1), який був розроблений за допомогою Проєкту EU-FAAR, для подальшого використання суб'єктами звітування під час складання фінансової звітності в електронному форматі за 2021 рік та проміжної фінансової звітності у 2022 році.

Технічні складові ЦЗФЗ та його функціональні компоненти, які призначені для прийому фінансової та консолідованої фінансової звітності за 2021 рік та проміжної фінансової та консолідованої звітності 2022 року підприємств, складеної на основі Таксономії UA XBRL МСФЗ 2021, готові до експлуатації.

Нова Система фінансової звітності в електронному форматі iXBRL відповідно до Таксономії UA МСФЗ XBRL спрямована на підвищення прозорості ринку через надання порівняльної надійної фінансової інформації учасникам ринку і регуляторам. Фінансова звітність подається в міжнародному форматі, зрозумілому всім іноземним інвесторам та стейкхолдерам, які стежать за розвитком фінансового сектору України.

XBRL (eXtensible Business Reporting Language) – це відкритий міжнародний стандарт бізнес-звітності в електронному форматі.

Його впровадження надає низку переваг, зокрема:

- підвищення прозорості фінансової звітності та показників ефективності діяльності підприємств;
- безкоштовний та доступний обмін бізнес-інформацією;
- підвищення інвестиційної привабливості завдяки наданню визнаних світом та зрозумілих і порівнянних структурованих фінансових даних.

Запровадження Таксономії МСФЗ у форматі iXBRL в Україні для складання фінансової звітності МСФЗ у міжнародному форматі XBRL є дуже важливим кроком для підвищення стандартів розкриття інформації суб'єктами звітування, в тому числі банками та іншими фінансовими установами.

Запровадження фінансової звітності в єдиному електронному форматі відповідно до вимог Ради з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку є на сьогодні одним з пріоритетних напрямів реформ фінансового сектору.

Розвиток статистичних продуктів Національного банку України

У 2022 році в умовах воєнного стану ми забезпечували збір і складання статистики та подальший розвиток статистичних продуктів.

Водночас ми впроваджували сучасні вимоги міжнародних стандартів та найкращий досвід центральних банків ЄС у практику складання і поширення монетарної та фінансової статистики, статистики індикаторів фінансової стійкості та наглядової статистики за показниками звітності банків, страхових компаній, кредитних спілок, фінансових компаній, ломбардів, лізингових компаній та інших учасників ринку небанківських фінансових послуг.

Ми як координатор з питань статистики індикаторів фінансової стійкості (далі – ІФС) здійснили заходи з підготовки та поширення нових звітів з інформацією щодо ІФС депозитних корпорацій (банків), страхових компаній та інших фінансових корпорацій відповідно до оновлених методологічних стандартів, викладених у Керівництві зі складання індикаторів фінансової стійкості (МВФ, 2019). Крім цього, оновлено дані та метадані щодо ІФС за 2005–2022 роки та започатковано поширення інформації за новими звітами в наборі даних “Індикатори

фінансової стійкості (Financial Soundness Indicators)” на сторінці МВФ, що відкриває доступ до макроекономічних і фінансових даних у мережі Інтернет.

Ми продовжуємо підготовку наборів даних і метаданих за показниками статистики фінансового сектору, показниками діяльності банків й учасників ринку небанківських фінансових послуг зі щомісячною та щоквартальною періодичністю та їхнього поширення на сторінці “Статистика” офіційного Інтернет-представництва Національного банку в розділах “Статистика фінансового сектору”, “Наглядова статистика” та “Спеціальний стандарт поширення даних” відповідно до графіків поширення даних та на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних.

До того ж ми забезпечили у повному обсязі дотримання вимог Спеціального стандарту поширення даних (далі – ССПД) за категоріями даних фінансового та зовнішнього секторів економіки. Ми також взяли участь у щорічній сертифікації метаданих для країн, які дотримуються ССПД Міжнародного валютного фонду,

за категоріями даних фінансового та зовнішнього секторів економіки. На сторінці “Статистика. Спеціальний стандарт поширення даних” офіційного Інтернет-представництва Національного банку публікуються дані та метадані за новими категоріями даних фінансового сектору економіки “Огляд інших фінансових корпорацій”, “Боргові цінні папери”, “Індикатори фінансової стійкості (перелік згідно з ССПД Плюс)”, інформація про участь у Скоординованому обстеженні прямих інвестицій (CDIS) щорічно, Скоординованому обстеженні портфельних інвестицій (CPIS) з піврічною періодичністю і в обстеженні валютної структури міжнародних резервів (COFER) з квартальною періодичністю з метою забезпечення приєднання України до розширеного спеціального стандарту поширення даних ССПД Плюс.

Розширено перелік показників, що оприлюднюються у форматі відкритих даних (API): започатковано поширення щоквартальних показників потоків та запасів прямих іноземних інвестицій, розрахованих за принципом спрямованості, у розрізі фінансових інструментів та секторів.

РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКІВ КАПІТАЛУ

Підтримання безперервності діяльності критичної інфраструктури ринків капіталу в умовах дії воєнного стану

З перших хвилин повномасштабного збройного нападу росії найбільш пріоритетними нашими завданнями у частині критичної інфраструктури ринків капіталу стали гарантоване запобігання втраті даних щодо фінансових інструментів та розгортання резервних потужностей для забезпечення безперервної діяльності. Так, у лютому 2022 року ми застосували розроблені плани з підтримання безперебійної діяльності критичної інфраструктури.

Депозитарій Національного банку продовжував обслуговувати всі випуски державних цінних паперів, про що, зокрема, свідчать своєчасність і безперебійність виплат доходів та погашень за облігаціями внутрішньої державної позики (далі – ОВДП), які перебували в обігу. Це було необхідно передумовою для уникнення технічного дефолту країни за борговими зобов'язаннями

та дало змогу Україні підтвердити свій статус надійного кредитора навіть в умовах повномасштабної війни. Також ми забезпечували безперебійне розміщення, облік та обслуговування обігу військових облігацій внутрішньої державної позики – фінансового інструменту, запровадженого для забезпечення потреб Збройних Сил України та держави в умовах воєнного стану.

З метою підтримання ефективної роботи фінансової системи ми у 2022 році [скасували тарифи на депозитарні послуги та послуги щодо обліку та обігу депозитних сертифікатів](#). Відміна тарифікації на депозитарні послуги дала змогу знизити витрати для кінцевих вкладників у ОВДП та сприяла розширенню кола покупців ОВДП та обсягів запозичень Уряду України через розміщення цих цінних паперів.

У звітному році кількість громадян і представників вітчизняного бізнесу, які ставали власниками ОВДП, динамічно збільшувалася. Залученість українців до підтримки фінансової оборони країни завдяки придбанню військових ОВДП сягнула рекордних показників, що свідчить про збереження довіри до фінансової системи.

Збільшенню вкладень у військові ОВДП також сприяла готовність Депозитарію Національного банку враховувати потреби професійних учасників ринків капіталу та створювати необхідні технологічні передумови для розширення кола українських та іноземних інвесторів у державні цінні папери. У найкоротші терміни ми відпрацьовували запити клієнтів та вносили у свій програмний

комплекс зміни, враховуючи потреби ринку. Технологічні доопрацювання програмного комплексу дали змогу спростити автоматизацію процесів відкриття рахунків у цінних паперах, а також сприяли діджиталізації обслуговування операцій з ОВДП.

Значним проривом у 2022 році стало впровадження Депозитарієм Національного банку сучасних сервісів API-взаємодії із системами автоматизації депозитарних установ. У результаті наші клієнти отримали можливість не лише збільшити рівень автоматизації операційної діяльності, а й запровадити наскрізну обробку даних (STP) для своїх продуктів та сервісів.

Технологія API-взаємодії також стала драйвером розроблення функціоналу з продажу та обліку військових ОВДП в мобільних- та web-застосунках.

З метою підтримання операцій рефінансування банків у межах застосування нами стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи у 2022 році депозитарною установою Національного банку було відкрито рахунки в цінних паперах всім банківським установам, які таких рахунків не мали. Задля зручності та надійності проведення операцій з цінними паперами, що блокуються як застава на користь Національного банку за кредитами рефінансування, також був запущений новий web-сервіс у програмному комплексі “ДУ НБУ”. Це дало змогу банкам-депонентам повноцінно віддалено управляти своїм рахунком у цінних паперах у Національному банку.

Крім того, минулого року ми додали ПрАТ “Українська фінансова житлова компанія” (далі – ПрАТ “Укрфінжитло”) до переліку депонентів, яким дозволено мати рахунок у цінних паперах у Національному банку під час провадження ним депозитарної діяльності депозитарної установи. У результаті ПрАТ “Укрфінжитло” отримало можливість ефективно управляти ОВДП у разі їхнього використання у вигляді застави під час рефінансування банків під програму іпотечного кредитування.

Попри повномасштабний напад росії, Депозитарій Національного банку продовжував забезпечувати стабільне функціонування “лінку” з Міжнародним депозитарієм цінних паперів Clearstream Banking S.A. (далі – Clearstream). Враховуючи згенеровані війною ризики, ми у максимально короткі терміни відкрили Clearstream грошовий рахунок у національній валюті. Він став додатковим механізмом для забезпечення надійного обслуговування корпоративних операцій емітента ОВДП та сприяв мінімізації операційних ризиків для інвесторів з усього світу.

Ми підтримували постійну комунікацію та операційну взаємодію з представниками Clearstream для безперебійного надання послуг з обслуговування рахунку в цінних паперах міжнародного депозитарію. Крім того, упродовж року напрацьовувалися кроки для розширення взаємодії з Clearstream з метою забезпечення доступу іноземних інвесторів до цінних паперів, які випускатимуться для фінансування проєктів післявоєнної відбудови України.

Депозитарій Національного банку також розпочав активну співпрацю з Центральним депозитарієм цінних паперів Польщі – Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych (KDPW). Взаємодія між депозитаріями спрямована на відкриття доступу учасникам польського ринку капіталів до українських військових фінансових інструментів, а в майбутньому – до фінансових інструментів післявоєнної відбудови.

Минулого року ми також створювали передумови для розширення взаємодії з ключовими елементами інфраструктури вітчизняних ринків капіталу – Національним депозитарієм України цінних паперів (далі – Національний депозитарій) та Публічним акціонерним товариством “РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР З ОБСЛУГОВУВАННЯ ДОГОВОРІВ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ” (далі – Розрахунковий центр).

З 24 лютого 2022 року Національний депозитарій, 25% акцій якого належать Національному банку, продовжував працювати, надавати окремі послуги клієнтам та вдосконалювати сервіси, а після відновлення обігу корпоративних цінних паперів у серпні – повернувся до повноцінної роботи.

Відповідно до вимог Положення про порядок проведення грошових розрахунків за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів, укладеними на організованих ринках капіталу та поза організованими ринками капіталу, з дотриманням принципу “поставка цінних паперів проти оплати”, затвердженого постановою Правління Національного банку

Україні від 02.12.2021 № 130, Національний банк погодив внутрішні документи Національного депозитарію в частині опису порядку проведення розрахунків за правочинами щодо цінних паперів із використанням спеціальних засобів системи електронних платежів Національного банку (далі – СЕП).

Наприкінці минулого року Національний депозитарій отримав ліцензію на провадження клірингової діяльності з визначення зобов'язань. Наступним кроком Національного депозитарію та Національного банку стане підключення Національного депозитарію до промислового середовища СЕП та початок проведення ним DVP-розрахунків у межах клірингової ліцензії.

Завдяки спільним зусиллям Наглядової ради та правління Національного депозитарію були здійснені додаткові кроки з метою підтримання його безперервної діяльності. Зокрема важливими заходами стали впровадження проєкту забезпечення безперервної діяльності з використанням хмарного рішення MS Azure, а також створення резервного майданчика на заході України. У межах забезпечення безперервного функціонування критичних процесів було затверджено План дій Національного депозитарію в умовах надзвичайного стану в країні та початку військових дій, а також переглянуто й оновлено План неперервності бізнесу головного обчислювального центру Національного депозитарію.

Для належного реагування у разі виникнення кризових ситуацій Національний депозитарій

приділяв значну увагу питанням розвитку та підвищення безпеки IT-сфери. У результаті була оновлена Стратегія розвитку інформаційних технологій та затверджена Концепція розвитку IT-безпеки. Національний депозитарій також протестував системи свого енергетичного забезпечення та посилив енергетичну незалежність роботи ключових центрів обробки даних.

Минулого року Розрахунковий центр, понад 83% акцій якого належить Національному банку, продовжував удосконалювати та розширювати спектр своїх послуг.

У 2022 році Розрахунковий центр отримав дві ліцензії: він єдиний в Україні має ліцензію НКЦПФР на здійснення клірингової діяльності Центрального контрагента, а також першим отримав нову валютну ліцензію Національного банку. На підставі ліцензії на здійснення валютних операцій Розрахунковий центр впровадив валютний кліринг і розрахунки в іноземній валюті за правочинами щодо ОВДП, номінованими в іноземній валюті. Можливість проводити розрахунки в іноземній валюті – це ще один крок до збільшення обсягу операцій з ОВДП та ліквідності відповідного сегмента фінансового ринку, а також зменшення валютних ризиків для інвесторів.

У частині розвитку своїх продуктів Розрахунковий центр удосконалював “РЕПО з контролем ризиків”. До початку війни ринок “РЕПО з контролем ризику” активно розвивався, і середньоденна позиція учасників ринку сягала 1,5 млрд грн.

З відновленням обігу цінних паперів на ринку відбувся рестарт тимчасово призупинених на початку повномасштабної війни операцій “РЕПО з контролем ризику”. Крім того, усі зобов'язання за угодами РЕПО, укладеними до початку повномасштабної війни, були належним чином розраховані та жодного разу до учасників не застосовувалися дефолтні процедури. Наприкінці року на завершальній стадії також перебував проєкт клірингу валютних свопів, фінальна імплементація якого запланована на 2023 рік.

Упродовж року продовжувалась активна робота з узгодження діяльності Розрахункового центру з вимогами Принципу для інфраструктур фінансового ринку (PFMI). У межах проєкту USAID “Реформування фінансового сектору” наприкінці звітнього періоду спеціалісти розпочали роботу над діагностикою інформаційних технологій та інформаційної безпеки Розрахункового центру з метою розроблення плану їх вдосконалення. Результати напрацювань візьмуть за основу модернізації IT-систем і внутрішніх бізнес-процесів.

Завдяки оперативній та злагодженій спільній роботі Наглядової ради та правління Розрахункового центру у 2022 році було також вжито низку дієвих заходів, спрямованих на забезпечення безперервного виконання функцій Розрахункового центру. Основна увага приділялася створенню резервної платформи, що забезпечила б збереження, резервування та подальше використання даних, повноцінну роботу всіх відповідних інформаційних систем, та дала змогу відновити діяльність із забезпеченням доступу до всіх критичних функцій

та операцій працівників Розрахункового центру і його клієнтів, операторів організованих ринків капіталу, Національного банку та Національного депозитарію. У результаті Розрахунковий центр створив резервний ЦОД на базі серверів, розташованих на території ЄС. Минулого року резервна платформа стала повністю функціональною, спеціалістами були зроблені та протестовані всі необхідні підключення, а також налаштовані канали зв'язку і постійний back-up даних клірингової системи й системи інтернет-кліринг.

У 2022 році Розрахунковий центр також переглянув та оновив свій План забезпечення безперервного функціонування і відновлення інформаційних систем, який містить, зокрема, технологічні інструкції з переключення на резервну платформу, та Порядок переходу до режиму роботи на базі резервної платформи, що передбачає три альтернативних сценарії. У головному офісі було здійснено дублювання системи резервного енергоживлення, забезпечено можливість роботи всіх працівників в дистанційному режимі, вжито заходів із цивільної оборони та безпеки, забезпечено back-up критичних функцій. Завдяки заздалегідь запровадженим механізмам з підтримання стабільної роботи інфраструктура Розрахункового центру працювала безперервно.

Розуміючи потребу клієнтів у постійному доступі до електронних сервісів інфраструктурних елементів, Розрахунковий центр і Національний депозитарій

облаштували на своїх локаціях “місця незламності” та надали учасникам ринку свої потужності, які працюють навіть під час тривалого знеструмлення та перебоїв зі зв'язком.

Загартована випробуваннями інфраструктура ринків капіталу продемонструвала свою надійність і стабільність в умовах дії воєнного стану. Упродовж усього 2022 року критичні інфраструктурні елементи разом з учасниками ринків капіталу докладали зусиль для акумулювання вільних ресурсів для фінансової оборони України.

2

Цифрові фінанси як драйвер для цифровізації економіки

ЦІЛЬ 5.

Розвиток безготівкової економіки

Ціль 6.

Підвищення рівня фінансової інклюзії

Ціль 7.

Розвиток інновацій фінансового сектору

Ціль 8.

Кіберзахист фінансового сектору

РОЗВИТОК БЕЗГОТІВКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Регулювання платіжного ринку

На виконання завдань, передбачених Стратегією Національного банку України до 2025 року, ми здійснили низку заходів з удосконалення регулювання платіжного ринку.

Так, на виконання вимог Закону про платіжні послуги, введеного у дію 01.08.2022, Правлінням ухвалено низку нормативно-правових актів, згідно з якими:

- 1) визначено порядок здійснення авторизації діяльності надавачів фінансових платіжних послуг та обмежених платіжних послуг²⁴, а саме особливості, умови та порядок:
 - видачі ліцензії на надання фінансових платіжних послуг;
 - акредитації філій іноземних платіжних установ та філій іноземних установ електронних грошей;
 - реєстрації надавачів обмежених платіжних послуг, а також банків, органів державної

влади, органів місцевого самоврядування як надавачів фінансової платіжної послуги з випуску електронних грошей та виконання платіжних операцій з ними, зокрема відкриття та обслуговування електронних гаманців;

- розширення та припинення авторизації діяльності надавачів фінансових платіжних послуг та надавачів обмежених платіжних послуг;
- 2) оновлено порядок реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та технологічних операторів платіжних послуг;
 - 3) врегульовано питання надання фінансових платіжних послуг із залученням комерційних агентів, а саме визначено:
 - порядок подання банками, платіжними установами (крім малих платіжних установ), емітентами електронних грошей та емітентами платіжних інструментів до Національного банку повідомлення про залучення комерційних агентів для надання фінансових платіжних послуг з метою внесення до Реєстру платіжної інфраструктури відомостей про комерційних агентів;
 - особливості надання фінансових платіжних послуг комерційними агентами, які залучаються банком та платіжною установою (крім малої платіжної установи) і передбачають приймання готівки для виконання платіжних операцій;

²⁴ Постанова Правління Національного банку України від 07.10.2022 № 217 “Про затвердження Положення про порядок здійснення авторизації діяльності надавачів фінансових платіжних послуг та обмежених платіжних послуг” (далі – Постанова № 217).

4) актуалізовано порядок виконання міжбанківських платіжних операцій в Україні в національній валюті та визначено вимоги щодо можливої участі в СЕП НБУ небанківських установ, право на участь яких у цій системі буде передбачено на рівні відповідного закону;

5) визначено порядок:

- оформлення платіжної інструкції в іноземній валюті або банківських металах;
- зарахування коштів в іноземній валюті на рахунки клієнтів банків/платіжні рахунки користувачів;
- виконання надавачами платіжних послуг дебетового переказу коштів в іноземній валюті за згодою/без згоди платника;

6) врегульовано порядок:

- відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків;
- відкриття та закриття Національним банком рахунків клієнтам, зокрема рахунків умовного зберігання (ескроу) банкам-резидентам, філіям іноземних банків в Україні та іншим клієнтам;
- здійснення безготівкових розрахунків у національній валюті користувачів платіжних послуг;

7) запроваджено номер платіжного рахунку користувача та електронного гаманця в Україні, формування структури якого здійснюється згідно з вимогами міжнародного стандарту ISO 13616 "Financial services – International bank account number (IBAN)" та відповідно до положень Національного стандарту України "Фінансові операції. Правила формування

міжнародного номера банківського рахунку (IBAN) в Україні. (IBAN Registry:2009, NEQ) ДСТУ-Н 7167:2010";

8) визначено:

- перелік користувачів, яким надавачі платіжних послуг з обслуговування рахунків мають право відкривати рахунки;
- особливості функціонування платіжних рахунків;
- перелік осіб, які мають право розпоряджатися рахунком користувача;
- вимоги до заповнення реквізитів заяв про відкриття/закриття рахунків користувачів;
- порядок ініціювання та виконання платіжних операцій за рахунками користувачів платіжних послуг, які відкриті в надавачів платіжних послуг з обслуговування рахунку;
- обов'язкові реквізити платіжної інструкції, вимоги щодо їх заповнення;
- порядок виконання надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунку заходів щодо арешту коштів на рахунках користувачів платіжних послуг;

9) встановлено обов'язок для:

- надавача платіжних послуг надіслати повідомлення до відповідного:
 - контролюючого органу про відкриття або закриття рахунку платника податків та проводити видаткові операції за рахунком у порядку, визначеному статтею 69 Податкового кодексу України;

- органу державної виконавчої служби або приватного виконавця про відкриття або закриття рахунку користувача, внесеного до Єдиного реєстру боржників;

▪ банку:

- надіслати повідомлення до Національного агентства з питань запобігання корупції про відкриття/закриття рахунку політичної партії/ місцевої організації політичної партії;
- перевірити під час відкриття розрахункового рахунку небанківському надавачу платіжних послуг, фінансовій установі, що має право на надання платіжних послуг, їхню наявність у Реєстрі платіжної інфраструктури;
- клієнта письмово повідомити банк, у якому відкритий рахунок про наявність обтяження майнових прав на грошові кошти, що перебувають на банківському рахунку, в строк, визначений Законом України "Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень";

10) надано право банкам зараховувати кошти, які надійшли з платіжного рахунку, відкритого в небанківського надавача платіжних послуг на вкладний (депозитний) рахунок вкладника та повертати кошти і нараховані проценти з вкладного (депозитного) рахунку на платіжний рахунок;

11) затверджено новий порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів, який встановлює загальні вимоги до емісії/ еквайрингу платіжних інструментів та розрахунків з їхнім використанням.

Зокрема визначено:

- вимоги до емісії платіжних інструментів (зокрема платіжних карток, передплачених платіжних інструментів);
- обов'язкові умови договорів, що, зокрема, укладаються між емітентами та еквайрами, емітентами та користувачами;
- порядок використання платіжних інструментів для ініціювання платіжних операцій;
- порядок еквайрингу платіжних інструментів;
- загальні правила документообігу за операціями з використанням платіжних інструментів;
- особливості використання платіжних інструментів у платіжних системах;
- загальні вимоги до безпеки здійснення платіжних операцій з використанням платіжних інструментів;

12) запроваджено механізм запобігання та протидії міскодингу²⁵, який ґрунтується на принципі взаємного контролю переказів всіма учасниками переказу (користувачами, емітентами, еквайрами, операторами платіжних систем);

13) затверджено новий порядок надання емітентами електронних грошей (банками та небанківськими установами) фінансової платіжної послуги з випуску електронних грошей та виконання платіжних операцій з ними, зокрема відкриття та обслуговування електронних гаманців.

З метою уніфікації вимог до такої діяльності ми, зокрема:

- встановили вимоги до порядку здійснення випуску електронних грошей та виконання платіжних операцій з ними;
- зобов'язали емітента здійснювати формування номера електронного гаманця за міжнародним стандартом IBAN та встановили вимоги до режиму використання електронних гаманців;
- запровадили вимоги до договору, який укладається між емітентом та споживачем або користувачем, з метою посилення захисту прав споживачів фінансових послуг.

Миттєві платежі в Україні

У 2022 році ми продовжували працювати над упровадженням миттєвих платежів в Україні. Це один із ключових кроків, які мають вплинути на підвищення рівня фінансової інклюзії та розвиток безготівкових розрахунків у країні. Такого ефекту можна буде досягти, зокрема, завдяки підвищенню конкуренції, що сприятиме зниженню вартості безготівкових розрахунків для кінцевих споживачів та покращенню клієнтського досвіду.

Упродовж 2022 року ми оновили концепцію миттєвих платежів, зокрема, враховуючи опрацювання технологічних питань, отримання Україною статусу кандидата на членство в

Європейському Союзу, наш курс у напрямі інтеграції в європейську спільноту та потреби споживачів, викликані війною.

Щоб громадяни могли в найкоротші терміни отримати можливість виконувати швидкі, дешеві та цілодобові платежі, ми вирішили розділити впровадження миттєвих платежів в Україні на два етапи:

- перший – впровадження функціоналу для задоволення першочергових базових потреб громадян (можливість здійснювати перекази між фізичними особами та платежі від фізичних осіб на користь суб'єктів господарювання);
- другий – упровадження повного функціоналу (покриття всіх типів платежів, додаткові сервіси, схеми здійснення платіжних операцій).

Крім того, упродовж 2022 року ми продовжували співпрацю у цьому напрямі з європейськими експертами у межах проекту Європейського Союзу Twinning “Посилення інституційної та регуляторної спроможності Національного банку України з метою імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС”.

Також у 2022 році ми працювали над реалізацією миттєвих платежів в наступній версії Системи електронних платежів Національного банку України нового покоління (СЕП-4) на базі міжнародного стандарту ISO 20022 за схемою миттєвого кредитового переказу SEPA (SCT Inst).

²⁵ Міскодинг – призначення еквайром суб'єкту господарювання коду категорії діяльності суб'єкта господарювання, що не відповідає фактичній діяльності суб'єкта господарювання.

Розвиток грошової та платіжної інфраструктури

Розвиток ринку платіжних карток в Україні

Операції з використанням платіжних карток

Кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, за травень – грудень 2022 року²⁶ становила 5 599,2 млн шт. (це на 1,4% більше, ніж за аналогічний період 2021 року), а їхня сума – 5 058,2 млрд грн (на 40,5% більше, ніж у 2021 році).

Більшість цих операцій здійснювалася у власній мережі українських банків-емітентів (52,7% від кількості та 71,9% від суми усіх операцій з платіжними картками). У мережі інших еквайрів-резидентів здійснено 39,9% від кількості та 18,4% від суми операцій з платіжними картками.

За межами України обсяг операцій з платіжними картками, емітованими банками-резидентами, за травень – грудень 2022 року суттєво зріс та становив 7,4% від кількості та 9,7% від суми усіх операцій з картками (за аналогічний період 2021 року частка операцій за кордоном становила 3,8% від кількості та 3,9% від суми). Водночас обсяг операцій з платіжними картками, емітованими банками-нерезидентами, на території України був незначним та складав лише 0,7% від кількості та суми усіх таких операцій (за аналогічний період 2021 року частка таких операцій була близько 2% від кількості та суми).

Кількість безготівкових операцій із використанням платіжних карток, здійснених

в Україні та за кордоном, за травень – грудень 2022 року, якщо порівняти з аналогічним періодом 2021 року, зросла на 4,1% до 5 194,4 млн шт. (92,8% від загальної кількості), а сума – на 56,9% до 3 443,9 млрд грн (68,1% від загальної суми операцій з картками).

Кількість операцій з отримання готівки із використанням платіжних карток за травень – грудень 2022 року проти аналогічного періоду 2021 року зменшилася на 24,1%. При цьому, сума таких операцій зросла на 15,0%.

Кількість операцій, здійснених з використанням платіжних карток, млн шт.

Сума операцій, здійснених з використанням платіжних карток, млрд грн

²⁶ для аналізу взято період травень – грудень 2022 року в зв'язку із призупиненням подання статистичної звітності щодо операцій з платіжними картками за лютий – квітень 2022 відповідно до Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України в умовах особливого періоду, затверджених постановою Правління Національного банку України від 18 грудня 2018 року № 140

Більше половини кількості безготівкових операцій з використанням платіжних карток (52,6%) здійснювалася у торговельній мережі, їхня сума становила 26,0% від усіх безготівкових операцій. При цьому, близько 85,0% від кількості та суми таких операцій здійснювались з використанням безконтактної технології оплати та NFC-технології.

53,3% від суми безготівкових операцій з використанням платіжних карток – це перекази з картки на картку, їхня кількість складала 14,4%.

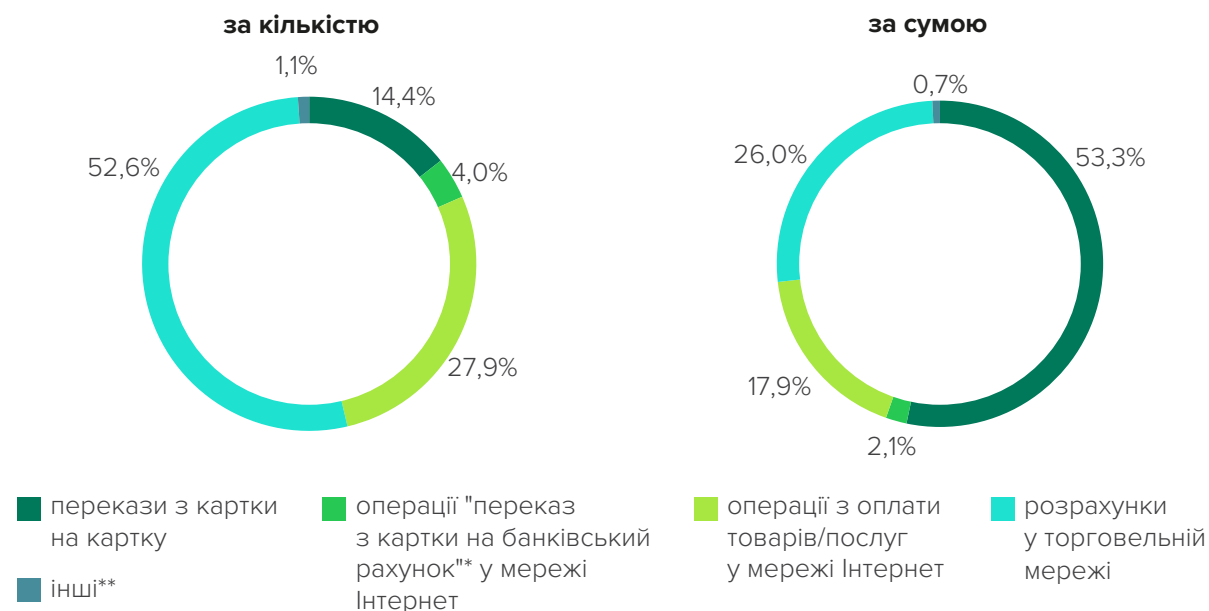
Емісія платіжних карток та їх види

Кількість платіжних карток, емітованих українськими банками, станом на 01 січня 2023 року становила 109,8 млн шт. Це на 23,2% більше, ніж станом на 01 січня 2022 року. Кількість платіжних карток, які використовували для здійснення видаткових операцій у грудні 2022 року, становила 46,3 млн шт. (42,2 % емітованих карток).

Упродовж 2022 року зростала кількість безконтактних платіжних карток, які використовувалися для здійснення операцій. У грудні 2022 року, якщо порівняти з груднем 2021 року, їх кількість збільшилась на 30,7% – з 20,0 млн шт. до 26,1 млн шт. карток. Загалом, більше половини (56,5%) платіжних карток, які застосовувалися в грудні 2022 року для здійснення видаткових операцій, – це безконтактні картки.

Станом на 01 січня 2023 року найбільша кількість платіжних карток емітована у міжнародній платіжній системі MasterCard (59,2 млн шт. або 53,9%). Друге та третє місце за кількістю емітованих платіжних карток посідають міжнародна платіжна система VISA (50,0 млн шт. або 45,6%) та Національна платіжна

Структура безготівкових операцій з використанням карток за період травень – грудень 2022 року

* перекази на банківський рахунок (погашення кредитів, поповнення депозитів тощо) з використанням картки

** операції у пристроях самообслуговування та операції "квзікеш"

система “Український платіжний простір” (0,5 млн шт. або 0,5%). Частка інших карткових систем, які здійснюють свою діяльність на території України, у 2022 році становила 0,04%. Лідерами за емісією карток є АТ КБ “ПриватБанк” (43,8% усіх емітованих карток), АТ “Ощадбанк” (15,4%) та АТ “Універсал банк” (13,2%).

Платіжна інфраструктура

Кількість платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережі у порівнянні з 2021 роком зменшилась на 15,8% до 359,2 тис. шт. (з них 348,1 тис. шт. (96,9%) – безконтактні термінали), кількість банківських пристроїв (банкомати, ПТКС та платіжні термінали) – на 15,5% до 37,6 тис. од.

Найбільша кількість платіжних терміналів у АТ КБ “ПриватБанк” (60,4% усіх платіжних терміналів), АТ “Ощадбанк” (19,6%) та АТ “Райффайзен Банк” (7,6%).

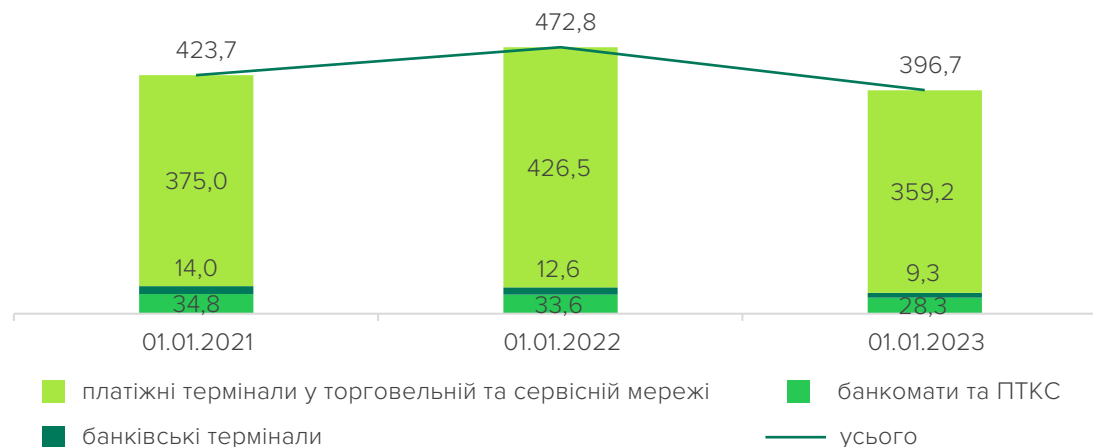
Діяльність систем переказу коштів в Україні

Упродовж травня–грудня 2022 року²⁷ послуги з переказу коштів фактично надавали 37 систем переказу коштів, з них 29 систем, створених резидентами, та 8 систем, створених нерезидентами.

Всього за травень – грудень 2022 року з використанням систем переказу коштів, створених як резидентами, так і нерезидентами, переказано:

- у межах України – 292,6 млрд грн (8 500,4 млн дол. США в еквіваленті);
- в Україну – 2 148,6 млн дол. США в еквіваленті;

Платіжна інфраструктура, тис. од.

Сума переказів, здійснених через системи переказу коштів

²⁷ для аналізу взято період травень – грудень 2022 року в зв'язку із призупиненням подання статистичної звітності щодо діяльності систем переказу коштів за лютий – квітень 2022 відповідно до Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України в умовах особливого періоду, затверджених постановою Правління Національного банку України від 18 грудня 2018 року № 140

Окремо зазначаємо, що відповідно до Постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року №18 “Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану” уповноваженим установам заборонено відправляти перекази з України через системи переказу коштів.

Внутрішньодержавні перекази

Протягом травня – грудня 2022 року послуги з переказу коштів в межах України надавали сім систем, створених банками, 17 систем, створених небанківськими установами, чотири внутрішньобанківських систем переказу, а також дві системи переказу коштів, створені нерезидентами (частка цих систем становить менше 0,01% від усіх переказів в межах України).

Переважна більшість переказів в межах України здійснювалася з використанням систем переказу коштів, створених небанківськими установами.

Лідером за сумою переказів у межах України за травень – грудень 2022 року була система переказу коштів “NovaPay” (45,0% усіх внутрішньодержавних переказів).

Розподіл сум переказів, здійснених через системи переказу коштів у межах України за травень – грудень 2022 (за сумою переказів)

Транскордонні перекази в Україну

Протягом травня – грудня 2022 року послуги з переказу коштів в Україні надавали 8 систем переказу коштів, створених нерезидентами (з яких чотири системи з США, дві – з Великобританії, по одній – з Грузії та Канади), а також шість систем переказу коштів, створених резидентами (20,5% від суми усіх переказів в Україну, здійснених через системи переказу коштів).

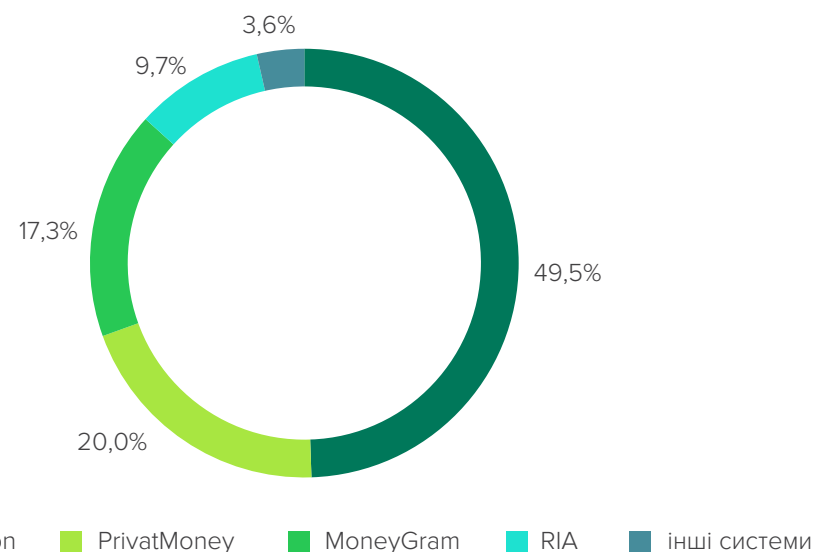
Перше місце за обсягами переказів в Україну за травень – грудень 2022 року посідає система Western Union (49,5% транскордонних переказів в Україну, здійснених через системи переказу коштів).

У травні – грудні 2022 року значні обсяги переказів в Україну надходили з Італії (23%), Ізраїлю (18%) та США (16%).

Система електронних платежів Національного банку України

Упродовж 2022 року, попри введення воєнного стану, СЕП працювала ефективно та надійно, забезпечуючи високий рівень безпеки міжбанківських розрахунків у національній валюті. Ми зробили все необхідне для того, щоб система продовжувала працювати безперебійно та в штатному режимі, попри ракетний терор та обмеження електропостачання.

Розподіл транскордонних переказів в Україну, здійснених через системи переказу коштів (у розрізі систем переказу за сумою)

За підсумками 2022 року СЕП забезпечила понад 98% міжбанківських розрахунків у національній валюті в межах України.

У 2022 році через систему здійснено 362,7 млн платежів на суму 133 461 млрд грн. Шок війни та різке скорочення економічної активності в перші місяці війни вплинули на кількість операцій у системі, за минулий рік вона скоротилася на 18,7%, якщо порівняти з 2021 роком (діаграма 1).

Водночас, хоча в березні та квітні 2022 року відбулося зменшення кількості платежів, якщо порівняти з початком року, з травня спостерігалася тенденція до зростання кількості платежів, які обробила система (діаграма 2).

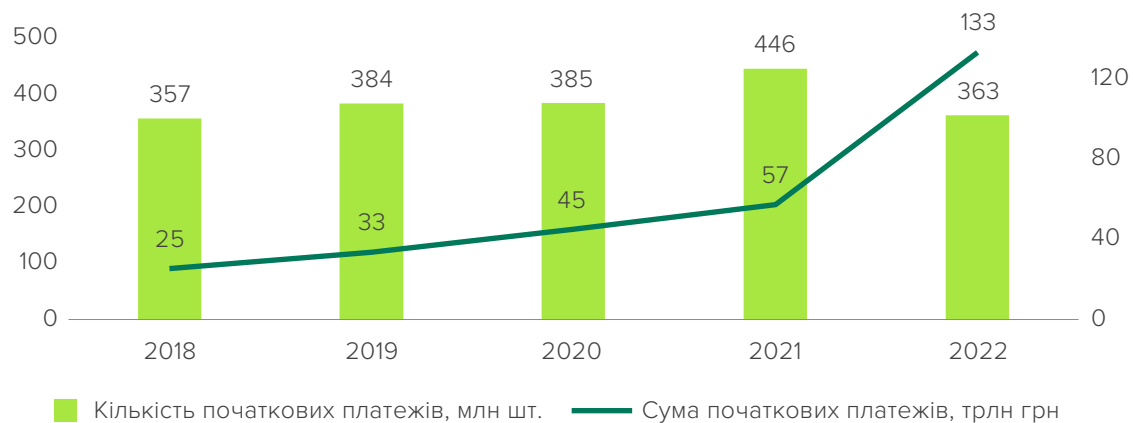
У середньому за день у СЕП упродовж 2022 року оброблялося близько 1,4 млн платежів на суму 515 млрд грн.

Минулого року банки України та їхні філії надіслали до системи переважну більшість платежів – 96% від їхньої загальної кількості.

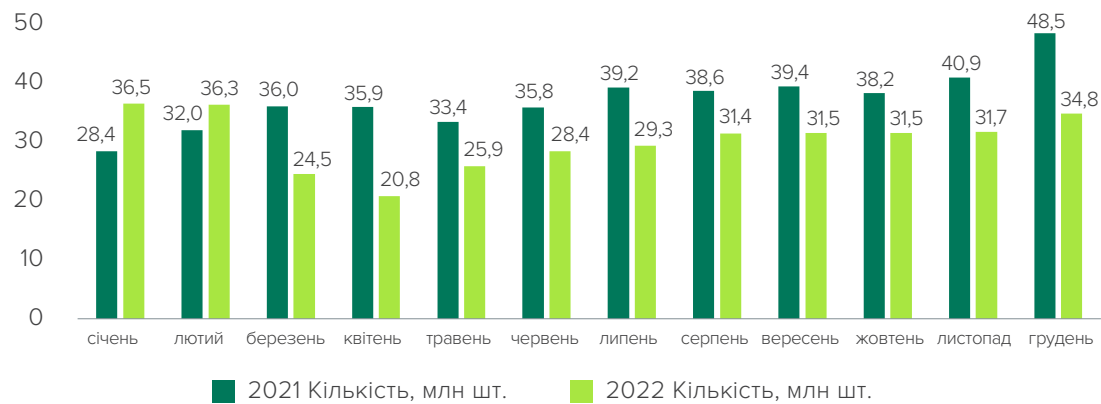
СЕП. Факти та цифри, 2022 рік

Учасники системи – юридичні особи станом на 01.01.2023	67 банків України, Державна казначейська служба України, Національний банк України
Кількість операцій Сума операцій	362,7 млн платежів 133 461 млрд грн
Середньоденний обсяг операцій	1,4 млн платежів 515 млрд грн
Платежі у файловому режимі	358,8 млн платежів 41 548 млрд грн
Платежі в режимі реального часу	3,9 млн платежів 91 913 млрд грн
Середньоденний залишок коштів на рахунках учасників СЕП	78 млрд грн
Середньодобовий коефіцієнт обігу коштів за рахунками учасників СЕП	6,64
Структура платежів (за кількістю)	до 1 тис. грн – 45% від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 51% від 100 тис. грн і більше – 4%
Структура платежів (за сумою)	до 1 тис. грн – менше 1% від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 2% від 100 тис. грн і більше – 98%

Обсяги платежів, здійснених через СЕП

Кількість платежів, здійснених через СЕП

Розвиток СЕП та підготовка до впровадження ISO 20022

Попри воєнний стан та складні обставини, упродовж 2022 року ми продовжували працювати над розвитком СЕП.

У межах проєкту “Розвиток платіжної інфраструктури України на базі міжнародного стандарту ISO 20022” ми здійснили підготовку до впровадження нового покоління системи – СЕП-4.0 – на базі міжнародного стандарту ISO 20022 та з режимом функціонування 24/7.

Перехід на нове покоління СЕП планується здійснити з 01 квітня 2023 року [відповідно до постанови Правління Національного банку України від 16 вересня 2021 року N° 93 (зі змінами)].

Відповідно до міжнародного стандарту ISO 20022 у СЕП-4, якщо порівняти з попереднім поколінням системи (СЕП-3), передбачається перехід на гнучкий та стандартизований підхід до обміну інформацією з використанням форматів ISO 20022 між центром оброблення та учасниками СЕП.

Серед головних переваг використання міжнародного стандарту ISO 20022 у платіжній інфраструктурі України:

- гармонізація українського платіжного простору зі світовим;
- поява нових гравців платіжного ринку та платіжних інструментів відповідно до другої платіжної директиви ЄС (PSD2);
- запровадження нових та розширення функціонального наповнення існуючих

платіжних інструментів на користь банків та їхніх клієнтів;

- реалізація нових автоматизованих процесів, які покривають повний життєвий цикл платежів;
- підвищення рівня обслуговування, ефективності та прозорості платежів;
- розширення реквізитів платежів додатковою інформацією;
- посилення захисту інформації.

Крім того, стандарт уніфікує платіжні документи, створює єдині принципи для їхнього заповнення і оброблення, розширює реквізитний склад платіжної інструкції додатковою інформацією, що дає можливість забезпечити автоматизацію платіжних операцій та підвищити рівень обслуговування.

Також новацією є те, що ця система працюватиме 24/7, що передбачає виконання міжбанківських платіжних операцій у цілодобовому режимі без призупинення роботи системи та миттєвий перехід від поточного до наступного календарного дня. Сума виконаної платіжної інструкції відобразатиметься за рахунком учасника СЕП датою відповідного календарного дня.

Щоб врегулювати питання визначення нового порядку виконання міжбанківських платіжних операцій в Україні у національній валюті через СЕП на базі міжнародного стандарту ISO 20022, ми працюємо над підготовкою відповідних нормативних актів: нової редакцією Інструкції про виконання міжбанківських платіжних операцій в Україні у національній валюті та новим Технологічним регламентом роботи СЕП.

Крім того, на сторінках свого офіційного сайту ми оприлюднили пакет документів щодо імплементації стандарту ISO 20022 в Україні, що визначає правила та порядок обміну повідомленнями цього стандарту.

З квітня 2021 року також цілодобово доступний стенд нового покоління СЕП-4.0, у будь-який зручний час він використовується учасниками СЕП для тестування і перевірки функціональної готовності їхніх систем. Упродовж 2022 року за окремими програмами відбулося 32 всеукраїнських тестування.

У тестуванні брали участь банки України, Державна казначейська служба України, Національний депозитарій України та шість фірм – розробників систем автоматизації банків.

Із жовтня 2022 року ми розпочали черговий етап тестування взаємодії всіх учасників з новим поколінням СЕП (навантажувальне тестування, функціональні тестування з виявлення нештатних ситуацій, виконання платежів за цінні папери та депозитні сертифікати Національного банку, тестування безспірного списання з рахунків платників-агентів, тестування системи захисту інформації, Exceptions and Investigations тощо).

Для консультування учасників, які беруть участь у впровадженні стандарту, функціонує спеціальна скринька електронної пошти iso20022@bank.gov.ua, за допомогою якої відбувається постійний обмін інформацією між учасниками та командою Національного банку.

З урахуванням отримання Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі та стратегії ЄЦБ ми оновили дорожню карту розвитку СЕП. Вона, зокрема, передбачає

створення і впровадження функціоналу миттєвих платежів в Україні на базі платіжної системи СЕП. На сьогодні у межах розвитку СЕП ми працюємо над реалізацією миттєвих платежів у наступній версії СЕП і продовжимо працювати над цим напрямом у 2023 році.

Національна платіжна система “Український платіжний простір”

Упродовж 2022 року наші зусилля насамперед були спрямовані на підтримку учасників та впровадження нових сервісів для держателів карток Національної платіжної системи “Український платіжний простір” (далі – НПС “ПРОСТІР”). Зокрема, для підтримки учасників НПС “ПРОСТІР” в умовах воєнного стану²⁸ ми ухвалили рішення про тимчасове скасування плати за окремі послуги системи.

Також ми працювали над розширенням інфраструктури приймання карток, відповідно до цілей, що визначені Стратегією розвитку фінансового сектору України до 2025 року²⁹.

Учасники НПС “ПРОСТІР”

У 2022 році до НПС “ПРОСТІР” у статусі еквайра приєдналося ТОВ “НоваПей”, водночас участь у системі припинили три банки (АТ “МІЖНАРОДНИЙ РЕЗЕРВНИЙ БАНК”, АТ “МЕГАБАНК” та АТ “БАНК СІЧ”). На кінець 2022 року НПС “ПРОСТІР” налічувала 54 учасники.

Із них емісію та/або еквайринг в НПС “ПРОСТІР” станом на кінець 2022 року здійснювали 38 учасників.

Платіжна інфраструктура НПС “ПРОСТІР”

У 2022 році ми працювали над розширенням інфраструктури приймання карток НПС “ПРОСТІР”. Так частка приймання карток системи у торговельних платіжних терміналах України зросла до 100% (це понад 358 тис. терміналів). Це стало можливим завдяки:

- підключенню мережі платіжних терміналів АТ “Укрсиббанк”;
- реалізації технічної можливості, яка дала змогу використовувати смартфон/планшет із NFC на базі Android у якості платіжного терміналу для карток НПС “ПРОСТІР”, де еквайром є АТ “Райффайзен Банк” та АТ КБ “ПриватБанк”;
- налаштуванню пристроїв (валідаторів) для оплати проїзду в громадському транспорті в м. Київ.

У 2022 році з’явилася можливість здійснення Р2Р-переказів з використанням карток НПС “ПРОСТІР” на ресурсах АТ КБ “ПриватБанк”, АТ “ТАСКОМБАНК”, Акціонерного банку “Південний”, АТ “А–БАНК”.

Станом на кінець 2022 року завдяки підключенню мережі АТ “Укрсиббанк” та АТ “Полтава Банк” кількість банкоматів, що приймають картки НПС “ПРОСТІР”, становила близько 15 тис. шт. (94% від загальної кількості

банкоматів України, що на 6 відсоткових пунктів більше, ніж у 2021 році).

Також разом з учасниками системи ми забезпечили можливість зняття готівки з карток НПС “ПРОСТІР” через платіжні термінали на касах торговельних точок, зокрема супермаркетів, аптек, АЗК. Це дало змогу своєчасно задовольнити потреби клієнтів в отриманні готівкових коштів, особливо в перші місяці війни. Сервіс “оплата за товари та послуги з одночасною видачею торговцем готівки” (“готівка на касі”) для карток НПС “ПРОСТІР” упродовж року був налаштований в мережі всіх банків-еквайрів, які надають такий сервіс.

Також у 2022 році ми реалізували можливість поповнення карток системи готівкою у терміналах самообслуговування АТ КБ “ПриватБанк”, EasyPay, city24, касах мережі АЗК WOG (послуга доступна завдяки її впровадженню еквайрами разом із сервісом MONEGO компанії IPay.ua). На сьогодні здійснити поповнення карток можна у понад 50 тис. точок на території України.

Платіжні картки НПС “ПРОСТІР” та операції з їх використанням

Упродовж 2022 року шість нових емітентів розпочали випуск карток НПС “ПРОСТІР”: АТ КБ “ПриватБанк”, АТ “А – БАНК”, АТ “АКБ “КОНКОРД”, ПуАТ “КБ “АКОРДБАНК”, АТ “БАНК 3/4”, АТ “БАНК “ПОРТАЛ”.

Загальна кількість платіжних карток НПС “ПРОСТІР”, емітованих банками - учасниками системи, на кінець 2022 року становила

²⁸ Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні”.

²⁹ Пункт 5.1.4 Стратегічної цілі 1 Стратегічного напрямку V Дорожньої карти реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року.

544 тис. шт., із них активних карток – 298 тис. шт. (55% від загальної кількості).

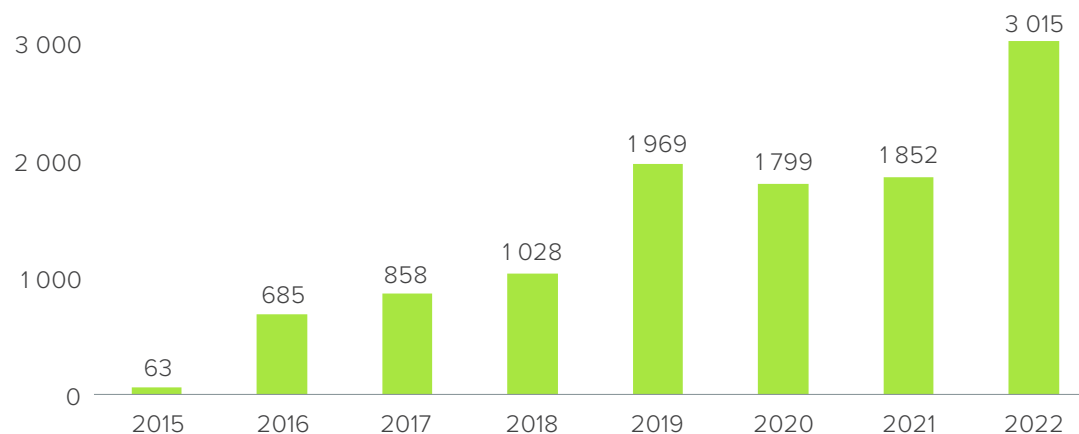
У 2022 році посилюється тренд використання карток НПС “ПРОСТІР” для здійснення безготівкових операцій.

Частка безготівкових операцій у загальному обсязі операцій з використанням карток НПС “ПРОСТІР” упродовж 2022 року зросла з 30% до 64% за обсягом та з 57% до 76% за кількістю.

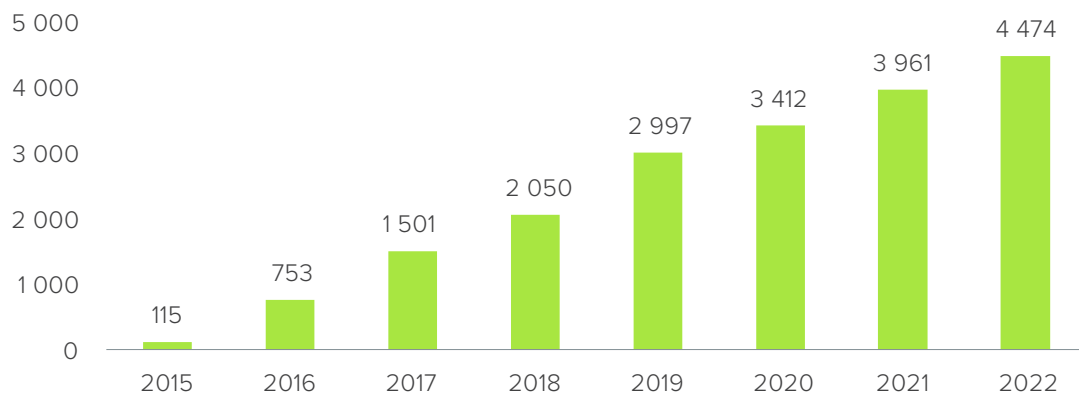
За 2022 рік загальний обсяг видаткових операцій з електронними грошима, емітованими банками - учасниками системи, становив 354 млн грн. Це на 2 млрд грн менше, ніж у попередньому році. Таке зниження обсягів операцій з електронними грошима відбулось у зв'язку з тим, що на період воєнного стану емітенти електронних грошей призупинили випуск електронних грошей, поповнення електронних гаманців електронними грошима та їхнє розповсюдження (відповідно до Постанови № 18). Відповідно з 24 лютого 2022 року користувачам електронних гаманців НПС “ПРОСТІР” були доступні тільки видаткові операції в межах залишків, зафіксованих на зазначену дату.

У 2022 році кількість міжбанківських операцій, оброблених Центральним маршрутизатором НПС “ПРОСТІР”, становила 4 474 тис. шт. Це на 13% більше, ніж у 2021 році. Водночас обсяг міжбанківських операцій, якщо порівняти з попереднім роком, збільшився на 63% і становив 3 015 млн грн. Збільшенню обсягів та кількості операцій сприяло, зокрема, розширення мережі приймання карток НПС

Обсяг міжбанківських операцій, млн грн

Кількість міжбанківських операцій, тис. шт.

“ПРОСТІР” та частіше їх використання для щоденних розрахунків.

Безпечні розрахунки картками НПС “ПРОСТІР” у мережі “Інтернет”

Минулого року ми впровадили технологію захисту операцій у мережі Інтернет з використанням карток НПС “ПРОСТІР”, яка ґрунтується на протоколі EMV 3-D Secure 2.2.– “PROSTIR e-Secure”. Вона забезпечує верифікацію держателя картки, який здійснює операцію.

Першим банком, який успішно реалізував цю технологію, став АТ КБ “ПриватБанк”.

Новий сайт НПС “ПРОСТІР”

З 04 липня 2022 року запрацював новий сайт НПС “ПРОСТІР”: <https://prostir.gov.ua/>, який є одним з основних офіційних каналів інформації про діяльність системи.

Сайт створений для полегшення доступу учасникам та держателям карток НПС “ПРОСТІР” до інформації про продукти, технології, сервіси системи та актуальних новин щодо діяльності системи.

Загалом за шість місяців з дати запуску його відвідало 12 тис. користувачів.

QR-коди для здійснення кредитових переказів

Щоб підвищити зручність розрахунків, ми продовжуємо працювати над популяризацією розрахунків за допомогою уніфікованого

інструменту для всіх учасників безготівкових розрахунків – QR-коду, сформованого за Правилами формування та використання QR-коду для здійснення кредитових переказів Національного банку.

Станом на кінець 2022 року АТ “АСВІО БАНК”, АТ “БАНК “ГРАНТ”, АТ “БАНК КРЕДИТ ДНІПРО”, АТ КБ “ПриватБанк”, АТ “СЕНС БАНК”, АБ “УКРГАЗБАНК”, izibank, sportbank, monobank та ТОВ “ФК “ГЕРЦ” доопрацювали власні платіжні застосунки та надають своїм клієнтам такий зручний сервіс.

У результаті функція здійснення переказу коштів та платежів із використанням QR-коду, сформованого за правилами Національного банку, доступна для понад 60% фізичних осіб – клієнтів банків, які мають платіжну картку.

Крім того, оператор поштового зв'язку АТ “УКРПОШТА” уже обладнав 70% поштових відділень сканерами, що здатні опрацьовувати QR-код, сформований за правилами Національного банку. Державна податкова служба України публікує на платіжках та в електронному кабінеті користувача QR-код, сформований за правилами Національного банку, а НАК “Нафтогаз України” щомісяця виставляє близько 10 млн рахунків із QR-кодом, сформованим за правилами Національного банку. Також QR-код, сформований за правилами Національного банку, використовується для збору коштів на допомогу ЗСУ та гуманітарну допомогу українцям.

Регулювання грошового обігу

У 2022 році на тлі широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну наша основна мета у сфері регулювання грошового обігу полягала у безперебійному забезпеченні потреб економіки України готівкою – у необхідних номіналах, сумах та належної якості.

Упродовж 2022 року в умовах розвитку делегованої моделі організації готівкового обігу ми передавали до уповноважених банків на зберігання свої запаси готівки. На умовах укладених договорів запаси готівки Національного банку передавалися до АТ “Ощадбанк”, АТ КБ “ПриватБанк”, АТ “Райффайзен Банк” та АТ “ПУМБ” відповідно до встановлених лімітів запасів готівки на зберігання в усіх областях України, а також у місті Києві та Київській області.

Однак, з метою зниження ризиків можливих втрат готівки були мінімізовані ліміти запасів готівки Національного банку на зберігання у підрозділах уповноважених банків у регіонах, де проводилися активні бойові дії або існувала значна імовірність їх окупації, а отримана від Національного банку готівка одразу вкладалася до операційних кас банків для здійснення виплат населенню та військовим.

Упродовж 2022 року наші підрозділи видали із запасів готівки уповноваженим банкам та банкам України банкнот і монет на загальну суму 175,5 млрд грн. Це на 56,7 млрд грн більше, ніж у 2021 році (118,8 млрд грн). Вивезення готівки від уповноважених банків та банків України за 2022 рік відбулося на

загальну суму 83,8 млрд грн, зокрема 27,3 млрд грн не придатної до обігу готівки (у 2021 році – 50 млрд грн, зокрема не придатної до обігу готівки – 35,4 млрд грн відповідно).

Після початку широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну попит на готівку значно підвищився, у зв'язку з чим обсяг видачі готівки із наших запасів збільшився.

Довідково: за 2022 рік до запасів готівки Національного банку на зберіганні в уповноважених банках від підрозділів Національного банку надійшло 160,3 млрд грн. Водночас уповноважені банки вивезли до Національного банку із запасів готівки на зберіганні 46,4 млрд грн, зокрема 8,7 млрд грн непридатної до обігу готівки.

Для забезпечення ефективного регулювання грошового обігу в умовах воєнного стану ми запровадили низку заходів, зокрема:

- без обмежень підкріплювали банки готівкою;
- спростили окремі умови роботи з готівкою для банків: без обмежень здійснювалося підкріплення банкоматів готівкою, а також було дозволено перевищувати максимальні обсяги готівки, яка зберігається у сховищі;
- встановили заборону на видачу готівки в гривнях з рахунку клієнта в сумі, що перевищує 100 тис. грн в день, за винятком виплати заробітної плати, окремих соціальних виплат тощо;
- провели децентралізацію зберігання резервних фондів Національного банку, щоб мінімізувати ризики та забезпечити збереження готівки.

Водночас ми безкоштовно видавали готівку банкам для її подальшої видачі підрозділам Збройних Сил України та державних органів спеціального призначення (за умови отримання безготівкових коштів з кореспондентського рахунку банку та інформування про цільове призначення готівки).

Через енергетичний терор ми також розробили та впровадили план дій із забезпечення безперервної діяльності банківської системи як важливого сегмента критичної інфраструктури, навіть у разі тривалих перебоїв із постачання електричної енергії в Україні.

Так, за нашої ініціативи створена та функціонує POWER BANKING – об'єднана мережа відділень банків, що надаватимуть клієнтам потрібні банківські послуги навіть під час блекауту. Ця мережа наприкінці 2022 року налічувала майже 1 450 відділень, забезпечених альтернативними джерелами енергії та резервними каналами зв'язку, посиленою інкасацією готівки та додатковим персоналом. В умовах блекауту для всіх клієнтів мережі POWER BANKING буде доступний певний перелік базових і нагальних банківських послуг, зокрема отримання готівки (у банкоматах чи в касі банку). У більшості відділень мережі POWER BANKING також запроваджено ініціативу “банкоматного національного роумінгу”. Його мета – надати українцям можливість у будь-якому банкоматі будь-якого банку зняти зі своєї платіжної картки суму грошей, достатню для задоволення поточних потреб та формування певного запасу.

До цієї ініціативи вже долучилися такі банки: АТ КБ “ПриватБанк”, АТ “Ощадбанк”, АТ “Райффайзен Банк”, АТ “Укресімбанк”, АТ “УКРСИББАНК”, АТ “ПУМБ”, АБ “УКРГАЗБАНК”, АТ “СЕНС БАНК”, АТ “ТАСКОМБАНК”, АТ “УНІВЕРСАЛ БАНК”, АТ “КРЕДОБАНК”, Акціонерний банк “Південний”, АТ “ОТП БАНК”.

Крім того, ми потурбувались про українців, які виїжджали за кордон, рятуючись від наступу ворога в перші дні повномасштабного вторгнення, лише з готівковою гривнею. Опинившись в іншій країні, вони зіткнулися з неможливістю обміняти готівкову гривню на місцеву валюту або ж були вимушені здійснювати такий обмін майже за безцінь. Щоб захистити українських громадян, у березні-травні ми уклали угоди про обмін гривні (за визначеним фіксованим курсом) з центральними банками 10 європейських країн – Польщі, Німеччини, Бельгії, Нідерландів, Італії, Мальти, Литви, Латвії, Швеції та Швейцарії. У такий спосіб нам вдалося задовольнити гостру потребу людей саме в той час, коли вона була найбільш актуальною. Починаючи з серпня, обсяги обміну готівкових гривень за угодами з іноземними банками мали тенденцію до зменшення. Це створило умови для поступового завершення обміну готівкової гривні за кордоном за цими угодами. У грудні 2022 року програму обміну української гривні завершено всіма європейськими центральними банками.

Про інкасацію

У 2022 році продовжувався розвиток делегованої моделі. На умовах аутсорсингу СІТ-компанії забезпечували готівковий обіг потрібними послугами інкасації – за нашими правилами та під нашим контролем. Усього наприкінці 2022 року право надання банкам послуг з інкасації відповідно до отриманої ліцензії мали 11 юридичних осіб, які обслуговували 4 301 точку інкасації, зокрема 2 766 банкоматів та ПТКС. За 2022 рік СІТ-компанії проінкасували готівки на суму понад 62,31 млрд грн, здійснили понад 18,44 тис. перевезень готівки до/від/між банками, відділеннями банків.

У межах реалізації Концепції розвитку делегованої моделі готівкового обігу в Україні у 2022 році ми розглянули пакет документів стосовно отримання ліцензії на надання банкам послуг з інкасації ще від однієї юридичної особи, а також щодо отримання погоджень на здійснення операцій з оброблення та зберігання готівки – від двох СІТ-компаній. Також у 2022 році одній юридичній особі було скасовано ліцензію на надання банкам послуг із інкасації, а іншій – скасовано рішення про погодження на здійснення операцій з оброблення та зберігання готівки.

Водночас ми пом'якшили низку вимог до банків щодо організації роботи, зберігання та транспортування готівки. Це сприяло швидкому переміщенню готівки із регіонів, у яких спостерігалася загроза окупації, до безпечніших територій.

Одним із дієвих заходів стабілізації грошового обігу, забезпечення банківських працівників та зниження зустрічних перевезень готівки стало широке використання та популяризація послуги “готівка на касі”.

У перші тижні війни ми рекомендували роздрібним торговцям, аптекам та автозаправним станціям забезпечити можливість зняття готівки клієнтами під час безготівкових розрахунків на їхніх касах. Завдяки цьому зараз послугу зі зняття готівки на касі надають тисячі роздрібних торговців. Максимальна сума одноразового зняття готівки становить не більше 6 000 грн.

Про захист приміщень небанківських установ

У 2022 році ми посилили вимоги до організації захисту приміщень та касових працівників небанківських установ. Це дасть можливість забезпечити належний рівень регуляторних механізмів діяльності на ринку надання послуг зі здійснення валютних операцій в Україні банками та небанківськими установами, а також удосконалити вимоги щодо організації захисту приміщень небанківських установ. Відповідні зміни містять Правила з організації захисту приміщень небанківських установ в Україні (у новій редакції), затверджені постановою Правління Національного банку України від 29 липня 2022 року № 166.

Водночас наприкінці 2022 року в готівковому обігу країни перебувало понад 148 млн шт. банкнот найвищого номіналу 1 000 гривень, які введені в обіг понад три роки тому (з 25 жовтня 2019 року).

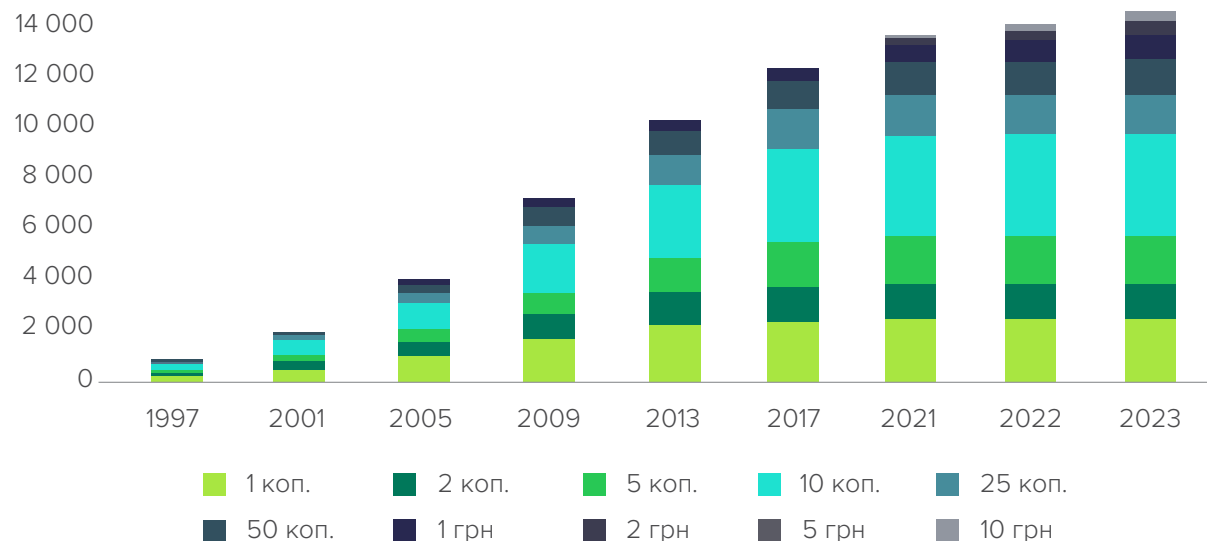
Станом на 01 січня 2023 року на одного мешканця України припадала 71 банкнота, а розмінних та обігових монет, які є засобом платежу, – 169 шт., що на 7 шт. монет (або на 4,3%) більше, ніж у 2021 році (станом на 01 січня 2022 року банкнот – 71 штуки та монет – 162 штуки).

У структурі готівки також ураховуються розмінні монети номіналами 1, 2, 5 та 25 копійок – до 30 вересня 2023 року включно, доки громадяни можуть їх обміняти на монети та банкноти інших номіналів, що перебувають в обігу.

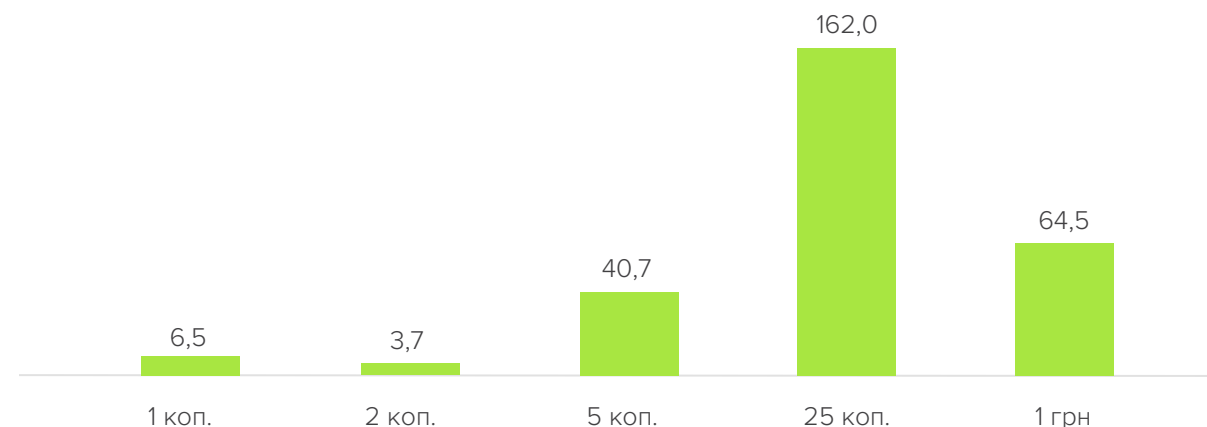
У 2022 році ми продовжували вилучення розмінних монет номіналами 1, 2, 5, 25 копійок, а також поступове вилучення банкнот номіналами 1 і 2 гривні зразків 2003–2007 років та обігових монет номіналом 1 гривня, виготовлених до 2018 року.

Усього з 01 жовтня 2019 року до 31 грудня 2022 року вилучено з обігу монет номіналами 1, 2, 5 та 25 копійок та 1 грн (старого зразка, виготовлених до 2018 року) у кількості 277,40 млн шт., або майже 3,7% від загальної кількості монет цих номіналів, що перебували в обігу станом на 01 жовтня 2019 року (7 439,7 млн шт.), із них номіналами: 1 коп. – 6,5 млн шт., 2 коп. – 3,7 млн шт., 5 коп. – 40,7 млн шт., 25 коп. – 162,0 млн шт. та 1 грн – 64,5 млн штук.

Кількість монет в обігу (на початок року), млн шт.

Вилучення з обігу монет номіналом 1, 2, 5, 25 коп. та 1 грн (без залишків оборотної каси Національного банку), млн шт.

Загалом готівково-грошовий обіг в Україні у 2022 році характеризувався збільшенням готівки в обігу на 88,5 млрд грн, або на 14,1%. Водночас за 2021 рік збільшення готівки в обігу відбулося на 69,1 млрд грн, або на 12,4%.

Залишки готівки в касах банків станом на 01 січня 2023 року становили 49,0 млрд грн. За 2022 рік обсяги залишків готівки в касах банків зросли на 2,4 млрд грн, або майже на 5,3%.

У 2022 році спостерігалось зменшення обсягів касових оборотів банків та СІТ-компаній за надходженнями готівки, а також за видачами готівки до/з кас банків. Так, зниження економічної активності бізнесу через активні бойові дії, руйнування інфраструктури по всій території України, вимушена міграція населення за кордон і низький попит у більшості секторів економіки мали суттєвий вплив на скорочення обсягів касових оборотів банків у 2022 році. Якщо порівняти з попереднім роком, обсяги касових оборотів за надходженнями готівки до кас банків та СІТ-компаній скоротилися на 325,8 млрд грн (на 12,9%), а за видачами готівки з кас банків – на 304,2 млрд грн (на 11,8%).

За 2022 рік, якщо порівняти з попереднім роком, найбільші обсяги скорочення спостерігалися за надходженнями готівки:

- як торговельної виручки – на 95,5 млрд грн, або на 11,9%, – до 704,6 млрд грн;
- на рахунки за вкладками фізичних осіб – на 91,3 млрд грн, або 55,5%, – до 73,3 млрд грн;
- із використанням платіжних карток – на 61,8 млрд грн, або на 7,4% – до 775,9 млрд грн;
- на інші цілі – на 51,9 млрд грн, або на 31,1%, – до 115,1 млрд грн;

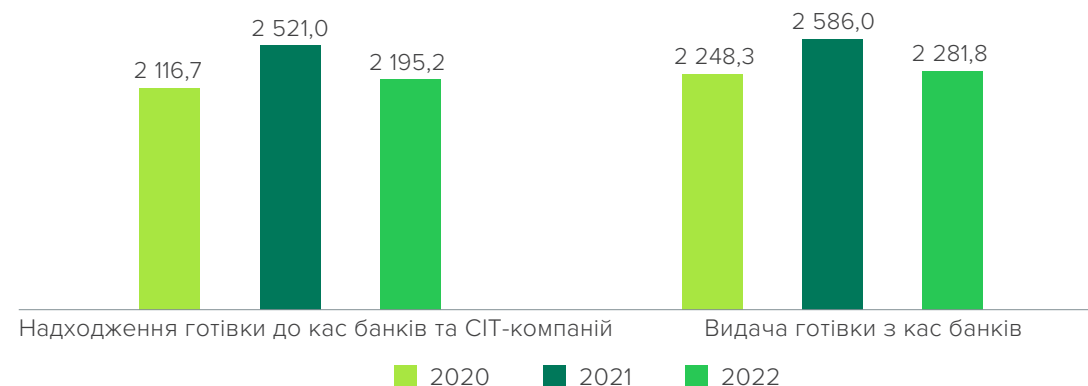
- від продажу іноземної валюти – на 36,9 млрд грн, або 21,9%, – до 131,5 млрд грн;
- на погашення кредитів – на 12,3 млрд грн, або 42,2%, – до 16,9 млрд грн.

Водночас за 2022 рік спостерігалось зростання надходжень готівки до кас банків як виручки від усіх видів послуг на 34,6 млрд грн, або 11,1%, – до 346,8 млрд грн.

Готівка в обігу та залишки готівки в касах банків (на початок року), млрд грн

Касові обороти банків та СІТ-компаній, млрд грн

За 2022 рік, якщо порівняти з попереднім роком, найбільші обсяги скорочення спостерігалися за такими напрямками видачі готівки з кас банків:

- за придбану іноземну валюту – на 112,5 млрд грн, або на 56,2%, – до 87,8 млрд грн;
- із рахунків за вкладами фізичних осіб – на 73,5 млрд грн, або 61,0%, – до 46,9 млрд грн;
- за платіжними картками – на 44,1 млрд грн, або 2,3%, – до 1 895,2 млрд грн;
- на інші цілі – на 35,6 млрд грн, або на 32,5%, – до 74,0 млрд грн;
- на оплату праці та стипендій – на 11,5 млрд грн, або 18,7%, – до 49,7 млрд грн.

Сальдо валютно-обмінних операцій – перевищення надходжень готівкової гривні до кас банків від продажу іноземної валюти над видачами гривні за придбану іноземну валюту – за 2022 рік становило 43,7 млрд грн (за 2021 рік спостерігалась протилежна ситуація – перевищення видачі готівки з кас банків за придбану іноземну валюту над надходженнями від продажу іноземної валюти становило 32,0 млрд грн).

Про стан перерахування готівки

За 2022 рік ми перерахували автоматизованими системами оброблення банкнот (BPS 1040/M7) 502,3 млн шт. банкнот. Це менше на 209,7 млн шт. банкнот, ніж у 2021 році. Зокрема, було перераховано придатних до обігу – 145,9 млн шт. банкнот, зношених – 45,3 млн шт. банкнот. Ручна доробка знадобилася лише для 14,3 млн шт. банкнот. Було знищено 296,8 млн шт. непридатних до обігу банкнот.

Водночас від банків до підрозділів Національного банку упродовж 2022 року надійшло на перерахування придатних до обігу банкнот 0,35 млрд шт. Ця кількість залишилася майже на рівні 2021 року (0,33 млрд шт. у 2021 році).

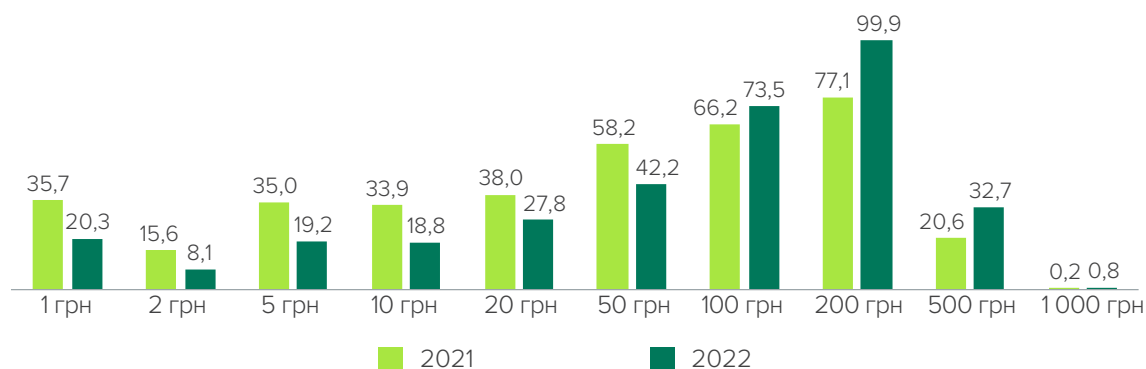
Зокрема, надійшло від банків на перерахування придатних до обігу банкнот:

- до підрозділів грошового обігу в регіонах – 0,21 млрд шт., що на 58% більше, ніж за 2021 рік (0,13 млрд шт.);
- до Центрального сховища – 0,14 млрд шт., що на 30% менше, ніж за 2021 рік (0,2 млрд шт.).

Вилучення зношених банкнот

За 2022 рік обсяг вилучених з обігу Національним банком та уповноваженими банками зношених банкнот становив 343,3 млн шт. на суму 47,4 млрд грн. Це менше за кількістю банкнот на 37,2 млн шт., або майже на 10%, ніж було вилучено зношених за 2021 рік (380,4 млн шт. на суму 36,8 млрд грн).

Вилучення зношених банкнот у розрізі номіналів, млн шт.

У 2022 році, якщо порівняти з попереднім роком, скоротились обсяги вилучення зношених банкнот номіналами від 1 до 50 грн. Водночас у 2022 році збільшились обсяги вилучення з обігу зношених банкнот номіналами від 100 до 1 000 грн.

Усі вилучені з обігу за 2022 рік зношені банкноти становлять 11,7% від банкнот, що перебували в обігу станом на 01 січня 2023 року (2 928,4 млн шт.).

Найбільший відсоток вилучення зношених банкнот у 2022 році відносно банкнот, які перебували в обігу станом на 01 січня 2023 року, припадає на такі номінали: 10 грн – 17,5%; 20 грн – 18,3%; 50 грн та 100 грн – по 32,4%.

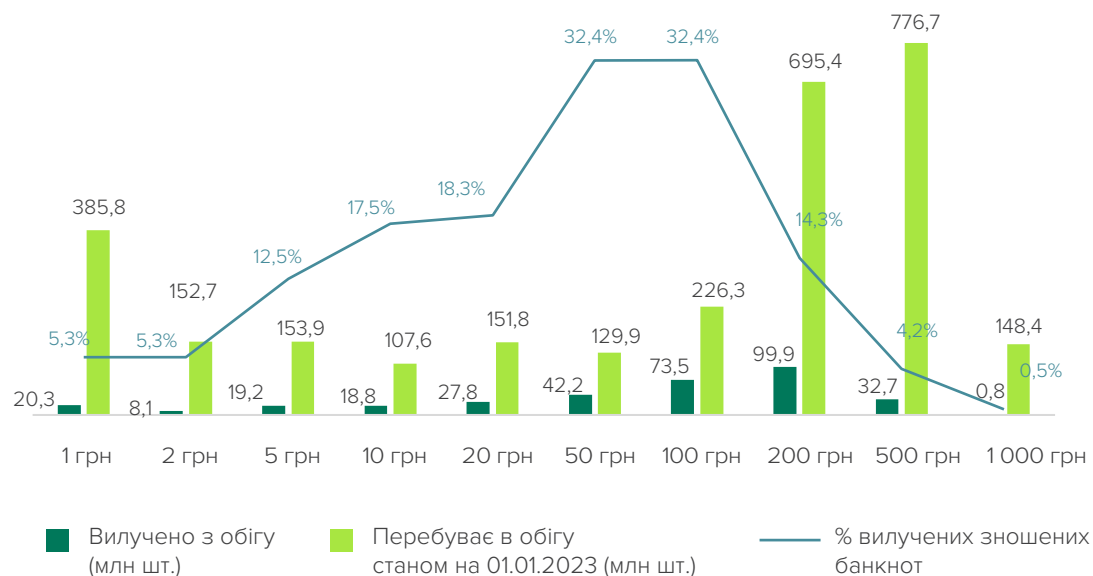
Про проведені перевірки та ревізії

У 2022 році ми здійснили 13 ревізій запасів готівки Національного банку на зберіганні та чотири виїзних перевірки в підрозділах уповноважених банків, розташованих у восьми містах України, зокрема в:

- АТ КБ “ПриватБанк” проведено п’ять ревізій та одна перевірка,
- АТ “Ощадбанк” – три ревізії та одна перевірка,
- АТ “Райффайзен Банк” – три ревізії та одна перевірка,
- АТ “ПУМБ” – дві ревізії та одна перевірка.

Ці ревізії та перевірки ми проводили із метою контролю за дотриманням уповноваженими банками вимог з питань організації роботи із запасами готівки на зберіганні, порядку їхнього

Вилучено з обігу зношених банкнот (млн шт.) у 2022 році відносно банкнот, які перебували в обігу станом на 01.01.2023

зберігання, належного сортування під час автоматизованого оброблення та випуску готівки в обіг. Вони передбачені функціональною стратегією Національного банку України “Стратегія розвитку грошового обігу та платіжних систем на 2021–2024 роки”.

Крім того, у 2022 році ми провели 120 позапланових виїзних перевірок із питань дотримання банками відповідності фактичних залишків готівки національної та іноземної валюти в операційних касах банків даним бухгалтерського обліку. Такі перевірки відбулися в 15 банках та їхніх відокремлених структурних підрозділах, розташованих у 12 обласних центрах та п’яти населених пунктах України (охоплено 12 областей України).

Також ми перевірили діяльність двох юридичних осіб, які отримали ліцензію на надання банкам послуг з інкасації (далі – інкасаторські компанії) у питаннях із дотримання вимог щодо порядку організації касової роботи та організації інкасації коштів і перевезення валютних цінностей.

Крім того, упродовж 2022 року відбулося 49 виїзних перевірок структурних підрозділів небанківських фінансових установ з питань забезпечення відповідності приміщень, у яких здійснюються операції з торгівлі валютними цінностями в готівковій формі, вимогам Національного банку щодо обладнання системою відеоспостереження та забезпечення обов’язкової реєстрації й архівації відеосигналу.

Проведення таких ревізій та перевірок сприяло посиленню контролю за:

- відповідністю запасів готівки Національного банку на зберіганні даним бухгалтерського обліку, дотримання порядку їх зберігання та умов схоронності, а також проведення операцій із ними;
- якістю готівки, яка випускається уповноваженими банками в обіг та зберігається у власних сховищах їх структурних підрозділів;
- дотримання банками відповідності фактичних залишків готівки національної та іноземної валюти в операційних касах банків даним бухгалтерського обліку;
- діяльністю інкасаторських компаній щодо організації інкасації коштів і перевезення валютних цінностей;
- дотриманням структурними підрозділами небанківських фінансових установ вимог нормативно-правових актів Національного банку щодо обладнання системою відеоспостереження приміщень, у яких здійснюються операції з торгівлі валютними цінностями в готівковій формі.

Доходи Національного банку за касове обслуговування банків та інкасаторських компаній

За 2022 рік за касове обслуговування банків та інкасаторських компаній ми отримали доходів на загальну суму 64,39 млн грн (за 2021 рік – 18,5 млн грн):

- підрозділи грошового обігу в регіонах – за касове обслуговування банків – 48,76 млн грн;
- Центральне сховище – за касове обслуговування банків та інкасаторських компаній – 15,63 млн грн.

У 2022 році ми не оновлювали тарифи на послуги з касового обслуговування банків та інкасаторських компаній готівкою, а лише уточнювали назви окремих послуг для їхнього узгодження з ухваленими нормативно-правовими актами Національного банку.

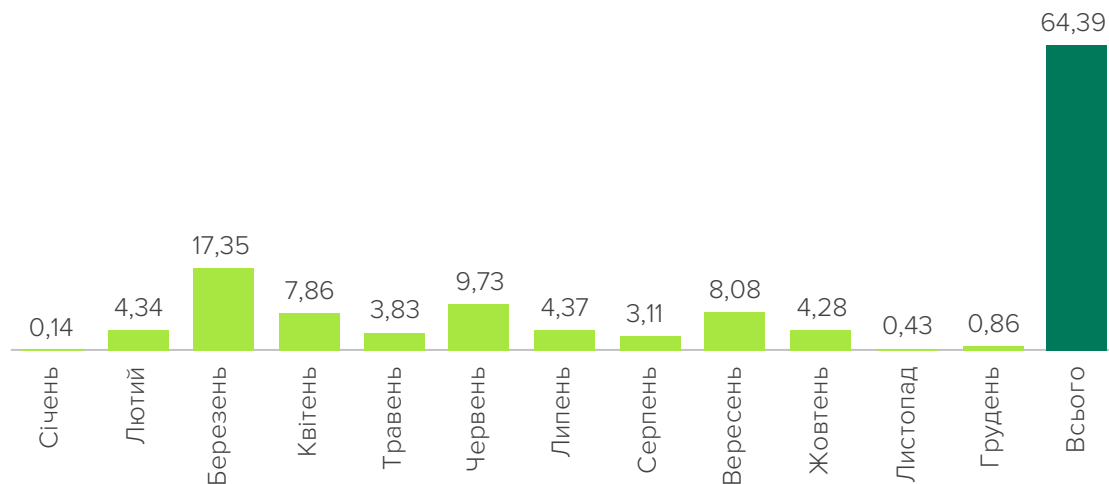
Сума касового обслуговування за 2022 рік становила 257 млрд грн, із них безоплатні послуги – на суму 204 млрд грн, що складає майже 80% від загальної суми касового обслуговування.

Вилучення з обігу підроблених грошових знаків

Ми здійснюємо постійний моніторинг стану вилучення з обігу підроблених грошових знаків та констатуємо відносно низький рівень підроблення банкнот національної валюти.

Кількість підроблених банкнот гривні, вилучених з обігу в банківській системі України, у 2022 році становила 0,00022% від загальної кількості готівки, що перебувала в грошовому обігу. Тобто на 1 млн справжніх банкнот гривні припадало близько 2,2 шт. підробок.

Отримані доходи за касове обслуговування в розрізі місяців 2022 року, млн грн

У країнах Євросоюзу, наприклад, згідно з даними офіційного сайту Європейського центрального банку за підсумками 2022 року цей показник становив приблизно 13 шт. підроблених банкнот євро.

За результатами 2022 року підробки банкнот гривні нового зразка становлять лише 11% від загальної кількості підробок, вилучених у банківській системі України. Відповідно кількість підроблених банкнот гривні нового зразка на 1 млн справжніх банкнот в обігу у 2022 році становила лише 0,2 шт.

Упродовж 2022 року з обігу вилучено 5 346 шт. підроблених банкнот національної валюти на суму 1 836 575 грн (у 2021 році – 20 960 шт. підроблених банкнот національної валюти на суму 8 153 712 грн).

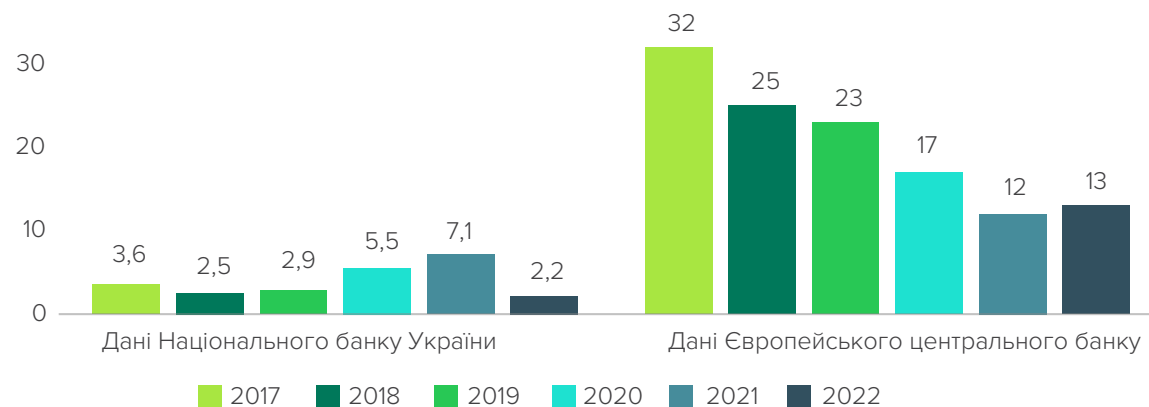
Якщо порівняти з 2021 роком, кількість та сума вилучених із грошового обігу підроблених банкнот зменшилися в 3,9 та в 4,4 раза відповідно.

Більшість (92%) вилучених з обігу підроблених банкнот припадала на банкноти трьох номіналів:

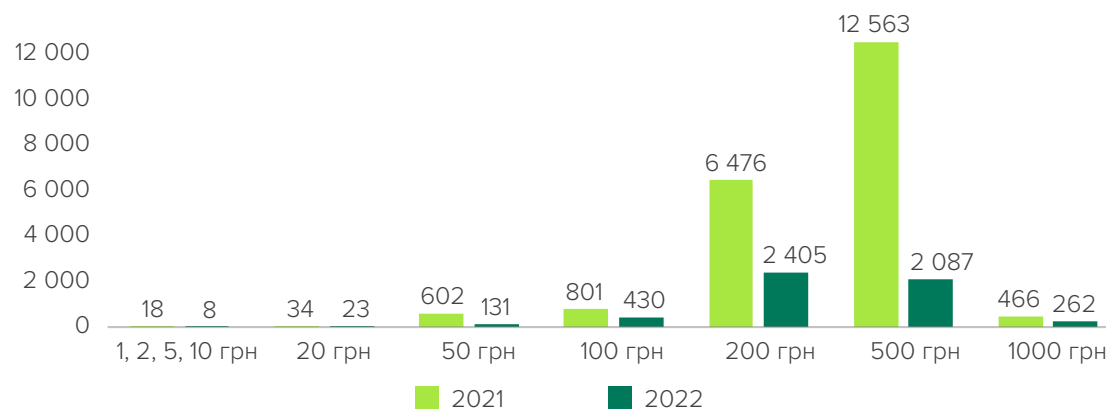
- 500 грн (39% від загальної кількості вилучених підробок та 57% від їхньої загальної суми);
- 200 грн (45% та 26% відповідно);
- 100 грн (8% та 2% відповідно);

Інші вилучені з обігу підроблені банкноти номіналами 5, 10, 20, 50, 1000 грн становили лише 8%.

Кількість підроблених банкнот на 1 млн справжніх банкнот, шт.

Кількість вилучених підроблених банкнот гривні за номіналами, шт.

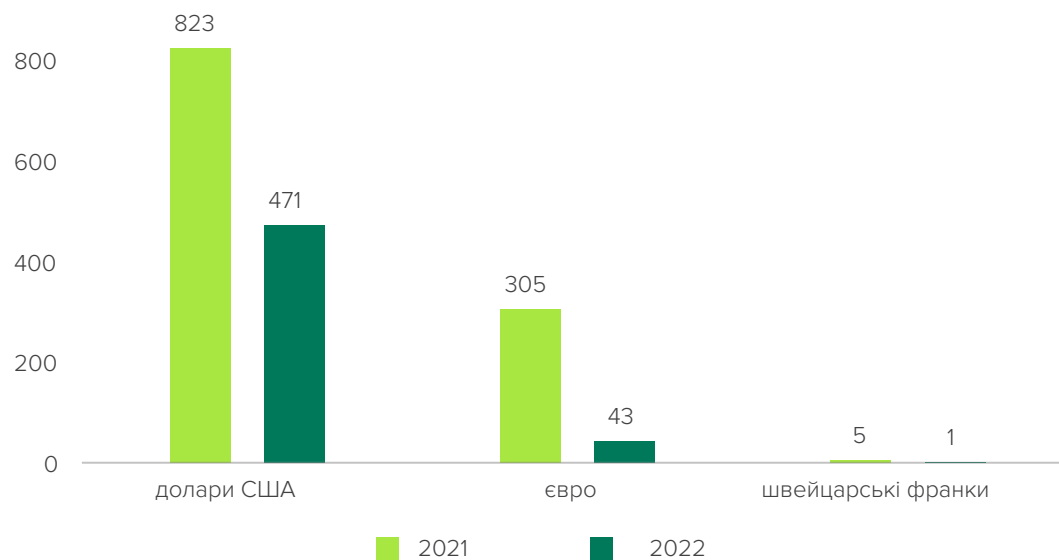
Серед вилучених з обігу у 2022 році підроблених банкнот іноземної валюти переважали долари США (91% від загальної кількості всіх вилучених підроблених банкнот іноземної валюти) та євро (8%).

Водночас підробки номіналами 50 та 100 доларів США становили 23% та 76% від загальної кількості вилучених підроблених доларів США відповідно, підробки номіналами 50 та 100 євро – 26% та 28% від загальної кількості вилучених підроблених євро.

У межах діяльності Центру компетенції з протидії підробленню грошових знаків, що створений у 2021 році в Національному банку, упродовж року відбулося 16 семінарів/вебінарів із касовими працівниками банків із питань визначення справжності та платіжності грошових знаків (залучено більше ніж 3 220 учасників).

На постійній основі також здійснювалася взаємодія з питань вилучення підроблених грошових знаків із Бюро економічної безпеки України, Департаментом стратегічних розслідувань та Департаментом кіберполіції Національної поліції України, експертними установами МВС України та Міністерства юстиції України, Службою безпеки України, Європейським центральним банком та іншими центральними банками країн світу.

Кількість вилучених підроблених банкнот іноземної валюти, шт.

Випуск та реалізація нумізматичної, сувенірної продукції та інвестиційних монет

На початку повномасштабного вторгнення російських окупантів виконання Плану випуску пам'ятних та інвестиційних монет України, сувенірної продукції на 2022 рік було призупинено.

Насамперед це було пов'язано з потребою захистити та зберегти життя працівників Банкнотно-монетного двору Національного банку.

Після відновлення повноцінної роботи Банкнотно-монетного двору Національного банку, у другому кварталі 2022 року, нашим першочерговим завданням було виконання державного замовлення з виготовлення державного замовлення з виготовлення нагород, якими держава відзначає мужність та героїзм українських захисників.

Також ми сконцентрувались на потребі перегляду концепції випуску української нумізматичної продукції для того, щоб вона враховувала нові тематичні випуски у відповідь на виклики часу, технічні можливості виробництва, логістичні зміни та наявні можливості реалізації продукції.

У 2022 році ми ввели в обіг 24 пам'ятні монети (17 найменувань) загальним тиражем 11 696 500 шт., з яких: 6 – зі срібла, 15 – з нейзильберу, 3 – зі сплаву на основі цинку.

Загалом на сьогодні ми спостерігаємо позитивну динаміку зростання попиту та обсягів реалізації своєї нумізматичної продукції, завдяки випуску продукції патріотичної тематики.

Особливим попитом у 2022 році користувалися монети:

“В єдності – сила”, присвячені всенародному єднанню українців у боротьбі проти російського агресора та міжнародній підтримці, яку Україні надає весь світ, наближаючи спільну перемогу. На бік України став увесь цивілізований світ, який надає гуманітарну, економічну, безпекову та військову допомогу.

“Ой у лузі червона калина”, присвячені українській народній пісні авторського походження, яка під час безжальної війни росії проти України зазвучала з новою силою, стала українським символом незламності, гімном мужнього протистояння.

В єдності – сила

Ой у лузі червона калина

“Надання статусу країни-кандидата на членство в ЄС”, присвячені наданню Україні статусу кандидата на вступ до ЄС. Отримання такого статусу – один із важливих результатів нашого багаторічного євроінтеграційного шляху. Позитивне рішення лідерів Європейського Союзу свідчить про солідарність з Україною у цей складний для нашої країни час.

Також випуском пам'ятної монети ми відзначили 150-річчя від дня народження оперної та камерної співачки (лірико-драматичне сопрано) Соломії Крушельницької, яку називали “незабутня”, “неперевершена”, “неповторна”, “єдина у світі”, “найпрекрасніша й найчарівніша Баттерфляй”.

Надання статусу країни-кандидата на членство в ЄС

150-річчя від дня народження Соломії Крушельницької

Серію, присвячену Збройним Силам України продовжено випуском обігових пам'ятних монет: “Сили спеціальних операцій Збройних Сил України”, “Військово-морські Сили Збройних Сил України”, “Сили територіальної оборони Збройних Сил України”.

Крім того, випуски пам'ятних монет також були присвячені:

- Архістратигу Михаїлу – незмінному борцю із силами зла, захиснику віри, покровителю воїнів, які борються за праведне діло та захищають добро;
- Єлизаветі Ярославні – київській княжні, старшій доньці Ярослава Мудрого;
- Павлу Глазовому – одному з найпопулярніших українських поетів-гумористів, заслуженому діячеві мистецтв України, лауреату премії ім. О. Вишні, першому лауреату премії ім. П. Сагайдачного;
- Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України;
- XXIV зимовим Олімпійським іграм;
- сторіччю Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова.

Сили спеціальних операцій Збройних Сил України

Військово-морські Сили Збройних Сил України

Сили територіальної оборони Збройних Сил України

Прикрасою нумізматичної програми став випуск набору із трьох монет у сувенірній упаковці “Державні символи України”, присвяченого головним атрибутам держави, символам України, у яких втілюється національна ідея, відображається державна історична тяглість.

До 300-річчя від дня народження Григорія Сковороди ми ввели в обіг пам'ятну монету “Сад божественних пісень” та пам'ятну банкноту номіналом 500 гривень зразка 2015 року.

Вона повторює дизайн, відповідає розмірам та містить усі елементи захисту обігової банкноти номіналом 500 гривень. Водночас на її лицьовій стороні, на місці водяного знака, трафаретним друком фарбою OVM1 додатково нанесена спеціальна символіка – напис “300 світ Сковороди”.

Набір пам'ятних монет “Державні символи України”

Сад божественних пісень

Також ми продовжили серії “Флора і фауна України” та “Східний календар”.

У 2022 році ми випустили одинадцять видів сувенірної продукції тиражем 337 500 шт.: набір пам’ятних банкнот до 30-річчя незалежності України (у клясері та в конверті); пам’ятна банкнота до 300-річчя від дня народження Григорія Сковороди (у сувенірному пакуванні, у конверті); сім видів пам’ятних медалей, серед яких медалі містам героїв України; ролик обігових пам’ятних монет; набір, присвячений Збройним Силам України.

Новинкою нумізматичної програми став ролик обігових пам’ятних монет номіналом 10 гривень “Сили територіальної оборони Збройних Сил України” (у ролику 40 монет). На кожному ролику розміщено голографічний елемент, фон голографічного елемента має кінетичний ефект: якщо змінювати кут його нахилу, спостерігається динамічна зміна кольору ліній, що повторюють абрис логотипа Національного банку України та абрис логотипа Сил територіальної оборони ЗСУ, а також написів, мікротекстів та мікрозображень.

Крім того, у 2022 році ми випустили набір з дев’яти пам’ятних монет спеціальних випусків серії “Збройні Сили України 2018–2020”, присвячений вшануванню мужності, героїзму, нескореності, волелюбності, самовідданості захисників незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України.

Сили територіальної оборони Збройних Сил України

Загальний обсяг реалізованої продукції на внутрішньому ринку у 2022 році становив близько 1,2 млн шт. на загальну суму 348,25 млн грн, зокрема:

- пам'ятних монет – 875,06 тис. шт. на загальну суму 94,37 млн грн (золотих монет – 0,99 тис. шт. на суму 9,7 млн грн, срібних монет – 15,18 тис. шт. на суму 32,11 млн грн, монет з нейзильберу – 474,72 тис. шт. на суму 48,72 млн грн, монет зі сплаву на основі цинку – 384,17 тис. шт. на суму 3,84 млн грн);
- інвестиційних монет – 10,9 тис. шт. на загальну суму 183,94 млн грн (золотих монет – 3,7 тис. шт. на суму 177,51 млн грн, срібних монет – 7,21 тис. шт. на суму 6,43 млн грн);
- сувенірної та супутньої продукції – 318,19 тис. шт. на суму 69,83 млн грн (сувенірна продукція – 312,14 тис. шт. на суму 69,08 млн грн та супутньої продукції 6,05 тис. шт. на суму 0,75 млн грн).

Загалом у 2022 році на внутрішньому ринку ми отримали понад 294,72 млн грн доходу від реалізації пам'ятних та інвестиційних монет України, сувенірної та супутньої продукції. До бюджету сплачено понад 20,3 млн грн податків.

Упродовж 2022 року з метою поліпшення функціональності та якості роботи інтернет-магазину нумізматичної продукції Національного банку, проведено роботи з його оновлення.

У 2022 році ми залучили до роботи нового міжнародного дистриб'ютора нумізматичної продукції (Канада) та реалізували йому на початковому етапі 7,18 тис. шт. пам'ятних та 0,3 тис. шт. інвестиційних монет України, на загальну суму близько 23,7 тис. дол. США.

З метою популяризації та просування української нумізматичної продукції на міжнародному нумізматичному ринку ми продовжували співпрацювати з іноземними інтернет-виданнями – Coins Weekly та Cosmos of Collectables (Німеччина).

Щоб краще розуміти потреби клієнтів, ми здійснюємо постійний моніторинг поточних тенденцій у монетному виробництві, проводимо консультації та організуємо тематичні зустрічі з міжнародними партнерами тощо, а свої напрацювання закладаємо у стратегію подальшого розвитку нумізматики. Крім того, ми беремо активну участь у житті світової нумізматичної спільноти та постійно популяризуємо українську нумізматику на міжнародному рівні.

Завдяки цьому українські пам'ятні монети добре відомі на світовому ринку та часто посідають призові місця в міжнародних монетних конкурсах. Зокрема, дві українські пам'ятні монети (монета з нейзильберу номіналом 5 гривень “До 30-річчя незалежності України” та срібна монета номіналом 10 гривень “25 років Конституції України”) увійшли до 10 найкращих монет світу за підсумками престижного міжнародного монетного конкурсу “Монета року”, який щорічно проводить авторитетне нумізматичне видання World Coin News за підтримки The Journal of East Asian Numismatics. Ці монети здобули перемогу в номінаціях “Найхудожніша монета року” та “Найкраща сучасна подія” відповідно.

Ми також беремо активну участь у міжнародних нумізматичних виставках (World Money Fair) та інших міжнародних подіях та заходах.

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ

Підвищення рівня фінансової грамотності українців

У 2022 році ми зосередили свою увагу на кількох напрямках роботи щодо підвищення рівня фінансової грамотності українців: інформування дорослого населення про роботу фінансового сектору під час війни через інформаційні кампанії; робота з дітьми, молоддю; їхніми педагогами через низку освітніх заходів та благодійних ініціатив на підтримку Збройних Сил України.

Інформаційні кампанії

З метою поліпшення обізнаності населення про роботу фінансової системи під час війни в березні цього року ми запустили сайт “Фінансова оборона України”. Сайт складається з дев’яти тематичних розділів: “Гривня”, “Іноземна валюта”, “Картки”, “Перекази”, “Кредити”, “Депозити”, “Страхування”, “Шахрайство” та інше (актуальні запитання-відповіді на фінансові теми).

Користувачами сайту стали не тільки громадяни, які проживають в Україні, але й українці, які змушені були виїхати за кордон. Разом із

сайтом ми запустили однойменну інформаційну кампанію “Фінансова оборона України”, під час якої інформували за допомогою різних каналів комунікацій (власні канали Національного банку, сайти та соцмережі обласних державних адміністрацій, ЗМІ тощо) мешканців всієї України про роботу банків та небанківських фінансових установ під час війни.

З метою захисту прав позичальників та поліпшення знань громадян про кредитні послуги, їхні права та обов’язки ми додатково провели інформаційну кампанію “Знай свої права. Кредити”. До кампанії долучилося понад 50 партнерів, разом з якими нам за три місяці вдалося досягти охоплення аудиторії в 6 млн.

Робота з педагогами, дітьми та молоддю

У нашій роботі цього року з’явився новий потужний напрям – підготовка педагогів до викладання в школах дисципліни “Підприємництво та фінансова грамотність”. Цей предмет у 2025 році вводиться в усіх школах України для 8 класів, а з 2026 року стартує для 9 класів.

Щоб підготувати педагогів до викладання цієї дисципліни в цьому році, ми запустили спеціалізований сайт – “Центр фінансових знань “Талан””. На сайті розміщено багато корисних матеріалів для проведення уроків, а також публікуються анонси заходів Національного банку, які можуть безкоштовно відвідувати педагоги, їхні учні та студенти.

Також ми провели літню школу для педагогів із базових фінансових тем. Навчання

складалося із 18 лекцій. Її успішно завершили 264 педагоги зі всієї України. На наступний набір до школи зареєструвалися 3 000 педагогів.

Діти, молодь, вчителі та викладачі залучалися також до низки інших заходів: вебінарів, що відбулися в червні до Дня захисту дітей; до дня народження будівлі Національного банку в серпні діти будували її в світі Minecraft; до Дня гривні у вересні ми підготували насичену місячну онлайн-програму, під час якої, зокрема, педагоги могли зустрітися з третім Президентом України та ексголовою НБУ Віктором Ющенком, який проводив грошову реформу 1996 року, а також із директором Банкнотно-монетного двору Національного банку України та з перших вуст дізнатися про те, як створюється гривня; у жовтні ми вчили заощаджувати за допомогою проекту “Тиждень заощаджень”; у листопаді підтягували знання з платіжної безпеки на інтенсиві до “Тижня кібербезпеки”, а в грудні завершували рік онлайн-адвент-календарем з фінансової грамотності.

Благодійні ініціативи

Окремим новим напрямом для нас стала робота над благодійними проектами. У 2022 році ми провели масштабну благодійну ініціативу “Смілива гривня”, під час якої збирали монети на допомогу ЗСУ. Інформаційно акцію підтримали зірки українського шоубізнесу: Джамала, Наталія Могилевська, гурт “Антигіла”, Катерина Осадча, The Hardkiss, Маша Єфросініна та інші.

Рушійною силою акції стали діти: дошкільнята, школярі та студенти. До акції долучилися

2 573 навчальні заклади з усіх куточків України, навіть з окупованих територій.

Спільними зусиллями українці здали монет на суму майже 5 млн грн. Кошти перераховувалися на спецрахунок НБУ для потреб ЗСУ.

Також до Дня Незалежності України ми провели благодійних збір “Монета за донат для ЗСУ”. Кожен учасник збору отримував шанс виграти монету “Ой у лузі червона калина” з підписом Голови НБУ Андрія Пишного та Головнокомандувача ЗСУ Валерія Залужного. Загалом нам вдалося зібрати понад 8,5 млн гривень на спецрахунок Національного банку для потреб армії.

Культура благодійності є складовою фінансової культури, тому ми бачимо необхідність розвивати її серед молоді. У листопаді ми доєдналися до міжнародного благодійного руху #ЩедрийВівторок та провели для педагогів Школу благодійності: організували 18 виступів від спікерів Національного банку, благодійних фондів (“Відчуй”, “Таблеточки”, “Сіріус”, “Життелюб”), громадських організацій та педагогів, які мають досвід у благодійній діяльності.

Для участі в заходах Школи благодійності зареєструвалися понад 2 400 педагогів, 1 429 відвідали вебінари онлайн, решта проходили навчання дистанційно, переглядаючи записи вебінарів.

Після Школи благодійності ми запустили проєкт “Марафон добрих справ”. Це освітня ініціатива, де діти та молодь навчаються благодійництву, роблять добрі справи та діляться ними

в соціальних мережах. До “Марафону добрих справ” долучилося 679 навчальних закладів: 75 закладів дошкільної освіти, 501 – шкільної освіти, 9 – позашкільної освіти, 25 – професійної (професійно-технічної) освіти, 21 – фахової передвищої освіти, 10 – вищої освіти, 38 інших закладів. Учасники Марафону зробили 3 526 добрих справ за 2022 рік. 70% із них – допомога українській армії.

Музей грошей

На початку року після зняття ковідних обмежень Музей грошей нарешті відкрив свої двері для відвідувачів. Ми провели тактильну виставку “Україна на дотик”, на якій представили шість українських банкнот зразка 2014–2020 років у вигляді бюстів видатних діячів та макетів будівель, зображених на цих банкнотах. Виставка була створена музеєм у темряві “Третя після опівночі” за підтримки Українського культурного фонду.

Зі січень-лютий ми провели 59 оглядових екскурсій для організованих груп, а вже 24 лютого змушені були закрити музей та евакуювати понад 9 000 його експонатів.

На початку травня Музей грошей відновив свою роботу в дистанційному форматі. За рік ми провели 105 віртуальних екскурсій з реальним гідом, які відвідало 3 738 відвідувачів. 60% із них – школярі та студенти. Ще 6 787 відвідувачів продивилися 3D-тур самостійно.

Також тривала виставка в Сеулі (Республіка Корея) “Пізнання України через гроші: від Київської Русі до Євромайдану”. Проєкт реалізовано Банком Кореї та Музеєм грошей Банку Кореї за сприяння Посольства України

в Республіці Корея, Національного Банку України, Музею грошей НБУ, МЗС України.

На виставці були представлені близько 250 пам'ятних монет та зразки банкнот України, які розкривають різні аспекти історії, культури, наукових, економічних та спортивних досягнень нашої держави. За 11 місяців її відвідало 116 783 осіб.

Всього в 2022 році у межах підвищення рівня фінансової грамотності населення ми організували 18 освітніх проєктів. Упродовж року ми також працювали над низкою стратегічних проєктів, які зможемо презентувати вже наступного року.

Захист прав споживачів фінансових послуг

Ми маємо повноваження на захист прав споживачів фінансових послуг. Підрозділ, на який покладена відповідна функція – Управління захисту прав споживачів фінансових послуг – приймає та опрацьовує звернення від споживачів з 2019 року.

Робота зі зверненнями громадян дає змогу детально вивчати найпроблемніші моменти, з якими стикаються клієнти банків та небанківських фінансових установ, та відповідно на них реагувати.

Крім роботи зі зверненнями, Управління захисту прав споживачів фінансових послуг

встановлює вимоги до банків і небанківських фінансових установ щодо захисту прав їхніх клієнтів, наглядає за дотриманням вимог законодавства України про захист прав споживачів та за розкриттям фінансовими установами повної інформації про послуги, умови їхнього надання та вартість на власних вебсайтах і в рекламі.

Такий нагляд здійснюється через безвиїзний нагляд та виїзні перевірки фінансових установ.

У 2022 році перед нами постали нові виклики, зумовлені початком повномасштабної війни. Зокрема, Управління захисту прав споживачів фінансових послуг стрімко перебудувало процеси та від ранку 24 лютого оперативно опрацьовувало звернення і запити від споживачів та юридичних осіб усіма доступними каналами. Частина працівників змінила профіль діяльності та допомагала підтримувати безперебійну роботу контакт-центру Національного банку. Це дало змогу не припиняти розгляд звернень споживачів та виконання інших покладених на Управління функцій.

Постійне спілкування зі споживачами дало змогу оперативно виявити чимало проблем у нетиповій кризовій ситуації.

Так, з метою захисту прав споживачів-військовослужбовців були направлені пропозиції про внесення змін до Закону України “Про споживче кредитування”. Змінами до цього закону було запропоновано на період дії воєнного стану та впродовж 90 днів після його припинення або скасування заборонити банкам, небанківським фінансовим установам

та колекторським компаніям здійснювати заходи з врегулювання простроченої заборгованості щодо споживачів-військовослужбовців. Відповідні зміни були затверджені. Це дало змогу підтримати наших захисників та їхні родини.

У 2022 році тривала робота щодо захисту прав споживачів та інших осіб через забезпечення відповідального ставлення з боку кредитодавця, нового кредитора чи колектора. Попри ухвалення “колекторського закону”, питання врегулювання простроченої заборгованості залишається найпоширенішим з-поміж звернень клієнтів небанківських фінансових установ. Тому для підсилення та однозначного трактування норм зазначеного закону спільно з учасниками ринку були розроблені додаткові вимоги щодо етичної поведінки.

Також деталізовані окремі процедурні питання та запроваджена заборона отримувати згоду споживача на обробку даних його телефонного довідника та журналу дзвінків із метою врегулювання простроченої заборгованості. Крім того, урегульовано питання передавання даних третіх осіб, які не є поручителями, майновими поручителями або спадкоємцями, та уточнено норми щодо особистих зустрічей зі споживачем чи іншими особами.

Ці та інші вимоги затверджені постановою Правління Національного банку України від 04 серпня 2022 року № 170 “Про затвердження Положення про встановлення додаткових вимог щодо взаємодії із споживачами фінансових послуг та іншими особами при врегулюванні простроченої заборгованості (вимог щодо етичної поведінки)” та набули чинності 05 серпня 2022 року.

У 2022 році введений у дію Закон України “Про платіжні послуги”, покликаний удосконалити національний ринок платіжних послуг. У зв’язку з цим ми як регулятор ринку платіжних послуг затвердили кілька постанов на виконання зазначеного закону. Зокрема, визначено єдиний порядок нагляду за додержанням законодавства про захист прав споживачів фінпослуг та обмежених платіжних послуг, вимог щодо етичної поведінки.

Нагляд за додержанням учасниками ринку законодавства про захист прав споживачів фінпослуг та обмежених платіжних послуг, вимог щодо етичної поведінки забезпечує розкриття учасниками ринку достовірної інформації про фінансові послуги, а також дає змогу клієнтам ухвалювати зваженіші рішення та оцінювати всі ризики, захищатися від шахрайства та зловживань.

Механізм нагляду закріплений постановою Правління Національного банку від 02 вересня 2022 року № 198 “Про затвердження Положення про здійснення Національним банком України нагляду за додержанням об’єктами нагляду законодавства України про захист прав споживачів фінансових послуг та обмежених платіжних послуг, вимог щодо взаємодії із споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості та внесення змін до Положення про здійснення Національним банком України безвиїзного нагляду на ринках небанківських фінансових послуг”.

У межах реалізації норм Закону України “Про платіжні послуги” визначено додаткові вимоги до договорів про надання фінансових платіжних послуг, укладених небанківськими надавачами платіжних послуг та банками

зі споживачами. Встановлені вимоги до змісту договору про надання фінансових платіжних послуг, прав та обов’язків споживача та надавача платіжних послуг, недобросовісних умов договору з метою їхнього запобігання, примірника договору, що укладається у формі електронного документа.

Зазначені норми затверджені постановами Правління Національного банку:

- для банків – від 25 листопада 2022 року № 232 “Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань додаткових вимог до договорів про надання фінансових послуг, укладених банками зі споживачами”;
- для небанківських надавачів платіжних послуг – від 25 листопада 2022 року № 233 “Про затвердження Положення про додаткові вимоги до договорів про надання платіжних послуг, укладених небанківськими надавачами платіжних послуг зі споживачами”.

Крім опрацювання звернень та роботи над нормативною базою, у 2022 році Управління захисту прав споживачів фінансових послуг стало ініціатором проведення Всеукраїнської інформаційної кампанії із захисту прав споживачів фінансових послуг “Знай свої права: кредити”. Кампанія стала продовженням першої подібної кампанії, яку ми проводили у 2021 році, і тривала в липні – жовтні 2022 року в усіх регіонах України. Її мета та ключове завдання – захист прав позичальників та поліпшення знань споживачів про кредитні послуги.

Нам можна зателефонувати, надіслати листа поштою чи електронною поштою, заповнити онлайн-форму на сторінках офіційного Інтернет-представництва Національного банку, а також поспілкуватись із ботом для швидкого пошуку необхідної інформації. Бот містить стандартний список запитань та відповідей, тому оптимізує роботу контакт-центру Національного банку. Якщо питання складне і не може бути опрацьованим ботом, то здійснюється переключення на працівника Управління захисту прав споживачів фінансових послуг.

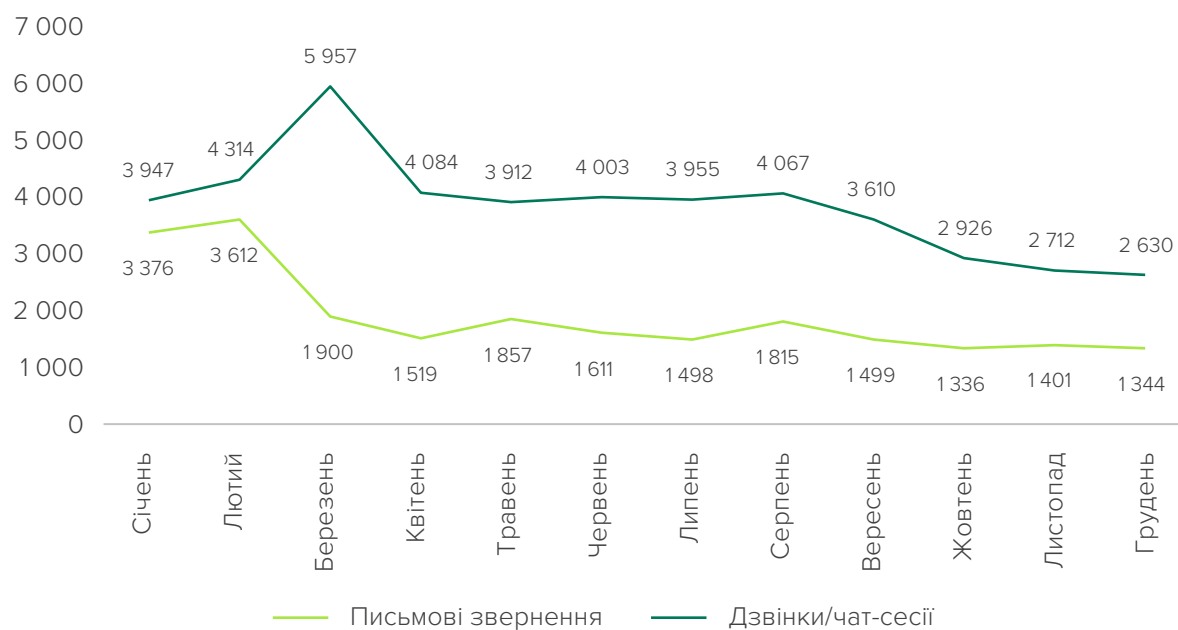
Усі зазначені канали зв'язку дали змогу опрацювати більше 68 800 звернень у 2022 році – понад 22 700 письмових звернень громадян, понад 46 100 усних звернень (дзвінків, звернень в чаті).

Упродовж 2022 року Управління захисту прав споживачів фінансових послуг отримало та опрацювало понад 22 700 письмових звернень громадян та більше ніж 110 запитів на інформацію. Більшість письмових звернень (53,6%) стосувалася небанківських фінансових установ. Щодо діяльності банків надійшло 41,7% письмових звернень, щодо колекторських компаній – 2,5%, стосовно ліквідованих банків – 0,7%.

У кількісному вимірі стосовно банків, що працюють, ми отримали майже 9 500 звернень, близько 170 звернень стосовно банків у стадії ліквідації.

Серед небанківських установ лідерами за кількістю звернень були мікрофінансові компанії, стосовно роботи яких отримано понад 9 700 звернень. Стосовно діяльності

Кількість звернень, опрацьованих Управлінням захисту прав споживачів фінансових послуг

страхових компаній – понад 2 200 звернень, роботи кредитних спілок – понад 120 звернень, ще близько 100 звернень стосувалися ломбардів та лізингодавців.

Переважна більшість письмових звернень у 2022 році надійшла від фізичних осіб – понад 22 300. Від суб'єктів господарювання надійшло понад 400 звернень.

Найпоширенішими питаннями щодо діяльності банків у 2022 році були:

- до 24 лютого 2022 року: правовідносини за кредитними договорами – близько 470 звернень, електронні платіжні засоби та розрахунки – близько 420 звернень, робота банкоматів/терміналів самообслуговування – близько 90 звернень та якість обслуговування в банку – близько 40 звернень;
- з 24 лютого 2022 року: блокування та арешти рахунків – понад 1 800 звернень, кредитні канікули на час воєнного стану – близько 1 700 звернень, проблеми з переказом – понад 800 звернень та шахрайство – понад 500 звернень.

Найпоширенішими питаннями щодо діяльності небанківських фінансових установ були такі:

- до 24 лютого 2022 року: врегулювання простроченої заборгованості – близько 3 100 звернень, відносини з мікрофінансовими компаніями (кредитування, факторинг) – близько 1 600 звернень, правовідносини за обов'язковими видами страхування – понад 400 звернень, правовідносини за добровільними видами страхування – 65 звернень;
- з 24 лютого 2022 року: врегулювання

простроченої заборгованості – понад 2 900 звернень, кредитні канікули на час воєнного стану – понад 1 300 звернень, невиклата страхового відшкодування – понад 1 250 звернень, незгода з розміром страхового відшкодування/виплати – понад 290 звернень.

У 25% звернень споживачів, які стосувалися банків, небанківських фінансових установ та колекторських компаній, виявлені ознаки порушень. На 75% звернень надані роз'яснення.

Упродовж 2022 року до контакт-центру Національного банку надійшло понад 46 100 усних звернень. Стосовно банків, що працюють, – понад 14 000 усних звернень, небанківських фінансових установ – понад 3 900, банків у стадії ліквідації – понад 1 900, колекторських компаній – понад 200, щодо інших питань – понад 25 900.

Найпоширенішими питаннями в усних зверненнях у 2022 році були:

- до 24 лютого 2022 року: врегулювання простроченої заборгованості – понад 1 700 звернень, відносини з мікрофінансовими компаніями (кредитування, факторинг) – понад 750 звернень, електронні платіжні засоби та розрахунки – майже 550 звернень, правовідносини за кредитними договорами банків – понад 500 звернень, діяльність Національного банку – майже 450 звернень;
- з 24 лютого 2022 року: блокування та арешт рахунків – понад 4 100 звернень, кредитні канікули на час воєнного стану – понад 3 800 звернень, неможливість обміняти/зняти валюту – понад 2 500 звернень, проблеми з переказом – понад

2 200 звернень, мораторій на транскордонні перекази – понад 1 300 звернень, питання щодо банків, процедура ліквідації яких ініційована під час воєнного стану, – понад 1 000 звернень.

У 2022 році опрацьовано понад 3 500 чат-сесій, із яких майже 1 600 надійшло через системи обміну повідомленнями “Телеграм”, понад 1 550 – “Вайбер” та 350 – вебчат.

Серед виявлених у 2022 році ознак типових порушень прав споживачів:

- неетична поведінка під час врегулювання простроченої заборгованості, зокрема вимагання погашення чужого боргу, дзвінки та надсилання повідомлень особам, які не є стороною кредитного договору;
- неправомірні нарахування відсотків, комісій, штрафів та пені за кредитними договорами, а також пені та штрафу під час дії карантину/воєнного стану;
- нарахування процентів, штрафів та пені за кредитами військовослужбовців, резервістів та військовозобов'язаних;
- порушення законодавства щодо арешту коштів на рахунках;
- нав'язування фінансових послуг;
- шахрайські дії з платіжними картками;
- наявність у договорах умов, які суперечать нормам законодавства;
- порушення законодавства у сфері реклами фінансових послуг;
- порушення строків прийняття рішення про виплату страхового відшкодування та інші.

Система BankID Національного банку України

Стабільна та надійна робота Системи BankID Національного банку відіграє важливу роль для розвитку дистанційних сервісів в Україні, особливо в умовах воєнного стану. Адже система залишається затребуваним способом віддаленої ідентифікації та верифікації громадян для отримання фінансових та державних послуг дистанційно.

Зокрема, Система BankID Національного банку упродовж 2022 року активно використовувалася для:

- надання державних публічних послуг, насамперед через мобільний застосунок “Дія” та на порталі id.gov.ua, що зі свого боку забезпечило громадянам доступ до цифрових версій документів, подачі заявок на виплати за програмою “єПідтримка”, отримання статусу внутрішньо переміщених осіб, купівлі військових облігацій Міністерства фінансів та багатьох інших послуг;
- віддаленого відкриття рахунків, зокрема громадянам, які не мали можливості відвідати відділення банку через вимушене переміщення або неможливість банку здійснити фізичне обслуговування клієнтів в умовах війни.

У 2022 році ми до системи приєднали чотири банки-ідентифікатори: АКБ “ІНДУСТРІАЛБАНК”, АБ “КЛІРИНГОВИЙ ДІМ”, АТ “ЮНЕКС БАНК”, АТ “БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЦАДЖЕНЬ”, а також було підключено нові мобільні додатки наявних абонентів системи: sportbank (АТ “ТАСКОМБАНК”) та NEOBANKIConcordBank

(АКБ “Конкорд”). У результаті частка клієнтів банків - власників платіжних карток, які мають доступ до використання Системи BankID Національного банку, зросла до 99,9%.

Крім того, до системи у 2022 році в статусі надавачів послуг приєдналося ще 13 установ.

Станом на кінець 2022 року загальна кількість абонентів Системи BankID Національного банку становила:

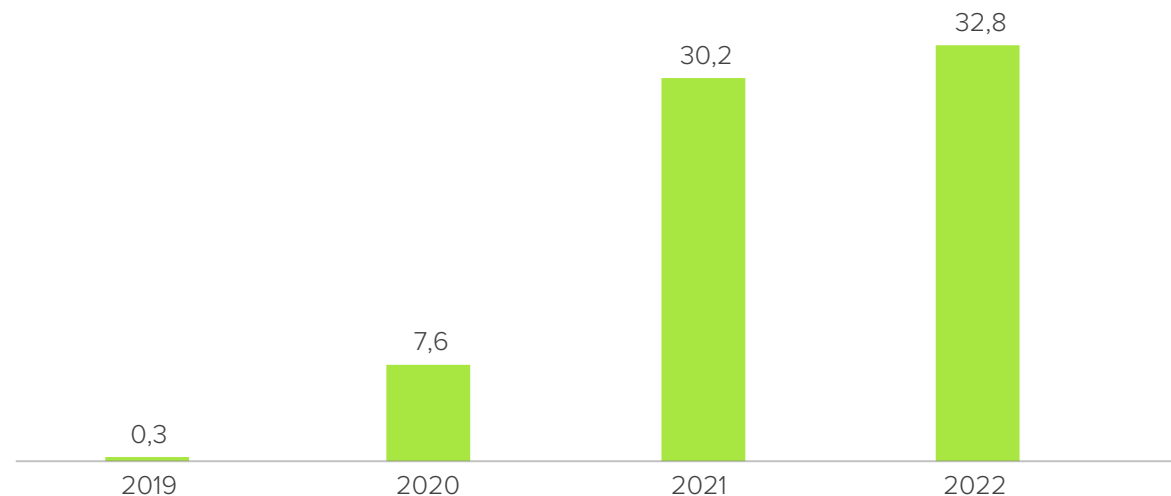
- 41 абонент – ідентифікатор (банки України);
- 96 абонентів – надавачів послуг, із них 86 комерційних та 10 некомерційних (зокрема мобільний застосунок “Дія” та портал id.gov.ua).

За 2022 рік у Системі BankID Національного банку здійснено 32,8 млн успішних електронних ідентифікацій, що на 9% вище за показник 2021 року (30,2 млн).

Для подальшого розвитку Системи BankID Національного банку в 2022 році зроблені такі важливі кроки, зокрема:

- на період дії воєнного стану дозволено банкам передавання даних клієнтів (зокрема за документами, термін дії яких минув), які не змогли здійснити актуалізацію своїх даних у банку;
- з метою забезпечення безперебійного доступу громадян до дистанційних сервісів у фінансовому секторі та підтримки

Кількість успішних ідентифікацій за рік, млн шт.

- її учасників в умовах воєнного стану у березні 2022 року тимчасово, на період дії воєнного стану в Україні, скасовано тарифи на послуги, що надаються Національним банком учасникам (абонентам) системи;
- впроваджено новий функціонал системи – “Особистий кабінет абонента Системи BankID Національного банку”, який спрощує обмін інформацією як між абонентами під час розрахунків, так і безпосередньо з Національним банком. В особистому кабінеті абоненти мають доступ до інформації щодо їх роботи в системі та формування звітів;
 - реалізовано автоматичне відображення в системі інформації про перераховані абонентами на рахунок розрахункового банку кошти у вигляді гарантійного забезпечення, що сприяє безперервній роботі абонентів у системі, а саме дає змогу абонентам поповнювати гарантійне забезпечення в будь-який робочий час;
 - автоматизовано процес здійснення розрахунків між абонентами – формування та передавання проводок із системи до АБС Національного банку здійснюється автоматично, процес розрахунків відбувається швидше;
 - затверджено впровадження стандартизованих наборів даних та диференційованих тарифів. Завдяки цьому абонент – надавач послуги отримуватиме через систему від абонента-ідентифікатора лише ті дані користувача, які потрібні для надання йому послуги. Також диференційовані тарифи сприятимуть оптимізації витрат абонентів – надавачів

послуг, розширенню сфери застосування системи та створенню абонентами нових продуктів. Для опису порядку роботи абонентів у межах зазначених новацій затверджено нову Специфікацію взаємодії абонентського вузла з центральним вузлом Системи BankID Національного банку (Версія 2.0).

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

Проект “Е-гривня” – цифрові гроші Національного банку України

У межах проекту “Е-гривня” у 2022 році ми продовжували роботу в напрямі визначення необхідності широкомасштабного випуску в Україні цифрових грошей Національного банку України – е-гривні.

Розроблення та впровадження е-гривні має сприяти цифровізації економіки, подальшому розвитку безготівкових розрахунків, зростанню рівня їхньої прозорості та підвищенню довіри до національної валюти загалом.

У 2022 році ми сфокусувалися на опрацюванні детальних питань щодо можливого дизайну е-гривні, зокрема її характеристик, моделі випуску, архітектури, переваг. Опрацьовані питання включено до проекту концепції е-гривні.

Зокрема, у межах проекту концепції е-гривні виокремлено основні особливості е-гривні. Вони полягають у тому, що е-гривня повинна бути прямим зобов’язанням Національного банку, виконувати всі функції грошей, бути зручною та доступною у використанні для громадян, бізнесу, державних органів, банків та небанківських надавачів платіжних послуг.

Наприкінці 2022 року проект концепції е-гривні презентований представникам банків, небанківських фінансових установ, ринку віртуальних активів, а також державних органів з метою обговорення та отримання зворотного зв’язку. За результатами обговорення триватиме опрацювання проекту концепції е-гривні.

У жовтні 2022 року ДП “УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ” (УКРПАТЕНТ) зареєструвало торговельну марку “е-гривня” та “e-hryvnia”, яка належить Національному банку.

У 2022 році ми проаналізували світовий досвід розроблення цифрових валют центробанків інших країн, зокрема щодо вивчення відкритих питань, які постають перед регуляторами під час роботи над подібними проектами.

На офіційному Інтернет-представництві Національного банку створено окрему сторінку: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia>, де можна буде стежити за новинами щодо е-гривні.

КІБЕРЗАХИСТ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

Стан кіберзахисту фінансового сектору

В умовах воєнного стану ми зосередили свої зусилля на забезпеченні сталої роботи банківської системи України, зокрема захисті її критичної інфраструктури та посиленні кібербезпеки та кіберзахисту.

У 2022 році спостерігалось суттєве зростання кількості кібератак, спрямованих на Національний банк, критичну інфраструктуру української банківської системи та інші банки, а також збільшення проявів актів кібершахрайства та кіберзлочинності.

В умовах безпрецедентної протидії агресору Центр кіберзахисту Національного банку та Команда реагування на кіберінциденти в банківській системі України (CSIRT-NBU) працювали в посиленому режимі та здійснювали постійний моніторинг ризиків та кіберзагроз для наших інформаційних ресурсів та банківської системи України, забезпечували вжиття своєчасних та адекватних заходів реагування та протидії.

Упродовж 2022 року CSIRT-NBU виявив та провів аналіз близько 11 280 (у 2021 році – 2 000) зразків шкідливого програмного забезпечення та своєчасно інформував банки України про виявлені інциденти кібербезпеки та зафіксовані спроби вчинення кібератак. До платформи обміну інформацією про актуальні кіберзагрози “Malware Information Sharing Platform & Threat Sharing” (MISP-NBU), якою активно користуються банки, ми надіслали близько 300 повідомлень про кіберінциденти та індикатори кіберзагроз.

Ми активно протидіяли значному зростанню проявів кібершахрайства та кіберзлочинності, здебільшого пов’язаних з програмами надання державної та міжнародної фінансової допомоги громадянам України. Застосовуючи фішингові ресурси та ошукуючи громадян, зловмисники намагалися отримати доступ до їхніх персональних даних, інформації про їхні платіжні інструменти та кошти на рахунках.

Завдяки безперервному моніторингу кіберпростору в 2022 році CSIRT-NBU виявив та ініціював блокування близько 4 500 фішингових ресурсів, стилізованих під урядові портали Кабінету Міністрів України, мобільний застосунок “Дія”, “єДопомога”, використовували айдентику і логотипи українських банків та платіжних сервісів. Для поширення фішингових повідомлень зловмисники також активно використовували соціальні мережі та месенджери [Мета (Фейсбук), Телеграм], їхні канали, боти, групи.

Масштаби кіберзагроз такого типу спонукали нас розробити та впровадити систему фільтрації (блокування) шкідливих

доменів на рівні національних провайдерів телекомунікаційних послуг України, яка сьогодні працює як загальнодержавна – у складі Національного сервісу доменних імен (DNS).

Також, щоб нагадати українцям базові правила безпеки здійснення безготівкових та онлайн-платежів, у 2022 році повторно проведено Всеукраїнську інформаційну кампанію з платіжної безпеки ШахрайГудбай. Цю кампанію ми реалізували разом із Департаментом кіберполіції Національної поліції України, а також за підтримки:

- Міжнародної фінансової корпорації (IFC) у партнерстві з Державним секретаріатом Швейцарії з економічних питань (SECO) та Фондом ефективного врядування Великобританії;
- Міністерства цифрової трансформації України.

Упродовж 2022 року ми продовжували активну співпрацю з європейськими та американськими інституціями, які працюють у сфері забезпечення кібербезпеки. Це дало змогу:

- отримати допомогу в питаннях організації кібербезпеки та кіберзахисту банківського й фінансового секторів України під час війни;
- вдосконалити роботу Центру кіберзахисту та CSIRT-NBU в умовах невпинно зростаючої кількості та складності кіберзагроз;
- адаптувати та удосконалити інструменти реагування та протидії на кіберінциденти.

Також ми встановили вимоги до функціонування системи кіберзахисту в банківській системі України на виконання норм Закону України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” та Стратегії кібербезпеки України (затвердженої Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021).

Зокрема, унормовано питання організації і забезпечення кіберзахисту в банківській системі України та визначено:

- основні засади функціонування системи кіберзахисту в банківській системі;
- принципи забезпечення інформаційного обміну між Центром кіберзахисту та банками;
- вимоги стосовно заходів забезпечення кіберзахисту об’єктів критичної інформаційної інфраструктури в банківській системі;
- вимоги щодо проведення незалежного аудиту інформаційної безпеки в банківській системі.

Відповідні норми містить Положення про організацію кіберзахисту в банківській системі України, затверджене постановою Правління Національного банку від 12 серпня 2022 року № 178, та Положення про визначення об’єктів критичної інфраструктури в банківській системі України, затверджене постановою Правління Національного банку України від 30.11.2020 № 151 (зі змінами).

На виконання норм Закону України “Про платіжні послуги” вимоги та заходи щодо забезпечення захисту інформації, кіберзахисту

та інформаційної безпеки поширено на нові об’єкти платіжної інфраструктури, а саме – на надавачів платіжних послуг. Це сприятиме посиленню рівня захищеності та ефективності роботи платіжних систем. Відповідні зміни ми внесли до Положення про захист інформації та кіберзахист учасниками платіжного ринку³⁰.

Для посилення протидії картковому шахрайству ми розробили та надіслали банкам та іншим учасникам платіжного ринку рекомендації для зниження ризику шахрайських операцій, що описують питання організації роботи в системах дистанційного обслуговування, забезпечення безпеки мобільних застосунків, роз’яснюють норми відповідних законодавчих і нормативно-правових документів.

Також ми врегулювали питання використання банками України хмарних послуг. На період дії воєнного стану та упродовж двох років після його скасування банки отримали право здійснювати оброблення, зберігання персональних даних, а також інформації, що містить банківську таємницю, із застосуванням хмарних сервісів, що надаються з використанням обладнання, яке розташовано на території Європейського Союзу, Великої Британії, Сполучених Штатів Америки або Канади. Це розширить можливості забезпечення стабільного функціонування банківської системи України під час війни. Відповідні норми містить постанова Правління Національного банку від 08 березня 2022 року № 42 “Про використання банками хмарних послуг в умовах воєнного стану в Україні”.

³⁰ Затверджене постановою Правління Національного банку від 19 травня 2021 року № 43.

На виконання вимог Закону України “Про критичну інфраструктуру” ми посилили заходи регуляторного впливу на банки України з питань організації та забезпечення кіберзахисту та інформаційної безпеки. Так, визначено заходи впливу за порушення банками законодавства України з питань захисту критичної інфраструктури, кіберзахисту та інформаційної безпеки у вигляді письмового застереження, штрафу в розмірі 0,01% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку, віднесення банку до категорії проблемних (зміни до Положення про застосування Національним банком України заходів впливу, унесені постановою Правління Національного банку України від 04 серпня 2022 року № 169).

У 2022 році ми й далі працювали над розвитком систем дистанційного обслуговування клієнтів банків, зокрема за рахунок збільшення кількості банків – кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг та поширення електронних довірчих послуг у банківській системі України. Упродовж року статусу кваліфікованих надавачів на підставі рішення засвідчувального центру набули ще три банки: АТ “ТАСКОМБАНК”, АТ “ПРАВЕКС БАНК” та АБ “УКРГАЗБАНК”.

Станом на кінець 2022 року Національний банк та вже 10 українських банків є кваліфікованими надавачами електронних довірчих послуг, сформувавши за 2022 рік 7,25 млн чинних сертифікатів кваліфікованого електронного підпису. Це на 2,15 млн більше порівняно з 2021 роком. Водночас кількість створених

клієнтами банків електронних підписів у 2022 році становила 1,47 млрд.

З метою прискорення процесів європейської інтеграції України ми врегулювали питання визнання в банківській системі України кваліфікованих електронних довірчих послуг, які надаються в Європейському Союзі (постанова Правління Національного банку України від 07 липня 2022 року № 140 “Про визнання іноземних кваліфікованих електронних довірчих послуг у банківській системі України та при здійсненні переказу коштів”). Таке рішення забезпечить сумісність банківської системи України із системою Європейського цифрового простору та ринку європейських цифрових послуг, що, безумовно, сприятиме подальшому розширенню обсягу банківських послуг, зростанню кола клієнтів українських банків та сталому розвитку ринку фінансових послуг загалом.

Особливу увагу приділено забезпеченню належного рівня кіберзахисту та надійності інформаційних ресурсів, функціонування яких ми власне й забезпечуємо, та які мають загальнодержавне значення.

Так, посилено інформаційну безпеку та кіберзахист Системи BankID Національного банку завдяки впровадженню додаткових вимог до систем захисту інформації, засобів захисту мережі та інших засобів захисту інформації під час перевірки претендентів на приєднання до системи³¹.

Ми здійснювали постійний “online Fraud моніторинг” платіжних карток НПС “ПРОСТІР” щодо виявлення можливих шахрайських операцій з ними. Отримана інформація опрацьовувалася разом із підрозділами безпеки банків та правоохоронними органами України. За результатами цієї роботи CSIRT-NBU разом із правоохоронними органами [вдалося викрити злочинну групу шахраїв](#).

Упродовж 2022 року ми здійснювали перевірки за фактами шахрайства з використанням платіжних карток українських банків, зокрема за заявами громадян України. Факти правопорушень та отримана інформація згідно із законодавством України направлялася до правоохоронних органів України. Крім того, упродовж 2022 року постійно опрацьовувалися запити за фактами шахрайства в платіжних системах від Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Державного бюро розслідувань, міжнародних правоохоронних органів та інших організацій.

У 2022 році відбувся зовнішній аудит відповідності інфраструктури SWIFT Національного банку положенням Концепції забезпечення безпеки користувачів SWIFT (Customer Security Controls Framework – CSCF) v2022, що підтвердив впровадження нами усіх обов’язкових елементів контролю відповідно до вимог CSCF v2022.

Приймаючи усі виклики та реагуючи на загрози, що постали перед нами і банками України в умовах воєнного стану у зв’язку з повномасштабною агресією російської

³¹ Порядок приєднання абонентів до Системи BankID Національного банку України та припинення їх участі в системі, затверджений від 30 грудня 2022 року (зі змінами), затвердженого Рішенням Ради Системи BankID Національного банку України протокол від 26.03.2020 (зі змінами).

федерації проти України, забезпечено виконання належних заходів контролю за дотриманням вимог щодо кіберзахисту, інформаційної безпеки, надання електронних довірчих послуг банками України, зокрема щодо здійснення виїзних та безвиїзних заходів контролю, унормованих постановою Правління Національного банку України від 16 січня 2021 року № 4.

Також з огляду на умови і пріоритети функціонування банків України упродовж 2022 року ми зосередили увагу на можливостях удосконалення ризик-орієнтованого підходу до здійснення безвиїзного спеціалізованого нагляду за забезпеченням кіберзахисту, інформаційної безпеки, надання електронних довірчих послуг банками України. Зокрема, напрацьовано методологічне підґрунтя для подальшої уніфікації критеріїв і алгоритмів прелімінарного оцінювання банків у предметній сфері, актуалізувано зони наглядової уваги і розвитку.

З

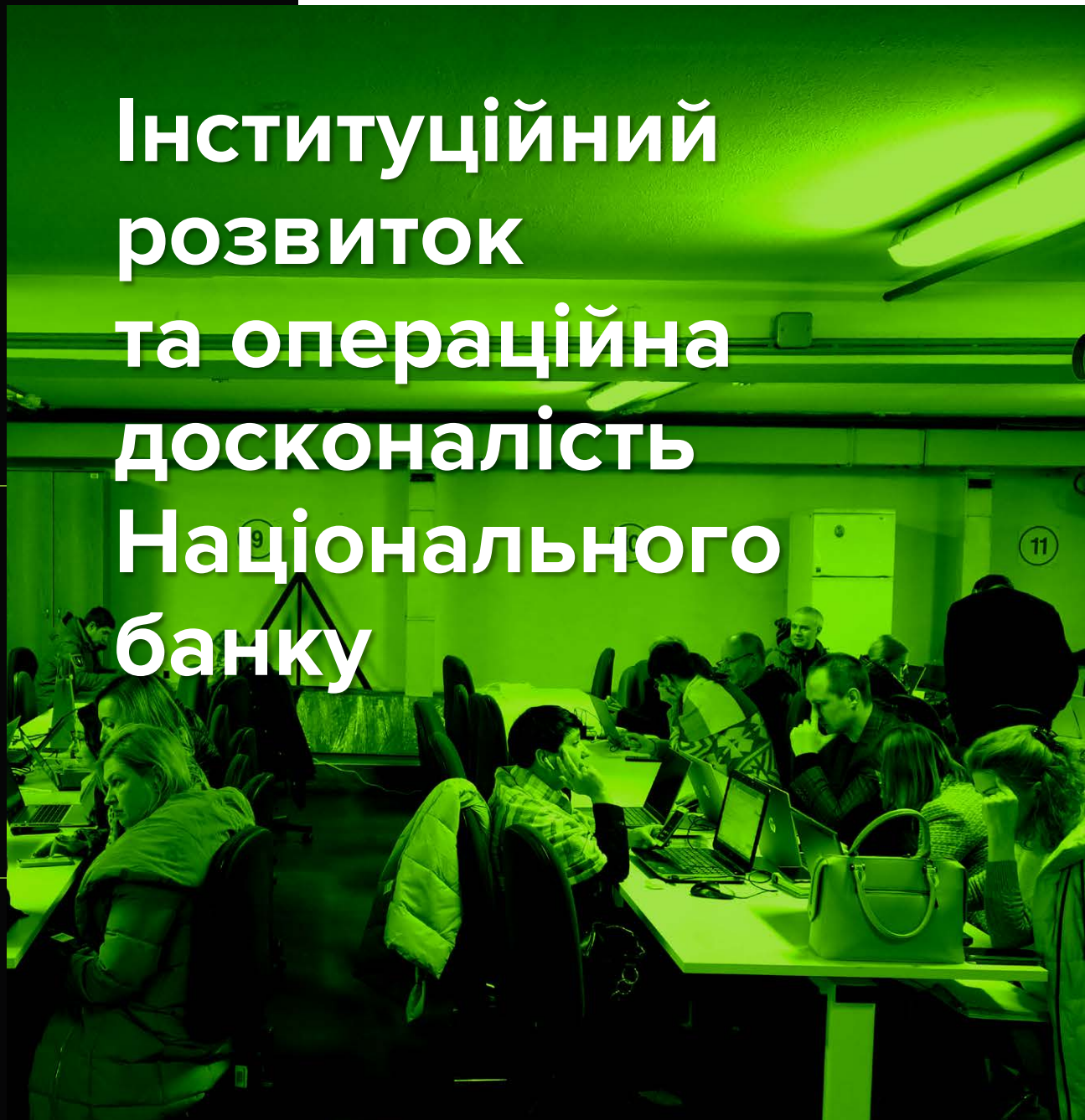
Ціль 9.
Підвищення операційної ефективності роботи

Ціль 10.
Партнерство та комунікація зі стейкхолдерами

Ціль 11.
Цифрова трансформація Національного банку

Ціль 12.
Національний банк – найкращий роботодавець

Інституційний розвиток та операційна досконалість Національного банку

ПІДВИЩЕННЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ

Розвиток проєктного управління

У 2022 році наше проєктне управління переважно було зосереджене на оперативному реагуванні на зміни, спричинені розгортанням повномасштабної війни в країні, та координації дій учасників проєктів.

Проведено оперативний аудит портфеля проєктів Національного банку, щоб зрозуміти можливість подальшої їхньої реалізації у зв'язку з обмеженістю ресурсів, зумовленою воєнним станом, як людських, так і фінансових. За результатами такого аудиту 20% проєктів призупинено, щодо інших – відбулася актуалізація планування та перерозподіл ресурсів, проте їхня реалізація продовжується.

Водночас ми забезпечили додаткове посилення синхронізації проєктів (щодо цілей, ключових результатів та термінів) зі стратегічними документами Національного банку, які також перевірені

на релевантність зазначених у них завдань, урахувавши вплив воєнного стану.

Також ми вдосконалювали методологію та підходи до проєктного управління. Так, посилено контроль за очікуваними ефектами від продукту проєкту, зокрема виконанням фінансових показників, що плануються на початку кожного проєкту. Такий підхід дасть змогу чіткіше планувати очікування від продукту проєкту та оперативніше коригувати фактичний стан роботи продукту проєкту у разі виникнення розбіжностей.

Крім того, упродовж 2022 року ми здійснювали своєчасний моніторинг та оперативне реагування на ризики, що виникали під час підготовки проєктів, через роботу Керуючих команд програм, проєктів та Комітету з управління змінами, що дало змогу не втрачати темпів реалізації проєктів.

Система управління процесами Національного банку України

Організація якісного виконання функцій та реалізація Стратегії Національного банку до 2025 року ґрунтується на процесному підході. Станом на кінець 2022 року ми виокремили 283 процеси, що функціонують у Національному банку.

На нашу думку, досягнення стратегічних цілей безпосередньо залежить від того, наскільки

ці процеси будуть відомими, погодженими, зрозумілими, вимірюваними та контрольованими.

Саме тому ми неухильно підвищуємо рівень управління процесами та регулярно проводить самооцінку рівня зрілості через опитування фокус-групи, до якої входять керівники та працівники Національного банку.

Так, за результатами оцінки рівня зрілості, проведеної у 2022 році, визначено, що рівень зрілості процесного управління в Національному банку становить 3,76 бала із 5 можливих. Згідно з моделлю BPM (Business Process Maturity Model) він визначається як “Стандартизований” з наближенням до “Передбачуваного”.

Прагнучи безперервно підвищувати рівень процесної культури та зрілості процесного управління, розроблено план розвитку культури управління процесами, спрямований на плідну взаємодію між усіма підрозділами Національного банку щодо подальшого вдосконалення процесного підходу, та який передбачає контроль за ефективністю його реалізації.

Внутрішній аудит

У 2022 році Департамент внутрішнього аудиту забезпечив безперервне виконання своїх завдань та функцій відповідно до вимог Закону України “Про Національний банк України”.

Так, Департамент внутрішнього аудиту впродовж 2022 року оцінював та сприяв удосконаленню процесів корпоративного управління, управління ризиками та внутрішнього контролю Національного банку через проведення аудиторських перевірок.

Всього за 2022 рік в Національному банку проведено 22 аудиторські перевірки ефективності процесів управління ризиками, внутрішнього контролю та виконання управлінських функцій, що забезпечуються структурними підрозділами Національного банку, за основними напрямками діяльності структурних підрозділів. Зокрема це були перевірки на виконання рекомендацій, наданих МВФ за результатами оцінки захисних механізмів, та відповідно до положень Меморандуму про економічну і фінансову політику з МВФ. Перевірки здійснювалися згідно з Планом проведення внутрішнього аудиту в структурних підрозділах Національного банку України в 2022 році, затвердженим Радою Національного банку.

Планові аудиторські перевірки охопили всі функціональні напрями нашої діяльності та здійснювалися із застосуванням процесного та ризик-орієнтованого підходів до об’єктів аудиту.

У 2022 році Департамент внутрішнього аудиту регулярно взаємодіяв з Аудиторським комітетом Ради Національного банку, Радою Національного банку та Правлінням Національного банку: інформував про результати проведених перевірок та виявлені ризики. З метою оцінки ефективності внутрішнього контролю

матеріали аудиторських перевірок упродовж 2022 року неодноразово долучалися до розгляду відповідних питань на засіданнях Аудиторського комітету Ради Національного банку.

Упродовж 2022 року також виконувалася Комплексна програма забезпечення та підвищення якості внутрішнього аудиту, що включала програму постійного професійного розвитку аудиторів у межах Школи внутрішнього аудиту Національного банку.

Нагадаємо, що раніше зовнішніми незалежними експертами була підтверджена якість внутрішнього аудиту Національного банку. Так, відповідність внутрішнього аудиту міжнародним стандартам професійної практики внутрішнього аудиту, як того вимагає Закон України “Про Національний банк України”, підтверджена звітом та висновками незалежних експертів Центрального банку Нідерландів за результатами зовнішнього оцінювання.

Також за результатами незалежного зовнішнього оцінювання відзначено зрілість, істотний прогрес та суттєве вдосконалення функцій внутрішнього аудиту в Національному банку. Отримано найвищу серед можливих оцінку якості внутрішнього аудиту – “Рівень 5: Оптимізуючий” – за шкалою оцінювання для організацій державного сектору (включаючи центральні банки), що визначає найвищі стандарти, принципи та вимоги до ефективного внутрішнього аудиту.

ПАРТНЕРСТВО ТА КОМУНІКАЦІЯ ЗІ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ

Інституційні відносини з українськими стейкхолдерами

Безпекові виклики 2022 року мали значний вплив на нашу взаємодію зі стейкхолдерами. Швидке ухвалення рішень, оперативна взаємодія, нові канали комунікацій зі стейкхолдерами стали критично важливими складовими інституційної взаємодії.

Розбудова інституційних відносин спрямовувалася на вирішення пріоритетних завдань в умовах воєнного стану, таких як: підтримка уряду та профільних міністерств, представників фінансового фронту, збереження безперервності роботи банківської системи та підтримка бізнесу.

Ретельна та послідовна робота з банками дала результати стійкості банківської системи до викликів війни. Після перших ракетних атак на енергетичну інфраструктуру країни восени на регулярних зустрічах із представниками банків, присвячених безперервності роботи банківської

системи, ми ініціювали створення об'єднаної мережі відділень банків України, які можуть працювати та надавати потрібні послуги клієнтам навіть під час блекауту – POWER BANKING.

У переддень початку наступу російської армії, 23 лютого 2022 року, разом із Незалежною асоціацією банків України (НАБУ) ми провели конференцію “Два роки після СПЛІТу: реалії сьогодення та перспективи розвитку”. Попри війну, ми продовжували діалог із представниками небанківських фінансових установ на регулярній основі.

Також ми підтримували постійний зв'язок із представниками бізнесу. Загалом за 2022 рік проведено понад 20 зустрічей з представниками бізнес-спільноти.

На початку 2022 року відбулася зустріч з представниками Американської торговельної палати (АСС) та Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА), під час якої ми поінформували щодо стану макроекономічної ситуації, інфляційного звіту та інфляційних очікувань, ситуації на валютному ринку України, планів та перспектив щодо розвитку ринку страхування.

01 лютого 2022 року Голова Національного банку взяв участь в регулярній щорічній зустрічі із членами Американської торговельної палати Annual General Members Meeting.

08 червня 2022 року заступник Голови Національного банку Олексій Шабан взяв участь у першому заході із серії заходів у межах загальноєвропейського онлайн-хакатону “Hack for Ukraine”, організованих Українською асоціацією фінтех та інноваційних компаній у співпраці з Європейською асоціацією цифрових фінансів (EDFA) та Європейською комісією.

У вересні 2022 року відбулася зустріч заступників Голови Національного банку Олексія Шабана та Ярослава Матузки із експертами банків - членів Форуму провідних фінансових установ (FLIFI) щодо питань роботи банків у воєнний період, а також здійснення валютного регулювання.

У листопаді 2022 року перша заступниця Голови Національного банку Катерина Рожкова взяла участь у 6-му щорічному Ukrainian Investment Roadshow, яке проходило у Лондоні, де обговорювалися питання стійкості українського бізнесу. Під час свого виступу Катерина Рожкова розповіла про наші кроки для забезпечення фінансової стійкості та плани щодо роботи банків на найближче майбутнє. Також у листопаді наші спікери виступили на Конференції FinTech Ukraine 2022, де із учасниками обговорили питання щодо ліцензування, нагляду та методології роботи ринку фінансових компаній.

Голова Національного банку Андрій Пишний та його заступник Олексій Шабан 19 листопада 2022 року в Херсоні відвідали відділення Ощадбанку та ПриватБанку, які за лічені дні після звільнення міста першими налагодили повноцінне функціонування та почали обслуговувати клієнтів. Андрій Пишний вручив колективам обох банків срібні пам'ятні знаки "Національний банк України" та подяки Голови Національного банку.

21 листопада 2022 року в День Гідності та Свободи в Харкові Голова Національного банку провів нараду із представниками банківської спільноти та презентував пам'ятну медаль "Місто героїв – Харків".

У листопаді 2022 року Голова Національного банку виступив на Загальних Щорічних Зборах Європейської Бізнес Асоціації.

Упродовж року також ми приділяли значну увагу потребам волонтерського руху. У серпні 2022 року відбулася зустріч першої заступниці Голови Національного банку Катерини Рожкової із представниками волонтерських організацій, де обговорювалися питання валютних обмежень та забезпечення закупівлі потрібних для військових товарів через рахунки волонтерів. У грудні 2022 року наш представник виступив на саміті "ЗСУ та Волонтери – шлях нескорених".

Також ми брали активну участь у роботі Національної ради з відновлення України від наслідків війни (далі – Національна рада), створеної Указом Президента України від 21 квітня 2022 року № 266/2022. Голову Національного банку призначено одним з кураторів робочої групи Національної ради за напрямом "Функціонування фінансової системи, її реформування". Упродовж квітня–вересня 2022 року Голова Національного банку, його заступники, а також наші профільні експерти взяли участь у понад 20 засіданнях робочої групи та її підгруп. Наші пропозиції, підготовлені відповідно до Стратегії Національного банку, Стратегії розвитку фінансового сектору та адаптовані під нові безпекові виклики, детально обговорені з експертним середовищем, профільними комітетами Верховної Ради України, Міністерством фінансів України, Офісом Президента України та іншими стейкхолдерами і лягли в основу відповідного розділу проєкту Плану відновлення України.

Наша участь у законотворчій діяльності, що є невід'ємною частиною нашого функціонування, спрямована на впровадження кращої світової практики у вітчизняне законодавство, що регулює фінансовий сектор.

Підтвердженням цього стала участь наших топменеджерів у роботі профільного комітету Верховної Ради України. Так, 25 разів наші представники брали участь у засіданнях комітету.

Результатом активної співпраці з Верховною Радою України стало ухвалення важливих для фінансового сектору законів, що, зокрема, розроблялися безпосередньо нами або за нашої активної участі чи враховують наші пропозиції.

Так, у 2022 році за нашої ініціативи здійснено оновлення законодавчої бази, що регулює діяльність на фінансовому ринку в умовах воєнного стану. Зокрема, підготовлено і передано народним депутатам пропозиції щодо таких Законів України:

- "Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни" № 2115-IX від 03 березня 2022 року;
- "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану" № 2118-IX від 03 березня 2022 року;
- "Про внесення змін до Податкового кодексу та інших законодавчих актів щодо дії норм на період воєнного стану" № 2120-IX від 15 березня 2022 року;

- “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв’язку із введенням воєнного стану в Україні” № 2463-IX від 27 липня 2022 року;
- “Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання простроченої заборгованості у період дії воєнного стану в Україні” № 2459-IX від 27 липня 2022 року;
- “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей виведення з ринку системно важливого банку в умовах воєнного стану” № 2643-IX від 06 жовтня 2022 року;
- “Про внесення змін до Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” щодо захисту фінансової системи України від дій держави, яка здійснює збройну агресію проти України, та адаптації законодавства України до окремих стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і вимог Директиви ЄС 2018/843” № 2736-IX від 04 листопада 2022 року;
- “Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо підтримки позичальників, майно яких було знищено або зазнало пошкоджень внаслідок збройної агресії російської федерації проти України” № 2823-IX від 01 грудня 2022 року.

- “Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб” № 2180-IX від 01 квітня 2022 року.

Крім зазначених вище законопроектів, минулого року ми здійснювали представлення позиції під час опрацювання парламентом й інших законопроектів, зокрема Закону України “Про хмарні послуги”, Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту” щодо забезпечення ефективного функціонування експортно-кредитного агентства”, Закону України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування діяльності з торгівлі валютними цінностями у готівковій формі”, Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення порядку подання інформації, необхідної для проведення фінансового моніторингу”, Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правових засад провадження аудиторської діяльності в Україні”, Закону України “Про гарантування речових прав на об’єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому”, Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перших кроків дерегуляції бізнесу шляхом страхування цивільної відповідальності”, Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо підвищення ефективності санкцій, пов’язаних з активами окремих осіб”.

Стратегічні комунікації під час війни

Стратегічні комунікації у мирний час ми спрямовували на досягнення трьох головних цілей: зміцнення довіри до Національного банку, максимізацію впливу політики регулятора на поведінку цільових аудиторій, зниження рівня невизначеності в економіці через надання інформації, потрібної для ухвалення зважених рішень.

З початку 2022 року акценти змінилися – комунікаційна функція адаптувалася до роботи в умовах нагнітання панічних настроїв напередодні можливого на той момент вторгнення росії та зосередилася на підготовці різних сценаріїв антикризових комунікацій.

З початком повномасштабного вторгнення рф перед Національним банком постали нові масштабні комунікаційні виклики, які потребували системної реакції для злагодженої та ефективної роботи у воєнний час і забезпечення фінансової оборони країни. І найважливішим було подолати перший шок та забезпечити безперервність комунікацій у режимі 24/7. Команді це вдалося, зокрема завдяки попередній підготовці. Важливу роль зіграла і злагоджена робота у дистанційному режимі, яка була відпрацьована ще під час розгортання пандемії COVID-19.

Комунікаційна активність в основному зосередилася на трьох основних напрямках:

1) Забезпечення фінансової стабільності.

Комунікації у перші дні повномасштабної війни були спрямовані на мінімізацію панічних настроїв, що могло б похитнути стабільну роботу банківської системи і всього фінансового сектору. Наприклад, з метою не допустити масового зняття готівки з банкоматів чи заощаджень, зберегти довіру до гривні та банківської системи, ми роз'яснювали населенню та учасникам фінансового ринку причини та цілі антикризових заходів регулятора, порядок роботи банків і небанків під час воєнного стану, можливості обміну готівкової гривні на місцеву валюту для українців за кордоном.

Для того, щоб українцям було зручно шукати всю актуальну інформацію про особливості роботи фінансової системи під час війни, у березні 2022 року ми запустили сайт “Фінансова оборона України” (<https://promo.bank.gov.ua/fin-defense/>). Він складається із дев'яти тематичних розділів: гривня, іноземна валюта, картки, перекази, кредити, депозити, страхування, шахрайства та інше. Користувачами сайту стали не тільки громадяни, які проживають в Україні, але і українці, які змушені були виїхати за кордон.

Разом із сайтом ми запустили інформаційну кампанію “Фінансова оборона України”, під час якої інформували про актуальні рішення регулятора.

Зі зміною фінансово-економічної ситуації в країні, ситуації на фронті та дій агресора, поточних потреб населення і відповідною реакцією на них в політиці Національного банку, змінювалися і акценти та ключові напрямки в наших комунікаціях.

Наприклад, після підвищення у червні 2022 року облікової ставки до 25% та корекції офіційного курсу гривні ми сконцентрувалися на роз'ясненні причин та наслідків цих рішень, підтримці зусиль Національного банку, спрямованих на збільшення привабливості гривневих активів та зниження тиску на валютному ринку, стабілізацію курсових очікувань бізнесу і населення, звуження простору для спекуляцій на різниці між офіційним і готівковим курсами, обмеження обсягів емісійного фінансування і в кінцевому підсумку на перехід від стратегії виживання до стратегії зміцнення.

А з початком масованих ракетних атак ворога на енергетичну інфраструктуру України значна увага наших комунікацій зосередилася на підтримці ініційованого Національним банком проекту для посилення захисту банківської системи в умовах загрози блекауту – створенні спільної банківської мережі POWER BANKING.

2) Сприяння фінансовій підтримці держави.

Комунікації у цьому напрямі концентрувалися на можливостях здійснення фінансової допомоги ЗСУ та на вирішення гуманітарних потреб, включно з міжнародною аудиторією, через відкриті в НБУ спецрахунки, через придбання військових облігацій, допомогу іноземних партнерів.

Так, у перший же день повномасштабної війни ми відкрили спеціальний рахунок для збору коштів на підтримку Сил оборони України, який у травні

2022 року був інтегрований у фандрейзингову платформу United24, що стартувала за ініціативи Президента України Володимира Зеленського. Усі кошти, що акумулюються на спецрахунку, ми переказуємо до військових відомств (за їхніми запитамі та погодження Міністерства оборони України), які надалі самостійно розподіляють кошти.

З 27 лютого 2022 року ми постійно інформуємо громадськість про стан цього спецрахунку, а також організуємо та підтримуємо ініціативи, спрямовані на збір коштів для потреб оборони.

Так, ми ініціювали проведення благодійної акції “Смілива гривня”. Упродовж трьох місяців (з 1 серпня до 31 жовтня минулого року) по всій Україні тривав збір монет номіналами 10, 50 копійок та 1, 2, 5 і 10 гривень. Сума зібраних коштів – майже 5 мільйонів гривень – перераховувалася на спецрахунок.

Також до Дня Незалежності України ми спільно з ПриватБанком провели благодійний збір коштів “Монета за донат для ЗСУ” – усі зібрані майже 8,6 мільйона гривень були перераховані на спецрахунок.

3) Протидія росії. Ми зайняли чітку та пряmlinіну позицію: росія – ворог, і наше завдання зробити все, що від нас залежить, для протидії російській агресії. У цьому напрямі ми активними комунікаціями підтримували політику НБУ, спрямовану на обмеження діяльності російських суб'єктів в Україні, звернення до міжнародних партнерів про припинення співпраці з рф у різних сегментах

фінансового ринку та запровадження до агресора нових санкцій, щоб позбавити додаткових джерел фінансування військових дій в Україні. І навіть запустили окремий історичний дискурс від Музею Грошей НБУ на противагу намаганням ворога спотворити історичні факти.

На виконання завдань за трьома напрямками комунікаційна команда у перші дні війни перевела в режим оперативного інформування 24/7 всі комунікаційні канали Національного банку, щоб забезпечити неперервність комунікацій в умовах значних безпекових ризиків.

Значно посилилася тенденція використання соціальних медіа як самостійного джерела новин, адже це найшвидший канал для інформування, що важливо в умовах, коли необхідно не допустити паніки серед аудиторії. Ми маємо офіційні акаунти у всіх основних соціальних медіа: Facebook, Instagram, YouTube, Telegram, Twitter. Також ми вирішили тимчасово відмовитися від чіткого розмежування тематики каналів на користь максимально швидкої публікації усіх новин НБУ. Завдяки задіянню усіх платформ ми, з одного боку, змогли донести інформацію від НБУ до максимальної кількості користувачів, з іншого – забезпечити безперебійну комунікацію, навіть у разі втрати якогось з каналів зв'язку з аудиторією.

Після II кварталу 2022 ми поступово повернулися до попереднього підходу з розмежування контенту за різними платформами.

Додатково також було забезпечено:

- щоденну розсилку новин Національного банку в Обласні військові адміністрації для інформування населення в регіонах;
- поширення новин національного банку серед населення каналами партнерів;
- розміщення роликів про умови фінансових послуг на моніторах потягів;
- сприяння в розміщенні центробанками інших країн на своїх сайтах інформації щодо умов обміну готівкової гривні на місцеву валюту.

Також було налагоджено оперативну комунікацію з Офісом Президента, органами державної влади, міжнародними донорами, іншими центробанками, банківською спільнотою, представниками бізнесу, загальноукраїнськими та міжнародними ЗМІ.

Деякі рішення Національного банку вимагали активних комунікацій для нових цільових аудиторій:

- понад 6 мільйонів українців, які вимушено виїхали за кордон через війну;
- волонтерів, які підтримують армію постачанням необхідного спорядження;
- ІТ-сектору, який став одним з основних джерел надходження валюти в Україну.

Загалом за 2022 рік ми опублікували 869 пресрелізів, дали ЗМІ 48 інтерв'ю та підготували 30 колонок спікерів Національного банку. Водночас активна комунікація через соцмережі посприяла суттєвому зростанню кількості підписників офіційних сторінок НБУ у всіх основних соціальних медіа. За 2022 рік приріст підписників становив для:

- Facebook – 16%
- Instagram – 50%
- Telegram – 292%
- Twitter – 74%
- Twitter_eng – 203%.

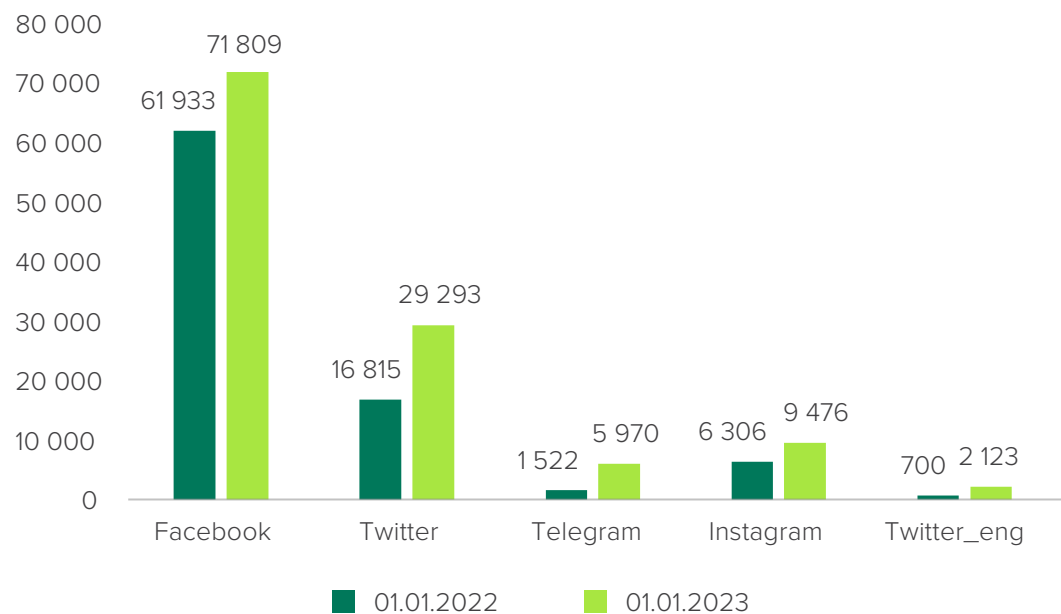
Такі системні та ґрунтовні комунікації допомогли забезпечити ефективну підтримку дій регулятора під час війни, мінімізувати панічні настрої населення, зберегти довіру до національної валюти та сприяли стабільній роботі фінансової системи.

Вебсайт Національного банку

За 2022 рік сайт Національного банку відвідали 24,5 млн користувачів. Для порівняння: у 2021 році цей показник сягав 4,7 млн користувачів. У 2022 році загальна аудиторія сайту досягла п'ятирічного максимуму. Значення на цьому рівні зафіксовано уперше за всю історію збору даних.

Найзатребуванішою на сайті НБУ стала інформація про спеціальні рахунки на підтримку Збройних Сил України та постраждалих від російської агресії, на неї припало 48% переглядів. У лідерах перегляду також сторінки про курс гривні, збірна новина з усіма офіційними повідомленнями НБУ, а також розділи Фінансові ринки і Новини.

Кількість підписників

Фінансова грамотність

У сфері фінансової грамотності ми концентрувалися не лише на інформуванні про специфіку роботи фінансового сектору під час війни та благодійних ініціативах на підтримку оборони України, але й на продовженні підвищення рівня фінансової грамотності населення.

З метою захисту прав позичальників та поліпшення знань громадян про кредитні послуги, їхні права та обов'язки Національний банк додатково провів інформаційну кампанію “Знай свої права. Кредити”. До кампанії долучилося понад 50 партнерів, разом з якими нам за три місяці вдалося доставити 6 мільйонів меседжів до цільової аудиторії.

У розвитку фінансової грамотності з'явився новий потужний напрям – підготовка педагогів до викладання у школах дисципліни “Підприємництво та фінансова грамотність”. Цей предмет у 2025 році вводиться в усіх школах України для 8 класів, а з 2026 року стартує для 9 класів.

Щоб підготувати педагогів до викладання цієї дисципліни, цього року ми запустили спеціалізований сайт – Центр фінансових знань “Талан”. На сайті розміщено багато корисних матеріалів для проведення уроків, а також публікуються анонси наших заходів, які можуть безкоштовно відвідувати педагоги, їхні учні та студенти.

Також ми провели літню школу для педагогів на базові фінансові теми. Школа складалася із 18 лекцій. Її успішно завершили 264 педагога зі всієї України. Ще понад 3 000 педагогів зареєструвалися на наступний набір до Школи.

Окремим новим напрямом для нас стала робота над благодійними проектами.

Культура благодійності є складовою фінансової культури, тому ми вбачаємо необхідність розвивати її серед молоді. У листопаді 2022 року ми доєдналися до міжнародного благодійного руху #ЩедрийВівторок та провели для педагогів Школу благодійності. Для педагогів організовано 18 виступів від спікерів Національного банку, благодійних фондів, громадських організацій.

На Школу зареєструвалось понад 2 400 педагогів, 1 429 – відвідали вебінари онлайн, решта проходили навчання дистанційно, переглядаючи записи вебінарів.

Після Школи благодійності ми запустили проєкт «Марафон добрих справ». Це освітня ініціатива, де діти та молодь навчаються благодійництву, роблять добрі справи та діляться ними в соціальних мережах. До Марафону долучилося 679 навчальних закладів: 75 закладів дошкільної освіти, 501 заклад шкільної освіти, 9 закладів позашкільної освіти, 25 закладів професійної (професійно-технічної) освіти, 21 заклад фахової передвищої освіти, 10 закладів вищої освіти, 38 інших закладів. Учасники Марафону зробили 3 526 добрих справ за 2022 рік. 70% із них – допомога Армії.

Всього упродовж 2022 року у межах підвищення фінансової грамотності населення ми організували 18 освітніх проєктів.

Моніторинг і аналітика медіаполя

Попри війну ми продовжували вдосконалювати різноманітні аспекти забезпечення ефективності стратегічних комунікацій.

Зокрема ми:

- вдосконалили та розширили лінійку інформаційно-аналітичних продуктів з метою забезпечення якісного і своєчасного інформування визначених споживачів інформації та підвищення якості підготовки рішень, що ухвалюються;
- забезпечили інтеграцію результатів аналізу медіаполя та рекомендацій на їхній основі у процес ухвалення рішень у відповідних сферах, а також у цикл планування стратегічних комунікацій Національного банку;
- вдосконалили підходи до антикризового реагування з урахуванням активізації інформаційно-психологічних заходів противника, спрямованих на підрив фінансової стабільності держави та провокування недовіри до національної валюти України, банківської системи та Національного банку;
- вдосконалили підходи та інструменти моніторингу медіаполя для забезпечення оперативного інформування визначених споживачів інформації та своєчасного реагування на виявлені проблемні ситуації;
- впровадили щоденну оцінку змін ступеня прояву ідентифікованих ризиків та оцінку потенційного впливу чутливих питань, що входять до сфер відповідальності Національного банку, або можуть здійснити негативний вплив на ці сфери чи діяльність регулятора;
- посилили аналіз ефективності монетарних комунікацій, насамперед щодо вивчення очікувань та реакції стейкхолдерів за ухваленими Національним банком рішеннями з монетарної політики;

- посилили моніторинг соціальних мереж в напрямі вивчення громадської думки та експертних оцінок стосовно рішень і політики Національного банку, а також своєчасної ідентифікації проблемних питань у користувачів фінансових послуг і їх донесення до уповноважених підрозділів регулятора;
- впровадили нові додаткові метрики, що підвищили якість і повноту оцінки ефективності наших комунікацій.

Внутрішні комунікації НБУ

Ще до початку повномасштабного вторгнення команда внутрішніх комунікацій розпочала впроваджувати проекти з інформування працівників про підготовку та порядок дій у разі настання надзвичайних ситуацій.

Після 24 лютого діяльність внутрішніх комунікацій була сфокусована на кількох напрямках: інформування про поточний стан справ в Національному банку, комунікаційна підтримка працівників, які опинилися на різних локаціях в Україні та за кордоном, підготовка оперативних повідомлень на вимогу обставин, в яких колектив виконував завдання. Водночас ми дбали про постійну залученість працівників до проектів підтримки як ЗСУ, зокрема і колег, які боронять Україну в різних підрозділах Сил оборони, так і людей, які постраждали від війни.

З цієї метою були розроблені та реалізовані:

- комунікації щодо взаємодії Голови/Правління з командою: звернення, зустрічі, влог Голови.
- інформаційна кампанія “Знати, розуміти, діяти” – інформування працівників про підготовку, порядок дій у разі настання

надзвичайних ситуацій, більше 20 публікацій в розрізі різних тем, розроблена сторінка з корисними матеріалами на внутрішньому порталі НБУ, та практикум для закріплення знань по кампанії;

- комунікаційна підтримка роботи внутрішніх оперативних штабів з різних напрямів – розроблені комунікації, пам’ятки про місця перепочинку, дитячі кімнати на локаціях НБУ, інструкції, протоколи;
- супровід проектів “Допомога захисникам України”, “Допоможи колезі”, крім того, ініційовано та реалізовано благодійну акцію для ЗСУ: відеоролик та подарунки захисникам;
- комунікаційний проект з психологічної допомоги працівникам у межах співпраці зі страховою компанією.
- комунікаційний проект “Як ти?” з розповідями працівників про досвід перших днів після повномасштабного вторгнення: життя в окупації, виїзд за кордон тощо.

Також розпочато новий комунікаційний спецпроект про підрозділи Національного банку “Як все влаштовано”.

Серед інших задач – вдосконалені існуючі канали внутрішньої комунікації. Зокрема, на внутрішньому порталі розширено функціонал окремих блоків/сервісів, додані нові розділи/блоки: розділ “Відео», “Відеозаписи лекцій”, “Донат на рахунок”, спеціальна сторінка “Знати, розуміти, діяти” тощо. Розроблено та впроваджено внутрішній інструмент отримання статистичних даних з ефективності внутрішніх комунікацій.

Європейська інтеграція та міжнародне співробітництво Національного банку України

Міжнародна діяльність Національного банку України у 2022 році сприяла забезпеченню передумов для утримання фінансового фронту країни. “Фінансова дипломатія” в умовах війни стала одним із ключових напрямів нашої діяльності.

Здійснені на міжнародному рівні заходи реалізувалися за двома основними напрямками: ініціювання надання допомоги від наших зарубіжних партнерів та заходи, спрямовані на ізоляцію країни-терориста з метою зменшення її можливостей для фінансування злочинної війни проти України.

Попри кардинальну зміну умов функціонування Національного банку, комунікація з іноземними партнерами не припинялася з моменту початку війни ні на день. Двосторонні зустрічі та консультації відбувалися з Національним банком Польщі, Банком Литви, Шведським Ріксбанком, Німецьким Федеральним банком, Національним банком Бельгії, Банком Англії, Федеральною резервною системою США, Національним банком Молдови, Нідерландським банком, Банком Франції та іншими партнерами, спроможними вплинути на важливі для України міжнародні рішення.

У перші дні війни ми надіслали до центральних банків та органів державного управління держав-партнерів запити щодо відключення банків РФ від системи SWIFT, блокування кореспондентських рахунків, заборону проведення операцій у рублях, припинення

поставок до рф та рб готівкової валюти, припинення операцій з картками платіжної системи “МІР”.

Крім цього, ми закликали банківські та страхові групи, дочірні установи яких працюють на ринку України, повністю припинити або на першому етапі суттєво скоротити свою діяльність на ринку держави-терориста.

Для посилення міжнародної ізоляції рф проведено комунікацію з міжнародними організаціями, членом яких є Національний банк, за результатами якої Міжнародна асоціація ринків капіталу (ICMA), Міжнародна мережа фінансової освіти Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD/INFE), Міжнародна мережа регуляторів кредитних спілок (ICURN), Міжнародна асоціація органів нагляду за страховим ринком (IAIS), Група банківських наглядовців країн Центральної та Східної Європи (BSCEE) призупинили членство російських учасників.

Також ми активно використовували участь у заходах міжнародних організацій для відстоювання своїх міжнародних інтересів, зокрема під час BIS Annual General Meeting, BIS High Level Meeting, BIS-NBP Working Party on Monetary Policy in Central and Eastern Europe, 22 International Conference of Banking Supervisors, Annual Conference of the Group of Banking Supervisors from Central and Eastern Europe, Vienna Initiative Full Forum, ICURN Annual Conference.

Окремим напрямом міжнародної діяльності стала участь у заходах, спрямованих на підвищення рівня інвестиційної привабливості України. Упродовж року наші експерти брали участь у таких авторитетних

інвестиційних заходах, як Bank of America Small Talks Symposium, Emerging Markets Credit Conference. Також ми провели низку зустрічей з експертами рейтингових агентств Scope Ratings, S&P Global Ratings, Fitch Ratings та Ratings and Investment Information для надання їм актуальної та достовірної інформації щодо економічної ситуації в Україні, реформ у фінансовому секторі та подальших планів для забезпечення фінансової стабільності в умовах війни.

Одним із заходів у відповідь на російське вторгнення в Україну став пошук механізму підтримки громадян України, які вимушені раптово шукати тимчасовий притулок за кордоном. Саме тому для створення рівних можливостей для обміну гривні на іншу валюту для забезпечення невідкладних життєвих потреб ми уклали угоди про обмін гривні з центральними банками Республіки Польща, Федеративної Республіки Німеччина, Королівства Бельгії, Королівства Нідерландів, Італійської Республіки, Латвійської Республіки, Республіки Мальти, Литовської Республіки, Королівства Швеції, Швейцарської Конфедерації, що дало змогу громадянам України за кордоном здійснити обмін гривні за фіксованим курсом Національного банку в межах визначеного угодами ліміту. Зважаючи на стабілізаційні процеси, що відбулися на фінансовому ринку в наступні місяці війни, обмінні операції за угодами згорнуто за взаємною згодою сторін до кінця 2022 року.

Загалом, попри воєнні дії, робота у сфері укладання договорів про міжнародне

співробітництво була динамічною – укладено понад 20 угод.

Упродовж року зберігалася практика зустрічей із представниками дипломатичного корпусу іноземних країн, під час яких обговорювалися важливі питання розвитку двосторонньої взаємодії та отримання Україною потрібної їй підтримки як у подальшому протистоянні ворогу, так і в післявоєнній відбудові.

Міжнародне технічне партнерство Національного банку (далі – МТП НБУ) набуло особливого значення у 2022 році:

- змінилася географія МТП НБУ через зміну геополітичних пріоритетів і до уваги береться військово-політичний аспект співпраці з іншими країнами;
- військовий стан в Україні дещо негативно позначився на кількості заходів МТП НБУ (зменшилася лише на 11%, якщо порівнювати з 2021 роком), однак підвищився попит на знання та досвід Національного банку щодо збереження фінансової стабільності та безперервності процесів в умовах війни;
- уперше взяли участь у Щорічній зустрічі робочої групи зі співробітництва центральних банків Комітету з міжнародних зв'язків країн ЄС та окремих розвинених країн;
- у зв'язку з набуттям Україною статусу кандидата на членство в ЄС та проактивною позицією Національного банку та України в установленні міжнародних зв'язків, а також прагненням міжнародних партнерів із розвитку надавати допомогу Національному банку збільшилася кількість проєктів та програм технічної допомоги, а також

допомоги від Європейського центрального банку (ЄЦБ) та фінансових регуляторів інших країн ЄС та Великобританії, Федерального резервного банку Нью-Йорка, Ізраїлю та Швейцарії.

Попри потребу зосереджуватися на оперативному врегулюванні критичних питань із забезпечення фінансової стабільності України, які спричинила військова агресія РФ, ми продовжували сприяти розвитку фінансового сектору країни та зміцнювати свою інституційну спроможність як регулятора.

У 2022 році для наших експертів найактуальнішими напрямками залучення технічної допомоги, а також найкращого міжнародного досвіду та спеціалізованих знань стали забезпечення фінансової стабільності під час війни, робота платіжних систем та впровадження інновацій у надзвичайних ситуаціях, регулювання та нагляд за небанківськими фінансовими установами, управління ризиками, впровадження монетарної політики, стратегічний розвиток, банківський нагляд та регулювання, ефективні комунікації, захист прав споживачів фінансових послуг тощо.

Основними нашими міжнародними партнерами з розвитку впродовж 2022 року залишалися МВФ, Група Світового банку, ЄС, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський центральний банк, а також центральні банки та регулятори фінансових ринків інших країн. Ми продовжили співпрацю з Агентством з міжнародного розвитку США (USAID) у межах реалізації проекту міжнародної технічної допомоги

“Кредитування сільськогосподарських виробників”, а також розпочали співпрацю за новим проектом “Реформування фінансового сектору в Україні”.

Разом з Європейським банком реконструкції та розвитку ми реалізували низку проектів і програм, зокрема “Реалізація адміністративної бази Закону про фінансову реструктуризацію”, “Офіс управління проектами при Національному банку України з метою реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору” та “Адаптація положень нормативної бази України та принципів нагляду до стандартів пруденційного нагляду ЄС у банківському секторі”. Також ми започаткували нові проекти: “Приведення у відповідність до стандартів ЄС нормативно-правової бази України щодо конфіденційності і професійної таємниці”, “Проектний офіс Національного банку для підтримки реалізації Стратегії фінансового сектору в Україні”.

За сприяння МВФ та Уряду Канади тривала співпраця в межах проекту “Розбудова інституційної спроможності Національного банку України”. Також ми посилили діалог із проектом технічної допомоги “Відновлення та стійкість фінансового сектору в Україні”, що фінансується Шведським агентством із питань міжнародної співпраці та розвитку (SIDA) та Світовим банком. Продовжилася співпраця і з Міжнародною фінансовою корпорацією в межах програми “Фінансова інклюзія для економічного зростання”, яка реалізується за фінансової підтримки Державного секретаріату Швейцарії з економічних питань (SECO), та Фондом ефективного врядування Великої Британії (GGF), а також із Женевським інститутом

міжнародних відносин та розвитку в межах Програми двосторонньої допомоги та посилення спроможності центральних банків (BCC), яка реалізується за фінансової підтримки SECO.

У 2022 році ми продовжили ініціативу просування сталого фінансування в Україні. Так, підписано Меморандум про взаєморозуміння з Програмою розвитку ООН, мета якого – створення підстав для співробітництва в забезпеченні стійкішого, інклюзивнішого та “зеленого” економічного зростання, включно із сприянням розвитку “зелених” фінансів та фінансів сталого розвитку, посилення стійкості фінансової системи України до екологічних, соціальних та управлінських ризиків.

Також представники Національного банку взяли участь у міжнародних заходах, організованих за цією тематикою міжнародними партнерами, зокрема, у Міжнародному форумі зі сталого розвитку, організованого під егідою Асоціації експертів зі сталого розвитку (ASDE), а також Форумі зі сталого фінансування, який проводився за підтримки Міжнародної фінансової корпорації та Національного банку Грузії.

Велику підтримку в отриманні найкращого міжнародного досвіду та спеціалізованих знань надали регулятори інших країн. Так, найактивнішими були центральні банки Англії, Бельгії, Ізраїлю, Італії, Нідерландів, Німеччини, Латвії, Литви, Польщі, Франції, Швеції, а також Європейський центральний банк.

У 2022 році ми залишалися майданчиком для обміну експертизою та кращими практиками.

Військова агресія, на жаль, спричинила скорочення кількості заходів міжнародного технічного та експертного співробітництва (МТЕС) під його егідою. Проте проведено щорічні міжнародні заходи зі стратегічного розвитку (міжнародний круглий стіл “Стратегічний розвиток для економічного відновлення та розвитку України”, понад 50 учасників) та інфляційного таргетування (Практичний семінар “Інфляційне таргетування у світі значних та тривалих шоків”, понад 160 учасників).

Також у 2022 році ми традиційно брали участь у професійних міжнародних дискусійних платформ із фінансового розвитку. На запрошення міжнародних партнерів із розвитку та центральних банків інших країн наші представники взяли участь у міжнародних конференціях, круглих столах, форумах, засіданнях робочих груп, під час яких ділилися досвідом із регулювання НБФУ, монетарної політики та дослідницьких можливостей, сталого розвитку, антикризових комунікацій в умовах воєнних дій, транскордонного обміну інформацією, платежів, грошових переказів, хмарних технологій.

На рівні експертів ми долучилися до інформаційної кампанії Ініціативи Міжнародної фінансової корпорації “Коридори цифрових даних” (“Digital Data Corridors”, далі – DDC), що започаткована у зв’язку з потребою українських громадян отримати доступ до фінансових послуг, зокрема кредитів, за кордоном після повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Ініціатива дає змогу українським та іноземним фінансовим установам обмінюватися в електронному

вигляді інформацією про банківські рахунки, кредитну історію українців, тим самим підтверджуючи благонадійність українських позичальників. Так, наші представники були запрошені спікерами на щорічну конференцію Асоціації польських банків та Бюро кредитної інформації Польщі (15 вересня 2022 року), а також на онлайн-конференцію “Роль транскордонного обміну кредитною інформацією в сприянні фінансовій інтеграції біженців” (04 листопада 2022 року).

Важливим досягненням за напрямом МТП НБУ стало виокремлення нового напрямку – надання технічної допомоги від Національного банку, а також продовження зростання попиту на вивчення досвіду НБУ, зокрема з питань розвитку фінансового сектора в умовах війни, стратегічного планування та розвитку, комунікацій, монетарної політики, операцій на відкритому ринку, платіжних систем (включно в умовах війни), управління персоналом, Музею грошей Національного банку, розроблення цифрової валюти центрального банку (CBDC), запобігання корупції, готівкового обігу. Кількість отриманих та реалізованих запитів від міжнародних партнерів у 2022 році щодо надання досвіду та спеціалізованих знань Національного банку зросла до 17. Центральні банки, які найбільше цікавилися досвідом НБУ, були з Азербайджану, Грузії, Латвії, Німеччини, Північної Македонії, Польщі, Тунісу, Туреччини, Узбекистану, Фінляндії, Чорногорії, Швеції.

Співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями

Використовуючи всі можливості впливу на російську федерацію для припинення війни та залученості міжнародної спільноти до підтримки України, керівництво Національного банку та інші представники центробанку взяли участь у Весняних та Щорічних зборах МВФ та Світового банку (відповідно 18–24 квітня 2022 року та 10–16 жовтня 2022 року) у м. Вашингтон (США) та Щорічних зборах керуючих Європейського банку реконструкції та розвитку (10–12 травня 2022 року) у м. Марракеш (Королівство Марокко).

Програмна співпраця з МВФ залишалася для нас пріоритетом. У зв’язку зі збройним нападом російської федерації наша держава звернулася до МВФ із проханням завершити чинну на той час програму стенд-бай та виділити Україні екстрену фінансову допомогу в розмірі 1,4 млрд дол. США через Інструмент прискороженого фінансування (Rapid Financing Instrument, RFI). Виконавча рада МВФ 09 березня 2022 року ухвалила відповідне рішення.

30 вересня 2022 року Рада виконавчих директорів МВФ затвердила розширення інструментів антикризового фінансування, що дало змогу Україні звернутися за новим траншем у межах інструменту Rapid Financing Instrument (RFI) у розмірі 1,3 млрд дол. США. Виконавча рада МВФ 07 жовтня 2022 року ухвалила відповідне рішення. Це розширення інструментів антикризового фінансування (так зване антишокове продовольче вікно) передбачає надання додаткової антикризової допомоги країнам, які потерпають від суттєвого дефіциту

платіжного балансу, викликаного глобальною продовольчою кризою.

У жовтні-листопаді 2022 року ми разом з Урядом України провели два раунди переговорів з місією МВФ. Було досягнуто домовленості за новою програмою МВФ для України – Моніторинговою програмою із залученням Ради директорів. Зазначена програма затверджена Виконавчою радою МВФ 19 грудня 2022 року.

Такий вид програми не передбачає фінансування, однак її затвердження сприяє залученню фінансування від інших міжнародних донорів. Успішне виконання цієї програми також призведе до початку роботи над програмою, яка передбачатиме фінансування для України.

Ми брали активну участь у межах програмної співпраці Уряду України з Міжнародним банком реконструкції та розвитку (МБРР) та Міжнародною асоціацією розвитку (МАР) із групи Світового банку у межах системних проєктів, кошти яких спрямовуються на підтримку державного бюджету та реалізацію в Україні інвестиційних проєктів із метою розвитку фінансового сектору.

У зв'язку зі збройним вторгненням російської федерації в Україну Світовий банк у березні 2022 року затвердив додаткове фінансування для проєкту МБРР “Позика на політику розвитку у сфері економічного відновлення” (Economic Recovery Development Policy Loan, ER DPL), у підготовці якого ми активно брали участь. Кредитні кошти в межах додаткового фінансування проєкту, гарантії від Королівства Нідерланди та Королівства Швеції в сумі майже

490 млн дол. США та пов'язана з проєктом підтримка Японії в розмірі 600 млн дол. США спрямовані на фінансування загального фонду Державного бюджету України.

Також для співфінансування цього проєкту залучено понад 1,2 млрд дол. США – грантових коштів із Цільового донорського фонду, створеного Світовим банком.

З перших днів повномасштабного вторгнення росії ми звернулися до провідних міжнародних фінансових організацій щодо блокування діяльності агресора на міжнародному майданчику та отримав запевнення у підтримці України і засудженні російської агресії.

Варто зазначити про окремі заяви очільників міжнародних фінансових організацій:

- 24 лютого 2022 року Президент ЄБРР пані Оділь Рено-Бассо заявила:
- “Європейський банк реконструкції та розвитку засуджує вторгнення росії на територію України та підтримає Україну”;
- 01 березня 2022 року Директор-розпорядник МВФ Крісталіна Георгієва та Президент Групи Світового банку Девід Малпасс зробили спільну заяву щодо війни в Україні. Вони заявили, що глибоко шоковані руйнівними людськими та економічними жертвами, які завдала війна в Україні, та оголосили підтримку українському народові через ці жакливі події. МВФ та Світовий банк працюють разом, щоб підтримати Україну на фінансовому та політичному фронтах, і терміново збільшують цю підтримку;
- 14 березня 2022 року Президент Європейського інвестиційного банку

(ЄІБ) Вернер Хоєр висловив рішуче засудження військового вторгнення в Україну російських військ та повідомив про розроблення ЄІБ пакета термінового реагування “EIB Ukraine Solidarity” на суму 1,3 млрд євро для подальшої підтримки України та країн, які приймають біженців і постраждалих;

- 17 березня 2022 року спільною заявою керівники ЄБРР, ЄІБ, Банку розвитку Ради Європи, МВФ та Групи Світового банку висловили глибоку стурбованість щодо російського вторгнення в Україну та його впливом на світову економіку.

Спільною заявою керівники зазначених установ підтвердили надання екстреної підтримки Україні та сусіднім країнам, які приймають біженців та постраждалих. Упродовж року ми провели низку зустрічей і обговорили надання допомоги Україні, залучення до інвестування і підтримку приватного сектора з провідними міжнародними фінансовими організаціями.

Європейська інтеграція

2022 рік запам'ятається не лише як рік війни, але і як рік євроінтеграційного прориву України, яка підтвердила бачення свого майбутнього у складі ЄС. Для отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС ми забезпечили заповнення наданого стороною ЄС Опитувальника для формування висновку про надання нашій країні такого статусу.

Упродовж року продовжено роботу щодо імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Так, ми:

- підготували проєкт нової редакції Закону України “Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів”;
- розробили/оновили 13 нормативно-правових актів Національного банку відповідно до Закону України “Про платіжні послуги”;
- взяли участь в опрацюванні проєктів законів України, спрямованих на узгодження законодавства України зі стандартами FATF і вимогами актів ЄС щодо протидії відмиванню (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом. Зазначені закони України ухвалені Верховною Радою України за № 2571-IX та № 2736-IX.

Водночас ми виконували зобов’язання у сфері європейської інтеграції та, попри війну, у 2022 році продовжили співпрацю

з такими проєктами допомоги, фінансованими коштами ЄС:

1. Посилення регулювання та нагляду за небанківським фінансовим ринком (Проєкт EU-FINREG) – продовжена робота над розбудовою небанківських фінансових секторів, розробленням звітності щодо IT-безпеки для небанківських фінансових установ, надано сприяння для проведення Національним банком комунікації з населенням для надання інформації про користування фінансовими послугами в умовах воєнного стану;
2. Упровадження практики ЄС із бухгалтерського обліку, фінансової звітності та аудиту в Україні (Проєкт EU-FAAR) – отримано фіналізовану версію української таксономії XBRL МСФЗ 2021 та здійснювалося розроблення української таксономії XBRL МСФЗ 2022;
3. Посилення інституційної та регуляторної спроможності Національного банку з метою імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (Проєкт Twinning) – проведено низку місій та заходів у межах компонентів Проєкту.

Для забезпечення діалогу із стороною ЄС ми взяли участь у роботі двосторонніх органів асоціації між Україною та ЄС. Так, у звітному році наші представники взяли участь у сьомому засіданні Комітету асоціації Україна – ЄС у торговельному складі. Також долучився до підготовки восьмого засідання Ради асоціації Україна – ЄС та Очікуваних результатів 24-го Саміту Україна – ЄС.

Набуття Україною статусу країни – кандидата на членство в ЄС активізувало розвиток відносин з інституціями ЄС. Ми успішно налагодили взаємодію із Європейським центральним банком, Європейським органом банківського нагляду та Європейською організацією зі страхування та пенсійного забезпечення. У межах забезпечення діалогу з Європейською Комісією 27 вересня 2022 року в м. Брюссель відбувся Круглий стіл, під час якого підписано Спільну заяву надавачів послуг із переказу коштів в Україну (далі – Спільна заява). Підписантами Спільної заяви стали керівники платіжних організацій міжнародних платіжних систем та їхніх учасників, що здійснюють, зокрема, діяльність на території ЄС та України. Упродовж 2022 року ми також опрацьовували питання щодо умов приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA).

У 2022 році ми забезпечили виконання заходів для отримання Україною макрофінансової допомоги ЄС загальним обсягом 7,2 млрд євро, кошти якої спрямовувалися на підтримку фінансової стабільності України.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ

Забезпечення безперервного функціонування інформаційних систем Національного банку України та розвиток IT-інфраструктури

В умовах збройної агресії російської федерації одним із головних завдань є забезпечення безперервного функціонування інформаційних систем Національного банку для безперервної діяльності банківської системи України.

Для виконання цих цілей упродовж 2022 року ми вжили низку заходів, зокрема:

- співпрацювали з Міністерством цифрової трансформації України та системно важливими банками – для забезпечення чергових відділень банків та Національного банку комплектами супутникового обладнання “Starlink”;
- розробили мікросайт з актуальною інформацією про створену за нашої ініціативи спільну мережу відділень банків POWER BANKIG, які працюватимуть та надаватимуть клієнтам банківські послуги по всій Україні навіть у критичній ситуації під час блекауту: <https://power.bank.gov.ua>;
- розробили нову мапу чергових відділень банків та сервіс імпорту даних для мапи чергових відділень банків через офіційне Інтернет-представництво Національного банку;
- організували проведення періодичних зустрічей та нарад з учасниками СЕП, провайдерами зв’язку для обговорення актуальних питань забезпечення безперервної діяльності банківської системи України;
- відпрацювали механізм переключення роботи всіх критичних інформаційних ресурсів з основного Центру оброблення даних (далі – ЦОД) до резервного та забезпечив можливість роботи резервного ЦОД як основного у разі потреби;
- забезпечили резервування інформаційних систем на всіх резервних локаціях, зокрема й віддалених;
- оновили компоненти системної та мережевої інфраструктури основного та резервних ЦОД, забезпечили технічну, сервісну підтримку обладнання та програмного забезпечення виробниками в усіх ЦОД;
- зарезерували канали зв’язку банків зі своїми локаціями, провели їхнє тестування;
- актуалізували плани дій щодо відновлення роботи критичних інформаційних ресурсів після збоїв (DRP) з урахуванням їхнього застосування в усіх наших резервних локаціях та провели їхнє тестування;

- організували резервні робочі місця для фахівців різних структурних підрозділів;
- забезпечили роботу ключового персоналу на віддалених локаціях резервних ЦОД, а також працювали над підвищенням кваліфікації працівників, щоб збільшити чисельність кваліфікованих фахівців, здатних супроводжувати і експлуатувати критичні інформаційні ресурси;
- розробили інструкції з переключення функціонування критичних інформаційних ресурсів між ЦОД.

Упродовж 2022 року ми також працювали над проектуванням та побудовою сучасного Центру оброблення даних (проект “Будівництво основного центру оброблення даних”), щоб створити захищене, відмовостійке середовище для функціонування інформаційних систем Національного банку, які є критично важливими для забезпечення безперебійної роботи банківської системи України. Станом на кінець 2022 року опрацьовано та узгоджено проектну документацію (стадія “Р”) та проект Договору на закупівлю будівельних робіт.

Інформаційні реєстри та довідники Національного банку України

На виконання вимог Закону України “Про платіжні послуги” у 2022 році ми розробили інформаційну систему “Реєстр платіжної інфраструктури” (далі – ІС РПІ).

Станом на початок 2023 року роботи з тестування та аналізу захищеності ІС РПІ завершені. За результатами тестування функціоналу та засобів захисту інформації ІС РПІ впроваджена в дослідно-промислову експлуатацію.

Також з метою розвитку цифрової трансформації та впровадження інноваційних технологій ми створили технологічну платформу із застосуванням технології Blockchain. Під час дослідно-промислової експлуатації цієї платформи здійснено підключення банків України до інформаційної системи для створення децентралізованих реєстрів з централізованим контролем доступу. Ми відпрацювали технологію інформаційної взаємодії між вузлами банків - учасників системи, занесення, оновлення інформації. Налаштовано та доопрацьовано компоненти платформи для підготовки середовища до реалізації технічного завдання на створення автоматизованої інформаційної системи “Реєстр рахунків нерезидентів”. Нині готуються нормативно-правові акти, які встановлять порядок ведення та використання банками записів реєстру рахунків інформаційної системи. Після цього система буде впроваджена у промислову експлуатацію.

Крім того, підтримувалася робота Кредитного реєстру Національного банку (далі – Кредитний реєстр), який створений для аналізу стану фінансової системи та з метою сприяння фінансовій стабільності. З 2019 року Кредитний реєстр використовується також для інформаційної підтримки процесу оцінки банками кредитного ризику [згідно з вимогами Положення про визначення банками України

розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 30 червня 2016 року № 351 (зі змінами)].

Упродовж 2022 року за допомогою функції пошуку в Кредитному реєстрі банки успішно здійснили близько 760 тис. пошукових запитів. Водночас для вдосконалення цього реєстру ми розробили та впровадили програмне забезпечення для додаткового контролю вхідної інформації.

Станом на кінець 2022 року в базі даних Кредитного реєстру зберігається інформація про понад 196 тис. кредитних угод, укладених з майже 54 тис. клієнтів (із них понад 28 тис. юридичних і 25 тис. фізичних осіб).

Функціонування системи збирання звітності в умовах особливого періоду

В умовах воєнного стану ми забезпечили безперервне функціонування системи збирання звітності.

У зв'язку з впровадженням з 24 лютого 2022 по всій території України воєнного стану ми оперативно запровадили особливий порядок подання звітності, яким було передбачено зниження звітного навантаження на респондентів. Було повідомлено, що вступили в дію вимоги Правил організації

статистичної звітності, що подається до Національного банку України в умовах особливого періоду, затверджені постановою Правління Національного банку України від 18 грудня 2018 року №140 (зі змінами) (далі – Правила № 140), які, якщо порівнювати з чинними до того часу Правилами, містять скорочений перелік файлів звітності.

З огляду на потреби Національного банку в інформації для ухвалення ключових рішень щодо підтримання стабільності фінансової системи України, а також поступовою адаптацією установ, що подають звітність, до впливу зовнішніх негативних чинників та організацією ними роботи в умовах війни, упродовж 2022 року загальна кількість файлів з показниками звітності, що подається згідно з Правилами № 140, була поступово, у кілька етапів, збільшена з 13 на початку року до 43 наприкінці року.

Ми постійно адаптували систему звітності до непередбачуваних обставин та враховували особливості роботи респондентів у складних умовах. Відповідно строки подання звітності, насамперед щоденної, неодноразово продовжувалися. Для респондентів була створена можливість отримання резервних ключів електронного підпису від АЦСК НБУ для безперебійного подання звітності. Ми забезпечили подання респондентами звітності в електронному вигляді через вебпортал Національного банку.

Завдяки активізації процесів інтеграції України до ЄС було продовжено розпочате в попередніх роках вдосконалення наглядової звітності та її узгодження

із сучасними стандартами нагляду. У межах виконання проєкту “Звітність учасників ринку небанківських фінансових установ” продовжено роботу з удосконалення звітності учасників ринку небанківських фінансових послуг, насамперед у частині файлів та показників звітності з урахуванням вимог за стандартом Solvency I для страхових компаній. Відповідно було розроблено проєкти 19 нових файлів. Також в межах зазначеного проєкту ми розпочали роботу з удосконалення звітності за напрямками “Фінансові компанії та ломбарди”, “Кредитні спілки”.

Ми продовжили роботу у напрямі підвищення якості даних Кредитного реєстру Національного банку. З метою автоматизації контролю якості інформації Кредитного реєстру запроваджено вимоги до валідації даних для поточної моделі даних (JSON). Також у межах проєкту “Кредитний реєстр 2.0” продовжили розроблення нових вимог до звітності відповідно до нової моделі даних Кредитного реєстру Національного банку.

У 2022 році ми реалізували щорічний перегляд звітності, що відбився у вимогах до звітності зміни у законодавстві та нормативно-правових актах Національного банку.

Зокрема, на виконання вимог Закону України “Про платіжні послуги” ми розробили 7 нових та внесли зміни до 11 чинних файлів із показниками звітності.

Для формування даних за європейськими стандартами звітності FINREP та COREP розробили 5 нових файлів з показниками

звітності. Зазначені зміни були внесені до Правил № 120.

Водночас такі зміни позначилися на окремих файлах з показниками звітності, що подаються в умовах особливого періоду.

НАЙКРАЩИЙ РОБОТОДАВЕЦЬ

Посилення привабливості та впізнаваності бренду роботодавця

У 2022 році ми реалізували низку заходів, спрямованих на розвиток та просування бренду роботодавця. Особлива увага приділялась роботі з молоддю, а саме:

- організації співпраці із закладами вищої освіти України;
- проведенню тематичних зустрічей, лекцій;
- участі в ярмарках вакансій;
- стажуванню та практиці студентів із метою підвищення привабливості бренду роботодавця та залучення найкращих студентів для подальшої роботи в Національному банку.

Ми взяли участь у соціальному проєкті для викладачів України “Uni Biz Bridge” та у зустрічі з експертами під час акредитації Освітньої програми “Фінанси і кредит” Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Упродовж року було організовано стажування 24 стажерів та 14 практикантів із числа студентів закладів вищої освіти. Після успішного проходження стажування трьох стажистів працевлаштовано до Національного банку.

Крім того, у 2022 році ми увійшов до рейтингів “Топ-25 роботодавців, відкритих для молоді України” за версією компанії STUD-POINT та “Найкращий роботодавець 2022 року” за версією HR-бренд агенції UGEN.

Система мотивації працівників

Безпека та підтримка персоналу стали для Національного банку пріоритетами під час управління системою мотивації персоналу в 2022 році.

Розуміючи важливість збереження фінансової підтримки працівників та попри на складнощі, зумовлені воєнним станом, забезпечено стабільність виплат грошової винагороди та надання матеріальної допомоги працівникам на їхнє лікування та лікування членів їхніх сімей (за потреби), а також пенсіонерам Національного банку.

Додатково, враховуючи руйнівні наслідки військової агресії російської федерації, впроваджено програму допомоги працівникам, житло яких зазнало пошкоджень унаслідок бойових дій. Фінансова допомога за цією ініціативою здійснюється коштом Національного банку. У межах цієї ж програми за ініціативи наших європейських колег створено

спеціальний рахунок для перерахування коштів, зібраних самими працівниками центробанків. Ці кошти також допомагають та дають змогу постраждалим працівникам Національного банку відчувати справжню турботу.

Через воєнні дії ми також ухвалили рішення продовжити у 2022 році використання працівниками формату віддаленої (дистанційної) роботи, щоб підвищити їхню безпеку та безперервність роботи інституції.

Враховуючи нестабільність зовнішнього середовища, продовжується аналіз практики та тенденції управління персоналом та винагородою, зокрема, використовуючи найкращі з них, щоб забезпечити цілісність та вмотивованість персоналу Національного банку.

Навчання, розвиток персоналу та корпоративна культура

Попри війну в Україні, ми забезпечували навчання та розвиток своїх працівників.

Так, загальна кількість проведених навчальних заходів становила 494, а кількість учасників – 6 120 слухачів.

Як і в попередньому році, серед навчальних заходів з розвитку “hard skills” та “soft skills” переважали перші – 277 та 182 заходи відповідно відбулися за підсумками 2022 року. Водночас більшу частину навчальних заходів з розвитку “soft skills” провели наші внутрішні тренери.

Показник	Центральний апарат НБУ	Банкотно-монетний двір НБУ
Середній вік працівників	46	47
Середній стаж роботи в Національному банку	13	13
Жінок/чоловіків у Національному банку	54%/46%	33%/67%
Жінок/чоловіків на керівних посадах	46%/54%	24%/76%
Жінок/чоловіків на некерівних посадах	55%/45%	35%/65%
Чисельність (FTE) станом на 31 грудня 2022 року	3 335,25	1 181
Плинність персоналу в 2022 році	3,48%	1,14%

Ми також використовували та комбінували різні форми навчання як в оналайн- та комбінованому, так і в офлайн-форматах, проводили клубні зустрічі, “peer-to-peer” взаємне мережне навчання (коли працівники підрозділів діляться своїми фаховими знаннями).

Тривали також розроблення нових курсів та організація дистанційного навчання. Особлива увага приділялася питанням безпеки – інформаційної та особистої безпеки під час воєнних дій.

Загальна кількість завершених дистанційних курсів у 2022 році сягнула 9 599.

У межах реалізації програм розвитку керівників та кадрового резерву ми провели низку заходів, участь в яких загалом взяли 314 працівників. Темі заходів адаптовані до умов війни в Україні, спрямовані на подолання нових викликів для лідерів: життєстійкість, моделі управління в умовах війни, комунікація та підтримка психологічного здоров'я, мотивація для досягнення результату.

Згідно з концепцією формування та розвитку кадрового резерву та програмою наставництва реалізовано всі заплановані заходи, включно з навчальні, які також адаптовані під особливі умови воєнного стану.

Цього року працівники оцінили важливість міцної корпоративної культури.

Упродовж року наші працівники долучалися до спеціальних заходів, спрямованих на підтримку психологічного здоров'я: лекції від профільних спеціалістів як для працівників, так і для дітей працівників, інформаційні пам'ятки, відео поради від психологів.

Активізовано збір коштів на внутрішній благодійний рахунок, мета якого допомогти нашим колегам-захисникам. За 2022 рік 79 працівників Національного банку, які нині перебувають в лавах ЗСУ, отримали допомогу на суму 2 140 000 грн. Загалом за 2022 рік працівники Національного банку задонатили на цей благодійний рахунок 3 020 187 грн.

Крім того, втілено багато проєктів із корпоративного волонтерства.

Разом із благодійними фондами та громадськими організаціями наші працівники реалізували два масштабних проєкти з підтримки сімей з окупованих територій, а також сімей, які через війну опинилися в скрутному життєвому становищі.

На регулярній основі для наших працівників проводилися різноманітні акції, що мали благодійне спрямування: толоки з прибирання зруйнованих домівок, виготовлення окопних свічок, плетіння маскувальних сіток тощо.

Разом з Київським міським центром крові в приміщенні Національного банку проведено акцію “День донора”. Зібрана кров використана для поранених бійців, а також в пологових будинках та онкологічних центрах.

Додатковим заходом із підтримки наших працівників став початок роботи дитячих кімнат й місць перепочинку для близьких родичів працівників Національного банку під час “блекаутів”, що були організовані на всіх локаціях Національного баку.

У 2022 році щорічне дослідження корпоративної культури було зосереджене

на працівниках – їхньому самопочутті, потребах, тривогах, взаємодії, готовності залучатися в життя Національного банку. За результатами дослідження сформовано план заходів, який дасть змогу отримати позитивний ефект – як на рівні окремих підрозділів, так і на рівні організації в цілому.

Робота з персоналом

Зважаючи на зміну законодавства щодо організації трудових відносин в умовах воєнного стану, у 2022 році Національний банк адаптував автоматизований облік та кадрове супроводження щодо:

- графіка робочого часу працівників у зв'язку із скасуванням святкових, неробочих днів;
- супроводження, обліку працівників, мобілізованих до лав ЗСУ та ТРО ЗСУ;
- створення нового виду відсутності у період дії воєнного стану (відпустка без збереження заробітної плати в межах 90 календарних днів).

Також розпочато роботу зі створення узагальненого кадрового наказу (передбачає формування в груповий наказ усіх видів кадрових наказів на одну дату), переведення частини кадрових документів в електронний документообіг з можливістю застосування кваліфікованого електронного підпису.

Крім того, упродовж року разом з провайдером допрацьовано систему “Автоматизація процесу пошуку та відбору персоналу в Національному банку України”, щоб оптимізувати її роботу.

Для забезпечення безперебійності процесів Національного банку тривала робота з пошуку та добору персоналу для заповнення вакантних посад ефективними та кваліфікованими працівниками. Так, у 2022 році відбулося два конкурсні відбори на вакансії керівників рівня В-1 (директор Департаменту методології регулювання діяльності небанківських фінансових установ та директор Департаменту нагляду за ринком небанківських фінансових послуг). Крім того, за результатами пошуку та співбесід кандидатів разом із членами Правління Національного банку відібрано ще трьох керівників на вакантні посади рівня В-1 (директор Департаменту безпеки, директор Юридичного департаменту, директор Департаменту комунікацій).

Упродовж року направлено 238 пропозицій щодо роботи в Національному банку, працевлаштовано 207 нових працівників, звільнилося – 216 працівників, переведено на інші посади чи роботу – 503 працівники.

У 2022 році приділено особливу увагу процесу ефективної адаптації нових працівників до умов праці та процесів у Національному банку. У результаті понад 93% респондентів високо оцінили заходи з адаптації та підтримки новачків.